RIZA ZELYUT

Osmanlı'da Oğlancılık

KAYNAK YAYINLARI

RIZA ZELYUT

Osmanlı'da Oğlancılık

Kaynak Yayınları No: 872

Yayıncı Sertifika No: 14071

ISBN: 978-605-182-042-2

1. Basım: Kasım 2016

Genel Yayın Yönetmeni
Erdem Ergen

Editör
Arif Bingöl

Redaktör
Gökçe Şenoğlu

Sayfa Tasarım
Çağlar Yalçın

Kapak Tasarım
Serdar Beyaz

Baskı ve Cilt
Öz Karacan Matbaacılık ve Ciltçilik San ve Tic. Ltd. Şti.
Evren Mah. Gülbahar Cad. No:62 Güneşli/İSTANBUL
Tel: +90 0212 630 82 38
Sertifika No: 12228

© Bu kitabın yayın hakları Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Tic. ve San. Ltd. Şti.nindir. Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. 6/3 Beyoğlu 34435 İstanbul
www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

RIZA ZELYUT, 1948'de Tokat/Niksar'ın Ormancık köyünde doğdu. Zelyut'un öyküleri 1968'den başlayarak *Kıyı, Hisar, Eflatun, Güney, Yelken, Türk Dili, Varlık, Öykü, Yansıma* gibi dergilerde yayımlandı. Türk Dil Kurumu'nun 1973 yılında Cumhuriyet'in 50. yılı nedeniyle düzenlediği yarışmada birinci oldu. Bilimkurgu türünde üç çocuk romanı yazdı.

Yazarın 1979 yılında yazdığı ve Kızıldere olayını anlattığı destan türü kitabı *Sonsuz Yarım Gün*, 1980 darbesinden sonra yasaklanıp yakıldı, kendisi de hapis cezasına çarptırıldı. 1983 yılında *Hürriyet* gazetesinde çalışmaya başladı. 1989'da Alevilik Bildirgesi'ni yayımlayıp Alevilerin sorunlarını Türkiye gündemine taşıdı. *Nefes* dergisinde danışmanlık yaptı. 1996'da *Cem* dergisinin yeni haliyle yayımlanmasına öncülük etti. 1994 yılından başlayarak *Akşam* ve *Güneş* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. Atatürk devrimlerinin, laikliğin, sivil hukukun kararlı savunucusu oldu; gericileri şiddetle eleştirdi. 2012 yılında "Hacı Bektaş Veli Dostluk ve Barış Ödülü" ile ödüllendirildi. Halen *Aydınlık* gazetesinde köşe yazarı yayımlanıyor.

Osmanlı tarihi ve kültürü üzerinde uzmanlaşan Rıza Zelyut, bu konuda iki de roman yazdı. Araştırmalarını Türk tarihi, halk kültürü, din ve siyaset üzerine yoğunlaştıran yazarın kitapları şunlardır: *Halk Şiirinde Gerçekçilik, Osmanlı'da Karşı Düşünce ve İdam Edilenler, Halk Şiirinde Başkaldırı, Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Aleviler Ne Yapmalı?, Alevilerde Mizah, Türk Aleviliği/ Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni, Yabancı Kaynaklara Göre Türk Kimliği, Dersim İsyanları ve Seyit Rıza Gerçeği, Seçkinler Kitabı/ Kitab-ı Ekabir, Ali'nin Sırrı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli, Esirciler Hanı, Sultanlar ve Cellatlar, Muaviye'den Erdoğan'a Din ve Siyaset.*

RIZA ZELYUT

Osmanlı'da Oğlancılık

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
KUTSAL KİTAPLARDA OĞLANCILIK	17
KUR'AN VE CARİYE	24
HAREMLİK-SELAMLIK SİSTEMİ	27
TOPKAPI SARAYI'NDAKİ HAREM	30
EMEVİLER YENİDEN CANLANDIRDI	33
OĞLANLAR	38
ESİR HANI	42
İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ'NDEKİ BİLGİLER	47
GEZGİNLERİN ANLATTIKLARI	58
HAREMDEKİ OĞLANLAR	63
ÖLÇÜSÜZ ZENGİNLİK	69
ZİHİNSEL ORTAM	73
ŞEHRENGİZLERDEKİ OĞLANCILIK	80
ŞEHİR HAYATININ YANSIMASI	84
AKADEMİK CAMİADA OĞLANCILIK TARTIŞMASI	89
ESNAF FAHİŞELERİ	97
ANADOLU ŞEHİRLERİNDE OĞLANCILIK	103
BULUŞMA YERLERİ	109
RESMİ MESLEK ÖRGÜTÜ	112
OĞLANLARIN ÇOĞU EŞCİNSEL DEĞİLDİ	116
KADINDAN DAHA KULLANIŞLI	118

OĞLANCILAR VE ZAMPARALAR 125
SARAY İÇİNDE OĞLANCILIK 130
İÇKİLİ EĞLENCELER 136
PADİŞAHLARIN OĞLANCILIĞI 139
OĞLANCI SARAY ŞAİRLERİ 155
OĞLANLARI AVLAMA YOLLARI 185
ŞARKILARDA OĞLANCILIK 193
ANADOLU'DA OĞLANCILIK 203
YENİÇERİLER ARASINDA OĞLANCILIK 205
OYUN VE EĞLENCEDE OĞLANLAR 207
İÇKİ MECLİSİNDE OĞLANLAR 210
SAKİ KİMDİR? 213
UŞAK OĞLANLAR VE CEZALARI 217
YATAK ODALARINDAKİ DURUM 219
KADIZADELİ OĞLANCILAR 221
OĞLANLARIN MİLLİYETLERİ 223
OĞLANLARLA İLİŞKİ ŞEKİLLERİ 228
CİVANLAR 232
MEYHANELER 234
ESRAR VE AFYON 236
RENCURLAR, MUHANNESLER, MÜLEVVESLER (EŞCİNSELLER) 241
GİDİLER (PEZEVENKLER) 244
RİSALE-İ GARİBE'YE YANSIYAN OĞLANCILIK 246
HAMAM OĞLANLARI 249
ZİNCİR S.KİŞİ 254
CUMHURİYET'E AKTARILAN 256
OĞLANCILIK SÖZLÜĞÜ 260
KAYNAKÇA 267

Şuh-ı nev-hat gibidir her divan
Oldu şirazesi hatt-ı huban.
Sümbülzade Vehbî

***

Eski divanlarımız dopdolu oğlanla şarab
Biradan, fahişeden başka nedir şiir ü şebab.

Mehmet Âkif Ersoy

ÖNSÖZ

Çoktan tarihe karışmış olan feodal Osmanlı düzeni, bugün üstün bir ahlaki model gibi demokratik düzenin bireylerine dayatılıyor ve Cumhuriyet rejimi kötüleniyor.

Halbuki devşirmelerden oluşan Osmanlı yöneticisi sınıfı, kadın-erkek birlikteliğine dayalı geleneksel Türk ahlakını yıkmış, bunun yerine oğlancılığı yerleştirmiştir.

Osmanlı düzeni; kadının adının dahi anılmadığı, oğlanların kadından daha üstün görüldüğü bir düzendir.

Bu yakıcı gerçeğin ilginç belgelerini bu kitapta okuyucuya sunuyoruz. Az bilinen belgelerin yanına, bilinmeyenleri de ekleyerek bir külliyat oluşturduk.

Belgeler kadar önemli bir konu da bu verilerin doğru değerlendirilmesidir.

Cumhuriyet dönemi tarihçileri, Osmanlı ahlak sisteminin temelinde yer alan esirciliği ve bundan doğan oğlancılığı inatla gizlemişlerdir.

Son dönem tarihçilerinin üstadı kabul edilen Prof. Halil İnalcık, *Has-bağçede Ayş ü Tarab (Nedîmler Şâîrler Mutrîbler)* adlı eserinde bu konuya "Gılman, Hizmetkârlar" ara başlığında kısaca ve üstü kapalı olarak değinmiştir.[1] Prof. İnalcık, Osmanlı sisteminin temelini oluşturan esircilik ve oğlancılık konusundaki temel kaynakları hemen hemen görmezden gelmiş, sadece Gelibolulu Âli'nin *Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis*'inden küçük alıntılarla konuyu geçiştirmiştir.

1 Halil İnalcık, *Has-bağçede Ayş ü Tarab (Nedîmler Şâîrler Mutrîbler)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.183-184.

Prof. İlber Ortaylı, *Osmanlı Sarayında Hayat* adlı çalışmasında Topkapı Sarayı'nı bir mimar-mühendis gibi ayrıntılı olarak anlatmasına karşın, saraydaki işret meclislerinden, içoğlanlarından, bunların kendi aralarındaki ve efendileriyle olan cinsel ilişkilerinden hiç söz etmemiştir. Tarihin bu kirli ve acı yüzünü gizlediği yetmiyormuş gibi, Enderun'a alınan oğlanlardan söz edenleri de tarihi magazinleştirmeye çalışan uydurmacılar diye suçlamıştır.[2] Harem'deki rezaletleri gizleme gayreti içindeki Prof. Ortaylı'yı, Ali Ufki Bey'in bu çalışmaya aktardığımız anıları pek açık biçimde yalanlamaktadır.

Emine Tuğcu dışındaki akademisyenler, Osmanlı düzenindeki oğlancı ve işretçi hayatı anlatmada Osmanlı vakanüvisleri ve şairleri kadar cesur ve gerçekçi değiller. Özellikle şair Gazalî Mehmet'in burada temel aldığımız eseri *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm* sadece Osmanlı kültürü açısından değil, dünya kültürü açısından da çok değerli bir eserdir, ama onu günümüz diline aktarmaya sadece Filiz Bingölçe cesaret edebilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi'nin Esat Efendi kısmında 3.629 numarada kayıtlı nüshasında bu eserin ismi *Dâfi ül-Gumûm* ve *Râfi ül-Humûm* olarak verilmektedir ki doğrusu da bu olsa gerektir.

Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm, dönemin üst tabakasının hayat tarzını yansıtan bir eserdir. Yazılmasının sebebi de Padişah II. Bayezid'in oğlu Şehzade Korkut'un böyle bir eser istemesidir. Şair Gazalî de pek bilinen bir tür olan bahname tarzında bu eseri kaleme almıştır. Şehzade Korkut'u kardeşi Yavuz Sultan Selim 1513'te öldürttüğüne göre, kitap bu tarihten önce yazılmıştır.

Bu dönemde şehirlerde zina ve livata öyle yaygınlaşmıştır ki bu işlerin hikâyeleri anlatılmaya başlanmış, bunlar kulaktan kulağa aktarılarak ün kazanmıştır. Bunları en iyi anlatanlardan birisinin "Deli Birader" lakaplı şair Gazalî olduğu anlaşılmaktadır. Şehzade Korkut'un veziri ve kapıcıbaşısı konumundaki Piyale Beg, şair Gazalî'nin bu yöndeki ününü duymuş, onu Manisa'ya çağırarak bu öykülerin yer aldığı bir kitap yazmasını istemiştir.

Kitabın içeriği o dönemdeki cinsel ilişkileri bütün boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Bu eserin Yavuz Sultan Selim tarafından da beğenilip okunduğu, şair Gazalî'nin onun döneminde el üstünde tutulmasından anlaşılmaktadır.

---

2 İlber Ortaylı, *Osmanlı Sarayında Hayat*, 2. basım, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul, 2011, s.103.

"Deli Birader" lakaplı Gazalî, İstanbul'a döndükten sonra da Padişah Kanuni Sultan Süleyman ve Veziriazam İbrahim Paşa tarafından desteklenmiştir.

Kendisi de oğlancı olan şair Gazalî'nin macerası, aynı zamanda Osmanlı devlet adamlarının macerası olarak da kabul edilmelidir. Anlattığı olaylar da devletin üst yönetiminin bildiği, onayladığı olaylardır. Yani Osmanlı yönetici sınıfı, Gazalî'nin anlattığı cinsel hayatı bilen ve hatta yaşayan bir sınıftır. Gazali'nin asla evlenmediği, oğlanlarla yaşadığı ortadayken onun bir şehzade ve sonraki iki padişah Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından korunmasının sebebi de budur. Türk tarihi ve edebiyatı açısından ölümsüz ve benzersiz bir eser bırakan şair Gazalî'yi saygıyla anıyoruz.

Edebiyat ve kültür tarihimiz açısından çok değerli olan bu eseri üstat Orhan Şaik Gökyay'ın *Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)* adlı eseri "pis bir kitap"[3] diye kötülemesi ise talihsizce olmuştur.

Osmanlı üst tabakasının sözcüsü konumundaki şairlerin oğlancılığına, Abdülbaki Gölpınarlı *Divan Edebiyatı Beyanındadır* adlı kitabında "Divan Edebiyatında Aşk" başlığı altında değinmiş, bazı örnekleri kısaca aktarmış, sonra da unutup gitmiştir.

Bu konuda en cesaretli adımı *Divan Şiirinde Sapık Sevgi* adlı eseriyle İsmet Zeki Eyüboğlu atmıştır.

Murat Bardakçı, *Osmanlı'da Seks* adlı eserinde değerli belgeler aktarmışsa da oğlancılığın bir ahlaki sistem haline getirilerek yaygınlaştırılıp yaşatıldığını dile getirmemiştir. Konuyu doğru bir bakış açısıyla gündeme getiren ise genç araştırmacı Halit Erdem Oksaçan olmuştur.

Oğlancılıkla ilgili can alıcı noktalarından birisi de konuyla ilgilenen akademisyenlerin pek büyük bölümünün oğlancılığı tasavvuf üstünden kutsamaya kalkışmalarıdır.

Elinizdeki bu eser, işte bu sahte akademik anlayışla da sert bir mücadele başlatan ilk çalışmadır.

Bu çalışmada, eski metinlerde açık açık yazılan cinsel terimleri ve deyimleri mümkün olduğunca anlaşılır halde aktarmaya gayret gösterdik. Lakin cinsel organ adlarında ve ilgili terimlerde sözcüğün tek harfini atıp yerine nokta koyarak vermeye çalıştık.

---

3 Bkz. Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.21.

Kitabın sonuna, metinlerden yola çıkarak oluşturduğumuz bir "Oğlancılık Sözlüğü" ekledik.

Osmanlı'daki oğlancılığın dinsel, ekonomik, sosyal, tarihsel nedenlerini yine Osmanlı belgelerinden göstererek, akademik camiamızın bu konuda yaptığı karartmayı sona erdirecek güçlü bir adım attık.

Bu eserin Divan Edebiyatı yorumlarına artık yeni bir yön vermesini umuyoruz. Çünkü oradaki "sevgili"nin kadın değil "oğlan güzeli" olduğunu da pek açık olarak bu çalışmayla gösteriyoruz.

Okuyun! Büyük Atatürk'ün Osmanlı sisteminden neden nefret ettiğini daha iyi anlayacaksınız.

KUTSAL KİTAPLARDA OĞLANCILIK

İlkçağlardan günümüze kadar uzanan zaman dilimi içinde değişik toplumlarda oğlancılık görülmüştür. Oğlancılığın kökeninde köleci toplum düzeni bulunmaktadır. Köleci devletler şu yollarla köle elde ettiler:

a) Savaşlarda yenilen askerleri ve ele geçirilen topraklarda yaşayan insanları esir ederek.

b) Komşu kabilelere veya devletlere baskınlar yapıp yakaladıklarını tutsak alarak.

c) Köle tüccarlarından parayla satın alarak.

ç) Kendi yoksul tabakasından insanları borçlandırıp sonra da köleleştirerek...

Kölelerin sadece emekleri değil, vücutları da cinsel olarak acımasızca sömürülüyordu. Efendiler, köleleri istedikleri gibi kullanma hakkına sahiptiler. Kadın kölelerden elde edilen zevkle yetinmeyen yöneticiler ve zenginler erkek kullanmayı hayatın bir parçası haline getirmişlerdi. Buna bağlı olarak da Eski Yunan ve Roma devletlerinde kölecilikten kaynaklanan oğlancılık kurumsal bir hal almıştı.

"İnsanı alınır satılır mal haline getiren sistem, köleyle birlikte kadını da aşağılara iterken, köleci soylular sınıfını da eşcinselliğe mahkûm etmiştir. Köleci toplumsal sistem, erkeklerden oluşan köleci sınıfı kendi arasında ve köleleriyle cinsel ilişkiye hapsetmiştir. Sistemin ideologları ise bu hayatı meşrulaştırmışlar, kurumlarına hizmet etmişlerdir. Cinsel tercih

özgürlüğünden eski Roma'da kölelerin paylarına düşen de unutulmamalıdır. Köle, çocukluk yıllarından itibaren efendisinin aynı zamanda cinsel kölesidir."[4]

Kölelerin kullanıldığı sistem sadece Eski Yunan ve Roma yaşam biçimini belirlemekle kalmamış; Mısır, Mezopotamya, İran, Hint ve Çin toplumlarında da kuvvetle yaşatılmıştır. Hal böyle olunca Ortadoğu'da etkili olan dinlerin içine sızmıştır oğlancılık.

Dinler, var olan sistemlere bir nevi başkaldırıdırlar ve bu yüzden de özünde siyasal hareket niteliğine sahiptirler. Erkek ve kadın kölelerin durumunu iyileştirmeye yönelik zayıf da olsa öneriler getirmişlerdir. Bu durum oğlancılığın dışlanması, kötülenmesi biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu tavrın kitaba yansıyış biçimini Tevrat'ta görmekteyiz. Tevrat'tan da Kur'anı Kerim'e aktarılmıştır.

Oğlancılığa kutsal kitaplarda eleştirel bir bakış açısı olmasına karşın, bu bakış açısının bağlılar (ümmetler) tarafından dikkate alınmadığı yine o metinlerden anlaşılmaktadır. Tevrat şu buyruğu veriyor insanlara:

"Kadınla yatar gibi erkekle yatmayacaksın; bu, uzak kalınması gereken bir şeydir."[5]

Oğlancı toplum ile oğlancılar, gerek Tevrat gerekse Kur'an'da Lut Peygamber'le ilgili bölümlerde açık biçimde anlatılmaktadır. Konuyu, araştırmacı yazar Turan Dursun şöyle özetlemektedir:

"Tevrat'ın ve Kur'an'ın anlattıklarına göre, Lut Peygamber'in içinde yaşadığı toplum günah işlemekten hiç çekinmeyen bir toplumdu. Bu toplumda olanlar genellikle uçkurlarına düşkündüler. En çok da kendi cinslerine ilgi duyarlardı. Yani 'oğlancılık' (homoseksüellik) yaygındı bu toplumda. Kur'an'a göre oğlancılık, Lut toplumundan önce hiçbir toplumda rastlanmadık bir sapıklıktı. (Araf, 80)

Lut, onlara şöyle diyordu: 'Siz kadınları bırakıp da erkeklere şehvetle yaklaşıyorsunuz. Doğrusu çok aşırı giden bir toplumsunuz.' (Araf, 81)

4 *Teori*, Aralık 2015, s.42.
5 Levililer, Bab 18, Ayet 22.

Yine Tevrat ve Kur'an'ın anlattıklarına göre bu toplum yok edilmek istenmişti. Yok edilsin diye melekler gönderilmişti. Yani söz konusu toplumun bulunduğu ülkeyi altüst etme görevi verilmişti meleklere...

'İki melek akşamleyin Sodom'a vardılar. Lut, Sodom'un kapısında oturuyordu. Ve Lut onları görünce karşılamak için kalktı ve yere kapandı ve dedi: 'İşte efendilerim! Şimdi kulunuzun evine inin. Ve geceyi geçirin. Ve ayaklarınızı yıkayın, erken kalkıp yolunuza gidersiniz.' Ve dediler: 'Hayır, biz geceyi meydanda geçireceğiz.' Ve Lut onları çok zorladı ve onlar onun yanına indiler. Ve evine girdiler. Ve Lut onlara ziyafet yaptı. Ve mayasız ekmek pişirdi ve yediler.

Fakat onlar yatmazdan önce şehrin adamları, Sodom adamları, her mahalleden, gençten kocamışa kadar bütün halk evi sardı. Ve Lut'u çağırıp ona dediler: 'Bu gece senin yanına giren o adamlar nerede? Onları bize çıkar ve onları bilelim.' (Tevrat, Tekvin, 19. Bab, 1-5. ayetler)

Anlaşılan melekler birer oğlan görünüşlüydüler. Sodom adamları, şehvetlerini onlarla doyurmak istiyorlardı. Bu sırada Lut bir öneride bulundu: 'İşte benim ere varmamış iki kızım var; rica ederim onları size çıkarayım ve onlara gözünüzde iyi olanı (dilediğinizi) yapın. Ancak bu adamlara (meleklere) bir şey yapmayın.' (Tevrat, Tekvin, 19. Bab, 8. ayet.)

Lut Peygamber böylece kızlarını sunmuştu Sodom adamlarına. Kızlarıyla ilişki kurmalarını ve şehvetlerini kızlarıyla doyurmalarını istemişti. Ancak cinsel isteklerini sadece oğlanlarla doyurma tutkusunda bulunan Sodomlular, bir tek şey istiyorlardı Lut'tan: Oğlan görünüşündeki konuklarla cinsel ilişki kurmak...

Öykünün bu kesimi Kur'an'da şöyle anlatılır: '...(Lut) Ey toplumum! İşte bunlar benim kızlarım! Onlar, sizin için daha temizdir. Tanrı'dan sakının, konuklarım önünde beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında kimse yok mu, dedi. (Onlarsa) Senin kızlarınla bir işimiz olmadığını biliyorsun. Bizim şimdi ne istediğimizi de biliyorsun sen, diye karşılık verdiler.' (Hud, 78-79)

Yani Lut toplumu Sodomlular, kızı kadını filan değil de ille de oğlanları istiyorlardı. Onun için kızlarını sunan Lut'un önerisini kabul etmemişlerdi. Oğlancılık daha çok ilgilerini çekiyordu onların.

Bu toplumun sonunun ne olduğu, Tevrat'ta ve Kur'an'da aşağı yukarı aynı biçimde anlatılır. Lut toplumunun yaşadığı Sodom ve Gomora altüst edildi. Tevrat'ın anlatışı şöyle: 'Sodom ve Gomora üzerine Rab tarafından göklerden kükürt ve ateş yağdırıldı. O şehirleri ve bütün havzayı ve şehirlerde oturanların hepsini ve toprağın üstündeki bitkileri altüst etti. Fakat karısı onun arkasından baktı ve bir tuz direği oldu.' (Tevrat, Tekvin, 19. Bab, 24-26. ayetler)

Kur'an'ın anlatışı da şöyle: 'Buyruğumuz gelince oraların altını üstüne getirdik; üzerine de Rabb'inin katından işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bu ceza zalimlerden hiçbir zaman uzak kalmayacaktır.'"[6]

Burada anlatılan sapkınlık, İslam dünyasına aktarılmış ve özellikle de üst tabakalar arasında yaygınlaşmıştır. Oğlancılık, İslam âleminde adını, Kur'an ve Tevrat'a dayanarak Lut Peygamber'den almıştır.

Lutî; oğlancı, oğlan kullanan erkek demektir.

Lut sözcüğünden türetilen "livata", erkekler arasındaki cinsel ilişki, gulamparelik, lutîlik anlamında kullanılmıştır.

Kavm-i Lut (Lut kavmi), erkeklere düşkün, oğlancı toplumu veya grupları anlatmak üzere kullanılan bir terimdir.

Oğlancıların kullandığı genç erkeklere "gulam" denilmiştir. Gulam; tüyü, bıyığı çıkmamış genç oğlan demektir. Bunlar esir olarak ele geçirilen oğlanlardan seçilmişlerdir. Bu yüzden de gulam, köle anlamına da gelmektedir.

Gulama düşkün, gulam kullanan erkeklere de gulampare denilmiştir.

Gulamın çoğulu ise "gılman"dır. Gılman, genç ve parlak oğlanlar demektir.

Kutsal kitaplarda Lutîlik (gulamparecilik) eleştirilmiş olmasına rağmen, Kur'an'da insanlara gılman (vildan) vaadinde bulunulmaktadır. Bu vaadi cennet tasvirinde pek açık olarak bulabilmekteyiz. Tûr suresinin 24. ayetinde cennettekiler için şöyle deniliyor:

---

6 Turan Dursun, *Din ve Seks*, 3. basım, Berfin Yayınevi, İstanbul, 2010, s.23-25.

"Hizmetleri için de kendilerine mahsus, hiç el dokunmamış, guya sedeflerinde gizlenmiş inciler gibi gılmanlar etraflarında devreder."

Elbette ki bu tablonun tamamlanması için keyif verici maddelere de ihtiyaç vardır. Bu yüzden cennet tasvirlerinde insanlara mutluluk veren şarap ırmaklarından ve kadehlerin tokuşturulmasından söz edilmektedir. İşte bu tasvirler daha sonra yeryüzünde hayata aktarılacaktır.

Bu zevk ve mutluluk ortamının ikinci vaadini ise huri denilen, göğüsleri yeni tomurcuklanmış ceylan gözlü güzeller oluşturmaktadır. Buna ilişkin Kur'anı Kerim'de birçok vaat vardır.

"Naim cennetlerinde, Allah'ın halis kullarının yanında saklı devekuşu yumurtası gibi göz değmemiş, iri/güzel gözlü, bakışlarını yalnız eşlerine odaklayan kadınlar vardır."[7]

Sad suresinin 52. Ayetinde, "Cennetteki inananların yanında kendileriyle yaşıt kadınların olacağı"; Vakıa suresinin 35-37. ayetlerinde, "Cennetteki erkekler için yeniden yaratılmış ve onlara âşık bakireler bulunacağı"; Rahman suresinin 56-58, 70-72. ayetlerinde, "Başka hiçbir varlıkla cinsel ilişkiye girmemiş, yakut ve mercan gibi çekici, bembeyaz ve berrak dilberlerin erkeklere sunulacağı"; Nebe suresinin 31-34. ayetlerinde, "İnanmış erkeklere cennet bahçelerinde göğüsleri daha yeni oluşmuş, kadınlığa daha yeni adım atmış bakireler verileceği" dile getirilmektedir.

Kutsal kitaplara giren bu ifadeler, hiç kuşkusuz ki o dönem toplumlarında var olan ilişkilerin bir biçimde yansıtılmasıdır. Dikkat çekici yanı ise, bu huri ve gılmanın, insanları yönlendirmek için bir teşvik öğesi gibi kullanılmasıdır. Böylece kutsal metinlerin içine giren hurici-gılmancı anlayış, özellikle üst tabakalar arasında dinin izin verdiği ve hatta önerdiği bir davranış olarak algılanmıştır. Yani bu huri ve gılman kullanımı, giderek meşruiyetini dinden alan bir kültüre dönüşmüştür.

Yahudilerle iç içe yaşayan Hz. Muhammed dönemi Araplarında da oğlancılığın bulunduğunu, Kur'an'da oğlancılığı yasaklayan ayetler ortaya koymaktadır. Ali Rıza Demircan'a göre, Nisa suresinin 16. ayeti de bununla ilgilidir.

7 Saffat, 48-49.

Hadislerde de eşcinsellik yasaklanmaktadır. Bu durum, Araplar arasında lutiliğin yaygın olduğunun kanıtıdır. Aktarılan bir hadiste şöyle bir konuşma yer almaktadır:

"Hz. Aişe, Allah'ın resulünü üzgün gördü. Üzgün görünce de sordu:

- Sizi üzen nedir ya Resulullah?

- Beni üzen; ümmetim için çok korktuğum uygulamadır, Lut toplumunun yaptığını yapmalarıdır."

Gerek Kur'an ayetleri gerekse hadisler, İslam öncesi dönemde Araplar arasında oğlancılığın yaygın olduğunu gösteriyor. Böyle bir taban ve gelenek olunca, bunun İslam içine aktarılması da kolay olmuştur.

İslam dini bir devlet ideolojisi haline gelince yağma (cihat) seferleri başlatıldı. Arapçılıkla kuvvetlendiren saltanat ideolojisi, sömürgeciliği hızla yaydı. Arap orduları İspanya'dan Türkistan'a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyayı yağmalamaya başladı. Bu sömürgeleştirme siyasetine bağlı olarak Arabistan'da çok büyük zenginlik yaratıldı. Sadece ele geçirilen yerlerdeki altınlar, gümüşler, hayvanlar değil, genç oğlanlar ve kızlar da esir olarak İslam merkezlerine taşındılar. Bu esirler Arapların zevk öğesi olarak da kullanıldılar. Çünkü fetihlerle elde edilen zenginlik, eğlence ve sefahati de beraberinde getiriyordu. Böylelikle, Kur'an'da anlatılan cennetin benzerleri, Emevi Devleti'nin başkenti Şam'da ve bağlı vilayetlerde ortaya çıktı. Sahte cennetlerdeki halifelerin din adamları, huri ve gılman kullanımını dinsel açıdan yasal hale getirmek için Kur'an'ın ilgili ayetlerine dayandılar.

Böylece Müslüman olmayan Rum, Ermeni, Yahudi, Berberi, Fars, Türk, Hindu, Zenci kızları ve oğlanları Arap sömürgecilerin zevk unsuru haline getirildi. Kur'an'ın, lutileri eleştirmesine bakılmayıp oğlan kullanımı Emevi saraylarında yaygınlaştırıldı. Komşu oldukları Bizans ve Sasanî gibi imparatorluklarda yer alan bu geleneği iyi biliyorlardı. Bu ilişki türü, saltanat İslamı tarafından hiç çekinilmeden benimsendi. Emevilerden Abbasilere, Abbasilerden de çevredeki İslam devletlerine yayıldı.

Hiç kuşkusuz ki bu ilişkiye en uzak duran millet Türklerdi. Türkler, Karahanlılarla birlikte ilk Müslüman devleti kurmuş olsalar

bile; Fars, Arap ve Roma geleneğinden gelen oğlancılığı yaşam biçimi olarak benimsememişlerdir. Kadın-erkek birlikteliğine dayanan Türk yaşamı, devletin yönetiminde de böyleydi. Göktürk Devleti'nin ikinci döneminde dikilen Orhun Anıtları'ndan Kül Tigin Anıtı'nın doğu yüzünde, devletin başı olan Bilge Kağan, babası İlteriş (il deren, devlet kuran) Kağan ile anası İl Bilge (devletin bilgesi) Hatun'dan eşit güçte ve değerde varlıklar olarak söz eder. Devlet yönetiminde hakan kadar, eşi olan hatunun da sözü geçtiği için Türk evliliği tekeşliydi. Buradaki eş, kesinlikle bir kadındı. *Abû'l-Farac Tarihi*'nden öğreniyoruz ki Selçuklu Devleti'ni imparatorluk haline getiren Tuğrul Bey savaşlarla uğraşırken, devleti onun eşi yönetiyordu. Yine Sultan Melikşah ölünce devleti onun eşi Terken (Türkan) Hatun yönetmeye başlamıştı. İbn Kesir'in *El-Bidaye ve'n-Nihaye* adlı tarihinde de ilginç bilgiler var. Bu kaynakta anlatılan bir olaydan öğreniyoruz ki 1000 yılı dolaylarında Güneydoğu Anadolu'ya egemen olan Artuklu Türklerinin yöneticilerinden Timurtaş'ın kızı, Musul valisiyle evlenmişti. Bu hatun, devlet işlerinin görüşüldüğü toplantılara katılır hem de başı açık olarak.

Türk kadınının konumundaki bozulma, Osmanlı Devleti'nin kurumsal hale gelmesinden sonra başlamıştır. Devletin, Pers ve Bizans geleneğini taklide başlamasıyla birlikte; esir edilen Hıristiyan çocukları, Cennetteki huriler ve gılmanlarla eşleştirilerek üst tabaka tarafından kullanılmaya başlanmışlardır.

KUR'AN VE CARİYE

İslam dünyasında Müslüman olmayan kadınların köleleştirilerek cariye haline getirilmesinin kaynağı Kur'anı Kerim'e dayandırılmıştır. Böylece, kadınların ölçüsüz biçimde kullanılmasının Allah'ın takdiri olduğu görüşü yaygınlaştırılmış ve yüzyıllarca bu görüş İslam coğrafyasında egemenliğini sürdürmüştür. Cariye konusunun 20. yüzyıl İslam toplumunda nasıl görüldüğünü Pakistanlı İslamcı âlim Mevdudi şöyle anlatmaktadır:

"Kur'anı Kerim'de cariye şöyle tarif edilmiştir: 'Bilek gücü ile ele geçirilmiş kadın.'

Kur'anı Kerim, bilek gücünü ancak Allah yolunda cihatla sınırlandırdığına göre, Kur'anı Kerim'in tarifine göre cariye, 'Müslüman bir savaşçının cihat ederken ele geçirdiği kadın' demektir. Böyle kadının helal olduğuna delil şu ayette bulunmaktadır: 'Size analarınız haram kılınmıştır... ve kadınlardan evli olanlar da haram kılınmıştır. Ancak sağ ellerinizin sahip olduğu kadınlar helaldir.'

Sağ el Arapçada gücün, kuvvetin, etkinliğin ve bilek kuvvetinin yerine kullanılmaktadır. Bu ayet tek başına cariyenin yukarıdaki tarifine yeterli bir delildir. Buna ek bir delil şudur: Bu ayette haram kılınma hükmünden istisna edilen kadın, kesinlikle darülislamda evlenmiş kadın olamaz. Çünkü ayetin ifadesine göre onlar, ayette bildirilen 'Size haram kılındı' denilen evli kadınlar grubuna girmektedir.

Bu bakımdan şüphesiz, 'Ancak sağ ellerinizin sahip oldukları hariçten maksat, evlilikleri İslam dışı memleketlerde (Darülharpte) olmuş olan, sonra da savaşta esir edilen kadınlar olmalıdır.

Onların nikâhsız helal olduklarına delil şudur: Yukarıda konu edilen ayette haram kılınan kadınlar arasından savaşta esir edilmiş kadınlar hariç tutulmuştur. Ondan sonra da şöyle buyrulmuştur:

'Haram kılınanların dışında kalanlar (zinadan kaçarak namuslu yaşamak şartıyla mallarınızla mehir vermek ve cariyeleri satın almak üzere isteyip nikâhlanmanız) size helal kılındı.'

Bu ayetten açıkça anlaşılıyor ki: Sağ ellerin eline geçen kadınları nikâhlamaya gerek yoktur. Onlar, bunsuz helaldirler. Şu ayet bu manaya delalet etmektedir:

'Muhakkak müminler zafer bulmuşlardır; o müminler ki namazlarında tevazu ve korku sahibidirler... Onlar ki ırz ve namuslarını korurlar. Ancak zevcelerine sahip oldukları cariyelerine karşı münasebetleri müstesnadır. Çünkü onlar (bu helal olanlarla) kınanmazlar. (Müminin 1, 2, 5, 6)

Bu ayette iman ehli kişilerin iki tür kadınla cinsel ilişki kurması caiz görülmüştür: Biri onların eşleri, diğeri de 'sağ ellerinin sahip oldukları'dır. Zevcelerden maksadın nikâhlı eşler olduğu açık. Şimdi eğer 'sağ ellerin sahip oldukları' da nikâhlı eşler, dersek o halde bunların hakiki nikâhlı eşlerden ayrıca zikredilmeleri tamamen yersiz olmuş olur. Şüphesiz bundan çıkarılacak bir tek mana, bir tek sonuç vardır: Savaşta gücünüzle elde ettiğiniz 'cariyelerden' faydalanmanız caizdir."[8]

Mevdudi'nin bu yorumu, en başından beri İslam dünyasında egemen olan ortalama görüşü yansıtmaktadır. Bugün İslam dünyasında din adına hüküm veren herkes hemen hemen aynı çizgidedir. Türkiye de bu gerici kuşatmanın içindedir. İslam dinini, köleci ve cariyeci göstermek istemeyen kimi yorumcular ortaya çıksa da

8 Mevdudi, *Meseleler ve Çözümleri*, c.3, çev. Yusuf Karaca, Risale Yayınları, 1990, s.62-63.

bunlar şiddetle eleştirilmektedirler. Bu Arap gelenekçisi zihniyettekilerden birisi olan ve Cübbeli Ahmet Hoca diye bilinen şahıs şöyle diyor:

> "İslamda kölelik-cariyelik yoktur diyenler ne olur? Stalin gibi kâfir olur. Çünkü Kur'an'da ellerinin sahip olduğu köle ve cariyeler hakkında dolu ayet var. Bu kadar ayeti sen nasıl inkâr edersin yahu?"[9]

Böylece Arap ordularının cihat adı altında yürüttükleri ganimet (yağma) saldırıları kutsallaştırılmaktadır. Cihadın yağma olarak algılanması da huri ve gılman kültürü ile yaşam tarzını besleyen çok etkili bir öğe olmuştur.

Cihada bağlı ganimet uygulamasının sonucunda İslam dünyasında iki tip kadın ortaya çıkmıştır: Görece özgür olan Müslüman kadınlar ile hiçbir hakkı olmayan ve köle olarak kullanılan cariye kadınlar... Görece özgür kadınlar içinde Arap kadınları birinci sınıf kabul edilmişlerdir. Emeviler zamanında ortaya çıkan Arap ırkçılığının sonucunda, Araplar dışındaki milletler mevali yani ikinci sınıf topluluklar sayılmışlardır. Öbürlerini köle/hizmetkâr kabul eden bu anlayış sonucu, başka milletlerin erkeklerinin Arap kadınları almasına yasak getirilmiştir. Bu anlayış Abbasiler zamanında da sürmüştür. Lakin Arap kadınının diğer milletlerin kadınlarından üstün tutulmaları, onları imparatorluk içinde özgürleştiren bir sonuç doğurmamıştır. Tam aksine bu ırkçı tutum, erkek egemenliğini daha da pekiştirecek biçimde uygulanmış ve Arap kadını da sokaktan alınıp eve tıkılarak köleleştirilmiştir. Bunun için de Kur'an'dan bazı ayetler ile Hz. Muhammet'e ait olduğu söylenen uydurma sözler delil olarak kullanılmıştır.

9 "İslamda Köle ve Cariye Maldır, Kiralanır, Pazarda Satılır ve Takas Edilir", https://www.youtube.com/watch?v=1K4Hh0ce8-c, (erişim tarihi 19.10.2016).

HAREMLİK-SELAMLIK SİSTEMİ

İkinci tip kadınların, yani esir alınan veya başka ülkelerden satın alınan kadınların köleliği, cariye statüsü altında yasallaştırılmıştır. Köleci toplum sisteminin İslam içine aktarma yollarından birisi olan bu durum, İslam devletleri ve toplumları tarafından içselleştirilmiştir. Cariye-köle sistemi 19. yüzyılın ortalarına kadar yaşatılmıştır.

Ganimetin erkek olanları doğrudan köle olarak adlandırılmışlardır. Muhammed suresinin 4. ayeti, savaşta esir alımını dinen uygun göstermektedir. Kur'an, bu kölelere daha iyi davranılmasını önermektedir, ama bu haliyle kölelik kurumunu içine alarak İslam sisteminin bir parçası da yapmakta, yasallaştırmaktadır.

Osmanlı Devleti de ele geçirdiği esir çocukları köle olarak kullanırken kendisine İslam içinde dinsel bir dayanak ve gerekçe buluyordu. Bu gerekçe giderek genç kölelerin (oğlanların) cennette vaat edilen gılmanla özdeşleştirilmesine dönüştü. Böylece Osmanlı bürokratlarının evleri cennet, esir pazarından alıp sarayın/köşkün selamlık bölümüne attıkları oğlanlar da gılman oldular. Bu yüzden de onlara gulam denildi...

Görülmektedir ki diğer toplumlarda ve devletlerde olduğu gibi İslam devletlerinde de -içinde aksine hükümler bulunsa bile- kutsal kitap; eskiden gelen ilişkileri devam ettiren ve ona kutsallık atfeden bir görevi yerine getirmiştir.

Hal böyle olunca İslam dünyasındaki egemen kesimin erkekleri, kadının yanı sıra erkek kullanmayı da alışkanlık haline getirmişlerdir.

Bu hayat tarzını gündelik yaşamda sisteme bağlamışlardır. Zenginler ve yöneticiler, saray ve konaklarını ikiye böldüler. Bir bölümüne haremlik dediler. Yasak bölge anlamına gelen haremlik, kadının kapatıldığı özel bir hapishaneden başka şey değildir. Kadının buradan dışarı çıkması, çarşıya gitmesi, bir dükkâna girmesi hemen hemen imkânsızdı. O kadın, zorunlu durumlarda dışarı çıktığında bırakın yüzünü, elini bile başka erkeğe gösteremezdi. Evdeki tek erkeğin zevkine hizmet etmek üzere hareme dört nikâhlı eş ile onlarca hatta yüzlerce cariye (köle kadın) doldurulmaktaydı. Kadının asla cinsel bir talebi olamazdı. Haremin efendisi olan tek erkek, istediği kadını tercih eder; ilişkisinde de sadece kendisini tatmin edecek işleri yapar; kadının cinsel arzuları hiç önemsenmezdi. Haremlik bölüm, gündelik hayattan kopartılan kadınların cehennemiydi.

Padişahın yaşadığı Topkapı Sarayı'na tıkılan yüzlerce genç kızın durumu da böyleydi. Osmanlı sistemini kutsamaya çalışan akademisyenlerden Prof. Dr. Ahmet Akgündüz bile bu durumu kabul etmektedir:

> "Şunu tekrar ifade edelim ki cariye, kadın köle demektir. Cariyeler de diğer köleler gibi İslam hukukunun köleler için tespit ettiği hukuki statüye sahiptir. (...) Bilindiği gibi efendinin, cariyesi ile karı-koca hayatı yaşama hakkına istifraş hakkı diyoruz. Köle veya cariye üzerinde sahip olduğu mülki menfaatten kaynaklanan onları çalıştırma hakkına ise istihdam hakkı diyoruz. Cariye demek, efendinin birinci derecede istihdam hakkı bulunan kadın köle demektir."[10]

Böyle bir kuşatmayla kıstırılan kadın aslında hayvan derecesine indirilmişti. 17. yüzyılın İstanbul'undaki kadını anlatan Jean de Thévenot şöyle diyor:

> "Türkler kadınların cennete gideceğine inanmazlar ve onları akıllı hayvanlar olarak kabul ederler; onları bir atta olduğu gibi sadece hizmetlerine alırlar; fakat birçok kadına da sahiptirler ve çok zaman sekste kullanırlar; böylece terk edilmiş olduklarını gören bu zavallı kadınlar kocalarından alamadıklarına sahip olmak için gayret ederler."[11]

10 Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem*, s.263.

11 Jean de Thévenot, *1655-1656'da Türkiye*, çev. Nuray Yıldız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.139.

Bu köle hayatına alt tabakalardaki kadınların itiraz ettiği, çokeşli evliliği kimi zaman engelledikleri hakkında da bilgiler vardır. Bu direniş özünde geleneksel tek eşli evlilikten gelen Türk kadınının Arap menşeli aile anlayışına tepkisinden kaynaklanıyordu.

TOPKAPI SARAYI'NDAKİ HAREM

Padişahın kaldığı ve devlet işlerini yürüttüğü Topkapı Sarayı'nda ana merkez harem kısmı olmuştur. Osmanlı sisteminde Türk düşmanlığı/korkusu yüzünden padişahın yaşadığı hareme eş veya cariye olarak Türk kızları alınmadılar. Gürcü, Ukraynalı, Hırvat, Yunan, İtalyan, Fransız kızlar tercih edildi. Böylece saltanattan hak iddia edecek bir soy ortaya çıkmasının önüne geçmeyi düşündüler ve bunu da başardılar.

Haremi bu amaçla Türk kökenli olmayanlara teslim ettiler. Harem'de oluşturulan kararlar ve kanaatler, saraydaki ağalara ve ayrıca divanıhümayun üyelerine emir olarak aktarılmıştır. Dönemin başbakanı konumundaki veziri azamın başında bulunduğu divanıhümayun bile haremağasının baskısıyla alınan kararlara direnememiştir. Bu harem ağaları 1582 yılına kadar beyaz hadımlardan seçilirken bu tarihten sonra siyahi hadımlar haremağası olmuşlardır. Tarihi olaylar gösteriyor ki haremağasının siyahilerden seçilmesinden sonra saraydaki fitne hızla artmış, padişah II. Osman da aslında bu siyahi hadımların kışkırtmaları sonucundan tahtından indirilerek öldürülmüştür. Bu gerçeği, sarayda baltacı olarak çalışan Derviş Ruhullah, *Risale-i Teberdariye fi Ahval-i Darüssaade* adlı kitapçığında ortaya koymaktadır. Baltacı Derviş Abdullah, kara harem ağalarının haremde fuhşu yaydıklarını da gösteriyor. Öyle ki bu hadımların, hem hadım oğlanları hem de cariye kızları odalarına alıp onlarla bir tür cinsel ilişki geliştirdiklerini vurguluyor. Sürtünme biçiminde yahut elle ve ağızla orgazm yaşadıklarından söz edilebilir. Derviş Abdullah'ın kitabındaki konuyla ilgili ifadeyi olduğu gibi aktarıyoruz:

"Fırsat bulduça görüşüp, birbirlerine muhabbet iderler. Eğer sual olunur ise 'bu karalar mecbub ve maktu (hadım edilmiş) tavaşilerdür. Bunlarda şehvet yokdur. Şehveti olmayan âdem âşık olmaz. Ve avrada mahabbet itmez' dirsenüz bu melunlar mecbub (hadım) oğlana dahi mahabbet idüp, kendülere yakın iderler. Ve bu kara kâfirlerün ol mertebe şehveti vardur ki murdar vucudları ayn-ı şehvet (şehvet pınarı) olmuşdur. Her birisi ikişer ve üçer cariye satun alup odalarında hıfz iderler. Ve birbirinden ziyade kıskanup sakınurlar. Ve harem-i hümayunda âşık oldukları cariyeleri kezalik birbirlerinden sakınurlar. Benim âşık olup, muhabbet eyledüğüm cariyeye ve odada olan cariyelerime nazar eylemüşsün deyü biribirleriyle kavga iderler. Şehveti olmayan kâfir ve hayin bu hareketi ider mi? Tefekkür buyurula.

Bu fakır toksan bir tarihinün evahirinde Saray-ı Atik'te teberdar (baltacı) ocağına duhül idüp, on sekiz sene bu kara kâfirlerün içlerinden eksik olmadık. Ve birkaç kara kâfirlere ilm-i şerif talim iyledük (öğrettik). Kelb-i akur (kuduz it) boğazına cevahir takmış gibi mahabbet idüp (konuşup), mahrem-i esrar ittihaz itmeleriyle (sırlarını açığa vurmalarıyla) cem-i fesadlarına (bütün kötülüklerini) vukuf-ı tam hasıl iyledük (tam öğrendik). Şevketlü, azametlü padişahımızun malum-ı saadetleri olsun ki (iyi bilsin ki), bu kara kâfirler ne kadar salah (doğru) ve sadakat (bağlı) yüzünden görünürler ise bir türlü itimad buyurulmaya. Zira bunlarun aslı fesat üzre olup zinadan hasıl olmuşlardur. Elbette hıyanetten hali (uzak, ayrı) olmazlar. Bu kara kâfirlerün vilayetleründe kitab ve şeriat yokdur. Ve nikâhla avrat almak yokdur. Ve bunlar ehl-i perde (kapalı) degillerdür. Kelb (köpek) gibi aşikâre çatuşurlar. Bunlarun ahvali balada (yukarıda) tafsil olunmuşdur. Ve eğer sual olunur ise bu kara hadımlara yakın olan cariyeler lezzet hasıl olur mu? Dirsenüz, kara hadım melunlarından ol cariyelere lezzet hasıl olduğu İstanbul içinde şöhret virmüşdür. Hatta Saray-ı Hümayun'dan taşra çırağ olmuş cariyelerden ocakdaşlarımız olan iki teberdara iki cariye akd ü nikâh iylediler. Zifaf olduktan bir hafta sonra tatlik iylediler (boşadılar). Sebeb budur ki bir gün ol cariyeler kocalarına hitab idüp, biz kara hadımlarda buldığımız lezzeti sizde bulmadık, dimişlerdür. Bu

söz içun kocaları ol cariyeleri tatlik iylediler (boşadılar). Bu kazıyye (olay) bu fakirün zamanında olmuşdur."[12]

Derviş Abdullah'ın burada yazmadığı cinsel tatmin yolu, İslam dünyasında bilinen vajinaları birbirine sürterek orgazm olma yöntemiyle[13] ilişkili olsa gerekir.

Osmanlı konak, köşk ve saraylarının diğer bölümü ise selamlıktı. Bu bölümde tek erkeğe hizmet etmek üzere birçok uşak ve oğlan barındırılırdı. Selamlık bölümü; egemen erkeğin, beğendiği oğlanla ilişkiye girdiği bölümdü. Evini haremlik-selamlık diye bölenler, kadını öteleyip genç oğlanları kimi geceler onların yerine geçiren tiplerdi. Güya karısının namusunu korumak üzere böyle bir sistem getiren egemenler, bu işi yeni zevkler tatmanın aracı yapmışlardı.

12 Derviş Abdullah, *Risale-i Teberdariye fi Ahval-i Darüssaade*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2011, s.196-197.

13 Kecia Ali, *Cinsel Ahlak ve İslam*, çev. Adnan Bülent Baloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s.161.

EMEVİLER YENİDEN CANLANDIRDI

Bu hayat tarzı, Mekke'nin fethinden 31 yıl kadar sonra kurulan Emevilerde ortaya çıktı. Halife Osman zamanında devleti ele geçiren Ümeyyeoğulları (Emeviler), Şam'daki Muaviye'nin kurduğu sistemle eski köleci/zevkçi seçkinlerin yeni temsilcileri haline gelmişlerdi.

Müslümanların Halifesi kabul edilen Emevi hükümdarı Yezid oğlu Velid'in hayatından bir sahneyi ünlü Arap yazar Mesudi şöyle anlatıyor:

"Halife Velid b. Yezid'in Edepsizliği:

Velid b. Yezid'in işi gücü içmek, eğlenmek, oynamak ve şarkı dinlemekti. (Çeşitli) ülkelerden şarkıcıları getiren ilk kişi odur. Şarkıcılarla birlikte oturan, açıkça içki içen, raks edip çalan ilk kişi de odur. Onun zamanında devlet ricalinden ve halktan şarkı tutkunu olmayan kalmamıştı. Kadın şarkıcılar da tutmuştu. Üstünü başını yırtar, edepsiz şakalar yapar ve çırılçıplak olurdu. Velid, tahtına hiç uğramadan iki gece sürekli eğlendi.

Ebu Halife, Muhammed Selam el-Cumahî'den naklederek bize anlattı.

'Bana Şam yaşlılarından birisi babasından duyduğu şu olayı anlattı: 'Velid'in giyindirilmesiyle görevliydim. Bir gün odasına girdim. Yanında İbni Aişe adlı şarkıcı vardı. Velid ona

'Şarkı söyle!' dedi. İbni Aişe bir şarkı okudu. Velid, 'Dillerine sağlık, prensim! Abduşems'in başı için bir daha oku!' Bir daha okudu. Velid: 'Bravo doğrusu! Bir de Ümeyye'nin başı için oku!'

İbni Aişe aynı şarkıyı bir daha okudu. Velid bir dedesinin, bir de babasının hatırı için şarkıyı tekrar ettire ettire nihayet sırayı kendisine getirdi: 'Bir de benim için oku!' İbni Aişe şarkıyı bir daha okudu. Velid yerinden kalktı, İbni Aişe'nin üzerine çullandı ve öpmedik bir tek organını bırakmadı. Sonra apış arasına eğilip onu da öpmek istedi. İbni Aişe kamışını iki bacağının arasına bastırdı, fakat Velid 'Vallahi onu da öpmeden bırakmam!' diye tutturdu. O da açıp başını çıkardı. Velid onun başını öptü. Sonra 'Ne eğlence! Ne eğlence!' dedi, elbisesini çıkarıp İbni Aişe'nin üstüne attı ve yeni bir elbise getirilinceye kadar çırılçıplak kaldı. Şarkıcı için bin dinar getirilmesini emretti. Bu para ona ödendi. (Velid) parayı onun katırına yükledi ve şöyle dedi: 'Ona benim halımın üzerine oturarak bin ve dön, ama beni köz edip gidiyorsun!'"[14]

"Oğlancı Basra Kadısı ve Memun:

Yahya ibn Eksem, Halife Memun'la kendisi arasındaki durum kesinleşinceye kadar Basra kadısıydı. Fakat Basra halkı ondan şikâyetçi olmuş ve meseleyi Memun'a iletmişti. İddiaya göre Yahya, oğlancılık yapıyordu ve şehirdeki erkek çocuklarını sıradan geçirmişti. Memun şikâyetçilere 'Eğer verdiği hükümler hakkında şikâyette bulunsalardı bunu kabul ederdik' dedi. 'Ey müminlerin emiri' dediler. 'Kötü şeyler yaptı, büyük günahlar işledi ve bunu da aşikârane yapmaya başladı. Oğlanların nasıl olması gerektiği, özelliklerine göre kaç guruba ve dereceye ayrıldıkları konusundaki meşhur şiir de onundur, ey müminlerin emiri.'

Memun onlara 'Ne şiiriymiş bu?' diye sordu. Bu defa şikâyetçiler Yahya'nın yazdığı bir kasideyi Memun'a gösterdiler. Kasidede şu mısralar vardı:

14 Mesudî, *Murûc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004, s.225-226.

Dört grup var ki meftun eder bakışları
Gözleri büyülüdür onlara âşık olanın
Kimisinin yüzüne vurmuş dünyası
Münafıktır, beş para etmez arkası
Kimisinin arkadan açıktır dünyası
Ahreti mebzuldür, hem de verimli
Üçüncüsü var ki, bu iki hasletin sahibi
Birleşmiştir onda ahreti ve dünyası
Dördüncüsünde yoktur bu ikisinden eser
Ne kendisi işe yarar ne de arkası...

Memun kasideyi bayağı yadırgadı ve işin ciddiyetini anladı. 'Aranızda onun bu şiiri söylediğini duyan var mı?' diye sordu. 'Aramızda açıktan açığa bunu okudu, ya emir el-müminin' dediler. Bunun üzerine Memun şikâyetçilerin huzurundan çıkarılmasını emretti ve Yahya'yı da onlardan tecrit etti.

İbn Ebu Nuaym, Yahya ve Basra'da yaptıkları hakkında şu mısraları yazmıştır:

Yahya! Yapmaz olsaydı keşke onu babası
Gelmez olsaydı bari Irak topraklarına
Biliriz onu, Irak'ın en oğlancı kadısı
Kalmamıştır kamışı batmadık hokka.

Yahya feleğin sillesini yiyince Memun'un huzuruna geldi, pişman olduğunu belirtti ve halife de birçok işlerde ona izin verdi. Bir gün Memun ona, 'Ya Ebu Muhammed! Zinayı cezalandıran bir kadı/ Oğlancıya bir şey demez mi? mısrası kime aittir?' diye sordu. 'Bu şiir İbni Nuaym'a aittir, ey müminlerin emiri' dedi Yahya ve ilave etti: 'O kıta şöyledir:

Halifemiz rüşvetçi, kadımız oğlancı
Desene balık baştan bozulmuş
Zinayı cezalandıran bir kadı
Oğlancıya bir şey demez mi?
İllallah zulmünden Abbasoğullarının!'

Memun bir süre utançtan başını önüne eğdi. Sonra kafasını kaldırıp 'Bu İbni Ebu Nuaym ta Sind'e sürülsün' dedi."[15]

15 *Age*, s.228-229.

Bağdat'taki Tartışma:

Tarihçi İbn Kesir'in ünlü tarihi *El-Bidaye ve'n-Nihaye*'de "Hicret'in 478. Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler" bölümünde Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Ahmed bahsinden anlıyoruz ki o dönemde oğlancılık tartışması bırakın bu dünyayı cennete kadar uzanmıştır:

> "Künyesi Ebu Ali b. Velid'dir. Mutezile şeyhiydi. Onlara müderrislik yapardı. (...) Cennetteki çocuklarla dübürlerinden cinsel ilişki kurmanın mubah olduğu konusunda Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî'yle tartışan ve münazara yapan bu kişidir. Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî, Mutezili olup tefsirciydi. İbn Ukayl onların bu konuda tartıştıklarını söylemiştir. Yanlarında bizzat kendisinin de bulunduğunu söylemiştir. İbn Ukayl'ın naklettiğine göre Muhammed b. Ahmed b. Abdullah, cennetteki çocuklarla dübürlerinden ilişki kurmanın mubah olduğunu, orada bir kötülük ve mevsedetin (fesadın) olamayacağını söylemiş; Ebu Yusuf el-Kazvinî ise ona şu karşılığı vermiştir:
>
> 'Böyle bir şey ne dünyada ne ahrette mubah olabilir. Hem cennetteki çocukların dübürlerinin olacağını nereden çıkartıyorsun? Dübür yani makat, dünyada def-i hacette bulunmak için yaratılmış bir organdır. Bu, insandaki sıkıntıyı ve pisliği giderir. Ama cennette böyle bir durum söz konusu değildir. Cennettekilerin yedikleri şeylerin artıkları ter olarak ciltlerinden dışarıya çıkar. Onlar zayıf kimselerdir. Karınları şişkin değildir. Dolayısıyla da makatlarının olmasına da ihtiyaçları yoktur. Bu sebeple senin bu söylemiş olduğun mesele Cennette söz konusu değildir."[16]

Görüldüğü üzere İslam uleması (âlimleri/bilginleri); sultanların ve büyük yöneticilerin zevklerine hitap edecek soyut tartışmaları öne çıkartmayı bir ustalık haline getirmişlerdir. Bu zihniyet, egemen kesimin cinsel tatmin alanını genişletmek için oğlancılık konusunu cennetle ilişkilendirmeye çalışmıştır. Gerçek dünya gibi hayali dünyayı da oğlancılık üzerinden tasarlayan zihniyet, oğlan kullanmayı zamanla devlet protokolü arasına bile sokmuştur.

16 İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye (Büyük İslam Tarihi)*, c.12, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000, s.261-262.

Bizans'ta ve İran'da var olan bu sistemi Osmanlı padişahları da hiç çekinmeden kendi saraylarına aktarmışlardır. Bunun ilk resmi belgesi de *Kâbusnâme*'dir.

Kâbusnâme adlı protokol kitabı, Ziyaroğulları'ndan Keykavus tarafından oğlu Giylanşah'a öğüt kitabı olarak yazılmıştır. Bu kitap, 15. yüzyılın ilk yarısında Sultan II. Murad'ın isteği üzerine Mercimek Ahmet tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın "Cimada Faidelisi ve Ziyanlısı Kangısıdır Anı Beyan Eder" başlıklı bölümünde oğlan ve kadın kullanmak şöyle anlatılmaktadır:

> "Yaz olacak avretlere meylet ve kışın oğlanlara; ta ki tendürüst (sağlıklı) olasın. Zira ki oğlan teni ıssıdır (sıcaktır); yazın iki ıssı bir yere gelse teni azıdur ve avrat teni soğuktur; kışın iki soğuk bir yere gelse teni kurudur, vesselam."[17]

Bu kitap II. Murat ve sonraki padişahlar tarafından okunmuş ve örnek alınmıştır.

17 Keykavus, *Kâbusnâme*, çev. Mercimek Ahmet, der. Orhan Şaik Gökyay, 3. basım, Devlet Kitapları, İstanbul, 1974, s.113.

OĞLANLAR

Köleciliği bir ekonomik faaliyet olarak içselleştiren eski toplumlarda erkek ve kadın esirlerin cinsel olarak çok ağır biçimde sömürülmesi, esirlerin cinsel isteklerine göre değil, efendilerin zevkine göre şekillendirilmiştir. Bilinmelidir ki Arap, İran, Osmanlı saraylarında oğlan olarak kullanılanlar, bu ilişkiye gönüllü olan kişiler değildirler. Bu yüzden bu oğlanları, eşcinsel olarak nitelemek veya öyle göstermek doğru değildir.

Günümüz dünyasında eşcinsel kişilikler, LGBTTİ harfleriyle gösteriliyorlar. Bu harflerle işaret edilen cinsel kimlikler şöyledir: Lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel, travesti, interseks...

Osmanlı saraylarında içoğlanı olarak çalıştırılıp cinsel olarak kullanılan oğlanları bu kimliklerin içine sokamayız. Belki içlerinde böyle eğilimleri olanlar bulunabilir. Lakin Osmanlı'daki oğlancılık sistemi bireylerin cinsel tercihlerine göre değil, tamamen zorlamayla oluşmuştur.

Osmanlı Devleti, köle olarak kullanılan oğlanları çeşitli yollarla elde etmiştir: Savaş sırasında ele geçirilen topraklardan oğlan elde edilmesi bu yollardan biridir. 15. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Oruç Beg, I. Murat döneminden bahsederken bu durumu şöyle anlatıyor:

> "Kara Rüstem, Gelibolu'da oturdu. Her esirden yirmi beşer akça aldı. Bu icat bu iki kişiden oldu. Gazi Evrenüs Beğ'e de ısmarladılar. Her akından gelen esirlerden yirmi beş akça ve beş esirden birisini almasını emrettiler. Bu tertip üzerine davrandılar. Vardılar oğlan devşirdiler. Getirip Anadolu'da Türk

kavmine üleştirdiler. Çift sürdüler. Bunlar hizmet gördüler ve Türkçe öğrendiler. Üç yıl, dört yıl olduktan sonra getirip devlet kapısında yeniçeri yaptılar. Ak börk giydirdiler. Aslında yeniçerinin kuruluşu budur. O vakitten beri adını yeniçeri koydular."[18]

Devlet güçlüyken bu sistem sürekli işletilmiştir. Akınlarda ele geçirilen oğlanların beşte biri devlet için ayrılmıştır. Beşte bir olmaları yüzünden bunlara pençik oğlanı da denilmiştir. Bunlar başlangıçta Türk ailelerin yanında yetiştirilmişler ve Müslüman edilmişlerdir. Daha sonra bu iş devlete ait okullarda (Enderun'da) yürütülmüştür. Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da kurulan Topkapı Sarayı'nda (asıl adı Saray-ı Hümayun veya Saray-ı Âmire'dir), İbrahim Paşa Sarayı'nda, Beyoğlu'ndaki Galatasaray'da, Edirne'deki Eski Saray'da Enderun adlı okulları vardır.[19] Buralardaki odalarda acemi oğlanlar denilen bu Hıristiyan çocukları eğitilmişler ve devlet yöneticisi, asker, şair, müzisyen haline getirilmişlerdir. Sarayın yönetimi de bunlara bırakılmıştır. Hıristiyanken Müslüman yapılan bu kadroya dönme denilmiştir.

Enderun denilen bu okullara asla Türk kökenli ailelerden çocuk alınmamıştır. Bunun sebebi de Osmanlı padişahlarının, Türklerden yönetici olanların ileride devletten pay isteyebileceği kaygısıdır. Bu korku neticesinde Türkler yönetimden dışlanmışlardır. Bu amaçla da Türkleri aşağılayan bir propaganda yürütülmüş, onlara denilmedik söz bırakılmamıştır.

Enderundan yetiştirilen oğlanlardan güzelleri ve beceriklileri seçilir, padişahın hizmetine verilirdi. Bunlara içoğlanları denilirdi. İçoğlanları, padişahın en yakınında bulunurlardı. Bunların içinden zamanla yükselenler sarayın en önemli görevleri olan ağalık makamlarına gelirlerdi.

Bu ağaların en önemlisi, Harem'i yöneten ağa idi. Has odabaşı denilen ağaya darüssaade ağası veya kızlar ağası da denilirdi. Önceleri beyaz hadımlardan, 1582'den itibaren ise siyah hadımlardan seçilmişlerdir. Ondan sonra silahdar ağa, çuhadar ağa, rikabdar ağa, tülbentçi başı, anahtar ağası gibi ağalar gelmektedir.

---

18 *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Hüseyin Nihal Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972, s.42.

19 Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı* adlı eserinin "Enderun-ı Hümayun'a İçoğlanı Yetiştiren Saraylar" bölümünde bu konuyu ayrıntılı olarak açıklamıştır.

Esir Hıristiyan çocuklarının bir kısmı da asker olarak ayrılmışlardır. Bunların alındıkları birliğe acemi ocağı veya acemi oğlanlar ocağı denilmiştir. Bu ocakta bir akça gündelikle çalışırlar, yetiştirilirler sonra da yeniçeri ocağına geçirilirlerdi. Bunların kullanıldığı yeniçeri ocağı 1363 yılında kurulmuştur.

Osmanlı tarihinde çok etkin olan yeniçeri ordusuyla ilgili olarak 16. yüzyılda bir İspanyol tarafından yazılmış olan *Türkiye'nin Dört Yılı (1552-1556)* adlı eserde de benzer bilgiler vardır:

> "(Yeniçeriler) Hepsi Hıristiyan çocukları. Büyük Türk'e haraç veren Rum, Bulgar ve Hırvatların çocuklarından devşirmedirler. Hıristiyanlar, çocuklarının beşte birini askere göndermeye mecburdurlar."[20]

Beşte bir dışında kalan diğer esir oğlanlar ise Esirciler Hanı veya Esir Hanı denilen handa biraz yetiştirildikten sonra zenginlere satılırdı. Sadece padişah sarayında değil, devlet adamlarının saraylarında da içoğlanı teşkilatı kurulmuştu. Sarayın sahibi selamlık bölümüne attığı bu oğlanları istediği gibi kullanırdı.

Köle elde etmede daha yaygın kaynak ise devşirme denilen sistemdir. Savaşlardan gerekli esir elde edilemediğinden, devletin elindeki topraklardaki Hıristiyan ailelerin çocuklarının belli oranlara göre zorla alınmasına dayanan bir sistemdir.

> "Devşirme tayin edilen memur, elindeki fermanla kendisine devşirme mıntıkası olarak gösterilen sancak ve kazalara gidip mahalli kadıların ve sipahilerin yardımıyla kazaları dolaşır ve kilise heyetleri vasıtasıyla çocuk devşirirdi. (...) Devşirilen çocuklar içinde uzun boylu ve güzelleri varsa saray hizmeti için seçilirdi; alınacak çocuğun yaşı 8-18 arasında olacaktı. Her mıntıkadan devşirilen çocuklar 150-200 kişilik sürü adı verilen kafileler halinde devlet merkezine gönderilerek eldeki defter mucibince iyice muayene edilip hüviyetleri tespit edildikten sonra Anadolu'ya sevk edilirler. (...)"[21]

Devşirilen bu çocuklar önce Anadolu köylüsünün yanına verilir; orada Türkçe öğrenmesi, İslama geçmesi ve hayatın zorluklarına

---

20 Manuel Serrano Y. Sanz, *Türkiye'nin Dört Yılı (1552-1556)*, çev. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977, s.104.

21 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s.510.

katlanması sağlanırdı. Sonra bunlar alınıp acemi ocağında askerliğe hazırlanırlardı. Acemi ocağında yetiştirilenler yalnızca yeniçeri ocağına değil, yine ocak diye adlandırılan diğer askeri birliklere de, örneğin cebeci ocağına, topçu ocağına ve kapıkulu süvari bölüklerine de alınırlardı.

Bu oğlanlardan güzel endamlı olanlar ayrıca ayrılarak, Enderun denilen devlet okullarında özel olarak yetiştirilirlerdi. Padişahın hizmetinde kullanılmak üzere saraya sokulan bu devşirmelere de içoğlanı denilmiştir.

Osmanlı'da oğlanlar şöyle sınıflandırılmıştır: Acemi oğlanı, içoğlanı, şehir oğlanı, hamam oğlanı, şamar oğlanı, tavşan oğlan, ateş oğlanı.

Bunlardan ilk ikisi, esir alma veya devşirme yoluyla oluşturulmuştur. Diğer dört grup ise doğrudan doğruya şehirlerdeki cinsel ticaret üzerinden ortaya çıkmıştır.

ESİR HANI

Oğlancılık sisteminin temelini, esir alınan çocuklar oluşturmuştur. Bunlar kara yoluyla veya kimi zaman da gemilerle İstanbul'a getirilmişlerdir. Devlete ayrılan bölümün dışında kalan ve satılık olarak ayrılan kısmı, Kapalı Çarşı'nın yanındaki uzun ve büyük Esir Hanı'na götürülmüşlerdir. Esir çocuklar bu handa açık artırmayla köle tüccarlarına satılmışlardır. Erkek ve kadın tüccarlar, erkek ve kız esirlerin yetiştirilmesi ve pazarlanması işini yürütmüşlerdir. Esircilik bir meslek olarak daha çok İstanbul, Bursa, Edirne gibi şehirlerde yürütülmüştür. Devlet, kethüdalar eliyle bu ticareti denetlemiş; hazineye bu ticaretten ciddi paralar gelmiştir. Başlangıçta Balkanlar ve Avrupa hattı ile Ukrayna-Rusya taraflarından getirilen esirlere daha sonra Kafkasya'dan getirilenler eklenmiştir. Köle tüccarları bu bölgelere giderek satın alma veya kaçırma yoluyla da esir elde etmişler; ele geçirdikleri esirleri İstanbul'da yüksek fiyatlarla satmışlardır. Bu esirlerin yürek paralayan hayatı tarihsel belgelere de yansımıştır.

"Sonunda Gürcistan'dan tam da Safinaz'ın tarifini yaptığı gibi bir kız getirilmişti. Karadenizli üç esircinin getirdiği dört kızdan birisiydi o. Başı kalpaklı, cepkeni kemerli, kemerinde eğri bir kılıç asılı olan siyah çizmeli, sarkık bıyıklı esircibaşı; o kızı babasından altın sayarak aldığını söylemişti.

Kızı, pey sürerek Sofulardan esirci kadın Saime Hatun kapmıştı. Elbette ki o da kızı bu handa eğitecek, daha yüksek fiyata başkalarına satacaktı.

O gün Gürcü kız; hanın üst katındaki odadan satış için aşağıya indirilmiş, on kadar esir kızın üstüne dizildiği meydandaki yuvarlak büyük taşa çıkartılmıştı. Esirciler bakacaklar, en yüksek parayı veren kim ise esirin sahibi o olacaktı.

Bektaş; bu kızı, Kethüda Mustafa Efendi'nin bir işi için orada bulunurken görmüş ve çok beğenmişti. Kızın üstünde uzun, sarı renkli eskice bir entari, belinde ise ipten dokuma kaba bir kemer verdi. Ayakları çıplaktı. Bektaş oraya vardığında esirci Saime, kızın ayağını dizinden arkaya doğru kıvırtmış tabanına bakıyordu. Çünkü düztaban cariye makbul sayılmıyordu ve fiyatı yarı yarıya düşüyordu.

Tabandan sonra esir kızın ağzı gözden geçiriliyordu. Saime kadın, bu güçlü kuvvetli kıza, 'Hohla bakalım' demiş. Bu emri de yanındaki Gürcü cariye, taşın üstündeki esir kıza aktarmıştı.

'Bir daha hohla!'

İki üç kez hohlatmıştı Saime kadın onu. Ama kızın nefesi kokmuyordu. Sonra da atın ağzını açar gibi kızın ağzını sonuna kadar açtırtmış, dişlerine bakmıştı.

Gürcü kız; bu ellemelerden, yoklamalardan hem utanıyor hem üzülüyordu ama alışacaktı. Fırsat bulduğunda esirci Saime'nin yanındaki Gürcü cariyeye bir şeyler söylüyor, ondan kısa cevaplar alıyordu. Aldığı her cevaptan sonra ağlıyor, gözyaşlarını da kolunun yeniyle siliyordu.

Sonunda esirci Saime kadın, fiyatı diğer esirci esnafından daha fazla yükselterek bu Gürcü kızını almış ve onu handaki kendisine ait olan cariye odalarından birisine yerleştirmişti. Oda bekçisi kadına da emretmişti:

'Bu kıza hemen bizim dilimizi öğretmeye başla. Temizlik kurallarını göster. Karnı aç kalmasın ha! Hamama indirip bir güzel temizleyip keseleyin, saçlarını kesip ince diş tarakla iyice

tarayın; biti, sirkesi kalmasın, sonra da sirke suyuyla başını yıkayın. Üstüne yeni elbiseler geçirin!'

Bundan sonra ona handa ut, keman, hatta çöğür gibi müzik aletlerinden birisini çalmak öğretilecekti. Saime'nin bu işle ilgilenen iki musikişinas hizmetçisi bile vardı. Cariye dediğinin iyi para etmesi için güzel olması yetmiyordu; hiç değilse ritim tutmayı, tef kullanmayı öğrenecekti. Yürüyüş, gülüş, bakış dersi bile alacaktı. Hele hele dans etmeyi mutlaka bilecekti. Bilecekti ki efendisini mutlu edebilsin. Sonra İstanbul işi işleme yapmayı, gömlek dikmeyi, çorap örmeyi... Sonra temizlenmeyi, yıkanmayı... Erkeklerden sakınmayı... Sonra da Müslümanlığın kurallarını... Namazı, orucu... Gürcü kızı burada saraylara veya konaklara satılmaya hazır hale getirilecekti. Müşterisini beklesin hele...

Bu Saime kadının taktiğiydi... Aldığı esir kızı handa yetiştirir, konaklarda hizmet edecek duruma getirir, sonra da zenginlere satardı. Parası bol olduğu için de pazarlamada acele etmezdi."[22]

Esir pazarının nasıl bir yer olduğu ve buradaki esirlerin ne halde bulunduklarını gösteren çok önemli iki şiiri de sizinle paylaşmak istiyoruz:

"Esir pazarına düşerse yolun
Girüb kapısından aklın yitirme
Temkin ü basiret üzere bulun
Bir nazar atfetsem ne olur, deme
Odalar içinde kız ile oğlan
Mürgi hoş sadalar mehcur-i vatan
Kayd-ı esarette nice dilberan
Benzerler ayniyle dürr-i yetime
Suret-i beşerde nice yüz melek
Acıdır her birin hikâyesi pek
Esaret muhakkak ateşten gömlek
Lanet o esirci pelid zalime
Oğlanı çıkarıb mezadı üryan
Hicabdan yerlere geçer mumiyan

22 Rıza Zelyut, *Esirciler Hanı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.

Koşar hacegiler mezadı duyan
Sine bülbülcüğü alam kendime
Dellalbaşı ider mezadı küşad
Çıkarub ortaya bir kad-i şimşad
Dideler ruşendir diller ise şad
Baha biçilmez o külçe-i sime
Kâkülün perçemin zerrin telleri
Sineleri billur ince belleri
Ak zambak güvercin ayak elleri
Payin bus iderek değer terkime
Kimi ağzın koklar şah-ı bütanın
Kimi dişin sayar dilber fetanın
Aman düz olmasın göster tabanın
Altun sayılacak şehlevendime
Yeryüzü cenneti esir pazarı
Değmesin buraya kem göz nazarı
At hur ü gılmana aşk ile zarı
Ey Âşık Figani derviş kemine."[23]

***

"Abaza, Gürcü'den, Çerkez, Lezgi'den
Reislere selam söyleyin bizden
İçi hur ü gılman esir gemisi
Geliyor yaz bahar Karadeniz'den
Cennet kaçkınları kızlar oğlanlar
Hüsün gülşeninden olmuş talanlar
Cehennemlik kütük şaki-i merdud
Ol biçaregânı alıp satanlar
Saçları topukta Çerkez duhteri
Bükmüşdür boynunu yaşlı gözleri
Çıkacak pazarda yarın mezada
Cümle âlem olur ona müşteri
Ayine-i billur sine-i gülrenk
Lisana geldikte bülbül-i ahenk
Nigâhı dilbaza reşk ider ahu
Hurşid-i dırahşan başında çelenk
Ebr-i şafak anda nikâb-ı hicab
Dide hirelenir açtıkta nikâb

23 *Age.*

Girdikte naz ile ol peripeyker
Lebriz-i nur olur ol an camehab
Ya şu Gürcü oğlan şuh-i şahlevend
Kaddi selvi ile çınardan bülend
Sebike-i sim o topuklarından
Perçemine dek edilmiş pesend
Haleti vahşette olsa da serkeş
Her hal ü tavrıyla mahbub-i dilkeş
Füte-i gülgunle nim uryan güzel
Şah-ı huban ider libas-ı zerkeş
Anlardır rindanın dilde çerağı
Uşşaka busegâh olmuş ayağı
Sade ru nevhatı çar ebru feta
Daima makbuldür hiç geçmez çağı
Meşher-i hüsündür esirci hanı
Höcreler lebaleb güzeller kânı
Seyr ü temaşada bey ü şirada
Tarif edem size edeb erkânı
Kıl kadar kusurdan ayıbdan ari
Olmak gerek cümle köle cevari
Tüm üryan görürsün amma şartı var
Kadimden berü kim şöylece cari."[24]

24 *Age.*

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ'NDEKİ BİLGİLER

Esircilik sisteminin nasıl işlediğini gösteren bilgiler ünlü tarihçimiz Murat Sertoğlu tarafından hazırlanmış olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde de yer almıştır. Önemli bilgiler içeren maddeleri olduğu gibi aktarıyoruz:

"ESİR: Dilimize Arapçadan kulluk, kölelik, muharebede düşman eline düşme anlamlarında 'esr, esaret' kökünden alınmıştır; bir başkasının tahakkümü altında yaşayan, kul, köle, düşman elinde tutsak; mecazen, bir şeye veya bir kimseye karşı aşırı ibtila, düşkünlük, tutkunluk: Aşk esiri, muhabbet esiri, bade esiri; yine mecazen ağır hasta anlamında yatak esiri, esiri firaş.

ESİR, ESİRCİLER: Dünyada ve dolayısıyla memleketimizde esir ticaretinin, esir oğlanlar (köleler) ve esir kızlar (cariyeler) alım satımının meşru bir ticaret sayıldığı devirlerde bütün büyük şehirler gibi İstanbul'da da esircilik zor, ağır manevi sorumluluk taşıyan, fakat çok kârlı, büyük işlerden bir olmuştu.

Fütuhat devrinde, o devirlerin âdetince kılıçla girilen yerlerden çıkarılan kızlar ve oğlanlar, Kırım Hanlığı akıncıların Ukrayna'dan, Polonya'dan, Rusya'dan toparlayıp getirdikleri genç esirler, Kafkasya gibi halkının yüz güzelliği ve vücut düzgünlüğü meşhur yarı göçebelerden esirci haydutlar eliyle

çalınmış yahut öz anaları babaları, yakın akrabalar tarafından esircilere satılmış çocuklar, Afrika'dan getirilmiş Habeşî ve zenci esir kız ve oğlanlar yüzyıllar boyunca İstanbul esircilerinin ellerinde toplanmış, İstanbul'da Esir Hanı'nda, bu hanın ortasındaki Esir Pazarı'nda ya açık artırmalarla yahut hususi antlaşmalar, pazarlıklarla satılmışlardır. Habeşî, zenci ve beyaz ırka mensup muhtelif milletlerden bazı köleler de, mayası Bizans'tan kalmış bir geleneğe uyularak, muhakkak ki zalim bir ameliyatla hadım edilmişler, Habeşî ve zenci hadım kölelere 'harem ağası', 'kara hadım', beyaz hadım kölelere de 'tavâşi', 'ak hadım' denilmiştir. Satıldıkları kapılarda sadakatle hizmet eden kölelerin çoğu efendileri tarafından azad edilmişler, içlerinden devlet kapısında sadrazamlığa kadar en yüksek mevkilere yükselenler, bir sanat alanında şöhret sahibi olanlar, büyük servetlere kavuşanlar, en kibar ailelerin kızlarıyla, hatta sultanlarla, hanım sultanlarla evlenenler de pek çok olmuştur. Cariyelerin içinde de çoğu refah ve saadete, hürriyetine, bir aile yuvasına kavuşmuş, Sarayı Hümâyun'a alınan cariyelerden bir kısmı haseki sultan (padişah zevcesi), valide sultan (padişah anası) olmuştur.

Osmanlı devrindeki Türk toplum hayatında hayati bir esaret faciası olarak tasvir edilebilecek cariye ve köle yoktur diyebiliriz; hatta çoğu esir olarak getirilip bir kapıya satıldıktan sonra, memleketinde hiçbir zaman ulaşamayacağı, kavuşamayacağı hayat seviyesine ve refaha ulaşmış, kavuşmuştur.

Küçük yaşlarda köleler satın alıp onları terbiye etmek, okutmak, yetiştirmek, bazı Osmanlı vezirleri, kibarları için büyük bir zevk olmuş, bu yolda Kanuni Sultan Süleyman'ın baş defterdarı İskender Çelebi ile 19. asrın ünlü vezirlerinden Hüsrev Mehmed Paşa pek meşhurdurlar. İskender Çelebi'nin ölümünde terekesinde, cariyeler hariç 6.200 kölesi çıkmıştır.

Hicri 991 (Miladi 1583) tarihli bir fermanda esirciler ile esir alım satımı üzerine çok mühim kayıtlar vardır, şöyle ki:

'Kadın ve erkek bazı uygunsuz kimseler türemiş ve İstanbul esircileri arasına karışmışlardı. Bunlar cariye ve genç kölelerini satmak isteyenleri öğrenirler, satalım diye emaneten elle-

rinden alırlar, Esir Pazarı'na götürürler, önceden anlaştıkları bekâr uşağı leventler de müşteri kılığında pazara gelir ve mezada herkesten yüksek bir fiyat vererek esiri sözde satın alır; bir bakayım, halini şanını, hizmetini tecrübe edeyim diyerek üstünü sonra ödemek üzere bir miktar pey akçesi bırakır ve esiri menzili olan bekâr odasına götürür, birkaç gün fuhuş yolunda ona dilediği gibi tasarruf eder, kullandığı esirin eline de gönlünü hoş edecek birkaç şey verir, sonra bana yaramaz diyerek geri getirir, aslında bir muhabbet tellallığı ücreti olan verdiği pey akçesinden de vazgeçerdi. Bazı esir tellalları da karılarını müşteri kılığında pazardaki mezada sokarlar, yukarıda bahsedilen usulle cariyeleri ona satın aldırtıp leventlere devredip kapatırlar ve sonra yine pey akçesinden vazgeçilerek cariye geri getirilirdi. İşlerinin ehli namuslu esirciler toplanıp divanıhümayuna şikâyette bulundular. İstanbul Kadılığı'na hitaben çıkan bir fermanla bu uygunsuzluğun şiddetle men edilmesi emredildi.' (Şaban 991/Ağustos-Eylül 1583)

Hicri 967 (Miladi 1559) ve Hicri 983 (Miladi 1575) tarihli iki fermandan da 16. yüzyılda İstanbul'da dolayısıyla Türkiye'de gayrimüslimlere esir satılmasının yasak olduğunu, gayrimüslimler elindeki esirlerin araştırılıp meydana çıkarılmasından sonra Müslümanlara satılarak bedelinin eski sahiplerine verildiğini öğreniyoruz; yine aynı fermanlarda gayrimüslimlerin azatlı esir dahi kullanamayacakları yazılıdır.

On yedinci asırda yaşamış büyük yazar Evliya Çelebi, Sultan IV. Murat zamanında yapılan bir esnaf-ordu alayı münasebetiyle esirciler üzerine şunları yazıyor:

'Esnafı Emaneti Esirhane: 1 ağa ve 400 neferdir; kethüdası, şeyhi, çavuşları, esir tellalları vardır. Ellerinde padişah beratı bulunan esnaftır. Esirciler Hanı Tavuk Pazarı'nda kale misali 300 adet tahtâni ve fevkaanî odalardır. Hanın demir kapısının dibinde esirhane emini oturur ve satılıp alınan esirlerin bedelinden onda bir alır.

Esircilerin ilk pâri Benî İsrail zamanında Nesim nam bir bezirgân idi ki Hazreti Yusuf'u kuyudan kovayla çıkararak Mısır'a götürüp Aziz el-Mısrî'ye satmıştı. İşte esir satmak ondan kal-

dı. Sonra Peygamber'imizin asrında müşriklerle edilen gavzelerde birtakım çocuklar ele geçtiğinde sahabeden Bedil bin Vertâ esir satmıştır, Uhud gazası şehitlerindendir.'

'Esnafı Bazirgâni Esirciyan: 2000 neferdir. Dükkânları, Esirhane (Esir Hanı) odalarıdır. Bu taife Gürcistan, Megrilistan, Abaza Diyarı, Çerkezistan'dan kaldırılıp getirilmiş oğlan ve kızları süsleyerek onları Ordu-Esnaf Alayı'nda sürü sürü el ele verdirip yaya olarak Alay Köşkü dibinden geçirirken padişah (Sultan IV. Murat) 100 adet afitab misali Gürcü ve Abaza ve Çerkez oğlanlarını saraya alıp sahiplerine bedelinin üstünde ihsanda bulundu. Sonra Esirhane emini de maiyetiyle fahir alay esvapları giymiş olarak geçti. Ondan sonra nice bin pak ve pakize esir kızları ve sülün gözlü, münevver yüzlü mahbubi devran esir oğlanları şatırlar önüne alıp saf saf geçerlerdi.'

Diğer bütün esnaf teşkilatı gibi esirciler de bir loncada toplanmışlardı ve kethüdaları, şeyhleri, yiğitbaşıları vardı.

Büyük bestekâr ve musiki bilgini Mustafa Itrî Efendi, şöhretinin en parlak devrinde esirciler kethüdalığı yapmıştır ki buna benzer bir şeref başka esnaf topluluklarına nasip olmamıştır.

Hicri 17 Ramazan 1050 (Miladi 2 Ocak 1641, Sultan İbrahim devrinin başı) tarihli ve İstanbul Kadılığı tarafından tanzim edilmiş bir esnaf nizamı ve narh defterinde esirciler hakkındaki hükümlerle beraber erkek ve kadın esircilerin ve esir tellallarının ikametgâh adresleriyle birlikte adları da tespit edilmiştir ki çok kıymetli bir vesikadır; bugünkü dilimize çevrilmiş metni şudur:

'Esirci taifesi erkek ve kadın yüz neferden ziyade olup lakin içlerinde bazı hilekâr ve müflis ve uygunsuz olanları vardır, bilhassa kadın esircilerin ekseri perhizkâr (namuslu) olmayıp Müslüman cariyeyi sahibinden ziyade bahayla isteklisi vardır diye alıp Leh ve Boğdan elçilerine ve sair zengin kefereye götürüp cariyeyi onlara tasarruf ettirip (fuhşa alet olup kıza ve kendisine) birkaç şey alıp beğenmediler diye sahibine iade etikleri ve buna benzer nice fesat etmekle suçlu görüldüklerinden esircilikten men edilmişlerdir. Namuslu ve dindar ve işine yetecek kadar serveti olan esircilerden 33 nefer erkek ve 8 ne-

fer kadın esirci ile 19 nefer tellal bırakılmıştır ve hepsi zincirleme kefalete bağlanıp bundan sonra içlerinden biri layıksız bir iş yaparsa cümlesi sorumlu tutulacaktır. Esir satışlarında uydurma, yalan fiyat istenmeyecek, esiri alım bedelinin onda bir kârıyla satacaklardır.'[25]

Metinde 33 erkek ve 8 kadın esirci ile 19 nefer tellal bulunduğu yazılı olduğu halde listelerde 32 erkek ve 7 kadın esirci ile 17 tellal adı kayıtlıdır.

Hicri 1091 (Miladi 1680) tarihinde Sultan IV. Mehmet devrinde tanzim edilmiş esnaf nizamnamesinde esirciler hakkında şu hüküm bulunmaktadır:

'Satılan cariyenin yüzüne aklık ve kızıllık sürülmeyecektir. Satılan oğlanın ve cariyenin üstünden esvabı alınmayacaktır. Satış için gösterildiğinde üstünde ne varsa onunla verilecektir. Buna riayet etmeyen esircileri, muhtesib cezalandıracaktır.'

Esirciler hakkında alınan inzibati tedbirlere rağmen köle ve cariye alım satımında suiistimaller önlenememiştir. 19 Cemaziyülevvel 1189 (Miladi 18 Temmuz 1775, I. Abdülhamit devri) tarihli bir fermandan öğrenildiğine göre Ayşe Hatun isminde bir kadın Mehmed adında hür bir çocuğu köledir diye Esir Pazarı'nda esirci Bekir'e 95 kuruşa satmış, oğlanın satışında at canbazlarından Osman da köle olduğu yolunda yalancı şahitlik yapmıştı. Sonra ihbarla hakikat öğrenilmiş, Mehmed'e hürriyeti iade edilerek Ayşe ile yalancı şahidi Bursa'ya sürülmüşlerdi.

Hicri 1242 yılı Muharrem'inde (Miladi Ağustos 1826) tanzim edilmiş İhtisab Ağalığı nizamnamesinde esirciler hakkında şu hükümler vardır:

'Esir Pazarı'ndaki esirciler birtakım eşhası odalarında bekçi olarak yatmakta olup bunların kaç adam olduğunun bilinmesi lazımdır, bunlar tespit edilecek ve kefalete bağlanacaktır. Esircilerin sattıkları oğlan ve cariyede hile ve dolandırıcılık gibi fesatları olduğu söyleniyor, bazen sattıkları esirlerin iç-

25 Defterdeki esirci ve tellal isimleri için bkz. *İstanbul Ansiklopedisi*, c.10, s.5273.

lerinde hür kimseler çıkmaktadır. İhtisab ağası mutemet bir adamını Esir Pazarı'nda bulunduracak ve bu gibi halleri men edecektir. Esircilerin arasına yabancı girmemesine dikkat edilecektir.

Esirci esnafı sattıkları esirleri diledikleri fiyata satmaktadırlar. Kendilerine satılmak üzere emaneten bırakılan esirlerin satışında, onları emaneten bırakmış sahiplerinden nafaka bedeli diye yevmiye ellişer altmışar para ve tellaliye bedeli olarak da birtakım akçeler almayı itiyad edinmişlerdir. İhtisab ağası bu hususlara da dikkat edecektir. Nafaka bedeli makul, mutedil olarak istenecek ve bundan sonra satılan oğlanın ve cariyenin tellalliyesinden esirciler ne alırsa o tellalliyenin beşte birini ihtisab ağalığına terk edeceklerdir.'

ESİRCİLER KETHÜDÂSI: Esirciler kâhyası; esnaf teşekkülerini devlet adına kontrol eden kâhyalıklardan biri; yeri Esir Hanı'ndaydı; diğer esnaf gibi esirciler de zincirleme kefalete bağlı bir lonca halinde toplanmışlardı, kendileri tarafından seçilen bir pirleri (şeyhleri) ve yiğit başıları ile devletçe tayin edilen kâhyaları, Esir Hanı'nın asayiş ve inzibatından, kız ve oğlan alım satımında herhangi bir uygunsuzluktan sorumluydular.

17. yüzyılın ikinci yarısında büyük bestekâr ve musiki bilgini Buhurizade Mustafa Itrî Efendi bir memuriyetle taltif edilmek istendiğinde, 'siması, endamı ve ahlakıyla güzel bir Çerkez kızı seçmek onu satın alıp evlat edinmek kıza musiki talim ederek bu ilimdeki bilgisini ona devretmek istediğini' söyleyerek esirciler kethüdalığını istemiş ve 1694'te bu kâhyalığa tayin edilmişti. Osmanlı tarihi boyunca esnaf kâhyaları arasında Itrî şöhretinde bir kimse bulunmamıştır.

ESİRHANE EMİNLİĞİ: Esir ticareti, cariye ve köle alım satımında onda bir kazanç vergisini toplayan bir memur; yeri Tavuk Pazarı'nda Esir Hanı'ndaydı. Evliya Çelebi'nin kaydına göre 17. yüzyılda seneliği 500 keseye iltizam olunur bir eminliktir.

ESİR HANI, ESİR PAZARI: Dünyada ve dolayısıyla memleketimizde esir ticaretinin yapıldığı devirlerde satılmak üzere İstanbul'a getirilen esir oğlanlar (köleler) ve esir kızlar (cari-

yeler) 'Esirci' denilen esir tüccarları tarafından büyük şehirde Tavuk Pazarı semtinde ve Büyük Kapalı Çarşı yakınında demir kapılı büyük bir handa muhafaza edilirlerdi ki bu han 'Esir Hanı' yahut 'Esirhane' adı ile anılagelmiştir. 18. yüzyılda Nuruosmaniye Camii de hanın yanına yapılmıştı.

Esircilerin bu handa malları olan cariye ve köleleri barındırdıkları en az iki oda/koğuş vardı, köle odalarında bir de mutemet bekçi yatırılırdı.

Yukarıda da belirtilen Büyük Kapalı Çarşı ile Nuruosmaniye Camii arasında bir mevkide bulunan yer günümüzde mevcut değildir. Hicri 1263 (Miladi 1846) yılından sonra yıkılmıştır.

Pek müstesna güzellikteki köleler ve cariyeler han avlusunda kurulan Esir Pazarı'nda müzayedeye çıkarılmaz; o müstesna köle ve cariye taliplerine odada gösterilir ve pazarlıkla satılırdı.

Esir Pazarı'nda müzayedeler esir tellalları tarafından yapılırdı. Handa oda sahibi esirciler ve esir tellalları zincirleme kefalete bağlıydılar, birinin yaptığı uygunsuzluktan hepsi sorumlu tutulurdu; buna rağmen esir ticareti, güzel kızların ve oğlanların satılması nazik bir işti, para karşılığı fuhuş yolunda uygunsuzluğa imkân veren bir işti ve esirciler, esir tellalları arasından işinin haysiyetini suiistimal edenler çıkmıştı.

Fütuhat devri kapandıktan sonra Esir Pazarı'nda satılan cariye ve köleler Kafkasya'dan beyaz ırktan güzellikleriyle meşhur Çerkez, Abaza, Meğril kız ve oğlanları ile Afrika'dan getirilen Habeşî ve zenci esirler oldu.

Evvelce satılmış olup sahibi tarafından herhangi bir sebeple elden çıkarılmak istenen esirler de yine Esir Pazarı'nda esirciler ve esir tellalları vasıtasıyla emanet mal olarak satılırdı. Esirciler bu gibi esirlerin satışından bir tellalliye alırlar, esirci, kendisine satılmak üzere bırakılmış esiri kaç gün yanında kalarak beslemiş ise bir de nafaka bedeli alırdı. Esircilerin kendi malları olan cariyeleri allık, kızıllık ile boyayarak müzayede de veya satış pazarlığında olduğundan daha cazibeli göstermek yasaktı. Cariye ve köleler süslü güzel esvaplarla alımlı

gösterilir ise, esirci onları üstlerindeki o esvaplarla satmaya mecburdu.

Bilhassa köle satışlarında hazin sahneler olurdu, kaba bir alıcı, satın almaya niyet ettiği köleyi şöyle bir görüp beğenmekle kalmaz, ağız kokusu gibi herhangi bir özrü, yarası, çıbanı bulunması ihtimaline karşı kulaklarını, burnunu, ağzını ve dişlerini muayene eder; gömleğini çıkartıp çıplak vücudunu görür, paçalarını sıvatıp bacaklarına bakardı. Satışa çıkartılan mutlaka yalınayak olurdu. Düztabanlık uğursuzluk sayıldığı için taban muayenesine özel bir önem gösterilirdi. Düztabanların fiyatları çok düşük olur, öyleleri hatta alıcı bulamaz esirci elinde kalırdı. Bundan ötürü taban muayenesine esir alırken esirciler de dikkat ederdi. Köle satışlarında bu muayenelerin kolay yapılması için köle ekseriya müzayedeye de alıcılara bir iç donuyla çıplak olarak arz edilirdi.

İstanbul Esir Pazarı Hicri 1263 yılı Muharrem'inin başında Sultan II. Mahmut'un emriyle kaldırılmıştır. Lütfi Tarihi'nin sekizinci cildinde o yıl vakaları arasında şöyle kayıtlıdır:

'O vakte kadar eşya ve emtia gibi köle ve cariye namıyla birtakım aceze İstanbul'da Büyük Çarşı civarında Esir Pazarı denilen yerde her gün mezat usulü alınıp satılırdı. Oradaki esirci esnafı ellerinde müstakil odalarda irili ufaklı beyaz, siyah ve Habeş köle ve cariyeler bulunurdu, köle ve cariye almak satmak isteyenler oraya giderlerdi. Her sene başında, muharrem ayında Sultan Mahmut, Babıâli'ye gelirdi. Padişah huzurunda toplanan büyük vükela meclisinde mühim ıslahat bu arada adli usuller müzakere edilirken Sultan Mahmut, Esir Pazarı'nda insanlık şeref ve haysiyetini zedeleyen haller olduğunu söyleyerek bu pazarın kaldırılmasını, köle ve cariyelere ait muamelelerin şeriatın uygun göreceği şekilde yapılmasını emretti ve o gün Esir Pazarı kaldırıldı.'

Kimin olduğunu tespit edemediğimiz bir tarihte İstanbul Esir Pazarı'nın kaldırılış tarihi 9 Muharrem 1263 (Miladi 28 Aralık 1846) gösterilmiştir.

Esir Pazarı kaldırıldıktan sonra esir satışı esircilerin evlerinde yapıldı. Esir Hanı kapandı, bir bekâr hanı oldu, evlerde satış

muameleleri ve evrakı, esircinin semtinin şeri mahkemesinde tescil ve tanzim edildi. M. Zeki Pakalın'ın kaydına göre Esir Hanı'ndan çıkıp dağılan esircilerden bir kısmı Fatih civarında bir hana yerleşti, Çerkez esirciler köle ve cariyelerini Tophane'de Karabaş Mahallesi'nde aynı isimli sokaktaki evlerine götürdüler.

Sultan Abdülmecit'in 1 Ekim 1854 tarihli fermanıyla Osmanlı'da esir ticareti yasak edildi, esirci evleri de kalktı."[26]

Bu bilgiler, esirciliğin Osmanlı sisteminde çok önemli bir kurum olarak sürdürüldüğünü göstermektedir.

İstanbul Ansiklopedisi'nde yer alan bu bilgileri doğrulayan başka yayınlar da vardır.

Dr. Mustafa Akkaya, "17. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar'da Köle Ticareti, Kölelerin Ticaretle Uğraşması" başlıklı makalesinde, İstanbul'dan başka Üsküdar bölgesinde de esir ticaretinin yapıldığını ortaya koyduktan sonra, bu işin yürütüldüğü yerler hakkında şu bilgiyi veriyor:

"Bununla beraber Devlet-i Âli'nin değişik yerlerinde köle pazarı olduğu bilinmektedir. Bursa'nın, ilk köle pazarının kurulduğu yer olma ihtimali yüksektir. İskenderiye, Kahire, Hicaz, Edirne, Midilli, Kefe diğer önemli merkezlerdir (Engin, 1998, s.124). Kefe, uzun süre Karadeniz'in kuzeyinden Osmanlı Devleti'ne getirilen Rus, Çerkez, Leh, Kazak asıllı köleler için bir üs vazifesi ifa etmiştir. Fakat XVII. yüzyıldan itibaren Rusların Kırım köle akınlarına karşı gösterdikleri direnç sebebiyle Rus asıllı kölelerin sayısında bir azalma meydana gelmeye başlamıştır."[27]

Dr. Akkaya, köle fiyatlarını belirleyen etmenleri şöyle saptamaktadır:

"Köle ticaretinde, köle ve cariyelerin dış görünüşleri, el becerileri, sağlıklı olup olmadıkları, vücutlarının herhangi bir yerinde yara izi ya da başka bir lekenin varlığı, yaşları, fiyatların

26 *İstanbul Ansiklopedisi*, c.10.

27 Mustafa Akkaya, "17. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar'da Köle Ticareti, Kölelerin Ticaretle Uğraşması", sbe.balikesir.edu.tr/dergi/makaleler/hakem/TARIH137_1105.doc (erişim tarihi 19.10.2016).

belirlenmesinde etkili olmuştur. Özellikle cariye satışlarında bir cariyenin güzelliği, yaşı ve üstüne üstlük şarkı söyleme ve raks etmek gibi becerileri olması fiyatın doğrudan artışı anlamına gelmektedir."[28]

Büyük zorluklarla ele geçirilen kadın ve erkek esirlerin fiyatı da elbette yüksektir. Dr. Akkaya'nın verdiği rakamlar kölenin veya cariyenin özelliklerine göre şöyle değişiklik göstermektedir:

"XVII. yüzyılın ilk yıllarında Üsküdar şeriye sicillerinde en düşük fiyattan Rus asıllı Yasemin binti Abdullah'ın üç bin iki yüz (3.200) akçeye (ÜŞS. 138/70a–2), en yüksek fiyat olarak da yine Rus asıllı Aynü'l Hayat binti Abdullah adlı cariyenin on altı bin beş yüz (16.500) akçeye satıldığı görülmektedir (ÜŞS. 106/7b–3)."[29]

Bu açıklamalara ek olarak bir kölenin serbest bırakılıp çalışmasının sağlanması için kefalet ücretinin 500 altın olarak tespit edilmesi; ortalama değerin bu dolaylarda olduğunu göstermektedir:

"Kefil olan efrenciye şahıslar... kendi nafaka ve kisvesi içün kâr u kesb üzere olmak murad edüp... diyerek kölenin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ticaret yapmak istediğini, kaçarsa ya da kaybolursa beş yüz (500) altın kefaletin kendileri tarafından ödeneceğini beyan edip, Taraş adlı kölenin 'ayağından kadanasını alup hasbinden ıtlak' olmasını istemişlerdir."[30]

Görüldüğü üzere köle ticaretinden esirciler, bunları satın alıp yetiştirdikten sonra zenginlere satan esir tüccarları ve bu satışlardan aldığı komisyonlarla devlet ile Esir Hanı yöneticileri para kazanmışlardır.

Şair Gazalî'nin kitabındaki bilgilerden anlıyoruz ki en başından beri Osmanlı ülkesinde zenci esirler de pazarlanmıştır. Yani zenci esirlerin Mısır'ın fethinden (1517) sonra Osmanlı ülkesine getirildikleri yönündeki iddialar eksiktir. Şair Gazalî'nin oğlancıları anlatırken yaptığı açıklamada bu bilgi yer almaktadır:

---

28 Agm.
29 Agm.
30 Agm.

"Ve bir taife (küme/bölük) vardır ki siyah zengileri ve Habeşî dilberleri avlar ve kötülüklerini ortaya korlar. 'Onların ateş dolu makatları bel ağrısına iyi gelir!' derler. B.k yedikleri yetmez de tıp ilminden bile söz ederler."[31]

31 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.82

GEZGİNLERİN ANLATTIKLARI

Osmanlı sarayında çalıştırılan acemi oğlanlar ile içoğlanları hakkında Avrupalı gezginlerin kitaplarında da ilginç bilgiler bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmını aktarıyoruz:

"Bu, sözünü ettiğim yerde ve aynı malların satıldığı öteki bedestende tutsak Hıristiyanlar da satılmaktadır. Bunlar ya kara ya da deniz yoluyla Konstantinopolis'e getirilirler. Hemen hemen her ay Tataristan'dan gelen bir gemi Moskova'dan veya komşu ülkelerden kaçırılan Hıristiyanları getirir ve onları burada Türklere satanlar iyi kazanç sağlar.

Bu köle pazarlarını görmek çok acı vericidir. Çünkü burada satılan insanlar ister erkek olsun ister kadın, yaşlı veya genç çırılçıplak soyunmak zorundadırlar ve alıcılar elleriyle onların her tarafını yoklarlar, iyice gözden geçirirler, bir sakatlıkları olup olmadığını saptamak isterler. Buna göre fiyat pazarlığı yapılır. Tıpkı bizim ülkemizde hayvan satın alır gibi. Köleler satılırken çok defa baba, oğul, ana, kız, değişik alıcılara düşerler ve birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar; haysiyet kırıcı olaylara katlanmaya mecbur kalırlar. Bunu seyretmek bir yabancıyı bile kahreder. Kendi kanından canından olan insanların bu duruma düştüğünü görmeye yürek nasıl dayansın? Kölelerin beslenmesi de hep aynıdır. Su ve ekmek vermek onlara göre yeterlidir. Köle ister soylu bir kişi olsun ister basit halk tabakasından, genç veya yaşlı, güçlü veya zayıf, cahil

veya okumuş, hasta veya sağlam, hiç ayrım yapmadan karada ve denizde hep aynı yiyecek ve içecek verilir."[32]

Bir başka kaynakta içoğlanlarının durumuyla ilgili daha fazla ayrıntı bulunuyor:

"Padişahın en güvenilir ve özel hizmet görevlileri olan içoğlanları 1.000 kişidir. Bunlar iç avludaki hane halkının işleyişini düzenleyen yayalar gibidir. İç bölmeleri olmayan ambara benzer, uzunlamasına iki evde kalırlar, bunların birinde 400, ötekinde 600 kişi kalır ve bu yüzden içlerinde oturacak ya da uzanacak yer bulmak zordur. Bütün gün tek söz etmeden hareketsiz otururlar. Sadece üstleriyle konuşurlar ve görüşmelerini işaretlerle yaparlar: Ses çıkartmazlar, gülemezler de. Günün geri kalanında okuyup yazmalarına ve ayda bir defa, biraz hareket etmiş olmaları için avluda dolaşmalarına izin verilir. Bunun dışında namaza, hamama ya da başka gereksinimlerini gidermeye gitmek dışında kıpırdamadan yerlerinde dururlar. Gereksinimleri için kapılarının yanında ayrı bir yer bulunmaktadır. Hamamcılar 80 kişidir.

Bu erkek hizmetlilerin dışında, padişahın hasekilerini, cariyelerini ve onların kadın kölelerini sayabiliriz. Bunların belirli bir sayısı yoktur: Sayıları padişahın istek ve buyruğuna bağlıdır. Şimdiki Sultan Mehmet'in sadece iki hasekisi vardır. Babası İbrahim'in sekiz karısı ve çok sayıda cariyesi vardı. Onun zamanında haremdeki kadınların sayısı 10 bini aşıyordu, ama genel olarak sarayda sadece bin kadar kadın bulunur. Bunların sarayın iç avlusunda özel odaları ve daireleri vardır. Orta avluda yaşayan aşçılar 300 kişidir. Her türlü ballı tatlı ile reçelleri hazırlayanlara helvacı denir, bunlar 200 kişidir. Aynı şekilde ellerinde koca baltalarla kadınlara hizmet eden 100 kadar uşağa zülüflü baltacılar denir.

En dış avlu olan üçüncü avluda, hasır yaygıları yapmakla uğraşan 120 hasırcı, ekmekçi denilen 80 kadar fırıncı, odun ve su taşıyan 100 acemi oğlanı yaşar. Bağları kuşatan surlarda ise, ev ve bahçelere bakan ve bu sarayda 600 kişi olan bostan-

32 *Osmanlıda Bir Köle: Brettenli Michael Heberer'in Anıları (1585-1588)*, çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s.312.

cılar ile bin kişi olan ahır seyislerinin odaları yer alır.

Saraya getirilen tutsaklar şu şekilde eğitilirler: Bir kere onların âdetlerine uymaları, söz gelimi en zor buldukları şey olan onların oturma biçimlerine alışmaları gerekir. Birçoğu bunu öğrenmeyi beceremedikleri için saraydan kürek çekmek üzere geri gönderilirler. Çünkü saraydaki ikametlerinin ilk ayında sabahları baldırlarını altlarına alıp dizleri ve topukları üzerinde, başparmakları yere değecek şekilde oturmaya alıştırılırlar; öğleden sonra ise oturuşları değiştirilir ve terziler gibi bacakları çaprazlama kavuşturulup bağdaş kurdururlar. Bunu yapamayanlar -ki çoğunlukturlar- ve sürekli ve zoraki oturuştan dolayı bacakları ve baldırları şişenler hastaneye alınır, orada onlara ilaç sürülür ve iyileşinceye kadar bakılırlar. Sonra bacakları yeniden şişene kadar aynı şekilde oturmaya gönderilirler. Bu deneme üç kere tekrarlanır. Beceremeyenler kadırgalara kürek çekmeye ya da saray dışında başka bir işe gönderilirler. Ama bu işin üstesinden gelebilen ve oturmayı becerenler olursa, bu defa onlar Müslümanlığı kabullenmeye ve sünnet olmaya ikna edilmeye çalışılır. İsteksizlik gösterenler gece özel bir odaya alınır, onlara orada dayak atılır ve türlü işkenceyle uyumaları önlenir. Ertesi gün odalarına geri götürülür, orada bazı kişiler onları iyilikle ve kandırarak ikna etmeye çalışırlar, bu yöntem baş eğip din değiştirmelerine kadar sürer. Bu adımı attıktan sonra da, onlara yeni kurallarla okuma yazma öğretilir. Daha sonra bunlar o iki uzun evdeki içoğlanlarının arasına alınır ve yukarıda betimlenen sefil koşullarda zaman geçirirler. Daha sonra da, daha önce sözü edilen görevlerden bazılarına atanırlar.

Padişahın yaşadığı avluda hizmete alınan acemi oğlanlar önce eğitilirler. Bunlar Hıristiyan ailelerin ilk doğan erkek çocukları olup haraç niyetine verilmek zorundadırlar. Padişah bunların eğitimi için ikisi Beyoğlu'nda, üçüncüsü ise Edirne'de olan üç büyük ev tahsis etmiştir. Belli bir yaşa gelinceye kadar orada eğitilirler, sonra da oradan alınırlar. İlk altı yıl boyunca bunlara acemi oğlanlar denir ve 100'er kişilik gruplar halinde sırayla sarayda hizmet ederler, odun ve su taşırlar, gerektikçe de İstanbul şehrinin daha aşağılık işlerinde kullanılırlar. Bunların başında İstanbul ağası denilen biri vardır.

Bu kişi, yeniçeri ağası bulunmadığı zaman yeniçerilerin de başıdır. Acemi oğlanlar altı yılı böyle geçirdikten ve yorgunluk ile ağır işlere alıştıktan sonra, yeniçeri, bostancı ya da içoğlanı olurlar."[33]

Diğer bir kaynakta ise devşirme sistemiyle ilgili ayrıntılar yer alıyor:

"Cenaze töreninden tekrar Galata'ya döndüğümüzde, içinde 7.000 acemi oğlanın yaşadığı söylenen büyük, güzel binayı (Galata Sarayı) ve çevresindeki çok geniş ve güzel süs bahçesini gördük. Bu acemi oğlanları aslında Hıristiyan ailelerin çocuklarıdır ve her üç yılda bir Türklerin egemenliği altında olan Bulgaristan, Yunanistan, Hırvatistan, Macaristan gibi ülkelerden toplanırlar.

1574 yılının Ocak ayında 8000 çocuk getirmişler. Bunlar başlarına sarı, sivri külahlar geçirirler; her sene kendilerine dayanıklı mavi kumaştan giysiler verilir. Acemi oğlanlar, başlangıçta iki akçe gündelik alırlar ve bu miktar sürekli artırılır. Gençlerin bazıları el sanatları öğrenirler, bazıları hayvanların bakımında ve gözetiminde kullanılırlar, bazıları da hizmet etmeleri için kibar ailelerin yanına verilip orada nazik ve terbiyeli davranmayı öğrenirler; sonunda da padişahın hizmetine girerler. Bu gençler Türklerden de beterdir, çünkü hepsi hiçbir işe yaramayan serseri takımıdır. Hıristiyanlara ve Yahudilere her türlü eziyeti yaparlar ve evlerine girip savaştaki yağmacılar gibi davranırlar. Onlara birer taler[34] verildiğinde hiç tanımadıkları bir insanı fena halde, hatta öldürünceye kadar döverler. Yeniçerilerden ölen ya da öldürülen olursa, onun yerine bu gençlerden birini geçirirler.

Türkler belli zamanlarda egemenlikleri altındaki ülkelerden Hıristiyan çocuklarını toplamaktadırlar. Her yerleşimde bulunan 'kadı' dedikleri yargıç, orada yaşayan halkı tek tek kaydeder ve zaman zaman onları çağırarak kaç tane oğul sahibi olduklarını sorar. Bunu kadıya bildirmek zorunludur. Bazen Hıristiyanlar oğullarının sayısını doğru bildirmeyenleri ihbar

33 Claes Râlamb, *İstanbul'a Bir Yolculuk (1657-1658)*, çev. Ayda Arel, 2. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013, s.56-57, 85-87.

34 Taler: Eskiden Almanya ve Avusturya'nın kullandığı gümüş para. YN

ederler, o zaman kurnazca sorulan sorularla ya da baskı ve işkenceyle oğullarının sayısını bildirmeye zorlanırlar. Bu sayı kaydedilir ve toplam erkek çocuk sayısı saptanır. Türkler bunların arasından beğendiklerini seçerler. Böylece bir ailenin iki veya üç erkek evladının elinden alındığı, bir başkasının ise bir tek çocuğunu bile vermek zorunda kaldığı olur. Çocuklar, ailelerinden koparıldıktan sonra artık bir daha dönmemek üzere Konstantinopolis'e götürülürler. Orada çocuklara Türklerin dini ve dili öğretilir. Türklerin çocuklara okuma yazma eğitimi veren çok sayıda okulu vardır. Bu çocuklara 'sam oğlanı' (acemi oğlanı) adını verirler. Bazı zengin Hıristiyanlar, çocukları için para öderler ve onları bu zorunlu hizmetten kurtarırlar. Konstantinopolis ve Galata'da yaşayan Hıristiyanlar bu acımasız uygulamadan muaf tutulursa da, onların katlanmak zorunda oldukları başka güçlükler vardır. Çünkü Türkler kara veya deniz yoluyla Konstantinopolis'e getirilen her şeyden, örneğin kiraz, armut, elma, odun gibi mallardan çok yüksek gümrük vergisi alırlar ve bu yüzden de her şeyin fiyatı çok yüksektir."[35]

35 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü (1573-1576)*, c.1-2, çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.100-124.

HAREMDEKİ OĞLANLAR

Osmanlı padişahları özel hayatlarını 19. yüzyılın ortasına kadar, Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Topkapı Sarayı'nda geçirdiler. Sarayın harem kısmı onların gündelik hayatlarını sürdürdükleri bölümdür. Sayıları değişen kadınlar ve yüzlerce cariyesiyle harem bölümü padişahın eviydi. Burası, Gülhane Parkı'na bakan kapalı kısımdır. Dar sofalar ve odalardan oluşan haremde zaman zaman sayıları bini aşan kadının yaşadığı düşünülürse müthiş bir sıkışıklık içinde geçen yıpratıcı bir hayat tarzından söz edilebilir. Burada tek mutlu kişi vardı: Osmanlı Devleti'ni (Devlet-i Âliyye) yöneten padişah.

Padişah zamanla öyle kutsallaştırılmıştır ki Osmanlı tarihçileri onları 15. yüzyılda "Zıllullah" yani "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" olarak tarif etmişlerdir.

Hem dünyasal gücü hem de tanrısal gücü elinde bulunduran bir kişiye göre şekillenen bir sosyal hayat söz konusuydu; elbette ki cinselliği de, onu hazda en üst seviyeye çıkartacak biçimdeydi.

Yüzlerce genç kadının erkeksiz biçimde iç içe ve koyun koyuna yattıkları haremde elbette ki cinsel arzular kaçak yollardan karşılanmaya çalışılmıştır. Bu yüzden de Harem'deki cariyeler ve öbür hizmetçi kadınlar (kalfalar) zıbık denilen yapay erkek organı da kullanmak dahil her yolu denemişlerdir. Bunlar arasında ortaya çıkan seviciliğin şiddetle cezalandırıldığı biliniyor. Ayaklarına taş bağlanıp denize atılarak boğulan binlerce adsız cariyeden rahatlıkla söz edilebilir.

Haremdeki çarpıklık, buradaki erkek görevliler (içoğlanları ile ağalar) arasında daha başka bir boyuta ulaşmıştır. Erkek çocukla-

rı kullanma işi ilkin Osmanlı saraylarında ortaya çıkmıştır. İstanbul'un fethinden çok önce, daha 14. yüzyılda esir edilen Hıristiyan çocuklarının yüksek yönetici tabaka tarafından cinsel zevk aracı haline getirildiğini gösteren bilgiler vardır. Bursa Sarayı'nda daha dar çerçevede olduğunu tahmin ettiğimiz oğlancılık, Edirne başkent olup Balkan ülkeleri hızla ele geçirilince yaygınlaşmış ve aşağı kademelere kadar ulaşmıştır. İstanbul'un fethinden sonra kurulan Topkapı Sarayı'nda oğlancılık, sistemin bir parçası haline getirilmiştir. Daha sonra aktaracağımız belgede de görüleceği üzere Topkapı Sarayı'nı yaptıran padişah Fatih Sultan Mehmet, kendi içoğlanına göz koyan Ahmet Paşa'yı öldürtmeye kalkacaktır.

Belge ve bilgiler gösteriyor ki oğlancılığı önce Osmanlı padişahları ile üst düzey devlet yöneticileri başlatmışlardır. Bu makamların en önemlilerini yukarıdan aşağıya doğru şöyle sıralayabiliriz:

1) Topkapı Sarayı'nda oturan Osmanlı sultanları.
2) Eyaletlerde valilik yapan Osmanlı şehzadeleri.
3) Babıâli'de kalan veziriazamlar.
4) Bab-ül Fetva makamındaki şeyhülislamlar.
5) Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri.
6) Vezirler.
7) Defterdarbaşı ile sancak ve kazalardaki defterdarlar.
8) Nişancıbaşılar.
9) Yeniçeri ağaları.
10) Kaptanıderyalar.
11) Reisülküttaplar.
12) Çavuşbaşılar.
13) Sadaret kethüdaları (veziriazam vekilleri).
14) Padişah hocaları.
15) Kapıcılar kethüdaları.
16) Eyalet beyleri.
17) Sancak beyleri.
18) İstanbul kadıları.
19) Şehir kadıları.
20) Subaşılar.
21) Ayanlar.
22) Topkapı Sarayı'ndaki harem ağaları hariç diğer saray ağaları.
23) Bostancıbaşılar.
24) Müderrisler...

Listede görevleri yazılamayan başka pek çok yüksek görevli vardır. Sadrazamların, padişahlar gibi yüksek dereceli yardımcıları ve

hizmet adamları bulunmaktadır. Nişancıbaşının üç-dört tane yardımcısı vardır. Aynı şekilde kazaskerlerin de böyle yüksek dereceli yardımcıları olmuştur. Yeniçeri ağası dışındaki yüksek dereceli birçok yeniçeri subayı da İstanbul sosyetesinin parçası konumundadır. Yeniçeri ocağının ocak ağaları (çorbacılar) da aynı hayat tarzını kimi zaman parayla kimi zaman da kılıç zoruyla uygulatmışlardır.

Esirciler Hanı adlı romanımızda bir meyhane (şerbethane) ortamında bir yeniçeri subayının davranışını şöyle anlatmıştık:

"'Ağam rakını nasıl içeceksin?'

Bu söz Bektaş'ı daldığı hayalden uyandırdı. Baktı ki yanında ay gibi parlak bir oğlan. Başına örgü bir fes geçirmiş. Başın iki yanından tavşankulağı gibi örgü iki kulak sarkıyor. Bacağında dizlerine kadar uzanan siyah bir şalvar, şalvar diz altına uzanan beyaz çorabın içine sokulu. Ayağında siyah yemeni... İçliğinin yakası açık, oradan gerdanı parıldıyor. Sırtındaki çapraz ceketin kalçaya denk gelen bölgesinde de tavşan kuyruğu gibi iki yumruk büyüklüğünde beyaz yünden bir kuyruk.

Bektaş şaşırdı, bir an için panikledi... Çünkü tavşanın taklidi bile onu kızdırıyordu. Ocaklı, tavşanı sevmezdi; sevmezi bırak nefret ederdi. Onun karı gibi aybaşı olduğunu söylerler; kulağını, kafasını, ayaklarını bile ayrı ayrı hayvanlardan oluşmuş sayarlardı. Bir de bu parlak Rum oğlan gelip burnunun ucuna tavşan taklidi elbisesiyle dikilmez mi?

İçinden, 'İşte bu oğlanlar bizim ocaklıları baştan çıkaranlar! Bunların yüzünden ocağın adı da kötüye çıkıyor ya' diye geçirdi. Aklına yeniçeriler ile leventlerin Pera'daki çatışması geldi. Böyle bir tavşan oğlan yüzünden. Bunu hatırlayınca oğlanın kara gözlerine sertçe bakıp emretti:

- Bardağı yarıya kadar doldur, sulu içerim ben.
- Baş üstüne güzel ağam, aslan ağam, yakışıklı ağam; bu tavşan yoluna kurban olsun!
- Adın ne senin bakalım?
- Adımı attım, Rumluktan da istifa ettim; ben artık herkesin oğluyum, ağam...
- Sen bilirsin, lakin ben tavşandan pek hoşlanmam...

- Aaaa, benim neyimden hoşlanmadın güzel ağam, canım ağam; bu tavşan yoluna kurban olsun...
- Bak tavşan oğlan, bana pek yaklaşma... Ben ocaklı sayılırım...
- Ah ağam, daha iyi ya, ocaklılar sever benim gibileri...
- Tavşan sevmezler amma...
- Şimdi beni üzdün ağam... Haydi sana can olsun, afiyet olsun...

Tavşan oğlanla karşılaşmak nedense canını sıkmıştı Bektaş'ın. Aklına civelekler geldi, yoldaşlarını hatırladı. Sonra bu hesaplaşmayı da attı akıl heybesinin arka gözüne. 'Şu anın tadını çıkarmaya baksana' diye kendisine kızıverdi ve şerbethaneyi gözlemeye daldı.

(...)

Bu sırada kapıdan içeriye ızbandut gibi bir çorbacı girdi. Baratası, onu daha da uzun boylu gösteriyordu. Kuşağına soktuğu eğri kılıcının kurt kafası biçimindeki kabzası ışıkta bir an yanıp söndü. Herkes ona doğru bakıyordu ve içeride sesler kesilmişti. Acaba hangi ortanın başıydı? Bektaş bunu düşünürken onun peşindeki oğlanı gördü, o zaman rahatladı.

Bu yayabaşı, belli ki civeleğiyle halvet olmaya gelmişti. Arkadaki ince ve daha kısa boylu civeleğin kırmızı külahı sarıkla hafifçe sarılmıştı. Külahtan da yüzünü kapatacak biçimde hasır püsküllleri sarkıtılmıştı. Civelek de ustası gibi giyinmişti. Bacağında mavi şalvar, ayaklarında kırmızı pabuç, belinde kemer, kemerinde eğri kılıç ve sırtında kırmızı salta vardı.

Bektaş içinden, 'Vay vay! Bu herif böyle bir yeri mekân tutabiliyorsa çok kopuk birisi olmalı... Ocak ne hale geldi? Evvelden kimse kışladan çıkamazmış. Şimdi bileği güçlü olan handa hamamda, meyhanede, bekâr odasında. Yanlarında da bir Rum veya Ermeni oğlan... Allah sonumuzu hayreylesin...' dedi.

Meyhaneci usta gelenleri görünce yavaşça kapıya yönelip onlara 'Hoş geldiniz' dedi.

Yayabaşı onu duymamış gibi, karşıdaki kemaniye emir verdi:

'Çalsana be adam, neye bakıyorsun aval aval, çal bir oynak hava... Çal benim civeleğe... Bir civelek havası çal! Haydi!'

Kemani toparlandı, bir temenna çekip başladı türküye:

Kollukta civelek kuzu yap büyüt
Helaldir anasından emdiği süt
Öperek severek ver hoşça öğüt
Hem unutma sırma püskül peçeyi
Dedim oğul çilelidir güzeller
Şu gonca topukla şu süzme eller
Ahu gözler üzre bu sırma teller
Nâra vuram gezdireyim peçeyi.

Tam burada çorbacı heyyyt diye öyle bir nara patlattı ki yanındaki sehpadaki bardaklar devrildi. Çünkü oradaki adam bu sesi duyunca elindeki bardağı düşürmüştü.

Çorbacı, başıyla merdiveni işaret etti civeleğine... Civelek biraz da kırıtarak, ama keklik gibi sekerek arka duvara dayalı merdivene doğru yürüdü ve oradan üst kata çıktı, gözden kayboldu.

Çorbacı, meyhaneci ustaya bağırdı:

- Hazırla bizim odayı...
- Baş üstüne ağam!

Meyhaneci, hizmetlilerine işaret etti. Birisi fırlayıp yukarı çıktı, öbürü de küpten maşrapaya rakı doldurmaya başladı. Bir diğeri ise hazır mezelerden tabaklar hazırlıyordu.

Çorbacı bir elinde kurt başlı kılıç, öbür elinde kehribar tespih olduğu halde ağır ağır merdivenlerden üst kata, el koyduğu odaya çıktı. Bir bela defolup gittiği için müşteriler rahatladılar..."[36]

36 Rıza Zelyut, *Esirciler Hanı*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2012.

Donanma subayları ve hatta ünlü leventler, hamamları basarak zorla oğlanlara el koymuşlardır. Ayrıca sancak ve eyaletlerde yer alan sipahi ağaları da oralarda Osmanlı hayat tarzını sürdürmüşlerdir. Dönemin feodal düzeninin tepesinde böyle binlerce aile yer almıştır. Bu kesimde hızla yayılan oğlancılığı daha sonra halk duymuş, hatta görmüş; alt tabakalar da yöneticilere uyarak livatayı olağanlaştırmışlardır. Oğlancılık 15. yüzyılın sonlarına doğru sistemin bir parçası haline gelmiştir. Bu olağanlaştırma sonucunda oğlan satanlar diye bir meslek grubu (pezevenkler) ortaya çıkmıştır. Şair Gazalî bunları "herifler" diye anlatmıştır:

> "Herifler genellikle kurnaz ve oğlanları ağlarına düşüren homoseksüel tipler olarak çizilirken, oğlanlar aptal ve her an ya açgözlülükten ya tamahkârlıktan ya saflıktan ya deneyimsizlikten tuzağa düşüp 'cinsel eşya' haline gelen ve kullanılan kimseler olarak tanımlanıyor."[37]

37 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.28.

ÖLÇÜSÜZ ZENGİNLİK

Oğlancılığın kurumsallaştığı 15. yüzyılın sonunda, Osmanlı Devleti savaşlarda teknolojiyi (top ve tüfengi) en iyi kullanan orduya sahiptir. Feodal sömürü altında inleyen ve parçalı hale gelmiş bulunan Balkanlar'ı bu orduyla kolayca ele geçirmişlerdir.

Devletin doğusunda, 1501 yılında, 15 yaşındaki bir Türk genci olan Erdebilli İsmail yeni bir Türk devleti kurmuştur. Safevi Devleti adıyla anılan bu devlete Anadolu Türkmenleri, özellikle Alevi Türkmenler yoğun destek vermişlerdir. Diyarbakır'dan Harput'a kadar Doğu Anadolu, Akkoyunlu Türklerinin varisi konumuna gelen bu devletin elindedir.

Suriye ve Mısır hattında ise, kendisini "ed-Devlet-i Turkiyya" (Türk Devleti) olarak adlandıran Memluklular (Kölemenler) vardır. Karadeniz'in kuzeyinde ise Altınorda Devleti dörde bölünmüştür ve mirasına Kırım Hanlığı el koymuştur.

Özetle bu dönemde Türkler, dünyada birinci güç durumundadırlar ve dünya egemenliği için birbirleriyle kıyasıya savaşmaya başlayacakları bir sürece girmişlerdir.

Bu sürecin öncesinde Osmanlı yöneticileri "gaza ve ganimet" fikrini, eski Türk geleneği "yağma" sisteminin yerine geçirerek yönlerini Hıristiyan coğrafyasına çevirdiler ve böylece devleti hızla büyüttüler. Bu büyüme özellikle şehirlerde müthiş bir zenginlik yarattı. Oğlancılığı ve hür türlü sapkın cinsel hayatı çok açık ve parlak biçimde anlatan şair Gazalî'ye gelinceye kadarki 200 senelik süreç, sürekli zenginleşmenin yaşandığı bir süreçtir.

Osmanlı ordularının Rumeli ve Balkanlar'da elde ettiği pek bol ganimet önce Bursa ve Edirne'ye, 1453'ten sonra da payitaht İstanbul'a yığılmış, buradan da diğer şehirlere yayılmıştır. Bu yayılma; esirler, altın ve gümüşler gibi yönetim tabakasının hayat tarzının da yayılması anlamına geliyordu.

Bu hayat tarzının zevk nesnesi ise, esir oğlanlar ile kızlar olmuştur. Parası olanlar, oğlan ve kız esirleri satın almakta, onları istedikleri gibi kullanmaktaydı. Böylece para eskilerde olmadığı ölçüde değerli hale gelmiştir.

Gazalî'nin anlatımı ve verdiği örnekler gösteriyor ki 16. yüzyılın başında Osmanlı şehirlerinde en değerli şey paradır. Para, cinsel arzuları tatmin etmede kullanılan en önemli araçtır. Oğlancılığın doğuşundaki bir sebep de, kentleri dolduran yoksul oğlanların paraya kavuşmak için kendilerini kullandırmalarıdır. Şair Gazalî'nin kitabında anlatılan oğlanların büyük bölümü böyledir.

Oğlancılar içinde en mutlu olanlar da parayı verip istediği oğlanı avlayıp kullananlardır. Yazar bu durumu şöyle özetlemiştir:

"Oğlan sevenin hali budur ağlaya sin sin
Sevdiğinin ardına düşe gide din din
Olmak dilersen bu ikiden halî cihanda
Avcunda gerek akçe ve altun öte çin çin"[38]

Akça ve altunu çin çin öten, amacına ulaşırken; parasız Lutîlerin durumunu iki türlü anlatmaktadır: Bunlardan birincisi, âşık olduğu oğlana ulaşamadığı için sin sin ağlayan gulamparedir. Diğeri ise, tutulduğu oğlanın arkasına düşen, ona ulaşmak için her türlü rezilliği göze alarak peşi sıra din din dolaşan gulamparedir.

Oğlanları kandırmanın yollarını anlatırken, şair Gazalî yeniden paranın önemine dikkat çekerek şunları yazıyor:

"(Güzel oğlanları avlamak için) bazıları demişlerdir ki: Ağlamaktan, yalvarmaktan, bin bir söz ederek yanaşmaya çalışmaktan, oğlana bir akça göstermek daha etkilidir. O mahbubun avlanması için bundan iyi yol yoktur. Zira altun, murada ulaştıran araçtır.

Şiir:

38 *Age*, s.79.

Akça ile hasıl olur her murad
Gussalu canlar onunla olur şad
Akça ile sayd olur mahbublar
Ana gayet mail olur hublar
Zer gerekdürür bilürüm âlemde
Hublar saydına bundan özge
Akçalu âdem sanasun beğdürür
Akça yüz âdemden sana yeğdürür"[39]

(Her arzuya akça [para] ile kavuşulur. Üzüntülü can parayla mutlu olur. Güzel oğlanlar para ile avlanır. Paralıyı o güzeller çok sever. Altın gerektir bu dünyada bilirim. Oğlanları avlamak için ondan iyi tuzak olmaz. Paralı adam sanki bey gibidir. Para sana yüz adamdan daha çok gerektir.)

Saray şairlerinin şiirlerinde ve şehrengiz denilen Osmanlı yazılı eserlerinde de oğlanların paraya çok bağlı oldukları ikide bir vurgulanmaktadır.

Cemal Kurnaz, "Divan Dünyasından: Çizgi Dışı Güzeller" başlıklı yazısında divan şiirinin standartları dışında, gerçek hayattan alınmış güzellerin "paraya olan zaaflarını" ortaya koyan örneklere geniş bir şekilde yer verir. Kurnaz'ın verdiği örnek beyitlerden birkaçı şöyledir:

"Sim ü zer yok kim harc ideydüm sayd içün
Şimdi hublar sayd olurlar akçesi vafirlere
(Necati Bey)"

(Gümüşüm ve altınım yok ki o güzel oğlanları avlamak için harcayaydım. Şimdi onlar parası bol olanlara av olmaktadırlar.)

"Nakd-ı can sarf eylesen bir pula saymaz hublar
Eylemez bunlar inen bi-zerle bazar ey gönül
(Hayretî)"

(Bu oğlanlara canını versen bile onu bir pula saymazlar. Bunlar parasızla pazarlık yapmazlar.)

"Nakd-ı cana buse virmezler dilerler sim ü zer
Şimdiki mahbûblar gayet de kurnaz oldular
(Hayali Bey)"

39 *Age*, s.97.

(Şimdiki oğlanlar artık çok kurnaz oldular. Onlara canını versen sana bir öpücük vermezler.)

"Güle hem-sohbetken bülbülün ağladığı bu
Elde sim olmıyacak müşkil imiş vuslat-ı yar
(Nevî)"

(Gülün dostu olan bülbülün ağlaması gibi ben de ağlarım. Çünkü param olmadığından o yâre sahip olamıyorum.)

ZİHİNSEL ORTAM

Osmanlı yönetim tabakası arasında ortaya çıkıp aşağı tabakalara yayılan oğlancılık nasıl olağanlaştı?

Dönemin din ve devlet adamları, padişahı daha mutlu etmek için din kitaplarında yasaklanan oğlancılığı cennet tasvirleriyle olağan hale getirmişler ve bu işe izin vermişlerdir.

Şehirlerde hâkim durumdaki ahlakın temelinde Sünni İslam anlayışı ile örf dediğimiz gelenek (töre) bulunmaktadır. Devlet yönetimi güçlendikçe ve halktan koptukça, ahlak anlayışı da örften uzaklaşmış, daha çok dine dayandırılmıştır. Türk töresi denilen Türk ahlakında oğlancılık yoktur. Türklerde oğlancılık, İslamiyete geçişle birlikte ortaya çıkmış ve devletin üst düzey yöneticileri arasında görülmüştür. Bunun en bilinen örneğini de Sebük Tekin'in oğlu Gazneli Mahmut'un (ö.1030) hayatında görüyoruz. Sıkı Sünni bir Türk sultanı olan Mahmut, gulamlarından birisi olan Ayaz'a çılgınca âşık olmuştu. Mahmut ile Ayaz arasındaki eşcinsel ilişki hemen hemen bütün doğu kaynaklarına ve minyatürlere yansımıştır. 15. yüzyılın büyük Divan şairi Necati'nin şiirlerinde sık sık Mahmut-Ayaz ilişkisine gönderme yapılmasının sebebi de budur. Mahmut-Ayaz ilişkisine gönderme yapılarak erkek erkeğe aşk yüceltilmiştir.

Sünni ahlak, halkın devleti denetlediği durumlarda örfe uygun ve sağlam halk ahlakıdır. Ne zaman ki devlet-halk ayrışması başlamış, yönetim de devşirme ve dönmelerin tekeline girmiş; ondan sonra ahlak anlayışı, sultanların ve adamlarının yönetimlerini pekiştirecek ve kutsayacak hale gelmiştir. Devletin başındakini kutsama, onu Allah'ın yeryüzündeki gölgesi/temsilcisi (zıllullah-ı

ruy-i zemin/zıllullah-ı fi'l-Arz) gibi gösterme sapkınlığının sebebi de budur. Padişahın Allah'la eş tutulduğu bir sistemde onun ve çevresinin hayat anlayışı da kutsal sayılmış, taklit edilmesi ise bir tür sünnet kabul edilmiştir. Bu durumda, saraylarda ve köşklerde ortaya çıkan oğlancılığın taklit yoluyla daha aşağı katmanlara inmesi meşrulaştırılmıştır.

Oğlancılığın kınanarak bile olsa kutsal kitaplarda anlatılmış olması, bu işe eğilimli kişileri veya bölükleri uyarmıştır. Şair Gazalî, livatanın ortaya çıkışını dinsel metinlere gönderme yaparak şöyle açıklamıştır:

> "Eğer livata dedikleri niçin ortaya çıkmıştır derlerse söyle ki: Bu iş ilkin Lut Peygamber kavminde ortaya çıktı. Bu işi şeytan, Lut kavmine gösterdi. Çünkü onların azmasını istedi.
>
> Meğer Lut kavmi bostan ekmiş, onun içine de hıyar dikmiş. Bazı oğlanlar gelip bu hıyarları çalmışlar. Bostancılar hırsızlığı anlayınca oğlanları yakalamışlar, hıyarları da g.tlerine sokmuşlar. Bunu gören şeytan, insan görünüşünde gelmiş; bostancılara, 'Bunların g.tlerine hıyar sokacağınıza s.kinizi soksanız çok haz alırsınız' demiş. Onlar da hıyarları bırakıp s.klerini koyarlar, hayli safalar ederler. Ondan sonra ne zaman bir oğlan bulsalar aynı yola giderler; iyilikle vermez ise zorla s.kerler."[40]

Yazarın burada anlattığı Lut kavmi ile Bursa veya İstanbul'da anlattığı Lutîler (oğlancılar) arasında hemen hemen hiç fark yoktur. Ayrıca Gazalî, Lut kavmini anlatırken yaşadığı dönemdeki oğlancılara bakarak bir tasvir yapmış gibi gözükmektedir.

İslamlaşmış Türk devletlerinde ve özellikle de Osmanlılarda ortaya çıkan oğlancılığın bir diğer sebebi de eski imparatorlukların yönetim biçimini taklittir. Batı'ya akan Türkler önce Pers/Fars imparatorluğunu model almışlardır. Fars devletinde sarayın oğlancı ilişkileri olağanlaştırdığı bilinmektedir. Türk sultanları da, onlar gibi büyük ve etkili/bilgili olduklarını göstermek için gulam sisteminin bu yönünü de kabul ettiler.

Bizans İmparatorluğu'yla ilişkiye geçilince; bu kez oranın taklidi gündeme gelmiştir. Bizans saraylarında da oğlancılık içselleş-

40 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.103-104.

tirilmiştir. Onlardan geri kalmamak için Osmanlı sultanları daha Yıldırım Bayezid döneminde bu işi saraya sokmuşlardır. Bütün imparatorlar gibi güçlü, etkili, bilgili, uygulayıcı olduklarını göstermek Osmanlı sultanlarının bir ilkesi haline gelmiştir. Oğlancılığın alınma nedenlerinden birisi de, işte bu cihangir olduğunu gösterme dürtüsüdür.

Bildiğimiz kadarıyla bu fiili (gulampareliği) suç sayan fetvalar çıkarılmıştır. Ama fetvalar, sadece kâğıtlarda kalmış, hayata geçmemiştir. Din adamları, Kur'an'da geçtiği gibi Lut kavminin işi olan lutiliği (oğlancılık) kınamışlarsa da yine Kur'an'da geçen "köle ve cariye kullanma" iznine dayanarak konaklarına ve saraylarına esir kızlar ile oğlanları cariye yahut köle olarak alıp kullanmışlardır.

Yasalar, törenin/geleneğin baskısıyla oğlan kullanmaya kapalı gözükse bile, efendiler bu işi gizli gizli yapmışlardır. Üst tabaka arasında oğlan kullanmak değil, bu işi yaparken bir biçimde görülmek ayıplanmıştır.

Oğlancılığın zaman içinde bir üstünlük işareti taşır hale getirilmesiyle oğlanlara yönelik övgüler almış başını gitmiştir. Divan Edebiyatı denilen edebiyatın en önemli konusu, işte bu oğlanlara yönelik övgülerdir. Bu şiirlerde, güzel sevgili olarak tasvir edilen tipler büyük ölçüde erkek güzeli oğlanlardır. Bunlar kadın gibi tasvir edilmişlerdir. Sevgili, Divan Edebiyatı'nda oğlanken, halk edebiyatında kadındır.

Oğlana yönelik ilginin abartılı hale gelmesiyle oğlancılık yüceltilmiştir. Şair Gazalî bu övgüyü pek açık biçimde yapmaktadır:

"Leblerin emmek virir cana safa oğlanlarun
Bellerin koçmak (kucaklamak) olur derde şifa oğlanlarun
S.kmeden yüz avradı bin kerre katımış s.k ile
Öpmesi bir kerre yeğ gelür bana oğlanlarun
İştihadan ağzı suyu s.kinin seylab (sel) olur
Göricek ter (taze) dünbesin (kıç) şol münteha oğlanlarun
Aç olur s.kim yimez avratlar a.ından pilav
B.kuna aş yerer daim oğlanlarun
Sel idüb eşkini Gazalî zer gibi zerd ruhun
Ger dilersen kim ola meyli sana oğlanlarun"[41]

Mahlas beytinde dediği şu: Ey Gazalî, oğlanları ele geçirmek istiyorsan altınları dökmelisin, yoksa gözyaşını sel gibi akıtıp benzini altın gibi sarartma...

41 *Age*, s.76.

Gazalî'nin lutileri anlattığı şu iki dize, aslında İstanbul'daki sefahati en açık biçimde dile getirmektedir:

"Zemane lutileri şöyle düştüler g.te kim
Ki a. kapusı kapanub muattal oldu temas"[42]

Gazalî şöyle diyor: Günümüzdeki oğlancılar o kadar g.t peşine düştüler ki a. kapısı kapanıp tamamen kullanılamaz oldu.

Başkent İstanbul'da doruğa çıkan oğlancılık, buraya gelen Batılı gezginlerin de dikkatini çekmiş, onların anılarına dahi konu olmuştur. Bunlardan birisi olan Jean de Thévenot bu duruma ilişkin şunları yazıyor:

"Aşka çok düşkündürler, ama bu hoyrat bir aşktır, çünkü Türklerin oğlancılığı meşhurdur ve bu onlarda çok yaygın görülen bir günahtır, bunu pek gizlemezler ve şarkılarının belli başlı konusu da ya bu iğrenç aşk türü veya şaraptır. Elleri çok sıkıdır, bu nedenle para ve başka armağanlarla dostlukları kolayca kazanılabilir, para karşılığında her türlü nezaketi ve ikramı sağlayabilirsiniz ve padişahın sarayında para karşılığında elde edemeyeceğiniz hiçbir şey yoktur. Para orada, başka yerlerde de olduğu gibi pek çok kapıyı açan bir tılsımdır. Sıradan insanları ise iyi içirirseniz ne dilerseniz yaptırırsınız: İşte törelerinin başlıca özellikleri bunlardır."[43]

Stephan Gerlach ise şunları yazıyor:

"Johannes Segediner bize Türklerin oğlanlarla ahlak dışı ilişkilerinden de söz etti. Oğlanların gösterişli giysilerle ve süslenerek yüksek beyefendilerin evlerinin önünden geçtiklerini, dikkatleri üzerlerine çekmek için gayret sarf ettiklerini ve en adi kadınlardan daha beter davrandıklarını anlattı. Bunlar bol para kazanırlarmış. Bir delikanlı eğer güzelse kendini kullandırtarak 20-40 hatta 50 duka kazanabilir, üstelik de kendisine güzel giysiler hediye edilmesini sağlayabilirmiş.

(...)

42 *Age*, s.104.
43 Jean de Thévenot, *1655-1656'da Türkiye*, çev. Nuray Yıldız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.111.

Bir cenaze töreni sırasında Rüstem Paşa'nın kâhyasının oğlu olan Mehmed Çelebi'nin bana anlattığına göre, ebedi hayata kavuşan her Müslümanın yanında daima iki güzel oğlan bulunacak, onları istediği kadar öpebilecek, çevresinde 20-30 hatta 40 cariye ona daima hizmete hazır olacak; canı neyi çekerse, kızarmış tavuk, pilav ve başka leziz yemekler sunacaklarmış. Peygamberleri Muhammed de oraya geldiğinde dört kadın alacakmış: İsa Peygamber'in anası Meryem'i, Firavun'un kızını ve dünyanın en itibarlı kadınlarından ikisini eş edinecekmiş."[44]

Bu sistemi, geçmiş saltanatların uygulamalarına, dinin şekilci yorumuna bağlayarak yasallaştıran Osmanlı yönetim tabakasının karşısında duran büyük bir kitle vardır: Türk halkı... Bu halk kırsaldadır ve örfe dayalı olarak yaşamaktadır.

Örf, bir milletin tarih içinden süzüp getirdiği ahlakını ve adalet anlayışını yansıtır. Oğlan kullanmak veya oğlan haline gelmek, Türk/Türkmen kesiminin bilmediği bir iştir. Şair Gazalî'nin kitabından özetleyerek verdiğimiz aşağıdaki öykü bunu destekler niteliktedir:

"Bir oğlancı, köyden şehre dönerken, ırmağa yaklaşınca bir Yörük oğluna rast gelir. Önlerine de bir köprü çıkar. Herif, oğlana sorar:

- Daha önce hiç şehre gittin mi?
- Gitmedim.
- Peki, akçan (para) var mıdır ki bekçilere verip de köprüden geçesin...
- O da yoktur.
- Öyleyse seni köprüden geçirmezler. En iyisi ya bir çare düşün ya da dön geri git.
- Ne edeyim, ne düşüneyim ki?
- Benim bir akçam var, gel seninle bir iş edelim. Ya sen bana gir ya da ben sana gireyim de bir kişiymiş gibi geçelim.

Bunu deyince eteğini başına doğru kaldırıp oğlanın önünde durur. 'Gel sen bana gir' der. Oğlan herifin arkasına geçer,

44 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü (1573-1576)*, c.2, çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.527, 581, 582, 654.

g.tüne burnunu dayar, itekler ama nasıl girsin ki? Yürür, dayanır, iter ama olmayacağını görünce herife, 'Ben giremiyorum, bari gel sen bana gir' der.

Herif oğlanın arkasına geçer, s.kini dayar, tükürükleyip iter.

Oğlan bağırır, elini geriye atıp sorar:

- Bu nedir?
- Kolumdur!

Oğlan yoklayınca herifin t.şakları eline gelir.

- Ya bu nedir?
- Pazıbendimdir.

Oğlan perişan halde der ki:

- Paşacığım, aha bu pazıbent hakkı için tövbeler olsun bir daha bu şehre gelmem; gelmeyi bırak adını bile anmam. Çıkar kolunu!"[45]

Bu kaba öyküde anlatılan Türk tipi, oğlancı hayat tarzının dışındadır ve böyle şeyleri bilmemektedir. İş kadınlara gelince yine aynı biçimde onların da şehir hayatına çok yabancı oldukları görülür. Kırsalda yaşayan Türk kadınının minareyi bile tanımadığını gösteren şu öykü dikkat çekicidir:

"Bir gün bir Türk, karısını şehre götürür. Kadın uzak yerden şehrin minaresini görür ve kocasına, bu dikilip duran şeyin ne olduğunu sorar. Adam, 'Ona şehrin s.ki derler! Bu şehrin karıları hep bunu yerler, acaba sen de yiyebilir misin?' diye cevap verir.

Kadın cevap verir: 'Vay bu şehrin avratları ne biçim orospular imiş... Ben ancak kertiğine kadar yiyebilirdim. Kertiği olmasaydı ancak yarısına kadar yiyebilirdim."

Abartı ve mizahla örtülü bu fıkra, dönemin toplumsal hayatını şehir ve köy olarak çok keskinleşmiş iki ayrı yapı olarak anlatıyor.

45 Deli Birader, *age*, s.91.

Özetle söylenebilecek şey şudur: Türk, bu hayatın içinde değil, kenarında ve büyük bölümü de oldukça uzağındadır. Bu işi yapanlar, kendilerini zaten Türk olarak görmemişlerdir. Daha şair Gazalî zamanında Türkün saray yöneticileri tarafından nasıl aşağılandığını gösteren bilgiler vardır. Bunlardan en meşhuru da, divanıhümayun kâtibi konumuna gelmiş olan Kadimi'nin bir şiiridir. Kadimi "Baban bile olsa Türk'ü katlet!"[46] diyerek Osmanlı yönetiminin Türklere bakışını çok keskin olarak ortaya koymuştur.

Devleti kuran Türke, devleti ele geçiren devşirmelerin böyle düşmanca davranması sonucu yöneten ile yönetilen arasında düşmanlık ortaya çıkmış, peş peşe Türkmen isyanları patlak vermiştir. Devlet bunlara Celali isyanları adını vererek kötülemeye kalkışmışsa da artık eski düzen yürümez olmuş; reayaya (çalışan halka) yüklenen vergiler birken ikiye hatta üçe çıkartılmış; böylece geleneksel adalet ile zaafa uğratılarak kargaşa daha da büyütülmüştür.

Bu dönemde zulmü baskı aracı olarak kullanan Osmanlı padişahları, kendilerini mutlu edecek her türlü ilişkinin içinde bulunmaktan da çekinmemişlerdir. Şehirlere yığılan zenginlik, dünyaya yön veren askeri güçle birleşmiş, toplumsal hayatta kadının yalıtılmışlığından kaynaklanan cinsel bir boşluk oluşmuştur. Zenginliği yaşamak için cinsel olarak kapı arayan şehirliler, oğlanları devreyi sokmuşlardır. Bu ilişki türü, merkezden taşraya doğru yayılmıştır. Bu, şehrengizlerden[47] açıkça anlaşılmaktadır.

---

46 Rıza Zelyut, *Seçkinler Kitabı (Kitab-ı Ekâbir)*, 1. basım, Kripto Yayınları, Ankara, 2013, s.61.

47 Şehrengiz: Divan yazınında bir kentin güzelliklerinin, kadın ve erkek güzellerinin anlatıldığı eser. YN

ŞEHRENGİZLERDEKİ OĞLANCILIK

Eldeki bilgiler gösteriyor ki "şehrengiz" diye bilinen edebiyat türü, o şehirdeki erkek güzelleri (oğlanları) anlatmaktadır. Sadece 1585'te ölen şair Azizî, *İstanbul Şehrengizi*'nde kadınları konu almıştır.

Emine Tuğcu, Osmanlı'nın cinsel tercihleri hakkında önemli bilgiler sunan şehrengizleri, *Şehrengizler ve Ayine-i Huban-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller* adlı yüksek lisans tezinde şöyle anlatmaktadır:

> "Şehrengiz türünün biçimsel özelliklerine bakacak olursak; Osmanlı edebiyatında şehri ya da o şehrin çoğunlukla esnaf güzellerini mesnevi, kaside, gazel, kıta, rubai, terkibibent gibi nazım şekilleriyle anlatan şiirler, şehrengiz türüne dahil edilmiştir. Fakat şehrengizlerin daha çok mesnevi nazım şekli ile yazılmış olduğu görülmektedir."[48]

Fatih Tığlı, *Klasik Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Câmi'î'nin Manisa Şehrengizi* adlı çalışmasında şehrengizin tanımını şöyle yapıyor:

> "Klasik Türk edebiyatında ilk örnekleri 16. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya konulmuş şehrengiz türü, bir şehrin güzellikleri-

48 Emine Tuğcu, *Şehrengizler ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003309.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

ni ve erkek esnaf güzellerini -Azizî'nın kadın güzelleri anlattığı *İstanbul Şehrengizi* istisna- anlatan manzum eserlerdir."[49]

Dr. Nuran Tezcan, *Güzele Bir Şehrengizden Bakış* adlı araştırmasında konuyu şöyle açıklamaktadır:

"Bilindiği gibi 'engiz', Farsça 'tahrik etmek, uyandırmak, heyecanlandırmak, ayaklandırmak' anlamına gelen engihten fiilinin birleşik sıfatlar kuran ortacıdır. Şehr-engiz, 'şehri tahrik eden, uyandıran, heyecanlandıran' demektir. İran edebiyatında ise bu tür eserlere şehr-âşûb adı verilmektedir. (...) Osmanlı edebiyatında bu türün ilk örneği 16. yüzyılın başında yazılan Mesihî'nin Edirne şehrengizidir (Şehr-engiz der medh-i cüvânân-ı Edirne, 1512). Bunu aynı yıllarda yazılmış Zatî'nin Şehrengiz-i Edirne'si (1512), Kâtib'in İstanbul ve Vize şehrengizi (1513), Taşlıcalı Yahya'nın İstanbul ve Edirne şehrengizleri (1522) izler."[50]

Görünüşte değişik şehirlerin anlatıldığı bu tür eserlerde, aslında oradaki meslekler ve daha da önemlisi bu mesleklerin içinde bulunan parlak oğlanlar anlatılmaktadır. "Güzeller" başlığı altında sunulan bu oğlanların çoğu, oğlancı erkekler tarafından kullanılmışlardır. Şehrengizleri yazan şairlerin de genellikle oğlancı oldukları, üsluplarından anlaşılmaktadır. İstanbul'da bulunup da saraylarla ve zenginlerle bağlantılı olan şairlerin hemen hemen hepsinde bu eğilim görülmektedir. Öyle ki oğlancılık üst tabaka arasında bir üstünlük göstergesi haline gelmiştir ve şairler kimi zaman bunu açıkça dile getirmişlerdir.

Enderunlu Fazıl, oğlanları anlattığı *Hubanname*'den sonra bir de kadınları anlatacak *Zenanname* yazmasını isteyenlere şu cevabı verir:

"Sana âlem der iken mehpâre
Şimdi layık mı desin zenpâre
Sorma ol zümreyi bu daiden
Ben güzar ettim ol vadiden

49 Fatih Tığlı, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Câmi'î'nin Manisa Şehrengizi", http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/view/1023018306/1023017532 (erişim tarihi 19.10.2016).

50 Nuran Tezcan, "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/849/10746.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

Ben o bağ üzre fidan dikmemişim
Öyle meydana nişan dikmemişim
Şairiz şeyn verir şanımıza
Giremez fahişe divanımıza"

Enderun yetiştirmesi şair Fazıl; kadınlarla ilgilenmediğini ve onlardan vazgeçtiğini, o bağa asla fidan dikmediğini (ilişkiye girmediğini) belirtip kadınla ilişkiye girmeyi şanına zarar verecek davranış olarak görmekte ve kadınları fahişe olarak kötülerken oğlancılığı alabildiğine yüceltmektedir. Bu, sadece şair Fazıl'ın bir tavrı olarak görülmemelidir. Ondan yüzlerce yıl önce yaşamış Osmanlı şairleri de oğlan kullanmayı övüp kadınlarla ilişki kurmayı aşağılayarak kendilerine ayrıcalıklı ve üstün bir insan havası vermeye çalışmışlardır.

Şair ve yazar "Latifî", tezkiresinin "Fehmî" maddesinde, şairin "mahbub" düşkünü olup kadınlar ve kadın düşkünlerini değersiz ve alçak yaratılışlı bulduğu yazılıdır. Hatta Latifî, şairin kadınlardan nefret ettiğini, kadının pişirdiği yemeği yemediğini, kadın seven terzinin diktiği elbiseyi giymediğini, annesi kadın olduğu için babasının evine gitmediğini belirtir.

Tezkire yazarı, şairin mizacını daha iyi göstermek için Fehmî'nin yazdığı şu beyitlere de yer verir:

"Zen eger hüsn ile hurşid-i dırahşandan ise
Kaddi tûbâ vü haddi gülşen-i rıdvandan ise
Har-perver gül-i hod-rûdur ana virme gönül
Bedeni terlik ile berg-i gülistandan ise"[51]

Aynı kadın düşmanı ve oğlan sevici tutumu Fatih Sultan Mehmet'e hocalık da yapmış olan şair Ahmed Paşa'da görmekteyiz.

Şehrengizlerde anlatılanlar, saraylarda kullanılan içoğlanları olmayıp halkın arasında ortaya çıkanlardır. Şehrengizlerin aslında bu tür oğlanları (erkek güzellerini) anlattığı gerçeği, şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmalarda ya utangaç biçimde dile getirilmiş ya da zorlama yorumlarla bu gerçek gizlenmeye çalışılmıştır. Bu konuda en gerçekçi bakış açısını Emine Tuğcu'nun çalışmasında görmekteyiz. Emine Tuğcu, şehrengizlerdeki cinsel gerçekliği şimdiye kadar gizlemeye çalışan akademik bir zihniyet olduğunu dile getirmektedir:

51 Kadın güzellikte parlak güneş gibi olsa da/ Boyu Tuba ağacı gibi ve derecesi de cennet bağı gibi olsa da/ Yıkıcı yabani gül gibidir o sevilmemeli/ İsterse bedeni gülistan yaprağı gibi nazik olsun.

"Şehrengizler üzerine gerek içerik gerekse yapısal bağlamda sistemli bir çalışmanın şimdiye kadar yapılmamış olması, yapılan çalışmalarda da araştırmacıların metnin merkezinden uzaklaşarak XVI. ile XVIII. yüzyıllar arasında yazılmış eserlere bugünün bakış açısından öznel değer yargılarıyla bakmaları..."[52]

52 Tuğcu, *age.*

ŞEHİR HAYATININ YANSIMASI

Şehrengizler, Osmanlı Devleti'nin yarattığı birey-aile-toplum ilişkisinin bir yüzünü yansıtan eserlerdir. Bu eserlerde daha çok cinsel bakış açıları, cinsel ilişkide tercihler dikkat çeker.

Şehrengizlerdeki genç oğlanlar, "güzel", "dilber", "hub", "huban", "mahabib", "mahbub" gibi terimlerle anlatılmaktadırlar. Şehrengizlerde şehrin anlatımı sadece bir araç olup asıl konu o sıralarda, o kentte bulunan erkek güzelleridir (hubanlar). Tuğcu, bu gerçeği ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır:

> "Osmanlı divan şiirinde sıklıkla benzer mecazlarla tasvir edilen soyut sevgiliden farklı olarak, şehrengizlerde yer alan güzellerin adları ve meslekleri gibi somut göndermelerle tasvir edilmektedir. Bu güzellerin çoğu çarşıda çalışan esnaflar ya da onların çıraklarıdır. Bu güzeller, kimi zaman adlarının çağrıştırdığı, kimi zaman da mesleklerine dayanan mecazlarla tasvir edilirler. Kendi adları ve mesleklerinin dışında ustasının mesleği, güzelin soyu, hatta dini gibi ailesinden gelen özellikler, güzellerin tasvirinde yer alan diğer unsurlardır.
>
> Osmanlı şiirinde genellikle sevgilinin 'dünyevi', 'tasavvuf' ve 'otorite' bağlamında üç katmanlı yorumlanabilmesine karşılık, şehrengiz metinlerine bakıldığında, güzellerin sadece 'dünyevi' aşkın öznesi olarak bu eserlerde yer aldığı görülecektir. Bu da, güzellerin mahbublar/oğlanlar olması ve somut göndermelerle aşkın öznesi olmaları nedeniyle şehrengizlerin

'edebe aykırı' olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Oysa mahbub hayatı, sadece şehrengizlerde değil, toplum hayatını anlatan Gelibolulu Âli'nin *Meva'idü'n-Nefais Fi-Kava'idi'l-Mecâlis* ve kim tarafından yazıldığı kesin olarak bilinmeyen *Risale-i Garibe* gibi kimi eserlerle de paralellik gösterir."[53]

Oğlancılığın edebiyata girmesinin toplumsal sebepleri vardır. Kadının toplumdan kopartılarak eve kapatılması, onun neredeyse bir günah öğesi haline getirilmesiyle, kadın-erek ilişkisinin doğallığı bozulmuştur. Şair Gazalî'nin ünlü risalesinde de vurgulandığı gibi kadına ulaşmak çok zorlaştırılmışken genç oğlanlara ulaşmak çok kolay hale getirilmiştir. Öyle ki oğlancılar, kullandıkları oğlanları yanlarında taşımaya başlamışlardır. Fehmi ve Ahmed Paşa örneklerinde gördüğümüz gibi, Osmanlı şehir toplumunda erkek erkeğe ilişki giderek bir üstünlük alameti haline gelmiştir. Bu durum, dönemin şiirine ve nesir eserlerine yansımış olduğu halde, Cumhuriyet döneminde bu gerçek gizlenmeye, ortaya çıkan bilgiler/belgeler inkâr edilmeye başlanmıştır.

Bu anlayışa sahip birisi olan Mehmed Çavuşoğlu, şair Taşlıcalı Yahya tarafından yazılan *İstanbul Şehrengizi*'nde böyle ahlakdışı bir konunun işlenmediği görüşündedir. Şehrengizlerdeki güzelleri ters cinsiyete (erkeğe) bağlayanları abeslikle suçladıktan sonra böyle gayriahlaki bir eserin Kanuni Sultan Süleyman'a sunulamayacağını iddia ederek bu bilimdışı görüşünü kanıtlamaya çalışmaktadır.[54] Lakin o gayriahlaki sistemin, bizzat Sultan Süleyman'ın oturduğu Topkapı Sarayı'nda (Saray-ı Hümayun/Saray-ı Âmire) geliştirilip yayıldığının farkında değil gibi gözükmektedir.

Üstüne üstlük Lâmi'i Çelebi, yazdığı *Bursa Şehrengizi*'ni 1520'lerde şehre gelen Padişah Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur. Padişah ve Veziriazam İbrahim Paşa, Lâmi'i'ye sahip çıkmışlardır. Bu şehrengizde de adları, meslekleri, hatta babalarının adları verilerek o dönemdeki Bursa'nın erkek güzelleri (erkek fahişeler) birer birer ve övülerek anlatılmıştır. Ayrıca, Kanuni Sultan Süleyman ve babası Yavuz Sultan Selim, Osmanlı kültür tarihinin en açık, en sert oğlancılık kitabı olan *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*'u yazan şair Gazalî'ye her

53 Emine Tuğcu, *Şehrengizler ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003309.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

54 Mehmed Çavuşoğlu, "Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey'in İstanbul Şehr-engizi", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/download/1023017641/1023016884.pdf (erişim tarihi 19.10.2016), s.77.

türlü desteği vermişlerdir. En sert/erkeksi padişah görünen Yavuz Sultan Selim, dönemin şeyhülislamı Kemal Paşazade'ye *Rücûu'ş-Şeyh ilâ Sibâhü fi'l Kuvvet-i Ale'l-Bah* adlı bir seks kitabı (bahname) yazdırmıştır. Bu yüzden padişahlar üstünden oğlancılığı inkâr etmek çocukça bir tavırdır. Var olanı tasvir etmekle sınırlı olan şehrengizlerde anlatılan tipler ve olaylar gerçektir. Dr. Nuran Tezcan'ın çalışması, bahsi geçen oğlanların kanlı canlı, yaşayan tipler olduğunu göstermektedir:

Salma Mustafa için yazılan bir beyit:

"Leb-i can-bahşı verür ol safayı
Ki oynadur yürekden iştihayı"

(İnsana can bağışlayan dudağı mutluluk verir ve yürekteki iştahı canlandırır. Gulamparelerin, oğlanları kullanırken dudaklarını emdikleri, dişledikleri de ilgili eserlere yansımıştır.)

Tokatlı oğlu Mehmed Çelebi:

"Semen-ber yasemen-ten serv-kâmet
Otursa fitnedir tursa kıyamet"

(Servi boylu, yasemin tenli, semizlik doludur, oturuşu da duruşu da fitnedir, dünyayı karıştırır.)

Acem-zade tarakçı Memi Çelebi:

"Kıya bakışları can içre işler
Gören lalin, kolun hasretle dişler"

(Onun insanı öldüren bakışları cana işler, dudaklarını görenler onu ısırmak özlemiyle kendi kolunu dişler.)

Seydî Alî Çelebi:

"Leb-i şehdi karışmışdur şekerle
Anun içün başı hoş helvacılarla"

(Bal gibi dudağı şekerle karışmıştır, o yüzden de helvacı esnafıyla arası iyidir.)

Sedd başında Papas-zade Luka:

"Niçin medh etmeyem ol meh-likayı
Şeh-i hübân Papas oğlu Luka'yı"

(Ben o güzellerin şahı ay yüzlü Papaz oğlu Luka'yı nasıl olur da övmem?)

Papaz oğlu Luka'nın "güzellerin şahı" olarak övüldüğü bu tür beyitleri ve daha açıklarını Padişah Kanuni Sultan Süleyman okumuş, yazanları da ödüllendirmiştir. Gerçek buyken Osmanlı toplum hayatındaki oğlancılığın üstünü örtmeye çabalayan zihniyet akademik camiada çok baskındır. Akademik görünümlü Osmanlıcılar konuyu çarpıtmak için olmadık yorumlar yapabilmektedirler. Emine Tuğcu'nun aktardığı örneklerde bunu görebilmekteyiz:

> "Atilla Şentürk, divan şiirinin 'yüksek ve ulvi bir ideali yakalamaya çalışan okumuş ve kültürlü sınıfın şiiri' olduğunu belirterek, bu şiirde halk edebiyatında olduğu gibi sevgilinin kadın olması durumunda sevgiliyi küçülten bir durumun söz konusu olacağını ve kadına duyulan aşkın ten zevkini hedeflediğini söyler. (...)
>
> Şentürk'e göre, şiire konu olan erkekler 'saf ve menfaatsiz bir sevginin muhatapları' oldukları için isimleri açıkça verilerek övülmüştür. Şentürk, isim vermemekle birlikte bazı yorumcuların özellikle de Batılı araştırmacıların, edebi metinleri ait oldukları dönemin inanç ve düşünce yapısına göre değerlendiremediklerini söyleyerek bu şiire yönelik 'homoseksüellik' iddialarına karşı çıkar. (...)
>
> Abdulkerim Abdulkadiroğlu ise, şehrengizlerde erkeklerin konu edilmesini Osmanlı'nın dışa kapalı aile yaşantısına bağlar. (...) Dolayısıyla yazar, Osmanlı toplumunda kadının mahrem olmasını gerekçe göstererek, erkek güzellerin şiire konu edildiğini belirtir. Şehrengiz şairleri, kadının toplumsal hayatta yer almaması, kadınla erkeğin farklı yerlerde bulunması ve kadından söz edilmesinin tabu olmasından dolayı çarşıyı aşk için mekân yapmıştır."[55]

Bu çalışmada aktardığımız bilgiler gösterecektir ki bu erkek güzelleri, Atilla Şentürk'ün gösterdiği gibi saf ve menfaatsiz bir sevginin muhatapları olmayıp tam aksine çok düşük bir ilişkinin ezdiği ve tamamen para peşinde koşan tiplerlerdir. Ama günümüzün akademisyenleri bu gerçeği gizlemek için Emine Tuğcu'nun aktarımından anlaşıldığı kadarıyla olmadık gerekçeler üretmektedirler.

---

55 Tuğcu, *age.*

Metin Akkuş ise şairlerin, esnafları tanımlamak gibi sıkıcı bir konuyu süslemek ve sanatlarını göstermek için "aşk", "âşık", "maşuk" benzetmelerini kullandıklarını söyleyerek(!) bu durumun "mahbubçuluk"la ilgili olmadığını kanıtlamaya çalışır.

Ahmet Mermer ise "Bursa Şehrengizleri Üzerine Bir Karşılaştırma" adlı yazısında, şehrengiz türünün asıl esprisinin şehrin güzellerini tasvir etmek olduğunu ve bu tasvirlerde müstehcenliğe yer verilmediğini söyleyerek(!) Çavuşoğlu'nun fikrine katılır, yani bu eserlerde erkek güzellerin yer almasını "ters bir cinsiyet duygusuna bağlanamayacağını" belirtir.

Tezcan da, işin içine tasavvufî aşkı sokarak konuyu böyle yorumlamaya çalışmaktadır. Şu ifadelerle somut gerçeği çarpıtmaktadır:

> "O dönemin güzeli sevme anlayışı yalnız kadına yönelik olmayıp erkeğe belki de daha çok erkeğe yönelikti. Bunun tasavvufla da ilgisi vardır. Tek ve gerçek varlık olan Tanrı, mutlak güzelliğe (cemal-i mutlak) sahiptir ve kendi güzelliğini yarattıklarına yansıtmıştır. Tanrı varlığı tüm güzelliklerde tecelli etmiştir. Tanrı güzelliğini taşıyan güzel insanı sevmek mecazi aşktır. Cemal-i mutlak'ın bir tecellisi olan bütün güzellikleri sevmek, onlara meyletmekle insanın gerçek aşka, yani Tanrı aşkına varacağına inanılmıştır. Tanrı'nın tecellisi düşüncesi bazı ayetlere dayanarak sufilerce daha da ileri götürülmüş, 'Tanrı dünyada yaşayan insanlarda görülebilir' düşüncesi geliştirilmiştir. Sufiler böylece güzel insanlarda tanrısal güzelliği yüceltmişler, 'Tanrı sıfatlarından bir sıfat, bir şahit de olabilir, düşüncesini geliştirmişlerdir. Bu şahit henüz bıyıkları çıkmamış güzel delikanlı yüzüdür. İnsan, Tanrı güzelliğine şahit tabir edilen güzel delikanlılara da hayran olur. Sufilerin bu anlayışı, din adamlarının reddetmesine rağmen yaygınlaşmıştır. Mutasavvıfların mecazi aşk dedikleri, gerçek olmayan aşk, yani dünyevi aşk, Tanrı aşkına yani gerçek aşka bir hazırlıktır. İnsan güzelliği Tanrı güzelliğinin bir yansımasıdır."[56]

56 Nuran Tezcan, "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/849/10746.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

AKADEMİK CAMİADA OĞLANCILIK TARTIŞMASI

Yukarıda aktarılan görüş, akademikmiş gibi görünmesine karşın, oğlancıların yüzyıllar boyunca kendilerini savunmak için kullandıkları yöntemin tekrarından başka şey değildir. Şaşırtıcı olan ise, bu iddianın günümüz akademisyenleri tarafından bilimsel bir veriymiş gibi tekrarlanmasıdır.

Halbuki oğlan güzelliğinde Tanrı'yı (cemal) arama peşinde olduğunu söyleyenlerin gerçek oğlancılar olduğunu belgeler ortaya koyuyor.

Oğlancıların bu teorisine karşı çıkanlardan birisi de Şeyh Sadi-i Şirazi'dir. Onun *Bostan ve Gülistan* adlı eserinde bu konuyla ilgili pek ilginç bir bölüm vardır. Aşağıda alıntıladığımız bu bölüm, işin hiç de bizim "bilimsel" olduğunu iddia eden akademisyenlerimizin savundukları gibi olmadığını göstermektedir.

Şeyh Sadi, İranlı oğlancıları hedef alarak şöyle diyor:

"Yalancı Cemal Âşıkları:

Birtakım insanlar delikanlılarla oturur ve 'Biz temiz kalpli, cemal âşığıyız' derler. Rüzgârın her türlü halini görmüş ben ihtiyara sorunuz. Oruçlu kimse sofraya hasret çeker. Koyun, hurma küfesine yetişemediği için çekirdek yer; yağcı öküzü susam çuvalına yetişemez, saman yer."[57]

57 Şeyh Sadî-î Şirazî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kilisli Rıfat Bilge, Meral Yayınevi (İstanbul) ve Can Kitabevi (Konya), İstanbul, 1980, s.247.

Bunun devamında ise oğlancılığı cemal aşkı gibi gösterenleri anlattığı eleştirel bir öyküye yer vermiştir:

"Cemal Aşkı, Bir Derviş ile Sokrat'ın Hikâyesi:

Bir derviş cemal sahibi birisini gördü, aşkına düştü. Aşkla, gönlü karmakarışık oldu. Cennet ağaçlarında açılan çiçeklerin yaprakları nasıl şebnemlenirse, derviş de öyle bir ter dökmeye başladı.

O sırada Sokrat bir ata binmiş, oradan geçiyordu. Dervişi gördü. 'Bu adama ne oldu?' diye sordu.

Birisi cevap verdi: 'Bu bir âbittir. Asla elinden fena bir iş çıkmamıştır. Gece gündüz kırlarda, dağlarda eğlenir; insanlardan kaçar, görüşmek istemez. Şimdi bir güzeli gördü, güzel onun gönlünü kapmış. İçinden çıkılamayacak bir bataklığa düşmüştür. Halk onu ayıpladıkça o, 'Vazgeçin, susun, inliyorsam boşuna değildir. Feryadımın sebebi var. Benim gönlümü kapan o güzelin yüzünün nakşı değil, o nakşı bağlayan nakkaştır' der.'

Yaşlı başlı, pişkin, olgun, büyük tecrübe, fikir sahibi Sokrat 'Bu âbit belki dediğiniz gibi hüsnü şöhrete maliktir. Fakat her şöhrete inanmak da doğru değildir. Sizin sözünüze göre bu âbit 'Ben bu nakşın nakkaşına âşığım' diyormuş. Fakat o nakkaşın nakşı, yalnız onun gönlünü yağma eden o gördüğü nakıştan mı ibarettir? Bir günlük çocuk onun aklını, fikrini niçin yağma etmiyor? Cenabı Hakkın kudretini göstermede 14 yaşındaki insan ile küçük bir çocuğun ne farkı var?' demiştir."[58]

Sonunda bu konuda fikrini şöyle özetliyor:

"Allah'ın yaratıcılığı konusunda gerçeği görenler; Çin'in Ay yüzlü güzellerinde tanrısal yaratı olarak ne görüyorlarsa devede de onu görürler."[59]

Hiç kuşkusuz ki bu öyküdeki Sokrat, Şeyh Sadi'dir. Çünkü o dönemde çok yaygın olan oğlancılığın izleri onun kitabına da yan-

58 *Age.*
59 *Age.*

sımıştır. "Delikanlı sevecek olursan elinde para kalmaz"[60] diyerek durumu eleştirmiştir.

Sonraki yüzyıllarda üst kesimden oğlancılar, bu ilişkilerini tasavvuf perdesiyle örterek sürdürmüşlerdir. Üstüne üstlük bununla övünmüşlerdir. 16. yüzyıl âlimi Sinaneddin Yusuf el-Amasî'nin şunları yazıyor:

> "Durum öyle bir noktaya geldi ki artık bununla övünüyorlar ve sakalsız bir gence sahip olmayanları (şöyle diyerek) ayıplıyorlar: 'Livata yapmıyorsun ve şarap içmiyorsun, öyleyse sen galiz bir mutasavvıfsın. Sen görgüsüzsün, bizim de seninle işimiz yok.'
>
> Kendilerine zarifler (zürafa) diyorlar, ama aslında görgüsüz ve günahkârlar. Bu iğrenç hedonistlerin bazıları diğerlerine gençleri hediye olarak veriyorlar. Hediyeleri alanlar da sevinçlerini gösterip gururla bu gençleri kollarına alıyorlar. Çoğu kadınlarla evlenmeyip 'Kadınlara yaptığımız gibi onlara yardım etmek zorunda değiliz' diyerek oğlanları kullanıyorlar. Onlara, 'seyahat eşi' (zevcetü'l- sefer), 'yatak oğlanı' (gulamü'l-firaş) veya gözde (hasekiyye) gibi adlar veriyorlar.
>
> Günümüzde bilgili ulema olduğunu ileri süren birçoğunun bir meclisin başkanlığını yaparken yanlarındaki genç refakatçilerle övündüğünü, dışarıya çıktıklarında onları da yanlarında gezdirdiklerini, önlerinde veya artlarında yürüttüklerini, güzel görünmelerini sağlayan en iyi giysilerle donattıklarını görebilirsiniz. Bazıları en yakışıklı oğlanları arayıp satın alır. Aslında bunlar en büyük günahkârlar arasındadırlar. Aslında âlim olmadıkları gibi tamamen cahildirler."[61]

Oğlancılığı tasavvuf adı altında yürütenlere yönelik önemli eleştiri getirenlerden birisi de 17. yüzyıldaki Muhammed Ebu'l-feth ed-Deccani'dir:

> "Bugünlerde şeytan, tıpkı çocukların topla oynadığı gibi bizimle oynamakta ve sakalsız oğlanlara karşı özellikle bugünün mutasavvıfları arasında duyulan aşk çığ gibi yayılmak-

60 *Age*, s.245.

61 Dror Ze'evi, *Müslüman Osmanlı Toplumunda Arzu ve Aşk*, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009, s.58-59.

tadır. Bu birlikteliğin Rahman olana (Allah'a) ulaşmanın yolu olduğunu iddia etmekteler, ama Allah'a göre bu yol, Şeytan'a giden yoldur. Şeytan, onları, tek velinimetlerini unutacak hale getirmiştir. Bu nasıl şaşkınlık? Allah'ı kızdıracak bir şey, nasıl O'nun gücü ve O'na giden yol olarak düşünülebilir? Aslında bu büyük bir kayıp ve cehennem ateşine götürecek vahim bir hatadır. Allah bizi böyle büyük insanlardan korusun. Amin!"[62]

Kanuni Sultan Süleyman'ın büyük şairlerinden Taşlıcalı Yahya da "Nakkaş Bali oğlu Rahmi" adlı bir oğlanı överken "Nazar kıl ol, göz ile kaşı gözle/ Bu nakşı fikr idüb nakkaşı gözle" diyor. Taşlıcalı da "Oğlanı seyret ki onda Allah'ı göresin" diyenlerden.

İstanbul'da bunu duyan Hıristiyan gezginlerin şaşkınlıkları, yazdıkları hatıralara yansımıştır. Bunlardan birisi olan İngiliz elçilik kâtibi Ricaut, oğlancıların bu tutkularını gizlemek için oğlan sevmeyi platonik bir aşk gibi göstermeye çalıştıklarını saptamıştır. Şöyle diyor bu İngiliz bürokrat:

"Bir önceki kısımda Saray'daki bu genç adamların birbirlerine karşı duydukları aşkî meyilden bahsetmiştik. Platonik aşkın Türkler arasında mürit ve taraftar bulduğunu söylemek yersiz olmaz. Tanrı'nın güzelliğini taşıyan yaratıkları severek Tanrı aşkına varıldığı için bu duygunun değerli bir erdem olduğunu öne sürerler. Ahlaken bozulmuş heveslerine özür bulmak için ortaya çıkardıkları bahane budur. Zira aslında duydukları sevgi, saf olmayan bir ateş olup onları öylesine şiddetle yakar ki lanetlemeler ve ölüm cezası bile bu ateşi söndürmeye ve bu kötü alışkanlığı ortadan kaldırmaya yetmemektedir."[63]

1578-1581 yılları arasında İstanbul'da bulunan Salomon Schweigger, Türk ve İranlılardan söz ederek şöyle diyor:

"Bu halklarda doğaya aykırı gelen bir tutku çok yaygın. Erkek erkeğe, kadın kadına cinsel arzu duyuyor ve ilişkiye giriyorlar."[64]

---

62 *Age*, s.59.

63 Ricaut, *Türklerin Siyasi Düsturları*, haz. M. Reşat Uzmen, Tercüman 110 Temel Eser, İstanbul, ty, s.63.

64 Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014, s.100.

Oğlanlara duyulan bu hoyrat aşkı tanrısal aşk olarak gösterme gayretindeki isimlerden birisi de Mücahit Kaçar'dır. Bu araştırmacı, "Divan Şiirinde 'Erkek Sevgili Tipi' ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller" başlıklı makalesinde, oğlancıların savunma mekanizması olan ve pek bilinen o basmakalıp düşünceye sarılarak şöyle diyor:

> "Tasavvufta hakiki aşk olarak anılan Allah aşkını hedef seçen inanca göre kainattaki her şey Allah'ın kudretinin bir tezahürüdür ve bunları övmek doğrudan Allah'ı övmek demektir. Şehrengiz şairleri de birçok beyitte bu hususa dikkat çekmiş ve övdükleri güzellerin övülme ve sevilme sebebi olarak Allah'ın sanatına duydukları hayreti göstermişlerdir."[65]

Yazarın, tasavvufu tarifi bile şekilci/Sünni İslamın tasavvuf anlayışını yansıtmaktadır. Varlığı, bizzat Allah olarak görmek yerine, onun kudretinin yansıması gibi gösteren bu tutum, yaratan ile yaratılan ayrımına dayalı Sünni yorumdur. Bu tanım üstünden "Ene'l Hakk"a ulaşmak mümkün değildir.

Şairlerin, bu oğlanları anlatırken onları olağanüstü özelliklere büründürmeleri, mübalağa sanatının bir sonucu sayılabilir. Ama anlattıkları varlıklar; onların karşılaştıkları, âşık oldukları veya sevişmek istedikleri kanlı canlı varlıklardır. Bu oğlanların asla Allah'ın kudretinin yansımasıyla bağdaştırılması mümkün değildir. Çünkü şairler onun belini kucaklamak, kırmızı dudaklarını öpmek, gizli bir yerde hakkından gelmek peşinde olduklarını bir şekilde hep söylemektedirler.

Yazar, kendisini uzman göstererek, bu gerçekleri ortaya koyanlara çatarken şöyle diyor:

> "Bu durum asla bu konularda ihtisası bulunmayanların kolayca hükmettikleri yahut görmek istedikleri gibi 'eşcinsel' bir temayülün ifadesi değildir."[66]

Osmanlı'yı korumak derdindeki Mücahit Kaçar, bizim verdiğimiz belgelerden bile habersizken gerçekçi araştırmacıları ihtisası bulunmayanlar diye aşağılayarak devre dışı bırakmaya çabalamaktadır.

---

65 Mücahit Kaçar, "Divan Şiirinde 'Erkek Sevgili Tipi' ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller", http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/1023018334/1023017560 (erişim tarihi 19.10.2016).

66 Agm.

İshak Çelebi'nin Rüstem ve Âlemşah adlı iki delikanlıyı konu ettiği gazelinden şu beyitleri aktarıyor:

"Âlemşah'a sözüm yok gonca-lebdür serv-kametdür
Velî, Rüstem güzeldir çeşm ü ebrusu kıyametdür
Niçün hançer çeker gamzen günahım vasf-ı hüsnin mi?
Be hey kâfir bilürsün hod benüm kasdım şehadetdür
Güzel sevmek gazel dimek tarıkumuz değil bunlar
Be hey zalim be hey kâfir bilürsin eski âdetdür"[67]

Bu beyitlerde İshak Çelebi'nin bu oğlanları sevmek istemediğini, sadece onların güzelliğine şahitlik ettiğini söyleyen yazar, aslında İshak Çelebi'nin bu oğlanlara laf attığını görmezden geliyor.

Kaynaklar gösteriyor ki oğlanlar, kendilerine laf atanlara, hatta bakanlara hemen ters ters ve öldürecek gibi bakarak karşılık vermektedirler. Bunların bellerinde hançer taşıdıklarını biliyoruz. Kendilerine laf atanlara veya ilişki teklif edenlere karşı oğlanların çok bilinen davranışlarından birisi de, hemen hançere el atıp saldırgan bir tavır almalarıdır. Divan Edebiyatı ürünlerini derinlemesine ve dikkatli biçimde inceleyen tarafsız gözler bu gerçeği görebilir.

İshak Çelebi, bir oğlana işaret vermiş, oğlanın bakışı öfke saçmış, işin sonrası elini hançerine atmaya varmıştır. İştahla seyredilen genç oğlanın bu tepkisini gören şair, "Ben seni kullanmak peşinde değilim, sadece seyrediyorum" diyerek iştahlı tavrını gizlemek istemiştir.

İshak Çelebi'nin son beyitte söylediği de aslında gazel söyleyip güzel (oğlan) sevdiğini ifşa etmenin başka bir biçimidir. Şiirde özetle, "Oğlan sevmek gazel söylemek eskiden beri bilinen bir yoldur. Zalimliğin yüzünden ben sadece seni seyretmekle yetiniyorum, halbuki sevmeliydim. Bu yaptığın, bana bir zulümdür" diyor.

Oğlanların anlatımı gösteriyor ki şair, onlarda Allah'ın özelliğini değil zalim bir sevgilinin davranışını görüyor. Bu insanlar cinsiyet bağından soyutlanarak ideal insan haline getirilmiş değildirler. Bunlar, İstanbul'daki erkek egemenlerin avladıkları erkek insan avlardır.

Burada Allah'ı aramak, bu oğlanların yerine tasavvuf üstünden Allah sevgisi veya Allah'ı koymak pek açık bir çarpıtmadır...

Bu Osmanlıcı akademisyen, bu çalışmasında böyle bir çarpıtmayla da yetinmemekte, Divan Edebiyatı'nda anlatılan güzel oğ-

67 Agm.

lanları, Türk erkek tipinin edebiyata yansıyan bir sembolü olarak gösterip onların kullanılan oğlanlar olduğu gerçeğini gizlemeye uğraşmaktadır.

Divanından yaptığımız aktarmalarla küçük yaştaki oğlanlara tutkun olduğunu göreceğimiz ünlü şair Bakî de bir yerde şöyle diyor:

"Kucmak degül garaz seni didardur murad
Derya-yı iştiyak begüm bi-kenardur"

Şair, tutulduğu oğlana burada, "Beyim, amacım seni kucaklamak (kullanmak) değil yüzünü seyretmektir. Bendeki bu arzu denizler gibi sınırsızdır" derken, onun için yanıp tutuştuğunu ama kucaklamanın nasip olmadığını dile getiriyor.

Bu konuda benzer bir beyit de Fatih Sultan Mehmet'in nedimi olacak kadar yüksek bir göreve ulaşan Hamidî'de karşımıza çıkıyor. Hamidî şöyle diyor:

"Hüsn ü lütfun severiz ol sanemin âlemde
Ey rakip sanma ki biz sen gibi oğlan severiz"

Hamidî, oğlancı olduğu anlaşılan rakip bir şaire ise şöyle diyor:

"Ey rakip, biz o put kadar güzel oğlanın verdiklerini severiz, ama oğlanı senin gibi sevmeyiz."

Aslında şair, rakibine "Sen oğlan sevmeyi bilmiyorsun, bu işi bizden öğren" anlamında taş atmaktadır.

Elbette ki oğlan sevmenin öncesinde işret vardır. Bu tür araştırmacılar; bu işret meclislerinin anlatıldığı sakinameleri bile gerçek kimliğinden çıkartarak yorumlamaktadırlar. Tamamen bu dünyaya ait olguyu tasavvuf âlemine aktararak kutsamak modası çok yaygındır:

"Sakinamelerde genellikle sakiden, içkiden, içkinin çeşitlerinden, meclisten, kadehten, sürahiden, şarap küpünden, meyhaneden, meyhaneciden, şarkıdan, çalgıcıdan, sazdan, geceden, sabahtan, meclisi aydınlatan mumdan, keyif verici olan afyon ve benzerlerinden, bahar, hazan ve kış mevsimlerinden bahsedilerek aşk ve içki meclisine ait ne varsa bunların hepsinden söz edilir.

Sakinamelerin çoğunun tasavvufi nitelikte olduğunu biliyoruz. Buradaki terimler klasik anlamından ziyade mecazi anlamı yansıtmaktadırlar: Saki 'mürşit', şarap 'ilahi aşk', meyhane 'tekke-dergâh', âşık 'Allah'ın güzelliğine tutkun olan', maşuk 'Allah', kadeh ve sürahi de 'âşığın kalbi'dir."[68]

Osmanlı yönetici tabakasına İslamın yasakladığı şarabı ve eğlenceyi yakıştıramayan günümüzün siyasal akademisyenleri, şarabı ilahi aşk gibi göstererek gerçeği çarpıtmaktadırlar.

Aynî'nin *Sakiname*'sini yayımlayan Mehmet Arslan da sakilerin konumunu ve kimliğini açıklamaktan kaçınmıştır.

68 Ali Osman Coşkun, "Sakinameler ve Kafzade Faizi'nin Sakinamesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 9, Samsun, Aralık 1994, s.54.

ESNAF FAHİŞELERİ

Osmanlıcı akademisyenlerin tipleştirdiği şehrengiz güzelleri ile şehrengizlerdeki gerçek erkek güzeller arasında en küçük bağlantı yoktur. Çünkü şehrengizlerde anlatılan huban (dilberler) etli, kanlı canlı, tamamen bu dünyada yaşayan ve sıradan olan oğlanlardır. Bunlara erkekler büyük bir iştahla bakmakta ve onları kullanmak için yanıp tutuşmaktadırlar. Bu erkek fahişelerin çoğu, kendilerini gizlemek için esnaf arasında çalışmaktadır. Hemen hemen her meslek grubunda bunlar yer almıştır. Esnaf fahişeleri denilebilecek bu güzel oğlanlara şairlerin duyduğu aşkın hiçbir yerinde Allah'a yönelik aşk/sevgi yoktur. Oğlancı şairler sadece fazla ayıplanmamak için yer yer ilahi aşktan söz ederek oğlan tutkularını gizlemeye çabalamaktadırlar.

Dr. Tezcan çalışmasında bu sevilen oğlanların hangi mesleklere mensup olduklarını da belirtmiştir. Buna göre çarşı esnafına mensup kişilerin meslekleri şunlardır: Mive-furüş, attar, berber, nakkaş, kazancı, nalbant, kassab; dokumaları üreten, işleyen ve satanlar, tarakçı (dokuma tarağı), mekik-ger, bezzaz, kazzaz, boyacı, derzi, kaftancı, futacı, pareci (kumaş satan), pây-berekci.

Ayrıca, bunların baba meslekleri olarak imam, kayyum, şeyh, hafız, mizan emini, beytülmal emini gibi mesleklerden bahsedilir.

Bir kısmı babalarının ya da ustalarının adlarıyla anılmışlardır: Nacâğ-zade, Tana Hüseyin oğlu, Tana Çelebi oğlu, Dede Bali oğlu İvaz, Hilâli oğlu Edhem, Tokatlı oğlu Mehemmed Çelebi, Nakkaş Bali oğlu Şah Mehemmed Çelebi, bezzaz Kaya oğlu Ali Bali, mizan emini oğlu Memi Çelebi, kazzaz Resül oğlu Nimet, boyacı oğlu Attar.

Bazıları da oturdukları, çalıştıkları yere göre anılmışlardır: Kaftancılarda Pir Memi, Hazreti Emirde Tana Çelebi Oğlu, Çıra bazarında nalbant Yusuf, Tokuz Kemerler altında kazancı Abdi.

Yalnız meslekleri bildirilerek anılanlar da vardır: Tutacı Mustafa, kazzaz Abdi.

Kimisi hem aile lakabı hem de kendi mesleğiyle anılmıştır: Acem-zade tarakçı Memi Çelebi.

Müslüman olmadığı belirtilenler de vardır: Papas-zade Luka, Çukacı Yahudi Müsî.

Lâmi'i Çelebi, bunlar arasında bir kişinin adını vermeyi Bursa'nın ileri gelenlerinden olması dolayısıyla uygun bulmamıştır.[69]

Bu anılan isimler sembolik olmayıp yaşayan kişilerin isimleridir. Bunları bütün Bursa halkı da tanımaktadır. İşin içinde asla ilahi aşk bulunmamaktadır.

Diğer şehrengizler de, oğlanların adlarını veya mesleklerini yahut aile adlarını vermektedir.

Taşlıcalı Yahya'nın *İstanbul Şehrengizi*'ndeki anlatılan oğlan güzellerden esnaf içindekilerin meslekleri şöyledir: Nakkaş, üsküfçü, yeniçeri, bıçakçı, dülger, hamamcı, kemankeş, helvacı, hasırcı, hoca, bostancı, yazıcı, mürekkebçi, hallaç, attar, takyeci, sazende, edükçü, manav, hafız, berber...

Seyrî'nin 16. yüzyılda yazdığı Halep Şehrengizi'nde anlatılan 46 oğlanın meslek dağılımı ise şöyledir: Sipahi, müezzin, kâtip, dizdar, müderris, sarraf, şekerci, ipekçi, terzi, kavas, kehhal, tüccar, tabip, attar, takkeci, sazende, nalbant, sabuncu, bakkal, bezzaz, helvacı.

Görüldüğü üzere oğlanlar şehir hayatının değişik alanlarında yaşamaktadırlar.

Erkeklerden varlıklı olanlarının ilişki kurduğu bu oğlanların anlatımında yer yer semboller, yer yer mecazlar, yer yer de dokundurmalar yapılarak cinsel ilişkiye göndermeler yapılır. Yani burada anlatılan şey, bu oğlanların mesleği değildir; meslek üzerinden gidilerek onunla kurulan ilişkinin hoşluğu dile getirilmektedir. Emine Tuğcu eserinde bunu oldukça ayrıntılı biçimde ele almaktadır:

> "Lâmi'i Çelebi ve İshak Çelebi'nin şehrengizlerinde yer alan mekikçi güzeller, işlerinde kullandıkları araç gereçle ve mesleki tabirlerle tanıtılır.

69 Nuran Tezcan, "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/849/10746.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
Şeyh Sadî-î Şirazî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kilisli Rıfat Bilge, Meral Yayınevi (İstanbul) ve Can Kitabevi (Konya), İstanbul, 1980.

Bu mesleğe ilişkin tasvirlerde, diğer mesleklere göre cinsellik vurgusunun daha fazla ön plana çıktığı görülür. Mehmet Zeki Pakalın, mekik dokumanın mecazi olarak 'sık sık gidip gelmek, yerinde duramamak, süratle dolaşmak' anlamları taşıdığını belirtir. Nitekim her iki eserde mekikçi esnafı anlatılırken, kesici aletlerin ve 'gidip gelme' tabirinin sık kullanımı, özellikle bazı beyitlerde cinselliğe yapılan göndermeleri açıkça hissettirmektedir. Lâmi'i'nin eserindeki düzgün endamlı, boyu şimşir ağacı gibi uzun, kirpikleri ciğerleri yaralamakta üstat olan Hüseyin'in işi mekik dokumacısı olduğu için, âşıklar da onun yolunda mekik dokur gibi gidip gelmektedir."[70]

Aynı cinsel göndermeler başka meslekten oğlanlar için de yapılmıştır. Örneğin simkeş İsmail anlatılırken de bunu görmekteyiz. Kapalı gibi gözüken anlatımda aslında cinsellik göze çarpmaktadır:

"İsmail'e gönül veren âşıklar ona tel kırmaktadır. 'Tel kırma', kumaşın üzerine iplik yerine telle işlenen bir nakış çeşididir, işleme sonrasında kullanılan teller 'bükülerek' kırılır. Bu şuh ve ayartıcı güzel, âşıkların gönüllerini gece gündüz felek gibi 'döndürmekte'dir. İsmail'in baş yastığına (boynuna), âşık, kolunu kemer gibi sarsa kolu gümüş halka gibi olacaktır. Ayrıca onun gümüş bedeni haddeden geçmiş, öylesine incelmiştir ki onunki gibi küçük ağız goncada bile yoktur. Kaşı gözü yerli yerindedir; göğsü gümüşe, baldırı gümüş bir külçeye benzer. Onu gören/seyreden âşıkları külçe gibi eritir, kendinden geçirir.

Lâmi'i'nin eserinde peştamalci Mustafa, değerli bir kumaş gibi bedeli hiçbir şeyle karşılanamayacak kadar gönül alıcı bir güzeldir:

'Futacı Mustafa hod bi-bedeldür
Kıyamet dil-ber ü afet güzeldür'

İsmail Beliğ'in şehrengizinde yer alan ve inleyen âşığa kaymakçı güzelinin vefa göstermesi ise 'bir tabak kaymak bağışlamak' tabiriyle ifade edilir. Bu tabir güzelin hem mesleğin-

70 Emine Tuğcu, *Şehrengizler ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003309.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

den dolayı kaymak sunması hem de mecazi olarak âşığa lütuf göstermesi anlamında kinayeli bir kullanımdır. Burada güzelin mesleğine yapılan atfın yanı sıra, halk arasında 'kaymak' kelimesiyle bağlantılı kullanılan cinsel içerikli hikâyelere ve fıkralara yapılan ironik gönderme de sezilmektedir:

'Âşık-ı zâra ne var itse vefa
Bir tabak kaymak ider sanki ata'

Tabak, kaymak, bağışlamak/vermek sembollerinin yer aldığı bu beyitten de kaymakçı esnafından oğlanların bulunduğu anlaşılıyor. Özellikle Eyüp Sultan bölgesinde bulunan kaymakçı dükkânlarında bu tür ilişkilerin yoğun olduğunu tarihsel kayıtlar ortaya koymaktadır. Osmanlı gulampareleri, herhalde bölgenin halk tarafından kutsal kabul edilmesinden yararlanarak buradaki dükkânlarda daha rahat hareket etmekteydiler.

İsmail Beliğ'in eserinde tasvir edilen Takyeci Bey'in mesleğiyle (takkecilik) ilişkili olarak 'takye kapmak', 'baş sıkmak' gibi tabirler kullanılmıştır:

'Sineye çekmek anı bigâne
Takye kapmak gibidür dürü dane
Gerçi âşıkdan o meh-pare kaçar
Dem olur takye de bir baş sıkar'"[71]

Buradaki takkeyi takan erkektir ve o takke bir erkeğin başını sıkmaktadır. Baş sıkmak tabirinin erkek erkeğe ilişkiye açık bir gönderme olduğu ortadadır.

"Çalıkzade Mehmed Mânî'nin şehrengizinde yer alan Muhammed'in tasvirinde, mesleğinin ayakkabıcılık olduğu 'o gönül alıcı [güzelden] ayakkabı alıp giyenin ayağı mutluluktan yere bas[a]maz' ifadesiyle ortaya konmaktadır. Ayakkabıcı güzelinin anlatıldığı beyitlerde âşığın güzele kavuşma arzusu cinsellikle ilgili sezdirmelerle dile getirilmektedir:

'Biri hakkâkdur namı Muhammed
Deger vaslına irmek ömr-i sermed

71 *Age.*

Alup başmak giyen ol dil-rübadan
Ayağı yirlere basmaz safadan'

Şair burada ayakkabı (başmak) alıp ona ayağını sokmanın mutluluğu ile başmakçı Muhammed'in vaslına ermeyi (ona kavuşmayı) aynı göstermekte ve burada sembolik olarak cinsel birleşmeyi anlatmaktadır.

İsmail Beliğ'in şehrengizinde 'Ahenî (demirci) Belgrâdîzade Ahmed'in betimlendiği beyitlerde; onun elinde demirin mum gibi eridiği söylenirken, aynı zamanda onun nazlı elleriyle demir gibi sert âşıkların yumuşadığı, adeta 'muma döndüğü' de anlatılmak istenmektedir."[72]

Eldeki demir ve bunun daha sonra mum gibi yumuşaması, Demirci Ahmed'le yaşanan cinsel ilişki sürecinin mecazi bir anlatımından başka bir şey değildir.

"Papas-zade Attar Mustafa ise, lakabından veya dininden dolayı 'büt', 'İsa', 'Meryem Ana', 'kilise' gibi Hıristiyanlık terminolojisinin sözcük dağarcığıyla betimlenmektedir. Güzelin 'Papas-zade' olarak tanımlanması, Attar Mustafa'nın Müslüman olmasına rağmen herhangi bir nedenle 'Papas-zade' lakabıyla tanındığını ya da sonradan 'ihtidâ' etmiş gayrimüslim bir aileden geldiğini düşündürmektedir.

(...)

Mânî'nin eserinde de yine güzellerin cinsel bir obje olarak tasvir edildiği görülebilir. Yorgancı olan güzelle kim aynı yorgana girse, yani birlikte olsa saadet-i dünyaya erecektir:

'Muhassal devlet-i dünyaya irdi
Anunla kim ki bir yorgana girdi'

(...)

İsmail Beliğ'in eserindeki kaymakçı güzeli de, âşığın koynuna girmezse bu durum ancak yaşının küçüklüğünden dolayı hoş karşılanabilir:

72 *Age.*

'Koyuna girmege ürker mutlak
Dahı süd körpesidür ol kuzıcak'"[73]

Buradan anlaşıldığı üzere kaymakçı dükkânlarında çırak olarak küçük yaştaki çocuklar çalıştırılmıştır ve oğlancılar bunlara da göz dikmişlerdir.

Erkek fahişeler bu işi cinsel zevk için değil, para kazanmak için yapmaktadırlar. İsmail Beliğ, oğlanların para canlısı olmalarını şöyle anlatıyor:[74]

"Dil-rübalar da olup sim-perest
Kâse-i ırzını eylerdi şikest"

(Bu gönül çelenler de gümüşe tapıyorlar. Bu yüzden namus kâselerini bile parçalıyorlar. Kâse, Osmanlı cinsel hayatında oğlanın yuvarlak ve parlak kıçını sembolize eder.)

"Görse bir yerde eğer bir dirhem
Kad-hamîde olup alırdı o dem"

(Bunlar yerde bir dirhemlik para bile görseler hemen almak için eğilirler. Buradaki eğilme, domalmaya bir göndermedir.)

73 *Age.*
74 *Age.*

ANADOLU ŞEHİRLERİNDE OĞLANCILIK

Sadece başkent İstanbul'da değil, Anadolu şehirlerinde de erkek güzelleriyle ilişki kurmak gayet yaygın hale gelmiştir. Hangi meslekten olursa olsun yakışıklı ve parlak delikanlılar, çevredekilerin ilgisi, baskısı ve parasıyla gulamparelerin avcuna düşmüştür. Bundan sonra onun adı "mahbub"a çıkmış, başkaları da gelip o hubu koynuna almış, bunu da övünerek anlatmıştır.

Emine Tuğcu'nun tespitlerine göre Bursa'daki hubanın yüzde 54'ü esnaf arasından çıkmıştır. Bunları örfiyye (yönetici kesim) ve tarikat erbabı ile ilmiye (âlimler) sınıfından gelenler izlemektedir. Yüzde 27'sinin ise ismi veya lakabı vardır, mesleği tam olarak belli değildir.

Esnaf arasındaki hubanın yüzde 45'inin dokumacı esnafından olduğu anlaşılmaktadır. Bu sayının yüksekliğinde, dokumacı esnafının şehirde çokça bulunmasının etkisi vardır. Yüzde 55 ise dağınık esnaf gruplarıdır. Gerek esnaf grupları içinde gerekse diğer gruplarda, bu yüzdeler değişik şehrengizlere göre yüzde 10'u bulan sapmalar göstermektedir, ama ana dağılım bu yönde gözükmektedir.

Bursa'daki oğlanların mesleklere göre dağılımında dokumacılar başı çekerken bunları şu meslekler izlemektedir: Boyacı, hamamcı, kılıççı, bıçakçı, demirci, berber, terzi, ütücü, bakkal, kuyumcu, yorgancı, çukacı, takkeci, peştemalcı, parçacı, nakışçı, nakkaş, mekikçi, simkeş, ipekçi, tarakçı, kavukçu, kazancı, kasap, kadayıfçı, kaymakçı, tütüncü, nalbant, attar, kazzaz, zerger...

Şehrengizlerde, huban denilen oğlanların hayali değil gerçek olduklarını, bunların baba adlarının da verilmesi açıkça ispat etmek-

tedir. Bazılarının künyeleri şöyledir: Salihzade Hamza Bali, Hacı Kasımoğlu Ahmed Çelebi, Hilalioğlu Edhem Çelebi, Davud Ağazade Yakub, Tana (Dana) Hüseyin oğlu, Tana Çelebi oğlu, Papaszade Luka, Sürahizade Ahmed, Terzioğlu Sefer, Boyacıoğlu Attar, Nacakzade Salih, Enderzade Hayat Mustafa, Nalbant oğlu Memi Şah, Berberzade Yusuf, Nakkaş Bali oğlu Şah Mehmed Çelebi, Kazzaz Resul oğlu Muhammed, Çukacızade Abdullah, Kaymakzade Ahmed, Ali Çavuşzade, Papaszade Attar Mustafa gibi...

Bunlardan bazılarının kimliği çok daha açık olarak belirtilmiştir: Beytülmal Emini İmam oğlunun Oğlu, Kayyumzade Gül Mustafa, Mizan Eminioğlu Memi Çelebi, Dede Bali İvazoğlu, Şahkulu oğlu Derviş Muhammed, Şeyh Abdülmümin Müridi Hafız Mehemmed Çelebi, Kebecizade Keşti Mustafa Ağa...

Gazi Üniversitesi'nden Doç. Dr. Yaşar Aydemir'in kaleme aldığı "Ravzi'nin Edincik Şehrengizi" başlıklı makalede de benzer bilgiler yer almaktadır. Edincik, Balıkesir'in Bandırma bölgesindeki küçük şehirlerden birisidir. Şair Ravzi, Edincik'i anlatırken aslında bu şehirdeki oğlanlardan söz etmektedir. Anlatılan sevgililerin kadınlarla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bunlar toplum içinde dolaşan erkeklerdir. Hemen hemen hepsinin bir mesleği vardır: Demirci, kılıççı, bakkal, börekçi, kasap, bâfende (dokumacı), sanatkâr, neccar (dülger), helvacı, suhte (ögrenci), berber, dellak, baçmakçı (ayakkabıcı) ve bende (köle, hizmetçi). Birkaç örnek verelim:[75]

"Hacı Bayram oğlu dirler birisi bir mahdur
Kâbe-i kuyı dil ehline ziyaretgâhdur
Bendesidür cümle halk ismi Mehemmed Şah'dur
Sürmeyen yüzini hak-i payine gümrahdur
Hak budur Bağ-ı İrem şehr-i İdincik var"

(Birisine Hacı Bayram oğlu derler ki Ay gibi parlaktır. Bulunduğu yer Kâbe gibi onu sevenlerin ziyaret noktasıdır. Halkın tümü ona kulmuş olmuştur ve ismi de Mehmet Şah'tır. Onun ayağına yüzünü sürmeyen de şaşkının tekidir. İyi ki cennet kadar güzel İdincik şehri var.)

"Namı Oruç Bali'dür birisi bir bakkaldur
Ruz-ı vaslı ol mehün id-i mübarek faldür
Ruhları gül sözleri şekker tudağu baldur

75 Yaşar Aydemir, "Ravzî'nin Edincik Şehrengizi", *Gazi Türkiyat*, 2007/1.

Âşık-ı dil hastesi olan acep hoş haldür
Hak budur Bağ-ı İrem şehr-i İdincik var"

(O ay gibi güzel oğlanlardan birisinin adı Oruç Bali'dir ve kendisi bakkaldır. O aya kavuşmak kutsal bir bayram gibi uğurludur. Yanakları gül, sözleri şeker, dudağı da baldır. Onun aşkına kapılıp hasta olmak hoş bir durumdur. İyi ki İrem Bağı gibi güzel Edincik şehri var.)

"Birisi usta Hasan kardaşudur Memi
Âşık-ı biçare diller derdinin olur emi
Sinesidür kara bağrum yaresinün merhemi
Nideyim amma erazil zümresidür her demi
Hak budur Bağ-ı İrem şehr-i İdincik var"

(Güzel oğlanlardan birisi Usta Hasan'ın kardeşi Memi'dir. O, çaresiz âşıkların derdine ilaç olur. Benim kara bağrımın yarasının da merhemi odur. Lakin her anını rezillerle birlikte geçirir... İyi ki İrem Bağı gibi güzel İdincik şehri var.)

"Birisi Hacı Ömerzade zarafet kanıdur
Ben ana bu-bekr-i sanidür disem erzanidür
Hasılı mülk-i hayanın Hazreti Osman'ıdur
Ol Ali heybet şecaat kûhinin arslanıdur
Hak budur Bağ-ı İrem şehr-i İdincik var"

(Şair Ravzi, Hacı Ömerzade diye bilinen bu oğlanı anlatırken öyle coşuyor ki onu İslamın ilk halifeleri gibi kutsuyor.)

"Bir börekcidür biri sevsem aceb mi anı ben
Daima aşk fırununda yanar can ile ten"

(Bu güzellerden birisi bir börekçidir. Acaba onu sevmemek elde mi? Daima aşk fırınında yanıyor canım ile tenim... Burada börekçinin fırınında yanan can ile ten anlatımı oğlanlarla ilişkinin başka bir örtülü anlatımıdır.)

"Biri Gafilzade'ye şakird olan Mahmud'dur
Kaşlarında Kâbe kavseyn ayeti mevcuddur"

(Mahmud adlı başka bir oğlanı anlatırken, onun güzelliğini Kur'an ayetine benzetecek kadar coşuyor.)

Aynı gerçekleri, Fatih Tığlı'nın "Klasik Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Camî'nin Manisa Şehrengizi" başlıklı makalesinde de görüyoruz.

16. yüzyıl şairi Camî, Terzi Mustafa'yı şöyle anlatıyor:[76]

"Ol şehr-i hüsnün vezer-i azamı bir dil-stan
Suk-ı hüsn içinde Derzi Mustafa şuh-ı cihan
Naz ile giymiş libas-ı hüsni ol serv-i revan
Suzen-i dil duzına can rişte dil engüştdan
Yakdı canum tahta-i üti gibi hicrinde yar"

(Güzellik şehrinin veziriazamı olup gönlümüzü esir alan, dünyanın en şuhu olan insan, güzellik pazarının içindeki Terzi Mustafa'dır. O servi boylu güzellik elbisesini nazlanarak giymiştir; parmaklarında, iplikle gönlümüzü diken [kendisine bağlayan] iğnesi vardır.)

Kürt bir oğlan için yazdıkları:

"Canumı Kürd'ün kıya bakışları nahçir ider
Şir-i cana ol gözi ahu saçın zencir ider
Koynuma girsün diyü canâ gönül el bir ider
Yani kim kelb ile sen ahuyı eylese şikâr"

(Kürdün cana kıyan bakışları canımı av eyler. Canımın arslanını, o ceylan gözlü saçıyla tutsak eder. O canan koynuma girsin diye el birliğiyle çalışırlar, tıpkı köpekle ceylan avlandığı gibi...)

İşte saçına esir olduğu, yolunda perişan hale geldiği güzel Kefş-duz Abdi için söyledikleri:

"Dil kefş-duz Abdi'nün zülfine olmışdur esir
İşi başa çıkmadı kaldı ayakda ol hakir
Zerre veş hak olduğum yolunda ey mihr-i münir
Umarım ben ben düşmişe olasın sen dest-gir
Kalmayam cana ebed ışkun yolunda hor u zar"

(Gönlüm Kefş-duz Abdi'nin zülfüne esir oldu ama ona kavuşmayı başaramadı, ayakta kaldı zavallı. Ey ayağının tozu olduğum

76 Fatih Tığlı, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Câmi'î'nin Manisa Şehrengizi", http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/view/1023018306/1023017532 (erişim tarihi 19.10.2016).

parlak güneş (Abdi), umarım ki bana bana elini uzatasın da aşkının yolunda böyle güç durumda kalmayayım.)

Şair Kasap Ahmet'e şöyle sesleniyor:

"Canı kurban eyledün kuyunda Kassab Ahmed'ün
Cami sen Mekke'de kurbanı makbul hacısın"

(Kasap Ahmet uğruna ölmeyi, Mekke'de kurban kesen hacının kurbanı gibi değerli gösteriyor...)

Manisalı Süleyman için söylediği:

"Lebünden Cami buse diler incinme caizdür
Öperler dostum tazim içün mühürin Süleyman'ın"

(Ben bu Süleyman'ın dudağından bir öpücük istiyorum. Çünkü Süleyman'ın mührünü saygı için öperler... Süleyman Peygamber'e benzetme var.)

Ayakkabıcı Durmuş için söylediği:

"Yolunda Camii öldür disünler ger beni bir kez
Yüzin paşmakçı Turmış'un ayağı tozuna sürmüş"

(Eğer yüzümü Paşmakçı Durmuş'un ayağının tozuna bir kez sürebilsem beni öldürseler bile kabul ederim.)

Görüldüğü üzere burada anlatılan güzeller, o şehirdeki değişik mesleklerde çalışan parlak oğlanlardır. Bunların böyle övülmesinin sebebi de gulampareler tarafından çok tutuluyor olmalarıdır.

Yunus Kaplan'ın "Seyrî ve Halep Şehrengizi" başlıklı makalesinde bu oğlanlar ayrıntılı olarak anlatılmışlardır:[77]

"Hasan Bali birisi dahi kâtib
Kitabet ana billahi münasib
Dila kuçmak dilersen ger miyanın
Devatı gibi dayim bekle yanın"

(Güzellerden birisi Hasan Bali adlı kâtiptir. Yazmak da ona çok yakışmaktadır. Ey gönül onu kucaklamak istiyorsan onun diviti gibi sende sürekli yanında bekle.)

77 Yunus Kaplan, "Seyrî ve Halep Şehrengizi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 14, İstanbul, 2015, http://www.devdergisi.com/Makaleler/1851729446_4.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

"Kuyumcı oğlu biri Ahmed ismi
Döğülmiş sime (gümüşe) benzer ak cismi"

Halep'te erkek fahişelik yapan iki kardeşten de söz eden şair, bunlardan birisine vurulduğunu, ondan asla dönmeyeceğini şu beyitlerde dile getirmektedir:

"Biri de Fethî'dür mahbub-ı mümtaz
Cefası çok vefası hod katı az
Karındaşı Hüseyin bi-vefadur
Anun uşşaka kuyı Kerbela'dur
Yolında can u baş ile şehidem
Bu kavlümden dönersem ger Yezid'em"

Bu oğlanlar için gulamparelerin kavga ettiğini de takke satan Süleyman için söylenmiş şu beyitlerden anlıyoruz:

"Birisi dahi takyeci Süleyman
Anı ser-tac idüpdür cümle huban
Anun dükkânına varmasın ağyar
İderüz başına takyesini dar"

Cinsel arzu şu dizelerde daha açık görülüyor:

"Biri de bunlarun bir bi-vefadur
O şekker börek oğlu Mustafa'dur
Isırsaydun leb-i sünbülesinden
Dahi şekker börek datmaz idün sen"

Şair Seyri, Börekçioğlu Mustafa adlı oğlanın dudaklarını ısırmak istediğini, onun dudağını ısırırsa artık şeker ya da börek istemeyeceğini açık açık yazmaktadır. Bu duyguların ve arzuların tanrısal aşkla en küçük bir ilişkisi bulunmamaktadır.

BULUŞMA YERLERİ

Erkeklerin çok baskın olduğu toplumda kadın-erkek ilişkilerine çok sıkı yasaklar getirilmiş, fakat oğlanlarla konuşma, görüşme olanağı yaratılmıştı. Oğlancıların kullandığı alanların başında hamamlar ve hamam odaları gelmektedir. Ana metnini aktaracağımız *Dellakname-i Dilküşa* (Gönül Açan Tellaklar) adlı risalede hamamların iç yüzü pek açık olarak gösterilmiştir. Bu tür risalelere ve şiirlere hammamiyye denilmiştir. Hammamiyyelerde anlatılan güzellerin tümü oğlanlardır. Bu tür, Osmanlı dönemi edebiyatının özgün bir parçasıdır.

Kaplıcalar da hubanların götürüldüğü mekânlardandır. Emine Tuğcu'nun şöyle diyor:

> "İshak Çelebi'nin şehrengizinde de, güzeller cennette bulunduğuna inanılan Kevser suyundan daha güzel bir suyu olan havuzda, yine bedensel özellikleriyle ön plana çıkartılarak tasvir edilir. 'Gül endamlı' güzeller suya atladıklarında sanki 'ham gümüş' gibi potaya dökülmekte, suya daldıklarında ise bulutun arkasına gizlenmiş bir aya benzemektedirler."[78]

Evliya Çelebi, seyahatnâmesinde Bursa'daki Yeni Kaplıca'nın özelliklerini anlatırken buraya gelen kişilerin nasıl vakit geçirdiklerini şöyle anlatır:

78 Emine Tuğcu, *Şehrengizler ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003309.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

"Bu ılıcalarda herkes dilberanıyla sine-ber-sine kuc kucag olup bir bucağa gitmek taze çağlıkdır ve ayb yağlık değildir. Âşık maşuka sürûr [u] şadmanî sağlıkdır. Hususan köhne baharda, cümle âşıkan saf saf ve cavk cavk olup şeb-i yeldalarda bu kaplıcaları günâ-gun şem-i kâfurîler ile çerağan edüp herkes yârânlarıyla havuz içre girüp kimi perr-i tâvûsî ve kimi kebuter taklası atup kimi gavvâs-var dalup bir dilberin huzuruna çıkup selam verir."[79]

Evliya Çelebi'nin çok açık biçimde anlattığına göre, oğlancılar yanlarına sevdikleri parlak oğlanları alıp özellikle aralık ayında Bursa'daki Yeni Kaplıca'ya giderlermiş. Toplum da bunu ayıp saymıyormuş ve hatta bu, insanı canlandırmak (gençleştirmek) için iyi kabul ediyormuş. Oğlancıların kaplıcayı rengârenk parlak mumlarla aydınlattıkları, herkesin sevgilisiyle bir havuza girdiği, bunlardan kimisinin tavus taklası kimisinin güvercin taklası atıp suya daldıkları, sonra da bir güzelin (oğlanın) karşısına çıkıp selam verdikleri olağan bir eğlence ve mutluluk veren cinsel ilişki gibi aktarılmaktadır.

Çalıkzâde Mehmed Mânî'nin şehrengizinde tasavvufu çağrıştıracak kelimeler kullanılmış olsa da, yapılan göndermelerle kaplıcalarda oğlanlarla yaşanılan dünyevi aşka gönderme yapıldığı söylenebilir:

"Girürler havza her zaba efendi
Görince Arslanagızı sulandı
Açılur fûta şimşekler güzeller
Buluddan zahir olan berke benzer"

Şair bu beyitlerde, havuza giren bu parlak oğlanları görünce havuza su akıtan yalağın (aslanağzı) bile sulandığını söylüyor. Çeşmeden su gelmesinin değişik cinsel çağrışımlar uyandırdığı da (erkekten meni gelmesi) ortada... Herkesin ağzını sulandıran bu oğlanlar peştamallarını açınca şimşeğin çakması gibi göz kamaştırırlar, buluttan çıkan yıldırıma benzerlermiş.

Esnafın bulunduğu çarşılar, bu çarşılardaki dükkânlar da homoseksüel ilişkide kullanılmıştır. Osmanlı çarşılarının hemen hemen tümünde dükkânların hem dükkân sahibi hem de onun arkadaşları

79 *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, c.2, der. Seyit Ali Kahraman&Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s.17.

tarafından oğlanlarla ilişki için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Meslek sahibi oğlanlar, bu dükkânlarda çalışmaktadırlar. Dokumacı atölyesinden berber dükkânına kadar bütün esnaf arasında oğlancılık yaygınlaşmış, olağanlaşmıştır. Güzellerin buralardaki görünür işleri de genellikle bir kamuflajdan ibarettir.

Bahar ve yaz aylarında Haliç boyunca uzanan mesire yerlerine de oğlanların götürüldüğü, buralarda içirilip sarhoş edildikten sonra kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Eski Haliç boyları, Göksu ve benzeri İstanbul'un eski mesire alanlarının oğlancıların iş bağlama ve bitirme alanı olarak da kullanıldığını ileride aktaracağımız şiirler de ortaya koymaktadır.

Zenginlerin bahçelerinde düzenlenen içkili eğlencelere oğlanlar da katılmışlardır. Ev sahibinin kölesi durumundaki bu oğlanlar, yemeğin pişirilmesi, getirilmesi, sunulması işlerini yürütmüşlerdir. Bu eğlencelerde hizmet eden oğlanlara sahibinden başkasının bakması, büyük kıskançlıklara, hatta cinayetlere yol açmıştır. Gelibolulu Âli'nin eserine yansıyan bilgiler bu göz koyma ve ayartma yüzünden sahiplerinin köle konumundaki oğlanları öldürdüklerini bile düşünmemize yol açmaktadır.

Devlet yöneticilerinin, kadılar da dahil din adamlarının, üst düzey hocaların, âlim sayılanlardan zengin olanların, tüccarların evlerinde içoğlanı olarak çalıştırılan bu tip parlak oğlanları, ev sahibi erkeğin kullandığı bilinen bir durumdur. Burada ayıplanan şey, oğlanı kullanmak değil, bu işi yaparken bir biçimde görülmek, dile düşmektir. Lakin bu yergi gibi görülen dedikodular bile oğlancılar için yapılmış gizli bir övgü gibi algılanmıştır.

RESMİ MESLEK ÖRGÜTÜ

Osmanlı sisteminde oğlancılığın ve bu işin pazarlamasını yapanların bir meslek örgütü olarak kabul edildikleri anlaşılıyor. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'nin İstanbul'u anlatan bölümünde, şehirdeki meslekler sayılırken verilen bilgiler bunu ortaya koyuyor. Her yıl yapılan esnaf alayında (geçit töreninde) oğlanlar ile pezevenklerin padişahın önünden şamata yaparak geçtikleri biliniyor. Esnaf alayı içinde bu kesimin de yar aldığını şu bilgiler gösteriyor:

"Deyyuslar esnafı: 212 nefer, pirleri yoktur.

Sazcı aptal pezevenklerin esnafı: 300 nefer, hâşâ pirleri yoktur.

Aşağılık dilberler esnafı: 500 neferdir. Bunlar bir alay yersiz yurtsuz serserilerdir. Kendilerinin değerlerini bilmeyip Babulluk'ta, Kalatyonoz'da, Finde'de, Kumkapı'da, Sen Pavlo'da, Meydancık'ta, Kiliseardı'nda, Tatavla'da ve değişik yerlerde sürüler halinde gezerken boğazı tokluğuna av olurlar ve sonunda da subaşının tuzağına düşüp deftere yazılırlar. Bunlara benzer birçok işe yaramaz esnaf vardır, ama bunları subaşı bilir, başkaları bilmez. Bu deftere yazılmış olan değersiz ve boş esnaf, subaşıyla türlü türlü şakalar ederek yürürler."[80]

80 *Evliya Çelebi Seyahatnames*, c.1, der. Seyit Ali Kahraman&Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s.256-257.

Evliya Çelebi, "Eğlendiren sazcı ve oyuncular esnafı" bölümünde, erkeklerden kurulan oyuncu (köçek) kollarındaki oğlanların da gulanpareler tarafından avlandığını gösteren bilgiler veriyor. Örneğin 6. Kol olarak anlattığı Zümürrüd Kolu 300 kişiden oluşmaktadır. Bunların Yedikule, Narlıkapı ve Sulu Manastır bölgelerindeki Ermeni ve Rum oğlanlar ile "şehir oğlanları"ndan oluştuğunu anlıyoruz. Rakkasları da Sakız güzellerinden Dimitraki, Lefteraki, Yanaki, Mihaylaki'dir. Bunlar, İstanbul içinde çok ün kazanmışlar ve birçok insanın malını, parasını yiyerek onları bir kusuru hasıra muhtaç hale getirmişler.[81]

200 kişilik Cevahir Kolu'nu anlatırken de bu koldaki oyuncu oğlanların kendilerini beğenen insanların gönlünü fethederek onları perişan ettikleri ve çok sevenlerinin bulunduğu dile getiriliyor.[82]

Haşota Kolu'nun güzel Yahudi oğlanlardan meydana geldiği, bunların pek çok insanı esir ettikleri (kendilerine bağladıkları) belirtilip o kişilerden bir şairin şu beytine yer veriliyor:

"Bir Yahudi piçeye din aşkına zerk eyledim
Aferimler eyleyüp Şeytan tahsin eyledi"[83]

Görüldüğü üzere oğlan kullanmayı din aşkına bir iş yapmak gibi gösteren zihniyet dönemin üst kesimleri arasında sempatiyle karşılanmaktadır. Evliya Çelebi'nin anlatımından öğreniyoruz ki bütün bu esnaf Sultan IV. Murat zamanında işini böyle sürdürmektedir.

Aynı yüzyılda yazılmış olan *Dellakname-i Dilküşa*'da, artık gulamparelerin kullandığı oğlanların subaşılar tarafından resmi evraka geçirildikleri, bu işe "defterli olmak" denildiği görülüyor. Devletin, bu oğlanların kullanım ücretini de bir narhla standarda bağladığı anlaşılıyor. Yani oğlan kullanmak ve kimi zaman da güçlü oğlanlar tarafından kullanılan o tür erkeklerin ne kadar ücret ödeyecekleri Osmanlı Devleti tarafından tespit edilmiştir. Bu da, oğlancılığın devletin resmi sisteminin bir parçası olduğunu kanıtlamaktadır.

Aynı dönemde İstanbul'da her tarafa yayılmış meyhaneler vardır. Bu meyhaneler, mekânda içilen şarabın veya rakının cinsine göre kurulmuşlardır. Evliya Çelebi'nin sayılarını vererek anlattığı bu meyhanelerin içki türlerine göre uzmanlaştıkları anlaşılıyor. Bu da, çok çeşitli şarap ve rakı üretildiğini gösteriyor.

81 *Age*, s.348.
82 *Age*, s.348-349.
83 *Age*, s.349.

Evliya Çelebi, İstanbul'un dört bölgesinde (Merkez, Galata, Eyüp ve Üsküdar) 1.060 meyhane bulunduğunu buralarda altı bin kadar insanın çalıştığını bildirmektedir. Bu meyhaneler Boğaziçi'nin iki yakasından Kadıköyü'ne kadar uzanmaktadır. Kentin değişik noktalarında 800 kadar da "ayaklı meyhane" denilen gezici rakı satıcıları bulunmaktadır.

Meyhaneler cinslerine göre ayrılarak verilirken, koltuk meyhanesinin yaygınlığı dikkat çekiyor. Şarap içilen meyhaneler de şarabın cinsine göre ayrılmış. Anlaşılan o ki her meyhane sadece bir tür şarap satıyor ve o cinsten içmek isteyenler de buna göre meyhane buluyor. Şarap cinsleri ve meyhane çeşitleri şöyle:

Nar şarabı meyhanesi, vişne şarabı meyhanesi, hurma şarabı, dut şarabı, karpuz şarabı, köknar şarabı, avşıla şarabı, ipsime şarabı, ıslama şarabı, mavuza şarabı, bedevine şarabı, misket şarabı, fışfış şarabı, nardenk şarabı, bozon şarabı, hümül şarabı, rakı şarabı meyhanesi...

Rakı meyhaneleri ise şöyle:

Gülefser rakısı, horilka rakısı, firna rakısı, sudina rakısı, poloniyye rakısı, hardaliyye rakısı, imamiyye rakısı, balısıca rakısı, Halil rakısı, ıhlamur rakısı, anason rakısı, tarçın rakısı, saman rakısı, karanfil rakısı, şuşnar rakısı...

Evliya Çelebi bu kadar bol çeşit içkinin, bunca bol meyhanede tüketilmesini yorumlarken şöyle diyor:

> "Gerçi bu şarabın kesin din hükmüyle bir damlasının bile içilmesi yasaklanmıştır amma, hukema (felsefeciler) düşüncesine göre bu meluna 'ikinci ruh' (can) denilmiştir. İçenlerin canına can verir, ölmüş gibiler içince arslan kesilirler, utanmayı atıp yiğitler gibi eğlenmeye başlarlar. Beyit:
>
> 'Yâre yalvarmağa bir kimse hicap etse heman
> Bir kadeh mey kişinin cümle hicabın götürür'
>
> Doğrusu şudur ki içenler ona arslan sütü demişler. Derin düşünceliler de şöyle demişler: Bir insan elma yedikten sonra erkenden bir kâse şarap içse onun ölmesine şaşarız..."[84]

84 *Age.*

Meyhanelerin bu kadar bol olduğu ve şarabın bu kadar övüldüğü Osmanlı sistemi, zenginler için tam bir zevk alma ve zevk verme sistemiydi. Bu yüzden 18. yüzyılın başında saray şairi Nedim, bir oğlana seslendiği ünlü şarkısında, "İçelim eğlenelim kâm alalım dünyadan/Ma-i tesnim içelim çeşme-i nev-peydadan" diyerek bu yaşam tarzını özetlemiştir.

Kuşkusuz ki bu meyhaneler, oğlancılığın yaygınlaştığı ve arka odalarında da zenginlerin veya ünlü kabadayıların kol gezdiği alanlardan birisiydi.

OĞLANLARIN ÇOĞU EŞCİNSEL DEĞİLDİ

Osmanlı üst tabakasının cinsel zevkini çeşitlendirmek için kullandığı oğlanlar, bu işi isteyerek yapmıyorlardı. Bu işin başlangıcında onlar esir alınmış kölelerdi. Köle oldukları için, sahipleri bu kulları istedikleri gibi kullanabilirlerdi. Osmanlı üst tabakasının oğlancılığı rızaya değil, zora dayanan bir saldırı/tecavüz idi.

Bu oğlanların kullanılabilmeleri için onların bu işe alıştırılmaları gerekiyordu. Bunun için de sarayda görevliler bulunuyordu. Çok daha önemlisi, bu oğlanları köle olarak pazarlayanlar, onları bu işe zorla alıştırıyorlardı.

Köle oğlanların bu tür kullanımı yaygınlaşıp çok ilgi çekince, bu kez özellikle Ege adalarındaki bazı noktalarda, örneğin sakız Adası'nda Rum oğlan çocukları ailelerinden alınıp bu iş için hazırlanıyorlardı. Bu hazırlık sırasında oğlanlar kullanılmaya alıştırılmaktaydı. Bu eğitim sürecinde zıbık türü aletler de kullanılıyordu. Yine oğlan yetiştiriciler, bu çocukları kullanarak hazırlığı canlı hale getiriyorlardı. Oğlan artık kullanılmaya hazır hale gelince ise, onu İstanbul'a getirip piyasaya sürüyorlardı. Bunların özellikle meyhanelerde tavşan oğlan ve ateş oğlanı adıyla çalıştırıldığı bilinmektedir. Buralarda yer bulamayanlar ise oğlancılar tarafından odalarda, dükkânlarda, hamamlarda, kırların tenha noktalarında kullanılıyorlardı. Kent güvenliğinin gevşediği dönemlerde şehrin sokaklarının ıssız noktalarında bu işin güpegündüz yapıldığı kayıtlarda yazılıdır. Özellikle bazı kabadayı yeniçerilerin sokaklarda çekinmeden böyle davrandıkları anlaşılıyor. Halkın da bunu bir yere kadar olağan saydığı görülüyor.

Başlangıçta zorla oğlan yapılan bu tipler, adları duyulup, ünleri yayılıp herkes tarafından tanındıktan sonra başka bir iş yapamıyorlardı. Bu yüzden de oğlan olarak çalışmaya ileri yaşlarda bile devam ediyorlardı. Osmanlı kaynaklarında bu yaşlı puştlar aşağılayıcı biçimde anlatılmaktadır. Bu anlatımlardan anlıyoruz ki yerilmelerine karşın, yaşlılarının bile müşterileri bulunuyordu.

Oğlanlar toplumsal ilişki basamağının en altında bulunmaktadırlar. Onlara sahip olan gulampareler ise iktidara sahip olmuş tipler gibi sembolleştirilmişlerdir. Oğlanın üstüne çıkan gulampare, erkek dünyasını fetheden bir akıncı gibi anlatılmaktadır. Bu durum, *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*'da pek belirgindir. Bu oğlanlar, "toplumsal olarak faal, ancak tıpkı kadınlar benzeri karar alma mekanizmalarına sokulmayan, ehliyetsiz figürler"[85] olarak görülmektedirler.

85 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.28.

KADINDAN DAHA KULLANIŞLI

Osmanlı'nın din anlayışında kadın, her an günah işleyecek düzen dışı/ahlakdışı bir nesne gibi görülmüştür. Bu nedenle erkek ile kadın arasına katı duvarlar örülmüş, kadın eve hapsedilmiştir. Bir erkeğin bir kadınla görülmesi asla normal sayılmamıştır. Bu ortamda hovardalar, kadını bırakıp her yerde kolayca birlikte olabilecekleri erkeklere yönelmişlerdir. Üst tabakanın farklı bir zevk için yöneldiği oğlanlar, alt katmanların kadın boşluğunu kolayca doldurmak için kullandıkları bir fahişe grubu sayılmıştır. Gelibolulu Âli de bu durumu pek açık biçimde dile getirmiştir:

> "Günümüzde namertlerin, tüysüz türüzsüz, bıyığı ve sakalı çıkmamış ve güzelliği meydanda olan iyi huylu gılmana rağbeti, güzel ve cazibeli kadınlara gösterilenden daha çoktur. Çünkü sevilen kadın bölüğünün namahremleri, avam korkusundan gizli tutulur. Şimdi ise civanlarla arkadaşlık, onlarla düşüp kalkma yolunda bir kapıdır ki bu kapı gizli, aşikâr hep açıktır. Bundan başka henüz bıyığı terlememiş olan gençleri yolculukta olsun sahibinin yanındadır. Ama kadın soyundan olan ay-yüzlüler, bu yolda ne arkadaş olurlar ne de birlikte bulunurlar."[86]

Lakin bu oğlanların toplumsal sistem içindeki yerleri kadınlardan çok daha geridedir ve bu kesim kadınlar gibi yaptırım sahibi de

86 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.59.

değillerdir. Filiz Bingölçe, *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*'un önsözünde bu durumu şöyle yorumluyor:

"Kadınlar her ne kadar toplumsal hayattan dışlanarak 'evliliğe ve eve kapatılmışlar' ve ayrıca kamusal alanda söz sahibi olma ve varlık gösterme konusunda etkisizleştirilmişlerse de, 'doyum alıp verme' konusunda yüksek bir güç ve irade sahibi olabiliyorlar. Yazar bu gücün 'tanrısal-şeytanî' özelliklerini metnin girişinde anlatıyor. O nedenle kadınlar üstünlük ve rekabet alanları olarak belirlenen cinsellik konusunda pek çok 'numara' yapabiliyorlar. Üstelik parası neyse verip zevk de satın alabiliyorlar. Toplumsal sistemin işleyiş mantığını gösteren önemli sembollerden biri olan para konusunda kadınlar, oğlanlara kıyasla üstünlüğe sahip. Oğlanlar, akçenin şıkırtısının peşinden giden, kendilerini para için kullandıran, pazarlık yapmaktan anlamayan, elindekinin değerini de bilmeyen tamamen yoksul tipler olarak çizilirken; kadınlar altın, inci, hatta akçe sahibi, gerektiğinde kendi zevki için bu birikimlerini harcayabilen tipler olarak çizilmişler. Kadınların büyük kısmı yoksul değil, hatta kocaları onlardan para istiyor. Kamusal alana çıkıp her ne kadar harcamayı kendileri yapmıyorlarsa da istediklerine ulaşmak için parayı veren, kadınlar oluyor.

Oğlanlar ise toplumsal ve kamusal alandan kadınlar gibi tamamen dışlanmıyor, ancak onlar karar alıp başkalarını yönlendirme gücüne sahip olmadıkları gibi 'söz ve doyum sahibi' de değiller ve üstelik yoksullar."[87]

Osmanlı erkeklerinin neden kadınları değil de oğlanları yeğlediklerini en açık biçimde şair Gazalî anlatıyor:

"Ve her türlü g.t s.kmenin faydası sonsuzdur ve a. s.kmenin zararının sınırı bulunmaz. Kişi mahbub (güzel) oğlanlarla ne kadar muamele etse (ilişkiye girse) ve konuşsa kimse ona engel çıkarmaz, amma iki dişli (yaşlı) bir karının yanına varması mümkün değildir. Oğlanlar, yolculukta seninle birliktedir ve emrine hazırdır. Kimsenin yönetiminde olmadıklarından tenha bir odaya da soksan, halkın içinde gezmeye de çıksan,

87 *Age*, s.29.

kolunu boynuna da dolasan, çekip bir buse alsan da, yüzünü yüzüne sürdürsen ve dudağını emip sordursan da, sohbet edip şarap içirip mest edip kendinden geçirsen de, ne kadı (yargıç) engel olur ne de bey. Dünyada bundan güzel bir şey var mıdır?

(...) Fakat bir kahpeyle (kadınla) namuslu bir adam buluşsa, bunlar bir araya gelince asesler (dönemin polisi) duyarlar, (baskın yapıp) nesi varsa soyarlar, götürüp hapse koyarlar, vururlar sopayı, birkaç bin akçesin alıp pay ederler, bir çıplak eşeğe bindirip rezil ederler."[88]

Erkeklerle yasadışı cinsel ilişki kuran Osmanlı şehir kadınları ile oğlanlar arasındaki diğer önemli bir fark da, iki kesimin zihinsel yetenek, kişileri kullanma yeteneği ve geleceği görme konusundaki farklarıdır.

Osmanlı şehirlerindeki kadınlar, erkeklerin oğlan ve cariyeleri kullanarak hayatın tadını çıkardıklarını görünce kendileri de erkek avlamaya başlamışlar, oynaş dedikleri sevgililer edinmişlerdir. Kadınların bu hali, abartılarak bile olsa öykülere konu olmuştur. Kadınların kurnaz ve daha atak olduklarını gösteren o öykülerden birisi şöyledir:

"Bir avrada, oynaşı, 'Bana, erinin (kocanın) yanında ver, yoksa seni bundan sonra s.kmem' der. Kadın, 'Yarın gel, yağ ile ot yap getir, bizim kapı önünde otur. Ben de kendimi hastalığa vurayım. Bakalım iş nereye varır, görelim' der. Herif gider, ertesi gün kadının dediklerini alıp gelir.

Kadın, o gece yalancıktan hasta olur, anası görmeye gelir. Kocası da sabah sabah kapı önünde adamı görür; tabip olduğunu söyleyen adama, 'Hay sen Hızır mısın?' diye sarılır, alır evine götürür. Karısına yalvarır: 'Aç gözünü kadınım, işte sana hekim getirdim!' der. Kadın gözünü açıp işaretini verir. Herif varıp kadının nabzına bakar, dilini çıkartır yoklar, göğsüne bakar. Sonra 'Bunun belinden yukarıda zahmet (sıkıntı) yoktur, belinden aşağısını da görelim' der. Sonra kadının ayağını eline alıp bir iki sıkar sıvazlar ve 'Hah işte buldum! Buna şikaf-ı beşeri ve zahme-i sitte-i aşeri gerek. Fakat kimse sesini

88 Deli Birader, *age*, s.70-71.

çıkarmasın, bir hareket yapmasın ve işaret dahi eylemesin. Yoksa ilaç fayda vermez, hastalığı gidip şifa bulamaz' der.

Sonra s.kini çıkarıp eline alır, kadının orasına burasına sürüştürür; önüne dürtüştürür, en sonra da dibine dek koyar. Durumu gören kocanın aklı başından gider. 'Bire şu herif neyler?' diye bağırır. Kadının babası, 'Neyleyecek, s.kiyor' diye cevap verir. Kadının anası bağırır: 'Sussanıza bire kanlar kusasıcalar. Ola ki derdine derman olsun, sağlığına kavuşsun!"[89]

Şehir kadınları, sözünü çekinmeden söyleyecek durumdadır. Aşağıda kısaca anlatılan olay da bunu gösterir:

"Bir zenpare yiğitçik giderken bir avrat görüp kadına laf atar: 'Efendim, paşmağın (ayakkabın) ayağına genişçe. Uygun olanını almak iyi olmaz mı?'

Kadın lafın nereye gittiğini anlar ve cevabı yapıştırır: 'Ben ayakkabıyı a. gibi dar ısmarlamıştım, ama senin g.tün gibi geniş yapmış, nedelim..."[90]

Azizi, *İstanbul Şehrengizi*'nde Saçlı Zaman adlı kadını, "Saçının sayısınca âşıkları var" diye anlatır.

Hiç kuşkusuz ki bu iki kaynaktaki örnekler, şehirli kadınların çok azını temsil etmektedir. Çünkü kadın kesinlikle evine hapsedilmiştir. Üst tabakanın saray, köşk ve konaklarında haremlik bölümüne kapatılan kadınların, kendilerini tatmin etmek için haremdeki başka kadınlarla cinsel tatmin oyunları oynadıkları kesindir. Kadın kadına ilişki yabancı kaynaklara bile yansımıştır. [91]

Bu kadınlar, ayrıca zıbık denilen ve parlak deriden, erkeğin cinsel organına benzetilerek yapılan aleti de kullanarak kendilerini tatmin etme yoluna gitmişlerdir. Öyle ki kadınların bu talebini karşılamak için zıbıkçı esnafı ortaya çıkmıştır. Bu zıbık kullanmanın yer aldığı eğlenceli bir öykü şair Gazalî'nin kitabında yer almaktadır:

"Bir avrat, cariyesini (halayık) çıkrıkçıya zıbık yaptırmaya göndermiş. Zıbıkçı, bu halayığı geri döndermiş ve kendisine

89 *Age*, s.128.
90 *Age*, s.129.
91 Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014, s.100.

demiş ki: 'Git, kadınına danış. Zıbığı, Arap mı, Acem mi Türk mü yoksa Tatar tarzında mı düzeyim?'

Cariye dönüp bu haberi verince evin hanımı, 'Bire var ustaya sor hele, Acem, Türk, Tatar işi nasıl olur?'

Halayık yine gelmiş, soruyu sormuş. Zıbıkçı cevap vermiş: 'Arabınki ince ve uzun, Aceminki kısa ama yoğun, Türk'ünkinin başı yoğun dibi ince, Tatar'ınkinin başı küçük dibi yoğun olur.'

Cariye bu bilgiyi alınca eve döner, hanımına söyler.

Hatun biraz düşündükten sonra halayığa der ki: 'Var ustaya bizden çok selam söyle! Saygılarımı ilet, bize yardımcı olsun. O parçanın uzunluğu Arabınki gibi, yoğunluğu Aceminki gibi, dibini Türkünkü gibi başını da Tatarınki gibi yapsın...'"[92]

Şair Gazalî, bu öyküden sonra zıbık kullanan kadınları şöyle anlatıyor:

"Büyük şehirlerde zıbıkçı kadınlar olur; bunlar erkekler gibi kaftan giyerler, sipahiler gibi atlara veya keyif veren arabalara binerler, kendilerini çağıran büyüklerin hatunlarının evine giderler. Zıbıklarını bellerine bağlarlar. Önlerine donlar ve gömlekler korlar. Zıbığı badem yağıyla yağlarlar; bildikleri (âdet ettikleri) işe başlarlar, a.larını zıbıklarlar, böyle böyle işlerler.

Şiir:
Zıbık s.kin yerin dutmaz egerçi
Velakin kurcalar bir parça a.ı
Şu s.kim ola endazeden uzun
Zıbıktan yeğdir ol s.kin tamamı"[93]

Gazalî'nin anlattığı bir başka zıbıklı öykü de şöyle:

"Bir avrat kendi kendisini zıbıklarken bir herif çıkagelir. Kadına sorar: 'Bu biçare ne suç ve ne günah etti ki böyle ağaçlarsın (döversin).'

92 Deli Birader, *age.*
93 *Age*, s.124-125.

Kadın cevap verir: 'Hey bu ne kadar çok suç işlemiş ve zina etmiş bir kâfirdir bilemezsin. İşte bu yüzden ona böyle odun çalarım, ama döve döve ben yoruldum, gel birazda sen döv, sevapta bulun.'

Herif zaten hayli zamandır aç birisiymiş. Hazır, bedava olan ikrama uymak gerekir diye o nazik pembe a.a, çemşirden yapılmış zerdeste gibi sağlam s.kiyle girişip buna bir saatte on kerre ağaç vurur.

Avrat der ki: 'Canım efendi, bari haftada bir olsun gel bu zalimi böyle döv. Senin bu dövmen binlerce zıbıktan daha üstün."[94]

Gazalî'nin anlatımından ve konuyla ilgili olarak aktardığı öykülerden anlıyoruz ki sadece evli kadınlar değil, bakire kızlar da cinsel ilişkiye açıktır. Bunlar da cinsel ilişki için yanıp tutuşan tipler gibi anlatılmaktadırlar:

"Kız oğlan kızlar s.k görünce ağlar, sızlar ama çekirdeği kararınca iştahası baskın çıkar; görünürde kaçar gibi yapar ama aslında ister. S.kin başı girince bunun lezzeti beynine ulaşınca, 'Koydun koydun; ko gitsin, canım yerine yetsin' der."[95]

Belli ki o dönemdeki kızlar da oynaş tutmaktadırlar. Kızlıkları bozulduğundan, evlendikleri zaman kocalarını kandırmak için çeşitli hileler yapmaktadırlar. Bu hilelerden birisi şöyle anlatılmaktadır:

"Bazı kızlar oynaşa yönelirler ve s.kilmeye de razı olurlar, kızlıkları bozulur. Bunlar evlenecekleri zaman ellere rezil olmamak için yengeye durumu açarlar. Yenge ona anlayış gösterip bir hile düzer. Kızın a.ının kenarını çevirir, bir nice sülükler vurur. Böylece şişen a.a güveyi vurunca a.dan akan kan çarşafı boyar. Böylece çürük işi sağ ve kara yüzü ağ olur."[96]

Sadece şair Gazalî'de değil, diğer kaynaklarda da Osmanlı şehirlerindeki kadınların oynaş tuttuklarına ilişkin birçok olay anlatılmaktadır. Evlere kadın kılığında satıcı gibi giren zenparelerin ilginç öyküleri vardır.

---

94 *Age.*
95 *Age*, s.107.
96 *Age*, s.106.

Ayrıca kadın kadına sevişme oldukça yaygındır. Saray yaşamını çok iyi bilen Ali Ufki Bey (Albertus Bobovius) anlatıyor:

"Doğu halklarındaki ahlak bozulması sadece erkeklere bulaşmamış, kadınlarda sık sık birbirlerine âşık olmuşlardır. Saraydaki ve haremdeki gedikli kadınlar, genç ve güzel cariyelerin hoşuna gidebilmek için ellerinden geleni yaparlar; onların yüzüne düzgün çekmekten, üstlerinde giysilerini düzeltmekten çok hoşlanırlar ve sık sık armağanlar verirler. Hatta bu cadalozlar kendilerini tatmin etmek için fırsat kollar ve kadın dostlarıyla yatabilmek için akla hayale gelebilecek her yolu denerler. Yaşadıkları doyumun ölçüsünü bilmiyorum, ama söylendiğine göre tam bir doyum yaşadıklarını ve erkeklerden aldıkları zevklerin tümüne ulaşabildiklerini iddia ediyorlarmış. Bu tarz ilişki büyük sarayda kesinkes yasaklanmıştır ve akağaların içoğlanların davranışlarını denetlemeleri gibi, karaağalar da cariyelerin hareketlerini anbean izlerler. Yasağın sebebi, padişahın görmek isteyeceği cariyenin bu tür bir ahlaksız ilişkiyle örselenebilecek bekâretinden kesinlikle emin olunabilmesidir."[97]

97 *Topkapı Sarayı'nda Yaşam/Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları*, çev. Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012, s.70-73.

OĞLANCILAR VE ZAMPARALAR

Osmanlı cinselliğinin oğlancılık ve zamparalık üstüne kurulduğunu, şair Gazalî açıkça ortaya koymuştur. Gulampareler ile zenparelerin temsili bir savaşını anlattığı öyküsünde, aslında bu ikili yapıyı tasvir etmiştir. Savaşı gulamparelerin kazanmış olması da, Osmanlı ahlak sistemindeki baskın oğlancı yapıyı göstermektedir.

Bu oğlancı yapıyı daha sonra Gelibolulu Âli de ayrıntılı biçimde, ama biraz sembollere boğarak yazmıştır. Azgınlar diye nitelediği oğlancıları şöyle anlatıyor:

"Azgınlar takımı g.tte kalmış b.k işli suçlulardır."[98]

Yazar, "Akılsız Kimselere Hizmet Edenler ile Akılsız Delikanlıları Anlatır" bölümünde civan dediği oğlanların durumunu pek açık biçimde gösterir. İş öyle aşırılaşmıştır ki civanlar, fırsat bulduklarında kıçlarını bile açmakta, böylece müşteriyi tahrik etmektedirler:

"Civanların g.tü kızmışları ve g.tlerine kin edip o yüzden kazanç elde edenleri, yüz üstü kızak uranlardır.

Müşteri kızıştırmak için g..tü kızmış puştlar, kızak tahtasının üstünde durmadan döktürür. Kıçını sıyırıp meydana at salar, bunlar şehir kıyısında çalılık yerlerde türlü kötülükler yapan, alıp veren ibnelerdir.

98 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.155.

Nitekim ayağa alınacaklar (yere yatırılıp dövülecekler), durmadan buz tepenler, dairesini (sınırını) bilmeyenlerdir. Değeri yüksek olanlar ise salıncakta sallananlardır."[99]

Anlaşıldığı üzere, 16. yüzyılın sonlarına doğru oğlanlar İstanbul meydanlarında müşteri kızıştırmak için akıl almaz hareketler yapmaktadırlar.

Gulamparelerin, oğlanları nasıl avladıkları şair Gazalî'nin eserinde ayrıntılı örneklerle anlatılmıştır. Bu gulamparelere "g.t uğrusu" denildiği anlaşılıyor. Kızların bekâretini çalmak ne ise genç oğlanların g.tünü çalmak da o anlama geliyor.

Oğlancıların avlanma yöntemlerine ilişkin olarak kitapta yer alan öykülerden birkaçını aktarıyoruz:

"Bir mahbub (güzel) oğlan şarap içer, kendinden geçer. Onun sohbet arkadaşları bu durumu anlayınca orada donunu çözerler, oğlanı istedikleri gibi düzerler. Oğlan sabah olup da uyanınca g.tünün acısını şarabdan zanneder ve 'Şu şarab iyi nesne, ama ertesi gün insanın g.tünü acıtmasa' der."[100]

"(Gulampare) 15 yaşına gelmiş, buluğa ermiş, aklı şaşıp gözü kanlanmış, s.ki sızısından cihandan bezmiş (azgınlaşmış) güzel oğlanı bulur; ona, 'Gel sana bir kadın avlayalım' der. Alır onu bir orospuya götürür, kadını karşına yatırır. Oğlan kadına korken bu da arkadan yanaşıp ona kor. Oğlan g.tü acısından kadının tadını duyamaz; düzmeğe gelir düzülür, sıçar gibi üzülür."[101]

"Bunun gibi bir herif, güzel attar oğlanı gözüne kesdirir. Dükkânına varıp ondan otlar alır ve bir altın verip üstünü almadan gider. Ertesi günü yine gelir, yine attardan bazı şeyler alıp yine bir altın verip üstünü bırakır. Oğlan bunun kimyager olduğunu sanır ve onunla çok yumuşak biçimde konuşup gözüne girmeye çalışır. Bu ilmini kendisine de öğretmesini ister. Herif, 'O zaman gel seni yarın dükkânıma götüreyim, orada simya ilmini öğreteyim ki sen de bakırı altın yapıp zengin ol' der.

---

99 *Age*, s.156.

100 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.83-84.

101 *Age*, s.84.

Ertesi günü oğlanı dükkânına sokar, onu oturtur. İki yumurta getirip, altın ve gümüş yapma sanatı budur ki üstat, yumurtanın akından gümüş, sarısından da altın üretir Sonra yumurtaları ocağa kor. Der ki: 'Gel onlar altın-gümüş olana kadar biz de seninle eğlenelim.'

Oğlan, zengin olmak hayaliyle herifin isteğine boyun eğer. İşini bitiren adam, oğlanın eline bir altın tutuşturur ve der ki: 'Beyim gördün mü kimya üstadı oldun. Daha ocaktaki yumurtalar pişmeden sen altın yaptın.'"[102]

"Bazı herifler bir oğlancığı bulurlar, ne edip edip onunla yakınlaşırlar. Güven vererek dostluğunu kazanırlar. Sonra bir sebep bularak onu gezmeye götürürler. Tenha bir yere varınca onu yatırırlar, iyilikle vermez ise zorla s.ikerler. Sonra ona derler ki: 'Bizimle işbirliği yapmaz ve eğlenmeye gidelim dediğimizde gelmezsen filanı zorla s.ktik, domuz t.şağı soktuk, sıra s.ikişine çektik diye senin adını rezil ederiz, halkın içine çıkamazsın.'

O biçare bir kez düzülünce 'Aman giden gitti, işim bitti, aman kimseye söylemeyin. Ne zaman isterseniz gelir her eğlencede yanınızda olurum' der. Herifler, vururlar t.şakları hay hay eylerler, sonunda da oğlanın adını başkalarına yayar rezil ederler."[103]

"Kimisi de kendisini rindliğe vurarak kalleşlik eder. Güzel bir oğlan görünce derdi varmış havasına bürünerek ona yanaşır, tatlı dil döker: 'A kurban olduğum, ah yolunda öldüğüm bana kerem edip sırrımı saklasan da bir altınımı alsan. Beni haklasan (becersen), bir mecik vursan. Daha yeni hamama gittim, g.tümü teleme peynirine dönderdim. Gel sözüme uy, hem sefanı sür hem de bir altınımı al.'

Böyle konuşa konuşa oğlanı ıssız bir yere götürür. Orada soyunup oğlanın önüne domalır. Oğlan donunu çözüp adamın arkasına yanaşınca herif döner, oğlanın t.şağına yapışır kuvvetle sıkar. Oğlanı böylece yüz üstü yıkar. Kalkıp üstüne çıkar, alır aşağı vurur t.şağı. Sonra oğlanı bırakır. Oğlan, 'Bu zalimin

102 *Age*, s.86-87.
103 *Age*, s.87.

yalanlarına inandım. Meğer derdi önündenmiş, bense ardından sandım' deyip g.tün kaşır, yola düşer, gider."[104]

Oğlancıların avlanma yolları, bu işin ne derece yaygınlaşmış olduğunu da gösterir. Kimileri de güzel güvercinler yetiştirip bunları çocuklara göstermekte, kuş sevmek niyetiyle eve giren oğlanları becermektedirler. Aşağıdaki öykü de başka bir yöntemi anlatmaktadır:

"Bir herif cünüp olup hamama gider. Orada bir gözü kör çok güzel bir hamam oğlanı görür ve onu becermeyi aklına kor. Hemen bir gözünü yumup oğlana yanaşır. 'Senin gözün gibi benim de bir gözüm kör. Çok aradım dermanını bulamadım. Bir hayır sahibi kişi dedi ki: 'Bir tek göz adam bul, ona düzül, gözün öyle açılır. Haydi, gel sen beni bir düz de gözüm açılsın.'

Karşısındakini sözüyle de tavrıyla da ikna eder. Bunun üzerine heyecanlanan oğlan, 'Efendi önce gel sen beni düz, benim gözüm bir açılsın, sonra da ben seni yaparım' der. Adamın önünde domalıverir. Adam 'kir-i kebir'i öyle bir sıkı vurur ki tamamını yiyen oğlan feryat eder: 'Çek şunu, yoksa öbür gözümü de çıkartacaksın.'"[105]

Bir de oğlan kullanma sevdasına düşmüş toy oğlanlar vardır ki işin ustaları bunları böyle kandırıp götürürler; bir dükkânda, bir hamamda, bir odada soyundururlar; iş üstündeyken arkalarına geçip tecavüz ederler.

Oğlancılar aralarında, hoca-hacı görüntüsü altında toplumda saygı uyandıran tipler de vardır. Güvenilir insan görüntüsündeki bu gulamparelerin, oğlanları avlamak için öğretmenlik işine kalkıştıkları anlaşılıyor.

"Bazı mezhep ve meşrep temsilcileri de candan ve gönülden livata yanlısıdır, ama giymiş oldukları tac ve hırka yüzünden bu işi yapamazlar. Sakalının çokluğundan ve kavuğunun büyüklüğünden utanır. Amacına ulaşmak için muallimlik (öğretmenlik) yolunu seçer. Bir okul açar, buraya bir alay güzel oğlan gelir. Herif bu oğlanların kimine sürtüştürür, kimine de koyar. Bu güzel nimetleri burnundan gelinceye kadar yer.

104 *Age*, s.89-90.
105 *Age*, s.92-93.

Ama cahil kesiminden ve sıradan halktan uzak durup üstün gözükür, sırrını sadece dostlarına açar."[106]

Bunların durumunu anlatan öykülerden ikisi şöyledir:

"Bir kişi, oğlancığını muallime verip, 'Hocacığım sert azarla, söv, terbiye edip döv; eti-derisi senin, kemicikleri benim olsun ki ilim öğrene' demiş. Bir süre sonra oğlunu görmek için gitmiş. Görmüş ki ne görmüş... Hoca oğlanın dudaklarını ağzına almış, ayaklarını boynuna salmış, bilinen işi yapmaktaymış. Şaşıran baba, 'Bire hoca neylersin?' diye bağırmış. Hoca kızmış: 'Be hey adam ne yaptığımı sanıyorsun? Eti-derisi senin dedin. İşte etceğizini yerim derisini de giyerim. Yoksa oğlunu öpecek ya da s.ikecek halim yok' demiş."[107]

"Bir herif medresede danişmentler (öğretmenler) ile içki eğlencesi yapar. Yatma vakti gelince kalkar gider. Ama bakar ki medresenin kapısı kapatılmıştır. Duvarı aşması da mümkün değildir. Döner, bu gece burada kalayım, seherde kalkar giderim diyerek geri gelir. Bakar ki o hoca bir suftenin (öğrencinin) üstüne çıkmıştır. Öğretmen, onu görünce der ki: Burada pire çok. Biz de pire sıkıştırınca böyle birbirimizin üstünde yatmaya başladık. Sen iyisi dışarıda yat."[108]

Ülkenin değişik bölgelerinden İstanbul'a gelerek buradaki medreselere giren gençler arasında oğlancılığın çok yaygın olduğu biliniyor. Özellikle 17. yüzyılda artan iç ayaklanmalarda suhte denilen bu başıbozuk takımı etkili olmuştur. Bunlar gittikleri yerlerde ele geçirdikleri oğlanları zorla aralarına almışlar ve kullanmışlardır.

Oğlancılığın kırsala yayılmasında bu suhtelerin etkisi pek fazladır.

106 *Age*, s.88.
107 *Age*, s.88-89.
108 *Age*, s.89.

SARAY İÇİNDE OĞLANCILIK

Günümüzün tarihçileri Osmanlı ahlak sisteminin üstünü örtmek için saray sistemine toz kondurmasalar bile belgeler onları zorluyor. Topkapı Sarayı'nı ayrıntılı biçimde anlatan Necdet Sakaoğlu da saraydaki oğlancılığa kısaca değiniyor:

> "Enderun rivayetleri, şiddetli yasağa karşın o ortamda eşcinselliğin yaygın olduğunu düşündürüyor. Sevdalılar, sevgililer, kıskananlar, bozuşanlar, soğuyanlar Enderun'da her zaman olmuştur. Hatta bu tür ilişkiler öylesine doğallaşmış olmalı ki Enderun'dan yetişme divan şairlerinin dizelerinde geçen 'gümüş topuklu, servi salınışlı, Ay yüzlü, gül yanaklı, ahu gözlü, ateş dudaklı, kaymak gibilerin kız mı içoğlanı mı olduklarını keşfetmek zordur."[109]

Oğlancılığın başladığı yer Osmanlı sarayları olduğundan, Gelibolulu Âli, "Sultanların Saraylarındaki Durumları ve Harem'in İçindeki Gılmanları Anlatır" başlığı altındaki bölümde hükümdarları uyarıyor. "Saray-ı Âmire" veya "Saray-ı Hümayun" adlarıyla anılan Topkapı Sarayı'ndaki oğlancılığın çok derinlere indiğini padişahlara anlatmaya çalışıyor. Onların olur olmaz gılmanı, oturup kalkmaları alabarda, kendileri hovarda hizmetlileri saraylara almamasını öneriyor. Böyle bozulmuş tiplerin sarayda ağalık rütbesine kadar yükseldiklerini, Has Oda'ya bile girdiklerini vurguluyor. Daha da

---

109 Necdet Sakaoğlu, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun/ Topkapı Sarayı*, 1. basım, Denizbank Yayını, 2002, s.174.

önemlisi, bunların saraydan verilmiş görevle dış bölgelere gittiklerinde, yönettikleri Müslümanlara ağır haksızlıklar, eziyet ve işkence ettiklerine de dikkat çekiyor.

Acemi oğlan ve içoğlanı geleneğinin Osmanlı sarayında nerelere vardığını, cinsel organların yer yer sembollerle anlatıldığı şu satırlar açıkça gösteriyor:

"Bundan sonra yüz görmüş yüzsüzleri ve aşağılıkların hizmetinde yelmiş yüpürmüş poturları, hele gizli hazineleri (erkeğin makadı) yılanlara (erkeklik organı) nasip olmuş kıl-bellileri (genç oğlanları), demek istiyorum ki şehir oğlanı kısmından olup levent (boş gezen deniz erleri, kabadayılar) ve evbaşlara (ayaktakımı) karışmış, belki meyhanelere varıp verişmiş alışmış (kullanılmış ve kullanmış) cihan meşhurlarını (adı kötüye çıkmışları) sakın harem hizmetine almasınlar. Onlardan uzak kalmayı onları elde etmeye üstün görmeyi uygun bulsunlar. Çünkü onun gibilerde edep, utanma ve doğruluk ve vefa az olur. Tutalım, vefalı dost olsalar bile kendini harcadığı, israf ettiği yolundaki kusurlar meydana çıkar. Böylece kendisini harap ettikten başka gılman bölüğünü de (saraydaki içoğlanlarını da) âleme kepaze eder. Demek istiyorum ki önüne geçilemeyen şehvet yılanlarını, padişahlara layık büyük küpündeki (sadece padişahların kullanması gereken g.tündeki) definesine bütün yılanlardan daha ağulu olan ve sokmak için insan arayan alaca-yılan haline kor. Adı kötü verek (vericiler) ve yüzleri yerde sarhoş kılıklı kişiler bir saraya girer, nefsine uyan hizmetli oğlanların varlıklı dünyasına karışıklık ve yıkım getirir. Ola ki bunların niceleri nice günler cenabet gezer. Bugün ağalar korkusundan namazlarını kıldıklarını görenler o murdarları arı ve temiz sezer.

Bir de fesatçı ve ondan ona söz taşıyan iftiracı oğlanlar, güzellik yönünde 'uçmak gılmanı' (cennetteki oğlanlar gibi güzel) olursa da mahrem harem hizmetine layık olmaz. Bu sebeple ki nice edepli, terbiyeli hizmetlilerin dirliklerini bozarlar, kötülüklerinden kimse kurtulmaz. Bununla birlikte kendisi de berhordarlığına yol bulmaz, mutluluğunu koruyamaz."[110]

110 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.44-45.

Sarayda görev yapan ağaların da homoseksüel ilişkinin içinde olduklarını, şehirde bunların kalleşlerin (oğlancıların) eline düşüp örselendiğini, haklarından gelindiğini şu satırlar gösteriyor:

"Bu uyarmalar, ağalar için de geçerlidir. Çünkü tüysüz türüzsüz oğlanlar gibi onların da soylusu ve soysuzu, edepli ve terbiyelisi, evbaşlarla oturup kalkanları vardır. Belki bu yolda ihtiyatlı davranmakta ileri gitmek gerekir. Sebebi şudur: Bunlarda saç sakal gelmediğinden Saray-ı Âmire'de (Topkapı Sarayı'nda) çokça oturup kalmaları gerektiğini aklı başındakiler kesip atmıştır. Hele bu bölüğün ellenmiş ve aşağılık kimselerin hizmetine el vermişi pek murdar olur. Demek istiyorum ki kalleşlerin (gulamparelerin) eline düşmüş olanları marya yerine kullanıp örselenmişi, zamanın kocakarısı gibi olup ille de utanmaz ve arsız olur.

Hele içoğlanları beş-on yıla kalmayıp taşraya çıkarlar. Nihayet hamiyetsiz olanları meyhanelere düşüp ar ve namuslarının temelini yıkarlar. Kimi olur haklanırlar, kimi buldukları keseye el sokarlar."[111]

Gelibolulu Mustafa Âli, "Sarayın Yakışık Alan ve Almayan Durumları" başlıklı bölümde, Topkapı Sarayı'ndaki oğlancılık ilişkilerini açıkça ortaya koyuyor:

"Gerçekten ilk zamanlardaki edebe riayet ve o çağdaki ağalar, edepli terbiyeli oğlanlar, şimdiki zamanda Saray-ı Âmire'de yoktur. Bunun sebebi, bunların taşra halkıyla buluşup düşüp kalkmaları çoktur. Sebebi budur ki içeriden çıkanların yakışıksız davranışları çizginin çok dışındadır. Sanki bunların soysuzları, içerden çıkma bir pislik, bir b.ktur."[112]

Sonra artık halkın diline düştüğü anlaşılan saray oğlanları arasındaki bir fiili livata yöntemini açıklıyor:

"Bundan başka Sultan Süleyman zamanında çıkmış bir durum daha vardır. Hastalar Sarayı denilen ve devletin sığınağı olan Bab-ı Saadet ile Bab-ı Hümayun arasında (Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda) hamamı ve başka odaları bütünüyle

111 *Age*, s.45.
112 *Age*, s.46.

yeniden yapılmış bir küçük saray ve dinlenilecek bir konak da vardır. Bunun başka ağası ve birkaç bostancısı da vardır. Ne vakit içoğlanlarından birinin mizacı bozulsa (canı cinsel ilişki istese), dert arkadaşı olan gılmanın biriyle sözleşmesi ve kararı düzülür. Ağalarından ikisi de izin ister. Uyuza tutulmuş celeb ise yağlanmaya gider. Hukne gerektiren tasalı hasta ise şırınga yaptırmak için yola çıkar. Birden, iki zerrin-külah acemilerin çektiği, kırmızı çuka örtülmüş arabacık meydana gelir. Hastalıklı hasta ve iyileştirecek ilacın ardında olanlar; birer parça öteberi, güzel yiyecek ve içeceklerle arabanın içine girer, çektirir. Hastalar Odası'na ulaşır. Eğer önce varanlardan haz almış dertliler ve hekime başvurarak rahata ulaşmış güzeller varsa bu defa onlar arabaya girerler. Saray-ı Âmire'ye gelip arkadaş oldukları sırdaşlarına rahat ve afiyet hisabını verirler. Çoğu zaman o araba, bu söylediğimiz yere varıp gelmektedir. Acemi oğlanlar ise, iş sırayla diye dönmedolap katırı, eşeği ve sığırı gibi o belayı çekmektedir."[113]

Yazarın anlatımından da anlaşılacağı üzere, canı sevdiği oğlanı isteyen bir içoğlanı kendisini hasta göstererek hastane izni alıyor. Aynı biçimde âşık olduğu oğlan da hastaneye gitmek için izin alıyor. Bu ikisi yanlarına yiyecek-içecek bile alarak acemi içoğlanlarının çektiği kırmızı çuha kaplı arabaya biniyorlar, arabada sevişiyorlar. Sonra da hastaneye varıyorlar. İş bununla da bitmiyor. Bu kez hastanede bulunan ve birbirleriyle anlaşmalı olan başka bir çift oğlan biniyor o kapalı arabaya. Onlar da işlerini burada bitiriyorlar ve sonra görevli oldukları yere gelip arabadan iniyorlar. Bu araba durmadan hastane ile sarayın ilgili bölümleri arasında gidip geliyor. Arabaları çeken acemi oğlanlar bu işleri bildikleri halde, "Bir gün sıra bize de gelecek" diyerek ses çıkarmıyorlar.

Bu durumu, 17. yüzyılda Topkapı Sarayı'nda yaşamış olan Ali Ufki Bey, gözlemlerine ve öğrendiklerine dayanarak ayrıntılı biçimde anlatıyor:

"Sadece bostancı, acemi oğlanı, yeniçeri ve suhte veya softa koğuşlarına bulaşmakla kalmayıp, farklı toplumsal konumlardaki erkekler arasında da hüküm süren ve Doğu'da bin bir türlü çapkınlığa yol açan bu tuhaf tutkudan, bu hoyrat aşktan söz ettiğime göre, bu kirlenmenin dünyanın hiçbir yerinde pa-

113 *Age*, s.47.

dişahın sarayından daha parlak ve güçlü bir biçimde yaşanmadığını eklemeliyim. Bu sarayda kimi zaman genç ve güzel endamlı bir koğuş arkadaşına atılan ısrarlı bakışlar, sürekli sohbetler gönüller üzerinde etkili olduğu için, insan ne kadar akıllı uslu olursa olsun, kendisine çok hoş gelen kişiye eğilimini engellemek oldukça güçtür. Başlangıçta asla suç unsuru içermeyen bu eğilim zamanla yozlaşarak aşka dönüşür. İçoğlanları birbirlerinden başka kimseyle yakınlık kuramadıkları, hiçbir kadınla sohbet edemedikleri ve bir kadın yüzü bile asla göremedikleri için bu dönüşüm çok hızlı olur. Bu ahlak bozukluğu kimi zaman öyle taşkınlıklara yol açar ki onları hiçbir şey durduramaz; kaş göz işaretlerini, sözleri, davranışları, baş eğmeleri yakalamak için onları dört bir yandan sürekli gözetleyen ağaların ve hadımağalarının sıkı denetimine rağmen, hiçbir şey duydukları sevgiyi birbirlerine iletmelerine ve arzularını göstermelerine engel olamaz. Bu günahı işlediğinden kuşku duyulanların sırtına yağmur damlaları gibi değnek darbeleri iner. Açılan yaralar, değil onları bu günahkâr dostluktan uzaklaştırmaya, tensel isteklerini tatmin etmelerini engellemeye bile yetmez. Hatta bu tür dostluğun meraklıları, aşklarının içtenliğini ve kalıcılığını dostları olan içoğlanlarına veya hadımağalara göstermek için, ölümü bile seve seve kabullenirler; tutku bir kez ruhlarını ele geçirince gözlerini hiçbir şey korkutamaz, rakiplerini yok etmek için başvurmayacakları çare yoktur ve kimi zaman kıskançlığı daha da ileri götürüp dünyanın en kıskanç kocasının bile kalkışamayacağı kadar büyük ve gösterişli intikam yolları bulurlar; koğuşlarda büyüler yapıp her biri kendi dostunun tarafını tutan içoğlanlarını birbirlerine karşı kışkırtırlar. Bazı kişiler bana kendi zamanlarında sarayda bu tür bir ayaklanma çıktığını ve ancak çok uzun bir sürede, milyonlarca değnekle bastırılabildiğini anlattılar; en asillerin zülüfleri kesilmiş, padişahın kapıkulu olduklarını gösterecek bütün alametleri sökülmüş, daha sonra da saraydan kovulup uzak kalelere ve adalara sürülmüşler. En çok değneği yeni içoğlanı adayları ve en alttakiler yer. Ağalığa yükselmiş olanların ve yaptıkları işle diğerleri arasında sivrilenlerin aşkları ise gizlenir. Bunlar neredeyse serbestçe aşk yapar, sık sık odaların pencerelerinden en güzel içoğlanlarını gözetlemeye gider ve onlara armağanlar gönderir ve camiye gittiklerinde ya da oda dışında başka yerlerde onlarla

karşılaşma olanağı bulduklarında yardım teklif ederler. Aşklarını daha rahatça sürdürebilmek için onları terfi ettirip kısa sürede kendi servetlerinin, mülklerinin ve görevlerinin ortağı yapar ve saraydan kendileriyle birlikte çıkabilecek konuma getirerek, padişahın onlara bahşettiği yönetim yerlerine giderken yanlarında gelmelerini sağlarlar."[114]

Ali Ufki de bir acemi oğlan olarak saraya girdiğinden, sarayda görevli içoğlanları arasındaki cinsel ilişkiyi çok iyi biliyor; bunu da o döneme ilişkin olarak aktardığı öykülerle ortaya koyuyor:

"İçoğlanlarının birbirlerine yazdığı aşk pusulaları hakkında oldukça hoş bir öykü dinledim ve bunu size de nakledersem bana kızmazsınız sanırım. Bir gün aşırı titiz ve asla Levant usulü aşk yapmak istemeyen bir içoğlanı, bir arkadaşından ona yüz vermesi ve âşığı olmayı kabul etmesi halinde 10 bin akça (yani 100 ekü) vaat ettiğini belirten bir mektup alınca, gidip onu ağalara şikâyet etti. Bu kadar yüklü bir paraya rağmen onurunu korumayı tercih eden genç adamın bu namuslu girişiminden ve erdeminden etkilenen ağalar, berikinin vaat ettiği parayı ona verdiler ve suçluyu da 500 değnek yemeye mahkûm ettiler, böylece erdemi ödüllendirip günahı cezalandırdılar. Ama bu ceza kur yapanın tutkusunu engellemedi, değneklenmesine neden olana katlanmaya hazır olduğunu gösterip aşkında öylesine sebat etti ki diğerini kendisini dinlemeye, armağanlarını ve yardımlarını kabul etmeye alıştırdı ve en sonunda onu bu aşka razı olmak ve ona umut vermek zorunda bıraktı. İşler bu noktaya gelince, ağalar olan bitenin farkına vardı ve bu kez aşktaki sebattan etkilenen teslim olmasına ramak kalmış diğer içoğlanına öfkelenen ağalar, onu kabul ettiği bütün armağanları geri vermeye mahkûm ettikten sonra rezil ederek saraydan kovdular."[115]

114 *Topkapı Sarayı'nda Yaşam/Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları*, çev. Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012, s.70-73.

115 *Age*, s.70-73.

İÇKİLİ EĞLENCELER

Oğlancılığın yaşandığı ortam genel olarak içkili özel eğlencelerdir.

Prof. Dr. Halil İnalcık, *Has-bağçede Ayş ü Tarab (Nedîmler Şâîrler Mutrîbler)* adlı eserinde içki temelli eğlenceleri (işret meclisi) İran geleneğine bağlama eğilimindedir. Lakin içkili büyük eğlencelerin çok eski bir Türk geleneği olduğu bilinmektedir.

Zaten İnalcık da, "Toylar, Sultani Düğün ve Şenlikler" başlığı altında bu gerçeği örneklerle açıklamıştır. Eski Türklerle ilgili şu saptama her şeyi özetlemektedir:

> "Kadim step kültürünün tanınmış otoritesi K. Jetmar'a göre, 'en ince ayrıntılarına kadar düzenlenmiş içki âlemleri', hakanın şöhret ve nüfuzunu yükselten bir çeşit ayin (ritüel) hükmündeydi."[116]

İçkinin ve içki kadehinin İslam öncesi Türklerde ve Moğollarda bir tür antlaşma ve bağlanma (söz verme) sembolü olduğu biliniyor. Bu tören, tolu (dolu) içme geleneği diye adlandırılabilir. Prof. Emel Esin'in "Tolu" konulu makalesinde de gösterdiği üzere, içki ve içki kadehi için kullanılan tolu/dolu eski Türklerde kutsaldır. Orta Asya'dan Hakkâri Geveruk Yaylası'na kadar uzanan alanda, dolu tutan balballarla karşılaşıyoruz. Bu konuda Servet Somuncuoğlu'nun *Taştaki Türkler* adlı eserinde çok bol ve ilginç örnekler yer almaktadır.

---

116 Halil İnalcık, *Has-bağçede Ayş ü Tarab (Nedîmler Şâîrler Mutrîbler)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. basım, İstanbul, 2011, s.64.

Türkler, öbür dünyaya bile doluyla gittiklerine inanıyorlardı. Yani dolu bu dünya ile öbür dünyayı birbirine bağlayan kutsal bir nesneydi. Bugün bile Türk Aleviler, cem törenlerinde sembolik olarak dolu alırlar.[117]

İslam öncesi şölenlerde beyler, hakanın önünde diz üstü oturarak ve verilen doluyu alıp içerek hakana bağlılığını göstermekteydi. Bu, bir eğlence olduğu kadar bir ant içme ve söz verme geleneğini de yansıtmaktaydı. Osman Bey'in 1299'da çevresindeki alpler tarafından bey ilan edilmesi sırasında da aynı töreninin yapıldığını görüyoruz. Müneccimbaşı, dolu içilerek alınan kararı şöyle anlatıyor:

> "Selçuklu Devleti yıkıldığında, Türkmen beyleri Moğollara tabi olmak istemediler. Osman Gazi'nin etrafında toplandılar. Oğuzhan töresi üzre önünde diz çöktüler. Osman Gazi her birine birer kadeh kımız sundu. Aldılar, itaat edeceklerine söz vererek içtiler. 699 (1299-1300) yahut 700 (1300-1301) yılında biat işi tamamlandı."[118]

Görüldüğü üzere, burada anlatılan tören tam bir eski Türk töresidir ve alkollü bir Türk içkisi olan kımız içilerek tamamlanmıştır.

Bir Oğuz destanı olan Dede Korkut'ta han tahta geçtiğinde yaptığı toy anlatılırken "binlerce hayvan getirttiği; üç ayrı havuza kımız, rakı, kubık gibi içki doldurttuğu, bir ay boyunca yenilip içildiği"[119] dile getiriliyor.

Bu gelenek Osmanlılarda da nevruzlarda ve ordu savaştan başarıyla dönünce uygulanmıştır.

Halka da açık olan içkili şölenler, saray çevresinde özelleştirilerek işret meclisine çevrilmiştir. Buradaki ilişkiler daha özeldir ve keyfçilik için her yolun yasal sayıldığı bir hava egemendir.

Toy ve şölenlerde halkın büyük çoğunluğunu oluşturan Türkler yer alırken saray, köşk ve konak gibi yerlerde yürütülen eğlencelere Türkler alınmamışlardır. Buralarda Rum, Ermeni, Sırp, Macar, Arnavut, Bulgar vb. eğitilmiş ve devlet bu etnik yapılardan gelenlerin eline bırakılmıştır. İşte işret meclisi denilen özel eğlencelerde yer alanların çoğunluğunu bunlar oluşturmaktadır.

---

117 Rıza Zelyut, *Türk Aleviliği/Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni*, Kripto Yayınları, Ankara, 2016, s.237.

118 Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, çev. İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1974, s.70.

119 İnalcık, *age*, s.64.

Osmanlı padişahları da zamanla devşirmelerin bir parçası olmuşlardır. Zaten ilk ikisi hariç diğerlerinin anası büyük ölçüde devşirme kadınlardır. Bunlar da çocuklarını Türk düşmanlığını temel alarak yetiştirmişlerdir. Bu yüzdendir ki Osmanlı sultanları topraklarının Rumeli kısmına büyük yatırımlar yapmalarına karşın, Anadolu'ya deyim yerindeyse çivi bile çakmamışlardır. Çünkü orada yaşayanları "Etrak-ı bi-idrak" (Akılsız Türkler) ve "har-ı nadan" (cahil eşek), "dall ü mudil" (sapkın/dinsiz), "Rafızî" (dinden sapmış), "bagi" (isyancı) olarak görmüşlerdir. Çoluk çocuk demeden kılıçtan geçirilmeleri bu dürtülerle kuvvetlendirilmiştir. Oğlancılığı bir hayat tarzı haline getiren çevreler (devşirme vezirler, gerici cahil âlimler, saltanata hizmet eden din adamları ve kapıkulu subaylar) bunlardır.

Bu hayat tarzının baş temsilcisi Osmanlı sultanlarıdır. Anlatıcıları ise Osmanlı sarayına bağlı şairler, bilgileri sınırlı âlimler ve tarihçilerdir.

PADİŞAHLARIN OĞLANCILIĞI

Osmanlı padişahları, kendilerinin Bizans ve Acem imparatorlarıyla eş değerde olduklarını göstermek için, devlet protokolünü bu iki uygarlığın değerlerine dayamayı bir meziyet olarak görmüşlerdir. Elbette ki İran kökenli teşrifatın altında Arap imparatorluk geleneğinin etkisi de bulunmaktadır. Önceki dönemde bölgelerine hükmeden imparatorlardan hiç de geri olmadıklarını göstermek Osmanoğulları için itici bir güç olmuştur. Bu yüzden, eski saraylarda yer alan oğlancılığı da hiç düşünmeden içselleştirmişlerdir. Bu işin temelinin Yıldırım Bayezid zamanında atıldığı söylenmektedir. Vezir Çandarlı Ali Paşa'nın mahbub oğlanları, içoğlanı biçiminde saraya soktuğu, bu işe padişahı da alıştırdığı suçlaması hemen hemen bütün Osmanlı vakayinamelerinde yer alır. Manzum *Tevârih-i Âl-i Osman*'daki şu anlatım, devletin dönüştürülmesine ilişkin ilginç ipuçları vermektedir:

> "Heman ki (ne zaman ki) Kara Halil oğlu Ali Paşa vezir oldu, fısk ü fücur (eğlence ve zina) ziyade oldu. Mahbub oğlanları yanına aldı, adını içoğlanı kodu. (...) İç oğlanına itten beter rağbet ederlerdi. İçoğlanına rağbet etmek Ali Paşa'dan kaldı. Heman Ali Paşa vezir oldu, onun zamanında danişmentler (din âlimleri) çoğaldı, begler kapısına geldiler. Her biri bir begin yanına geldiler. Her biri onlara yarayalım deyü tabiatlarına münasip cevap verdiler. Allah buyruğun peygamber kavlin terk ettiler."[120]

120 Halit Erdem Oksaçan, *Sultanlar Devrinde Oğlanlar*, 1. basım, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2014, s.70.

Bu kaynakta, danişmentlere (okumuş din adamlarına) dayalı yeni Osmanlı hukuk ve din anlayışının, Allah'ın buyruğunu ve Peygamber'in kavlini terk etmek olduğu söylenerek çok ağır bir eleştiri yapılıyor. Sözü edilen dönem halk devletinden kopup devşirme devletine geçişi gösteren dönemdir. Bizans, Fars ve Arap devletlerinin düzeyinde olduğunu, hatta onları aştığını göstermek için Osmanlı sultanları bu önerileri büyük bir iştahla kabul etmişlerdir. Bu yeni sistem, halk ahlakıyla çelişse de egemenlik gücünün kuvvetlendiğini göstermesi açısından saray tarafından kabullenilmiştir. Sorunu, 1387-1406 yılları arasında başvezirlik (veziriazam) yapan Ali Paşa'yla sınırlamak yanıltıcıdır. Bu süreçte içoğlanı sisteminin padişahlar tarafından kuvvetle benimsendiğini görüyoruz. Bu dönem ayrıca sarayın haremlik ve selamlık diye ikiye ayrıldığı, kadınların harem kısmına sürgün edilerek oğlanların kadın saltanatına ortak edildiği bir dönemdir.

Bu süreçte, danişment denilen Sünni âlimlerin saraya ve ileri gelenlerin yanına yerleşerek onlara, çıkarlarına uygun fetvalar verdikleri anlaşılıyor. Böylece Türk töresinin yerini yavaş yavaş İslam adı altında saltanat İslamı almıştır. Oğlancılığın devletin tepesine yerleşmesi ile din anlayışının Türk İslamından Arap İslamına çevrilmesi arasında paralellik vardır. Anonim Osmanlı tarihi, bu değişimi dinsizlik olarak şiddetle eleştirirken devleti kuran öğelerin görüşünü yansıtıyordu.

Osmanlı padişahlarının oğlancılığı özetle şu değişimlerle başlamıştır:

1) Oğlancılığın bir üstünlük, hatta imparatorluk göstergesi olarak görülmesi.

2) Savaşlarda ele geçirilen oğlanların içoğlanı olarak saraya alınması.

3) Hızla zenginleşmeye bağlı olarak hızla değişen zevk ve hayat anlayışının sarayda kabul görmesi.

4) Kadının, saraydaki tek cins olmasının sona erdirilip hareme kilitlenmesi, selamlık denilen bölümün kurulması ve buraya içoğlanlarının yerleştirilmesi, cinsel tekilliğin yerini ikili yapının alması.

5) Örfe ve Türk kültürüne dayalı İslam anlayışının yerini saltanatçı Arap İslamının alması.

6) Bu dönüşümün öncüsü olan danişmentlerin (okumuş hocaların) saraya ve devletin ileri gelenlerinin yanına yerleşmesiyle birlikte bu hocaların sultanların zevkine hitap eden her türlü sapkınlığı dine uygun gösteren fetvalar çıkarması...

Sözü edilen danişmentlerin çıkarcı din adamları zümresi olduğu ve Osmanlı öncesi dönemde de oportünist tutumları nedeniyle halk tarafından sevilmedikleri anlaşılıyor. Yunus Emre, şiirlerinde bunu pek belirgin olarak dile getiriyor:

"Danişment okur, tutmaz
Derviş yolun gözetmez
Bu halk öğüt işitmez
Sağır heman olısar"

Okuduğunu tutmayan danişmentlerin ortaya çıktığı bu dönem, Moğolların Anadolu'ya egemen olup Selçuklu yöneticileriyle birlikte halkı ezip sömürdüğü bir dönemdir. Yunus Emre onları da şöyle tanımlıyor:

"Gitti beyler mürveti
Binmişler birer atı
Yediği yoksul eti
İçtiği kan olısar"

Görüldüğü üzere, kargaşa döneminde halkın oluk oluk kanının akıtıldığı sömürge hayatında karşımıza okuduğunu tutmayan danişmentler, halka zulmeden beyler çıkmaktadır.

Osmanlı Beyliği, işte bu zulümden kaçan ve sınır boylarına yığılan Türkmen alplerin kurduğu bir beyliktir. Temelinde Türk töresi ve halk İslamı bulunur. Bu yüzden de Türk alpi kendisini Hazreti Ali'nin çağdaş bir örneği gibi görür. Ali'ci yiğitlik ve adalet, Hüseyin'ci serdengeçtilik, yeni kurulan beyliklerin itici gücü olmuştur. Bu süreçte Türk kadını, "Bacıyan-ı Rum" olarak erkeğin yanındadır. Sarayda olmasa bile toplum hayatında tekeşli evlilik temeldir. Oğlancılık, kurucu kitleler arasında bilinmemektedir. Bu bağlamda devleti kuran Odman Bey'in[121] oğlancılıkla ilgisi yoktur. Gelenekten böyle bir şey taşınıp aktarılmamıştır.

Yıldırım Bayezid'den sonraki kısa bir kargaşa (fetret) döneminden sonra Osmanlı sarayı oğlancılığı geliştirerek sürdürmüştür. Çok büyük bir komutan olan Padişah II. Murat, oğlancılığı protokol kitabı olarak devlet sistemine sokmuştur. Çok içmesiyle ünlü olan bu padişah iyi bir şairdir ve şiirleri onun hoşgörüsünü ve zevke düşkünlüğünü pek açık yansıtır.

121 Od-man: Ateş adam, yiğit insan.

Sehî Bey, *Tezkire (Heşt Behişt)* adlı eserinde Sultan II. Murat'tan bir beyit aktarır. Bu Sultan, o beyitte içki içerken rakkas yani oğlan oynattığını yazmıştır.[122]

Onun oğlu Fatih Sultan Mehmet de içoğlanı kullanmıştır. İşte bu oğlanlardan saki olarak kullanılan birisine Veziriazam Şair Ahmet Paşa âşık olunca kıyamet kopmuştur. Sehi Bey, Tezkire'sinde Ahmed Paşa'yı anlatırken bu olaya da değinmiştir:

"Ahmed Paşa:

Aslen Edirnelidir. Fikirde ve ferasette kılı kırk yararcasına dikkatli olduğu için kapı halkı arasında 'Sipahi Müftüsü' adıyla tanınırdı. Merhum Sultan Murat'ın kazaskeri olan Mevlana Veliyyüddin'in oğludur. Peygamber soyundan olup, zahiri ilimleri elde etmiş; fen sahibi, faziletli ve gönül ehliydi. Merhum Sultan Mehmet'e hoca olmuş, padişah ondan marifet ve birçok fazilet elde etmiştir. Hocasıyken bunun temiz anlayışını ve yanılmayan görüşünü tespit eden padişah, Ahmed Paşa'yı kendisine vezir yaptı. Paşa, sade yüzlü, sevimli gençlerin sohbetinden hoşlanıp zevk aldığından hiç evlenmeyerek ömrünü yalnızlıkla geçirdi.

Rivayet ederler ki Sultan Mehmet'e vezir olduğu yerde, padişahın hususi haremine mahrem olan sevgililerden birine âşık oldu. Durumu fark eden padişah, bu hali imtihan etmek için ipeğe misk sarıp gizler gibi oğlanın zülfünü külah içinde saklatmış. Oğlan yine önceki üslup üzere hizmetindeyken Ahmet Paşa'nın gözü ansızın ona düşmüş. Oğlanın zülfünü göremeyince hemen şu beyti orada demiş:

'Zülfin gidermiş ol sanem kâfirliğin komaz henüz
Kesmiş veli zünnarını dahi Müselman olmamış'[123]

Sultan Mehmet durumu etraflıca anlayıp şüphesini giderince Ahmet Paşa'yı öldürmek istedi. Sonunda 'Bana bir harf öğretenin kölesi olurum' sözünün anlamını iyice düşünüp hocalık hakkını zayi eylemedi. Öldürmekten vazgeçerek oğlanı Ah-

122 Sehî Bey, *Tezkire (Heşt Behişt)*, çev. Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s.43.

123 O put gibi güzel, saçını saklamış ama kâfirliği henüz elden bırakmamış. Belindeki papaz kuşağını kesmiş fakat henüz Müslüman olmamış.

med Paşa'ya verdi. Lakin vezirlikten uzaklaştırarak Bursa'da Muradiye tevliyetine gönderdi.

Bu beyti tevliyetteyken söyledi. Padişahın kulağına gidince de merhameten ve şefkaten affedildi ve bu beyit sayesinde tevliyetten kurtuldu.

'Cihana cud idersin her cihetten
Halas it ben kulun tevliyetden'[124]

Sultan Mehmet vefat ettiğinde Bursa Sancağı'nda bulunuyordu. Merhum Sultan Bayezid tahta geçince onu gözetti ve kendisine çok yardımlarda bulundu. Bursa Sancağı'nda vefat etti. Mezarı Bursa'dadır.

Fasih ve beliğ şairdir. Bunun şiirinde olan selaset ve letafet hiçbir şairin şiirinde yoktur. Özellikle kasidelerindeki tatlılık, güzellik ve sağlamlık o mertebededir ki Türk dilinde ondan fazlasını yapmak mümkün değildir. Kısacası bu iş bu kadar olur. Şiirdeki mevkiinin yüceliğinden ve güzel söyleyişinden dolayı 'nazmın sultanı' lakabıyla anılır. Divanı müretteb ve şiirleri halk arasında meşhurdur."[125]

Tezkiretü'ş-Şuarâ'da Kınalı-zâde Hasan Çelebi bu olayı özetle şöyle anlatır:

"Ahmet Paşa veziriazamken bazı çekemezler, 'İçoğlanlardan birine âşık olmuştur' diye onu padişah II. Mehmet'e gammazladılar. Padişah da Ahmed Paşa'yı denemek için onu oğlanla birlikte hamama koydu. Yalnız oğlanın perçemini de kestirdi. Ahmed Paşa hamamda o İsa yaradılışlı sevgilisinin şerbetini içip sunduğu aşkın badesinden mest olup kendinden geçince hemen orada doğaçtan şu beyti söylemiş:

'Zülfün gidermiş ol sanem kâfirliğin komaz henüz
Zünnarını kesmiş veli dahi Müselman olmamış'

Padişah bu söylentinin doğru olduğunu anlayınca çok kızar ve katlettirmek için Paşa'yı tutuklatır. Durumun kötülüğünü

124 Her yönden dünyaya cömertlik ediyorsun. Bu kulunu da tevliyet hizmetinden kurtar.
125 Sehi Bey, *age*, s.54-55.

anlayan Ahmed Paşa suçunu kabullenerek 'kerem' redifli bir kasideyle padişahtan af diler. Bağışlanırsa da, Bursa'ya sürgüne gönderilir."

Hasan Çelebi bu konuda bir de alıntı yapar:

"Ahmed Paşa'nın, padişahın hizmetindekilerle ilişkisi olduğu söylentisi çıkınca II. Mehmet kanıt istedi. Durumu padişaha iletenler, 'Siz oğlanın perçemini külahı içine gizletin, Ahmed Paşa bu duruma tepkisini bir şiirle dışa vuracaktır..." dediler. Gerçekten de, oğlanın perçemini göremeyen Paşa hemen şunu söylemiş:

'Aç dilavizi, çıkar habs-i külahtan
Kim zulüm elin uzattı, kati fitneleri var'"

(O gönül çekeni [saçlarını] aç, külahın hapsinden kurtar. Saçlarına kim zalimlik elini uzattıysa ağır fitne yapmıştır.)

Büyük Sultan'ın Avni mahlasıyla yazdığı şiirlerinde de güzel oğlanlara ilgi duyduğu görülmektedir. Birkaç örnekte bunu görebiliyoruz:

"Bir Güneş yüzlü melek gördüm ki âlem mahıdur
Ol kara sünbülleri âşıklarınun ahıdur"

(Yüzü öylesine Güneş [gibi parlak] bir melek gördüm ki, âlemin ışık saçan dolunayıdır. Onun sümbül gibi simsiyah saçları da âşıklarının ahlarıdır.)

"Karalar geymiş meh-i tâbân gibi ol serv-i naz
Mülk-i Efreng'ün meğer kim hüsn içinde şahıdur"

(Karalar giyinmiş bir dolunay gibi nazlı nazlı salınan o servi boylu [sevgili] tıpkı Frenk ülkesinin güzellikler içindeki padişahı gibidir.)

"Ukde-i zünnârına her kimse kim dil bağlamaz
Ehl-i iman olmaz ol âşıklarun güm-rahıdur"

(O Hıristiyan güzelinin belindeki zünnarın düğümüne gönlünü bağlamayanlar, iman ehli sayılmazlar. O kişiler, âşıkların yoldan çıkmış olanlarıdır.)

"Gamzesi öldürdügine lebleri canlar virür
Var ise ol ruh-bahşun din-i İsa rahıdur"

(O güzel sevgilinin hışımlı yan bakışının öldürdüğüne, dudakları can bağışlamaktadır. Galiba o ruh veren güzelin dini, Hz. İsa'nın yoludur.)

"Avniyâ kılma güman kim sana ram ola nigar
Sen Sitanbul şahısun ol (da) Kalata şahıdur"

(Ey Avni, gönül verdiğin o Hıristiyan güzelinin sana ram olacağını asla umma! Çünkü sen nihayetinde İstanbul'un şahısın, o ise güzellik ülkesinin başkenti olan ve içinde cennet gibi hurilerin dolaştığı Galata'nın padişahıdır.)

Yukarıdaki şiirde anlatılan sevgili, Galata'da yaşayan Hıristiyan bir oğlandır. Onun için dininden bile vazgeçmeye hazır olduğunu yazabilmiştir. Bu dinden geçmeyi bir mecaz olarak yorumlasak bile, anlatılanın kara donlu bir erkek olduğu açıktır. Çünkü Osmanlı ülkesindeki gayrimüslimler, sokakta kim oldukları anlaşılsın diye genelde siyah elbiseyle dolaşmak zorundaydılar.

Galata'da bir Frenk oğlana gönlünü kaptırdığını şu gazelinde de dile getiriyor:

"Bağlamaz firdevse gönlini Kalata'yı gören
Servi anmaz anda ol serv-i dil-ârâyı gören"

(İçinde dolaşan huri gibi güzellerle Galata'yı tanıyan kişi, Firdevs cennetine gönül bağlamaz. Hele orada o gönül süsleyen servi boylu sevgiliyi gören insan, artık bir daha cennette biten servi ağacının adını bile anmaz.)

"Bir Firengî şivelü İsa'yı gördüm anda kim
Lebleri dirisidür dir idi İsa'yı gören"

(Orada Galata'da Frenk şiveli bir Hıristiyan güzeline rastladım ki, kıyamette Hz. İsa'yı görecek olanlar, İsa Peygamber'in emsali bu

sevgilinin dudaklarıyla yeniden hayat bulmuş bir insan olabileceğini düşünmek zorunda kalırlar.)

"Akl ü fehmin din ü imanın nice zabt eylesün
Kâfir olur hey Müselmanlar o tersayı gören"

(Hey Müslümanlar! O Hıristiyan dilberini bu güzellik içerisinde görenler akıllarını, şuurlarını, din ve imanlarını nasıl korusunlar? Onu gören insanın neredeyse kâfir olası geliyor.)

"Kevser'i anmaz ol içdüğü mey-i nâbı içen
Mescide varmaz o varduğı kilisayı gören"

(O Hıristiyan güzelinin içtiği saf şarabı içenler, Kevser şarabını artık hatırlarına bile getirmezler, onun gittiği kiliseyi görenler, bir daha mescide ayaklarını basmazlar.)

"Bir Firengî kâfir olduğun bilürdi Avni'ya
Belün ü boynunda zünnâr ü çelîpâyı gören"

(Ey Avni, beline kuşandığın zünnarı ve boynuna astığın haçı görenler, senin de bir Frenk kâfiri olduğunu zannederdi.)

Yukarıdaki şiirde Galatalı Frenk oğlan için Hıristiyan olduğunu söyleyen Fatih Sultan Mehmet; aslında din değiştirdiğini değil, aşkının şiddetini ve derinliğini anlatmıştır. Sanıyorum ki bunu doğru anlayamayanlar, Sultan Mehmet'in gizlice Hıristiyan olduğunu iddia etmişlerdir.

Onun özgür düşünceli bir hakan olduğunu söylersek de, Müslümanlığı konusunda asla kuşkuya düşemeyiz. Çünkü çok kuvvetli bir Sünni ulema tarafından kuşatılmıştı ve İslam içindeki başka mezheplere ilgi göstermesi bile engelleniyordu. Bunun en açık örneği, Edirne Sarayı'na davet edip görüştüğü Hurufilerin başına gelen acıklı olaydır.

Sultan Mehmet'in İslamın Batınî bir akımı olan Hurufiliğe ilgi duyduğunu gören dönemin Sünni din adamları padişaha karşın, Hurufileri Edirne'de diri diri yakmışlardır.[126]

Aşağıdaki şiirde fethedici Sultan Mehmet, bir oğlanı adını vererek övmektedir:

126 Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Zelyut, *Osmanlı'da Karşı Düşünce ve İdam Edilenler*, 5. basım, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2015.

"Hüsn ile cananlar içre can-ı canandur Veyis
Şerbet-i la liyle dil derdine dermandur Veyis"

(Veyis, bu güzelliğiyle sevgililer arasında can gibi azizdir ve dudağının şerbetiyle de gönül derdine dermandır.)

"Ağlamaz can bülbüli şimdengirü feryad idüp
Bâğ-ı dilde hüsn ile bir verd-i handandur Veyis"

(Can bülbülüm bundan böyle artık feryat edip ağlamayacak. Çünkü Veyis, güzelliğiyle bir gül gibi gönlümün bahçesinde açmıştır.)

Sadece Veyis değil, Hasan Bali adlı oğlan da Sultan'ın aşkla bağlandığı birisidir:

"Düşelden dil cemalün şemine ey ruhleri âlüm
Yanardum nâr-ı ışkunla n'olısar bilmezin halüm
Bırakdun beni (sen) pervane-veş odlara ah zalim
Benüm ârâm-ı canum sevdügüm ömrüm Hasan Bali'm
Bu gün takyacılık sen dil-rübaya olalı sanat
Olupdur Avni gibi yerüm ey meh ateş-i hasret
Seni terk itmezem bağrum (evini) sısa (da) fürkat
Benüm ârâm-ı canum sevdügüm ömrüm Hasan Bali'm"

(Ey, yanakları al al olan sevgilim, bu gönlüm senin cemalinin mumuna düştüğünden beri, aşkının ateşiyle yanıp durmaktayım... Bilmiyorum, ne olacak bu halim!

Ah zalim, sen, beni pervane gibi, ateşlere attın... Ey benim ruhumun huzuru, sevdiğim, ömrüm, Hasan Bali'm!

Ey ay yüzlü güzel, bugün takyecilik [takkecilik] senin gibi gönül çeken bir güzelin sanatı olalı beri, benim yerim de Avni gibi, hasret ateşi olmuştur.

Ey benim ruhumun huzuru, sevdiğim, ömrüm, Hasan Bali'm! Ayrılık gönlümün evini yıksa da, seni asla terk etmem.)

Fatih Sultan Mehmet'ten sonra tahta geçen oğlu II. Bayezid daha şehzadelik döneminde ayyaş ve ahlaksız olmakla suçlanmıştır. Onun içoğlanı, güzel Sırp çocuğu Mustafa tarihimizde Koca Mustafa Paşa olarak bilinmektedir.

II. Bayezid'in oğlu Selim (Yavuz), oğlancı şairleri korumuştur. En sert oğlancılık kitabının yazarı şair Gazalî, Yavuz döneminde işini

sürdürmüştür. Daha da önemlisi, Yavuz Sultan Selim dönemin şeyhülislamı Kemalpaşazade'ye (İbn-i Kemal, 1468-1536), *Rücûu'ş-Şeyh ilâ Sibâhü fi'l Kuvvet-i Ale'l-Bah* adlı meşhur cinsellik kitabını (bahnameyi) yazdırtmıştır. Bu kitapta, oğlancılık ilişkileri de anlatılmaktadır. Sonraki yüzyıllarda bu kitabın farklı adlarda yapılan baskıları başka padişahlara da sunulmuştur. Bu durum, Yavuz Sultan Selim'in sarayda oğlancı ilişkileri devam ettirdiğini göstermektedir.

Osmanlı sultanları içinde Türklerden en fazla nefret eden Yavuz Sultan Selim, bu düşmanlık yüzünden şiirlerini Türkçe değil Farsça yazmıştır. Onun adına sonradan bazı kıtalar uydurulmuş olsa bile, Sehi Bey, Sultan Selim'den bir beyit bile Türkçe şiir kalmadığını yazmıştır:

> "Gerçi cahil insanlar onlara (ona) Türkçe şiirler isnad ederler. Ama onlar asla Türkçe şiir söylememişlerdir. Bütün şiirleri Farsçadır."[127]

Yazdığı bir gazelde sevgilisini kılıçlı bir güzel halinde, yani savaşçı bir oğlan gibi tasvir etmesi de şaşırtıcı değildir.

Bu dönem, oğlancılığın saraydan taşıp sokaklara egemen olduğu bir dönemdir. Aynı ilişkiler genişleyerek Kanuni Sultan Süleyman döneminde de sürmüştür. Oğlan satıcılığının (oğlan pezevenkliğinin) devlet memurları tarafından bile yapılır hale geldiği görülmektedir. Padişah Kanuni de şiirlerinde oğlancı bir ruh hali içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Onun binlerce şiiri içinden seçilerek kendi hattıyla (yazısıyla) yazılmış Muhibbi Divanı'nda bunun ipuçlarını görmekteyiz. Kanuni'nin yaşlılık döneminde, eski serbest şiirlerinden elenerek hazırlandığı anlaşılan bu Divan'da padişahın şarabı çok övdüğü ve içtiği dile getiriliyor. Bir gazeli şöyle başlıyor:

> "Saki müdam sun berü sun rahatü'l-kulub
> Nuş eyleyelüm itmeden ömrin güni gurub"

(Saki bana sürekli içki getir. Ömrümünüzün güneşi batmadan içelim.)

Bir başka gazelinde sakiye şöyle sesleniyor:

> "Derd-i ser geldi humar ile seher ey ey saki
> Sun berü sun var ısa ger giceki meyden baki"

127 Sehi Bey, *age*, *s.50.*

(Şu seher vaktinde içki yüzünden başımıza ağrı çöktü ey saki. Geceki içkiden kaldı ise hemen ondan getir hele...)

"İy Muhibbi içüben mest-i harabat olub
Topdolu eyleyelim nara ile afakı"

(Ey gönül öyle içelim ki meyhane sarhoşuna dönelim ve attığımız naralarla dört yanı çınlatalım.)

Böyle sarhoş olduğu ortamdaki güzel, mahbub diye anılan bir oğlandır. Bunu şu beyitleri açıkça göstermektedir:

"Ol Hıta mahbubı gör kim turresin çîn gösterir
Nokta-i hali ile gül üzre pür çîn gösterir
Deyr içinde zülfini zünnar edip ol muğbeçe
Bana sundukda kadeh üstünde haçın gösterir"

(O Hıta dilberleri kadar güzel olan hub [oğlan], güle benzeyen yanağındaki beniyle daha da çekicileşip alnına dökülen kıvırcık saçlarını [kâkülünü] bize gösterir.

O meyhane oğlanı [saki] manastır keşişleri gibi saçını beline kuşak ederek bana kadeh sunduğunda sanki haçını göstermiş gibi olur.)

Birçok imgeyi ve sembolü iç içe geçiren Şair Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman), burada meyhaneci çırağı diye anlattığı bir Hıristiyan oğlana tutulduğunu dile getirmektedir. Bu oğlan, aslında Padişah'a sakilik yapan içoğlanından başkası değildir.

Tarihçi Reşad Ekrem Koçu'nun Kanuni'den aktardığı şu gazelde Padişah'ın genç ve güzel bir sipahiye (askere) göz koyduğu açıkça anlaşılmaktadır:

" Ol serv kadde[128] nagâh[129] bu dide baka düşdü
Eşk-i revan[130] gözümden ol demde aka düşdü
Ah ol libası[131] zerkeş[132] bindüğü atı serkeş
Bağlanmış tir ü tirkeş[133] azm-i Irak'a[134] düşdü

128 Serv kad: Servi boylu.
129 Nagâh: Ansızın.
130 Eşk-i revan: Akan gözyaşı.
131 Libas: Elbise.
132 Zerkeş: Altın işlemeli.
133 Tir ü tirkeş: Ok ve sadak.
134 Azm-i Irak: Irak'a gitmek (uzaklaşmak).

Gözyaşların Muhibbi döksen aceb[135] değil mi
Ol serv kadde nagâh bu dide baka düşdü"[136]

Hemen belirtmek gerekir ki Osmanlı padişahları sadece oğlanlarla değil, kadınlarla da cinsel hayat sürdürmüşlerdir. Oğlanlara, işret meclislerinde ve burada sarhoş olduktan sonra zaman ayırdıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Gelibolulu Âli'nin verdiği bilgilerden anlıyoruz ki İstanbul'un keyf ehli insanları haftanın belirli bazı gecelerini oğlanlarla ilişkiye ayırmaktadırlar.

Saray ve başkentteki bu çılgın zevkçilik, toplumu da kuvvetle sarmış, hatta Anadolu'ya ve uzak şehirlere bile ulaşmıştır. Zaten şehirlerin eski egemenlerinin de oğlancı kültürde olmaları, bu yeni salgını kuvvetlendirmiştir. Öyle ki Kerbela'daki büyük şair Fuzulî (1483-1556) bile bu süreçten etkilenmiştir.

Saray ahlakının halk ahlakını bastırdığı bu süreç hızla artan sömürü sürecidir. Tarihte Celali isyanları olarak bilinen ayaklanmalar, Türklerin oğlancı sisteme karşı başkaldırıları olarak bile değerlendirilebilir. Bu ayaklanmaların 16. yüzyılın başında başlaması ve şair Gazalî'nin ünlü kitabının bu dönemde yazılması, bu görüşü gerçekçi kılmaktadır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Sarı Selim zamanında zevkçilik kutsanmış ve yayılmıştır. İyice bozulan sistemden yakınmalar doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemin büyük ozanlarından Seyyid Nizamoğlu (Seyyid Seyfullah, Seyfi, Nizamoğlu) imparatorluğu anlattığı uzun bir şiirinde şöyle diyor:

"Âlem haraba vardı yıkıldı mülk-i Osman
Kan ağlasın reaya çak eyleyüb giriban"[137]

Osmanlı ülkesinin harap olduğunu, halkın yakasını yırtarak kan ağladığını belirten ozan bir başka şiirinde de "Zulm ile dünyayı viran ettiler/ Dinlemezler kimsenin feryadını" diyerek zevkçilikle birlikte sömürü ve zulmün arttığını dile getirmiştir.

Osmanoğullarının Yavuz Sultan Selim gibi gaddar sultanlarından birisi olan IV. Murat'la ilgili pek çok bilgiye sahibiz. IV. Murat hızlı bir oğlancıdır. Claes Râlamb anı kitabında konuyla ilgili şunları söylüyor:

---

135 Aceb: Şaşılacak şey.
136 Oksaçan, *age*, s.95.
137 Şiirin tamamı için bkz. Zelyut, *Osmanlı'da Karşı Düşünce ve İdam Edilenler*, s.326.

"Sultan Murat, saltanatının başlarında müzik ve şiire düşkün, Musa Çelebi adında bir genç Ermeniye duyduğu aşk nedeniyle bütün kadınlarla konuşmaktan vazgeçmiş, kadınsı ve şehvetli mizacı olan biri gibi görünmüştür. Daha sonra, yeniçeriler delikanlıyı elinden zor ve tehditle alıp da gözleri önünde parça parça edince karasevdaya yakalanmıştır. Bundan kurtulması için, her gün okumaya alışık olduğu manzum eserlerde övüldüğünü fark ettiğinden beri düşkünlük gösterdiği şarapla oyalanması tavsiye edilmiştir. Ancak, her yerde üretilen şarapların en iyilerini getirip kendini aşırı derecede içkiye vermesi zihninde esaslı bir değişikliğe yol açmıştır. O kadar ki bazen gizlice uğradığı meyhanelerde yarım gününü içki içerek geçirir olmuştu. Ya da başka hiçbir şeyle ilgilenmediğinden, içoğlan ve musahip denen genç nedimlerinin oyunlarını ve yapmacık dövüşlerini seyrederek vakit geçirir, at sırtında onlara karışır ve mızrak benzeri bir değnek olan cirit yarışlarına katılırdı. En büyük eğlencesi ciridi onların gözüne fırlatmak ve önüne çıkanların boynunu vurdurmaktı. Bu günlük uygulamalar ondaki kana susamışlığı o kadar geliştirmiştir ki kendini kaybedercesine içki içtikten sonra peşinde cellatlarla İstanbul sokaklarında dolaşmaya çıkar, merdiven dayayıp pencerelerden içeri bakar, tütün kullananları arar, içenleri de evlerinden dışarı sürükletir ve astırırdı. Gece sokakta karşılaştıklarının suçlu ya da masum olduklarına bakmadan boynunu vurdurur ve kafalarını denize attırırdı, bu yüzden [hiçbir] sabah yoktu ki sokaklarda 20-30 başsız cesede rastlanmasın. Bu davranışlar onu dehşet veren biri yapmış ve halk arasındaki itibarını artırmıştı, çünkü halkın gözünde bir padişahın en muteber niteliği gaddarlıktır. Bu yüzden onlar Murat'ı bugün bile takdirle anarlar."[138]

O dönemde yaşayan ve Enderun'da yetiştirilmiş olan Ali Ufki de bu bilgiyi doğrulamaktadır:

"IV. Murat, Büyükoda'da içoğlanı olan Ermeni Musa'ya böyle âşık oldu ve ona öylesine tutuldu ki kimi zaman çıldıracak hale geliyordu. Ayrıca genç bir silahdar paşaya da (halk içine çıktığında padişahın kılıcını ve silahlarını taşıyan ve baş hadımağaların ardından sarayda neredeyse en üst mevkide

138 Claes Rålamb, *İstanbul'a Bir Yolculuk (1657-1658)*, çev. Ayda Arel, 2. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013, s.56-57, 85-87.

bulunan içoğlanına) âşık oldu. Bu içoğlanı güzelliği uğruna Galatasaray kışlasından alınmış, önce Padişah'ın lütfuyla Hasoda'ya kabul edilmiş, çok kısa bir sürede de silahdar paşa olmuştu."[139]

Ali Ufki Bey, kendi döneminin padişahı olan IV. Mehmet'in de Ermeni kökenli bir oğlana olan tutkusunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

"Şu anda hüküm süren Padişah, Güloğlu adında İstanbullu genç bir oğlana âşıktır. Padişah'ın musiki içoğlanı olan bu kişi şimdi onun gözdesidir ve kendisine imparatorluğun en önde gelen mevkilerinden, neredeyse divan reisliğine denk kubbe veziri rütbesi verilmiştir."[140]

Yukarıda anlatılanları doğrulayan bir başka kaynak da Padişah IV. Mehmet döneminde İstanbul'da beş yıl kalmış olan İngiliz elçisinin kâtibi olan Ricaut'tur. Kitabında Osmanlı Devleti'ni öven bu yazar, içoğlanları ve saraydaki oğlancılık ve padişahların oğlancılıkları konusunda ilginç bilgiler aktarıyor. İçoğlanları hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir:

"Odalarında rahatça konuşabilmek ve kendilerini gözleyen akağasının denetiminden kaçabilmek maksadıyla kalplerindekini açıklamak için gözlerin, parmakların ve gövdenin bazı hareketlerinin kullanıldığı bir dilsiz dili icat etmişlerdir. Bu ihtirasın ateşi onları öyle bir sarar ki muhafızlarının sertliğinden bile çekinmeyerek birbirlerine karşı duydukları kıskançlık yüzünden odalarında kavga çıkarmaktan çekinmemişlerdir.

Düzeni sağlamak maksadıyla içlerinden bazıları yırtık elbiseleriyle saray dışına kovulmuş, diğerleri adalara sürülmüş, ötekileri ise ölünceye kadar kırbaçlanmıştır.

Fakat bu ihtiras sadece içoğlanları arasında yaygın değildir. Sarayın en saygıdeğer kişileri arasında bile sık sık görülür. İçoğlanlarına karşı duydukları aşk yüzünden onların odalarının pencerelerinde, camiye giderken veya hamamda yıkanırken görmek için aceleyle bahaneler ararlar. İçoğlanlarıyla

139 *Topkapı Sarayı'nda Yaşam/Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları*, çev. Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012, 70-73.
140 *Age*, s.70.

temas etmek fırsatı yakaladıkları vakit çeşitli armağanlar ve hizmetlerle onları kendilerine bağlamak isterler ve çoğu zaman da [bunu] başarırlar.

Padişahlar bile bu bozuk duygudan uzak kalmamıştır. Sultan Murat (IV. Murat), Musa adındaki bir Ermeni gencine çılgıncasına âşık olmuş, aklı başında bir hükümdar olmasına karşın bir sürü tuhaflıklar yapmıştır. Bir başka seferinde güzelliğine hayran olduğu bir oğlanı Galata'daki papaz mektebinden aldırmıştır. Önce onu Hasodası içoğlanı yapmış, kısa süre sonra da Saray'ın en önemli mevkilerinden silahdarlığa getirtmiştir.

Şu anda saltanat süren Padişah (IV. Mehmet), musikişinaslardan bir gence şiddetle bağlanmış, kuloğlu adındaki bu oğlanı en önemli gözdesi yapmıştır. Yanında olmadığı zaman hoşnutsuzluğunu belli etmiş, kendisi gibi giyinmesini ve şahsına sunulan armağanların bir eşinin de ona sunulmasını istemiştir.

Bu ihtiras aynı şekilde kadınlar arasında da mevcuttur. Birbirlerine karşı duydukları aşk ve şefkat yüzünden hastalanma derecesine gelirler. Ancak genellikle yaşlı kadınlar genç olanlara kur yaparlar. Varını yoğunu yitirinceye kadar sevdiklerine değerli armağanlar verirler.

Son söz olarak diyebiliriz ki bütün imparatorluk bu oklarla yaralanmıştır, fakat en büyük yaralar İstanbul'da padişahın sarayında (Topkapı Sarayı) Harem dairesinde alınmaktadır."[141]

Burada sözü edilen Musa, IV. Murat'ın has nedimi olan Musa Melek Çelebi'dir. Bu oğlan ölünce dönemin müzisyenlerinden Derviş Ömer bir ağıt yakmıştır. Pek meşhur olan ve repertuarda yer alan bu ağıt şöyle başlamaktadır:

"Yola düşüp giden dilber
Musa'm eğlendi gelmedi
Yoksa yolda yol mu şaştı
Musa'm eğlendi gelmedi"

141 Ricaut, *Türklerin Siyasi Düsturları*, haz. M. Reşat Uzmen, Tercüman 110 Temel Eser, İstanbul, ty, s.63-65.

Osmanlı Devleti'ni Avrupai kurumlara kavuşturduğu söylenen Padişah II. Mahmut da aynı yolda gidenlerdendi. Öyle ki oğlancı duyguları, bestelediği şu şiire de yansımıştır:

"Aldı aklım bir gonce-leb
Şive-engiz şuh-meşreb
Gördüm bir mah, mah-ı taban
Bakınca çeşm-i gazale
Koparır mecliste nale
Gezdirir elde piyale
Tavşan mı ahu mu aceb
Aman aman kaşı keman
Tavşan mı ahu mu aceb"

İlk bakışta burada oğlancılık göremeyenler, Sultan II. Mahmut'un "tavşan mı ahu mu aceb" dizesinde dönemde çok geçerli olan "tavşan oğlan"a gönderme yaptığını dikkate almalıdırlar.

Zaten anlatılan oğlan, elde içki kadehiyle servis yapan bir sakidir. Bu saki padişahın bulunduğu içki meclisindekileri bile birbirlerine düşürecek ölçüde işvelidir.

Osmanlı sistemindeki bu gelenek, Türkiye Cumhuriyeti kurulup da oğlancılık açıkça kınanan bir suç haline getirilene kadar devam ettirilmiştir.

OĞLANCI SARAY ŞAİRLERİ

Osmanlı yönetimi içinde yer alan önemli bir kesim de şair ve yazarlardır. Bu kesim, saray ve devlet yöneticilerine, büyük din adamlarına, paşalar dahil asker başlarına ve zenginlere dayanarak yaşayan asalak bir sınıftır. Bunlar, tepedekileri mutlu etmeye çalışmak dışında bir şey yapmamışlardır. Hal böyle olunca yazdıkları, övgünameden öteye geçememiştir. Divan Edebiyatı dediğimiz saray edebiyatı, Mehmet Âkif Ersoy'un belirttiği gibi "Baştan başa oğlanla şarap"tan ibarettir. Çünkü zevkçi Osmanlı yönetimi onlardan bunu istemiştir. Bu istek giderek aşırılaşmış ve 16. yüzyıla gelindiğinde oğlan kullanmak o kadar yüceltilmiştir ki kadınla cinsel ilişkide bulunmak aşağılanmıştır.

Oğlancı şairlerin bazılarından verilecek örnekler, saray edebiyatının ne olduğunu göstermeye yetecektir. Saray şairlerini teker teker incelemek hem araştırmamızın boyutunu aşacak hem de amacını daraltacaktır; bu nedenle yalnızca pek bilinen ünlü ozanlardan yaptığımız alıntılarla bu konuyu ortaya koymaya çalışacağız:

Hamidî:

Fatih Sultan Mehmet'in sohbet arkadaşı olan şair Hamidî bir oğlancıdır. Sevdiği oğlanların adlarını da açık açık yazmıştır. Onlardan birisi olan Mustafa'yı şöyle anlatıyor:

"Bağ-ı can nahlisin ey serv-i hıraman Mustafa
Ruhları gül lebleri lal-i Bedehşan Mustafa
Sancak-ı devlet gibidür kaddi ol meh-çihrenün
Ol sebebden dirler ana şah-ı huban Mustafa
Ehl-i irfan içre gülzar-ı cemalin vasfına
Hamidî gibi bulunmaz bir hoş-elhan Mustafa"

(Şu serviboylu, gül yanaklı, dudakları Bedehşan lal taşı gibi kırmızı olan Mustafa, can bahçesinin fidanıdır.

O ay yüzlünün boyu devlet sancağına benziyor. Bu yüzden de ona hubların [oğlanların] şahı derler.

Bu irfan sahipleri içinde onun güzellik bahçesinin tasvirini, Hamidî'den başkası böyle hoş sözlerle anlatamaz.)

Aşağıdaki gazelini ise ileri yaşlarda Bursa'ya sürgün edildiği dönemde Memi adlı oğlan için yazmıştır:

"Ol güzel kim dirler ana serv-kad oğlu Memi
Bursa'da ya Rab bizümle bir zaman yâr ola mı
Anun içün can u dilden severüz ol mâhı kim
Sünbüli dil münisidür lebleri can hem-demi
Âferin serv-i hırâmânına kim yüz naz ile
Her taraf kim salınursa âşık eyler âlemi
Merdümi gark eyledi çeşmümde aksi kaşlarun
Gark olur denizde merdüm çünki devrülse gemi
Işk ile her kim Memi'nün lal-i can-bahşın sever
Hâmidî gibi cihânda unudur cam-ı cem'i"

(Son beyitte her şeyi özetliyor: Her kim ki Memi'nin can bağışlayan dudaklarını sever ise tıpkı Hamidî gibi o da sarhoş olarak mest eden şarabı unutur.)

Oğlancılık, bu dönemde saray şairlerinde doruğa çıkmış gözükmektedir. Divan Edebiyatı'nın pek ünlü şairlerinden Ahmed Paşa'nın güzel yüzlü oğlanlara (mahbublara) düşkün olduğu hemen hemen bütün kaynaklarda yer almaktadır. Bu huyu yüzünden Fatih'in bir içoğlanına göz koyduğu ve saltanata saygısızlık olan bu davranışı nedeniyle az kalsın kellesini yitirecek duruma düştüğü "Oğlancı Padişahlar" bölümünde aktarılmıştır.

Necatî Beg:

15. yüzyılın büyük ozanlarından birisi de Necatî'dir. Şair Gazalî'nin eserinde karşılaştığımız "şehir oğlanı" Necatî'nin şiirinde de karşımıza çıkıyor. Necatî bu oğlana tutkun olduğunu pek açık olarak anlatıyor:

"Ol güneş yüzlü kamer haylıca şehr oğlanıdur
Her ne yüzden dir isen toğrı cihan fettanıdur"

Şair, Bursa Kaplıcası'nın tıpkı cennet gibi güzel oğlanlarla dolu olduğunu söylüyor:

"Ayıne gibi peri-peyker semen-simaları
Hoş safalarla çeker bağrına uryan Kapluca
Şükr kim sakalluya cennetde yir yokdur dimez
Dopdoludur Bağ-ı Rıdvan gibi gılman Kapluca"

O dönemde oğlan sevmek, ona tutulmak bir seçkinlik işareti haline geldiğinden yönetici çevre içindeki şairler de bu davranışı taklit etmişlerdir. Bu yüzden tutuldukları oğlanları adlarını vererek övmüşlerdir. Necatî'nin üç ayrı oğlanla ilgili gazeli şöyledir:

"Yakdı aşkun beni gam odına na-gâh Memi
Yanalum yakılalum çare nedür ah Memi
Çün unutdun bana ahd ile yemin eyledügün
Komaya sende benüm hakkumı Allah Memi
Beni sevdaya salub eyledi divane saçun
Nideyin neyleyeyin ah Memi vah Memi
Ger ölürsem yazılur sengi mezarumda benüm
Beni hak eyledi aşkun nideyin ah Memi
Nideyin neyleyeyin çare nedür can vireyin
Çün Necatı gamı yakdı oda na-gâh Memi"

Şairin adını vererek andığı diğer bir oğlan sevgilisi de Mesti Çelebi'dir:

"Dehenün anduğuma yok yire Mesti Çelebi
El urur gamzelerün hançere Mesti Çelebi
Gözüne hey dimez isen diyeler öldürtmiş
Bir müselmanı iki kafere Mesti Çelebi
Yalunuz ben degülem her kişi divanedürür
Sen peri çehre melek-manzara Mesti Çelebi
Kad ü ruhsarunı benzetmege âdem utanur
Servi naz ile güli ahmere Mesti Çelebi
Bana bir buse satarsan vireyin halvalık
Canum ol lal-i şeker-pervere Mesti Çelebi
Ağzunun ölçüsin aldum yoğ imiş zerre kadar
Mihr kapundaki âşıklara Mesti Çelebi
Ey Necatî kabuğu kanlu yaş ile toldur
Ola kim meyl kıla sagara Mesti Çelebi"

Aşağıdaki şiirde de sevgilisinden "yiğit" diye söz ederek onun bir erkek olduğunu belirtiyor:

"Aldı gönlüm bir peri-peyker melek-sima yiğit
Kasd-ı din itdi meded hey ol büt-i tersa yiğit
Hublar sultanısın kimden ne derdün var senün
Eylesen naz ile dil mülkin nola yağma yiğit
Gamze-i hun-rızüne uyub nidersin cengi ko
Şol güzel başunçün itme yok yere gavga yiğit
Pirler pendini tut ser-keşlik itme âşıka
Pay-dar olmaz güzellik gibi bu dünya yiğit
Gördügün yerde Necatî'yi tecahül idesin
Hüsnüne mağrursın ney ki bu istiğna yiğit"

Necatî'nin gönlünü alan, melekler gibi güzel bir oğlandır. Onun yüzünden dininden olacaktır. O güzellerin sultanıdır. Nazıyla insan kalbini altüst eder. Bakışlarıyla sevenlerine cefa eder. Büyüklerin öğüdünü tutup böyle başkaldırmasa iyi olur. Çünkü güzellik de bu dünya gibi geçicidir. Güzelliğinden öyle mağrurdur ki her gördüğünde Necatî'yi azarlar.

Bu yiğit yani erkek, Divan Edebiyatı'nda Yusuf gibi anlatılır. Züleyha yani kadın onun ardından koşan âşıktır. İşte Divan şairleri, kendilerini güzel oğlan Yusuf'a âşık olmuş o kadınlara benzetirler. Benzetme kadınlık yönünden değil, aşkın derinliğini göstermek açısındandır. Necatî'nin şu beyti tam da böyledir:

"Şöyle kim ardıncadur daim Züleyha-veş
Sezmezem gül Yusuf'ınun kala damanı dürüst"

(Ben o Yusuf gibi güzel oğlanın ardından Züleyha gibi koşturup duruyorum. Onun eteğinin temiz kaldığını/kullanılmadığını sanmam.)

Erkeklere olan tutkusunu, "bey" dediği oğlanları anlattığı gazelinde açıkça gösteriyor:

"Bir alay oldı peri şiveli ahu begler
Gözi ahularun alayına yahu begler"

(Peri tavırlı ceylan gibi güzel bir alay bey/oğlan ortaya çıktı. Bu ahu gözlülerin tümüne Allah Allah deriz.)

"Bir peri içün akar iki gözüm çeşmeleri
Sakınun bilmiş olun ılıdur ol su begler"

(Bu perilerden birisi için ağlıyorum. Ey oğlanlar gözyaşım olan o sıcak sudan sakının.)

"Kimseye uymasun ulaşmasun Allah Allah
Zülf-i bi-din ile ol gamze-i cadu begler"

(Allah aşkına, kimse bu oğlanların siyah saçlarına, cadı gamzelerine uymasın, bunlara dokunmasın.)

"Bi-vefalıklar ider yolına canlar virene
Aceba böyle mi olur dünyede hep bu begler"

(Yoluna can verenlere çok vefasız davranırlar. Acaba bu oğlanlar dünyada hep böyle mi olurlar?)

Necatî yaşlandığında bile oğlan sevmekten geri durmadığını şöyle anlatıyor:

"Şöyle depren ki oğlancuklar
Dimesünler Necatî kocadı"

Revanî:

Yavuz Sultan Selim'in has adamı olan Şair Revani, onun en yakınında bulunduğundan sarayda kurulan işret meclislerini çok iyi bilenlerden birisidir. Bu eğlencelerde bulunan büyüklerin yanlarında sevdikleri oğlanları taşıdıkları anlaşılıyor. Şair, işretnamede bu durumu şöyle anlatıyor:

"Mey-i nâb içer idi âşıkâne
Saçardı cür'alar bezm-i cihane
Anı gören olurdı bezme kâbil
Gama şadı iderdi ol mukâbil
Cihânun halkı ayş'a talib idi
Ki her birisi bezme râgıb idi
Yanında her birinün sâde-rûlar
Semen-sima güzeller misk-bûlar
Benüm yog idi bezme iktidârum
Ne yârüm var idi ne gam-küsârum

Kitab idi bana yâr-i semenber
Yüzinde hat idi zülf-i mu'anber"[142]

Özetle şöyle diyor: Herkes parlak şarabın içildiği, kederin mutluluğa çevrildiği o işret meclisinde yer aldı. Meclistekilerin yanında sade yüzlü, misk kokulu yasemine benzeyen güzeller vardı. Benim o imkânlarım bulunmuyordu. Benim yasemine benzer yârim sadece kitabımdı. Benim kitabımın yazıları da onların amber kokulu sevgililerinin yüzündeki hat (kıl) sayılır.

Görüldüğü üzere yeme, içme, sevme meclisindeki (işret âlemindeki) sevgili, yüzünde hafif kıllar çıkmış, güzel kokular sürünmüş güzeller olarak tarif edilmektedir. Kadının sakalı çıkmayacağına göre burada sözü edilen güzeller yeniyetme oğlanlardır. Belli ki müzik eşliğinde içerek kendilerinden geçenler yanlarındaki misk gibi kokan yasemin yüzlü bu oğlanlarla da cilveleşiyorlardı. Burada anlatılan meclis, Yavuz Sultan Selim'in işret meclisidir.

Bu tür içki meclisinin baş içkisi ise şaraptır. Şair, şarabı şöyle övüyor:

"Be-gayet hoş tutar ol tende canı
Anunçün derler ana ruh-ı sani"

(Şarap, tendeki canımızı çok hoş tutar. Bu yüzden de ona ikinci ruhumuz denilir.)

Fuzulî:

Divan Edebiyatı'nın zirvesi sayılan Fuzulî'de de aynı tavrı görüyoruz. Aşağıdaki beyitte, bir "kuloğlu"nu, yani yeniçeri çocuğunu sevdiğini söylüyor:

"Bir kuloğlunu gönül mülküne sultan ettim
Mısr-ı dil pâd-şehin Yusuf-i Kenan ettim"

(Bir yeniçeri oğlanını gönül mülküme sultan ettim. Onu, gönül Mısır'ının padişahı olan Kenan'ın Yusuf'u gibi sevdim.)

Aşağıdaki beyitte ise küçük yaşta (tıfıl) birisine tutulduğunu, ama onun zamanın fitnecisi çıktığını dile getiriyor:

142 Banu Durgunay, *Seküler Hayatla Tasavvuf Arasındaki İlişkide Köprü Metinler: Sâkinâmeler*, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2013, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0008002.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

"Aşkını âsan görüp oldum esiri tıfl iken
Bilmedim geldikçe bir âşûb-i devran olduğun"

Fuzulî yazdığı hammamiyyede gümüş bedenli diye övdüğü bir oğlanı şöyle anlatıyor:

"Kıldı ol serv seher naz ile hammama hırâm
Şem-i ruhsarı ile oldu münevver hammam"

(O servi boylu erkenden nazlanarak hamama geldi. Yanağının ışığıyla hamam aydınlandı.)

"Görünürdü bedeni çak-i giribanından
Câmeden çıktı yeni ayını gösterdi tamam"

(Vücudu elbise aralığından görünüyordu. Elbisesini çıkarıp yeniaya benzeyen varlığını gösterdi.)

"Nil-gûn futaya sardı beden-i üryanın
San benefşe içine düştü mukaşşer badam"

(Çıplak vücudunu mavi örtüye sardı. Sanki menekşe içine soyulmuş bir badem düştü.)

"Oldu pa-bus-i şerifiyle müşerref leb-i havz
Buldu didar-i latifiyle ziyâ dide-i cam"

(Onun ayağının değmesiyle havuzun kenarı şeref kazandı. Penceredeki cam da onun bakışıyla ışık buldu.)

"Sandılar kim satılır dane-i dürr-i araki
Urdu el kiseye çoklar kılıp endişe-i ham"

(Sandılar ki onun inciye benzeyen terinin bir tanesi satılıktır. Birçoğu hemen bu kaba duyguyla keseye el attı.)

"Kâkülün şane açıp kıldı hevayı müşgin
Tığ mûyun dağıdıp etti yere amber-fâm"

(Kâkülünü tarayıp havaya hoş kokusunu saldı, yeri de kılıyla amber renk yaptı.)

"Tas elin öptü hased kıldı kara bağrını su
Yetti su cismine reşk aldı teminden ârâm"

(Tas onun elini öptü su kıskandı; bedenine değerek kıskanmayı bıraktı.)

"Çıktı hammamdan ol perde-i çeşmim sarınıp
Tuttu asayiş ile guşe-i çeşmimde makam"

(O gözümün perdesine sarınıp hamamdan çıktı ve gözümün bir köşesine yerleşti.)

"Merdüm-i çeşmim ayağına revan su döktü
Ki gerek su döküle servin ayağına müdâm"

(Gözyaşım onun ayağına su olup aktı. Zaten servinin ayağına sürekli su dökülmelidir.)

"Müzd-i hammam Fuzulî veririm can nakdin
Kılmasın sarf-i zer ol serv-kad ü sim-endam"

(Ben onun hamam parası olarak canımı bile veririm. O servi boylu gümüş bedenli oğlan altınını harcamasın.)

Behiştî:

Bu dönemde yaşamış önemli şairlerden birisi de Behiştî'dir. Onun şiirlerinde de açık biçimde oğlan sevgililerden söz edildiğini görüyoruz. Örneğin şu beyitte Bayram adlı oğlanı güzel mahbub olarak anlatmaktadır:

"Ey peri-ruh şekl-i insana gireydi vuslatun
Bir güzel mahbub olurdı kim adı Bayram ola"

(Ey perinin ruhu, eğer sana ulaşmamız için insan şekline girseydin Bayram adlı bir güzel oğlan olurdun.)

Şu beyitte sevgilisini Yakub Peygamber'in oğlu Yusuf'a benzeterek onun çok güzel bir oğlan olduğunu söylüyor:

"Kenan-ı hüsn içinde yokdur senün gibi hub
Didarunı göreydi Yusuf sanurdı Yakub"

(Güzellik ülkesinde [Kenan ilinde] senin gibi güzel birisi yoktur. Eğer yüzünü Yakup görseydi seni oğlu Yusuf sanırdı.)

Aşağıdaki ilk beyitte yine aynısını söylüyor. Sonra onun yeni çıkan bıyığının hiç sorun olmadığını dile getiriyor:

"Yûsuf'ı görmegile giryeden ama oldı
Ey habibüm seni görse nic'iderdi Yakûb
Hat-ı nev olsa Behiştî leb-i cananda ne var
Ne hazer kand-ı nebat ile olursa bile çub"

(Ey Behiştî sevgilinin dudağında yeni kıl çıkmışsa [üst dudağında bıyık çıkmışsa] ne olmuş yani. Şeker kamışının çöpü var diye o emilmez mi?)

Aşağıdaki beyitte ise "Dudağında yeni çıkmış kıllarınla ey şahım bu ne haldir. Sanki Arap askerleri Anadolu'ya doğru gelmektedir" diyerek sevgilisinin oğlan olduğunu anlatmaktadır:

"Nev hat-ı lebünde konmış halün şeha acebdür
Rum'a teveccüh itmiş ser-leşker-i Arabdur"

Şairin, bir Yusuf yüzlü [çok güzel] oğlanla ilişki kurduğu, onun tenini bedene bürünmüş ruha benzetmesiyle ortaya çıkmaktadır:

"Sen şu âdemsin ki ey Yusuf-lika nazük tenün
Nur-ı Ahmed hakıçün ruh-ı musavver gibidür"

Şu kıtasında ise dönemin eğlencesinin "mahbub ile mey"e dayandığını söyleyerek oğlan ile şarabın birlikteliğini gösteriyor:

"Bir hane ki bi-dilber ola âlem olur mı
Bir serde ki aşk olmaya ol âdem olur mı
Meclisde şarab olmasa def-i gam olur mı
Mahbubile mey olmasa def-i gam olur mı?"

(Bir evde güzel oğlan yoksa orada âlem yapılmaz. Bir insanda aşk yoksa o insan sayılmaz. Mecliste şarap olmazsa sıkıntılar atılmaz. Oğlan ile içki olmadan da dertler unutulmaz.)

Taşlıcalı Yahya:

Kanuni Sultan Süleyman döneminin büyük saray şairlerinden olan Taşlıcalı Yahya da oğlancılığı bayrak yapmış şairlerden birisidir. Yahya Bey'in *İstanbul Şehrengizi*'nde anlattığı oğlanlardan Astarsız Mehmet Beğ Oğlu diye ünlenen oğlan için yazdıkları şöyledir:

"Cefasından anun yüz döndürür yok
Yakasın yırtıcı avaresi çok"

(Sıkıntı verse bile ondan ayrılmak mümkün değil. Peşinde koşanlar çok fazla.)

"Ne can ile olam vaslına talip
Çü olmışdur Celali yüzi galib"

(Onu ele geçirmem zor. Çünkü Celali gibi kavgacı.)

"Bana itdüğini yarında bulsun
Göreyin anı gönleksüz koçulsun"

(Bana ettikleri yarın onun başına gelsin. Çırılçıplak soyup öyle kucaklasınlar.)

"Odur can bağınun serv-i revanı
Nola toğruluğ ile sevsem anı"

(Can bahçemizin en güzel oğlanı [serv-i revan] odur. Ne olurdu onu şöyle rahat rahat kucaklayabilseydim.)

Kurt Bali adlı oğlanı eline geçirse koyun kurban edeceğini söylüyor:

"Birisi Kurt Bali ol cefakâr
Girür âşıkların koynuna her bar
Bu ruy-ı âlemün görür gözidür
Dahi nev-reste bir körpe kuzıdur
Önünce sinemi viran iderdüm
El girse koyun kurban iderdüm"

Eyüp'te yaşayan Cihan adlı oğlan hakkındaki düşüncesi şöyledir:

"Gören Eyyub-ı Ensarî'de anı
Diler kim ana kurban ide canı"

Şaban adlı oğlan için dileği şöyledir:

"Anı bir kerre bağruma sara idim
Oruc ayı gibi Kadr'e ire idüm"

Aydın Bey oğlu Mustafa ile amacına ulaştığını da şu beyitte açıklıyor:

"Bana ol nur-ı didem geldüği hin
Görenler didi cümle gözün aydın"

Şeker dudaklı diye anlattığı Dülger oğlu diye bilinen oğlana birlikte olma teklifinde bulunduğunu ve onun kendisini kovduğunu şöyle anlatıyor:

"Didüm yıkdun gönül mülkini yap yap
Yıkıl dedi kakıyıp ol şeker-leb"

Şairin gazellerindeki sevgili de genellikle "şahin bakışlı" bir güzeldir, yani oğlandır.

Taşlıcalı Yahya, Divan'ında yer alan gazel tarzındaki bir hammamiyyede şunları söylüyor:

"Ey peri bir ben idüm bir dahi sen bir hammam
Veh ki halvetde sana idemedüm feth-i kelam
Tutuşub cismi yanar âşık-ı dil-haste gibi
Gördi hammam seni çünki işi oldı tamam
Garazum su gibi ayaguna yüz sürmek idi
Ah kim olmaz imiş âşık olana ikdam
Canumuz çıkdı çıkalum gidelüm ey Yahya
Ol peri olmayıcak odlare yansun hammam"

Şair yukarıdaki şiirde periye benzettiği hamamdaki oğlanı anlatırken şöyle diyor:

"Ey peri bir ben, bir sen, bir de hamam (hamamda ikimiz vardık). Yazık ki bu buluşmada sözümü dinletemedim. Hamam bile seni görünce işi bitti, kalbi tutuşmuş bir âşık gibi yanmaya başladı.

Amacım hamam suyunun değmesi gibi ayağına dokunmaktı, ama ne yazık ki âşık olana böyle kısmet olmazmış. Bu kavuşma özlemiyle canımız çıktı, buradan gidelim. O peri gibi güzel sevgili olmayınca hamam ateşlere yansın."

Elbette ki erkekler hamamındaki o peri, Taşlıcalı'nın tutulduğu güzel bir oğlandır.

Bakî:

İmparatorluk kültürünü temsil ettiği söylenen şair Bakî de aynı anlayışa sahiptir. Divan Edebiyatı'nın temel sembollerinden olan "serv-i hıraman"ın güzel oğlanlar olduğunu Bakî'nin ölümünü tasvir ettiği ünlü gazelindeki şu beyit açıkça göstermektedir:

"Seni seyr itmek içün reh-güzer-i gülşende
İki canibde turur serv-i hıraman saf saf"

Bakî, oğlanları şöyle tarif ediyor: Bunlar şehrin en güzelleridir, en hoşlarıdır; her yerleri şirin ve naziktir, kavuşma (sevişme) sofralarının en tatlı şekerleridir:

"Huban-ı şehrün hoş-teri şirin ü nazük her yiri
Han-ı visale sükkeri palude-i ter kendidür"

Şair Bakî şu beytinde içki ve oğlandan kopamadığını dile getiriyor:

"Terk iderdi mey ü mahbub hevasın
Bâkî canda sabr u dil-i avarede ârâm olsa"

(Eğer canımız sabırlı, gönlümüz de kararlı olsaydı biz bu içki ve oğlan ortamını bırakırdık.)

Aşağıdaki beytinde de beli hançerli bir oğlana, kan döken hançerin olmasa, kolumu beline kemer eylerdim, diyor:

"Kemer eylerdi kolın ince belüne
Bakî girmese hançer-i hun-rizun eger araya"

Şu beyitte kendi âşık olduğu hubanı, cihan güzeli oğlanların sultanı ve kuloğlu diye bilinen tanınmış oğlanlardan hatta beylerden bile üstün saydığını söylüyor:

"Sen ol sultan-ı huban-ı cihansın kim işigünde
Kulundur nice kul oglı güzeller belki begler hem"

Bakî, yukarıda beğenmediği kuloğlu tipi oğlanlardan birisine tutulduğunu anlatıyor:

"Bir kul oglı afetün kuyında kaldı can u dil
Kapuya çıkmaz görinmez neylesün bi-çareler"

(Aklım çok güzel bir kuloğlunda kaldı. O afet, dışarı çıkıp görünmez, âşıklarını perişan eder.)

Şu beyitte, kıymet bilmeyen küçük yaştaki bir oğlana tutkun olduğunu, yaşlı insanın genç oğlana tutulmasının çok sıkıntı verdiğini söylüyor:

"Müşkil imiş ki dil-rüba tıfl ola dil-sitan ola
Âşık-ı zar u mübtela pir ola na-tevan ola"

Şu beyitte ise dilber dediği oğlanların küçük yaşta olanlarını seçtiğini dile getirmektedir:

"Dil-ber beşikden ögrenür oldı salınmagı
Her tıfl-ı na-reside hıraman olup gezer"

Şu beyitte de "beg" diyerek oğlan olduğunu gösterdiği sevgilisinin kendisine acımasını istiyor:

"Begüm merdümlik it kendü ciger-gûşen gibi besle
Yaşum tıfl-ı yetimündür ki damanunda kalmışdur"

Mavi elbisesinin üstüne nazlı nazlı kılıç takınan bir oğlanı meleğe benzetiyor:

"Mai câmen üzre şemşirün takınsan naz ile
San melekler âsmâne ey kamer ejder çeker"

Piyasada bol bulunduğu bilinen bir yeniçeri oğlana tutulduğunu açıklıyor:

"Bir kuloğlınun esir oldı kapusında gönül
İntisab itdi gedâ bar-geh-i sultane"

Nev-civan denilen oğlanların peşinde olduğunu açıkça söylüyor:

"Dilâ bir nev-cevanı sev vefası olsun olmasun
Cihanda aşksuz olmakdan ise mübtela yigdür"

(Ey gönül isterse vefasız olsun sen bir genç oğlan sev. Dünyada aşksız olmaktan böyle dert daha iyidir.)

Yaşlı erkeklerin genç oğlanların peşinde koştuğunu dile getiren şu beyti de dönemin erkeklerinin cinsel tercihlerini yansıtmaktadır:

"Şule-i şem-i cemali şevkine cem oldılar
Bir çerag idindiler ol nev-cevanı pirler"

(Dönemin pirleri [yaşlılar, tarikat uluları] onun yüzünün parlak ışığının çevresinde toplandılar ve o genç oğlanı kendilerine çerağ [ışık veren kandil] edindiler.)

Hamamda gördüğü her tarafı kılsız olan bir oğlanı da iştahla anlatıyor:

"Sahn-ı hammamda dün gördüm o nazük bedeni
Sinede müdan eser yok dahı pehlû da güzel
Eyledüm dikkat ile mûy miyanına nazar
Cümleten bi-bedel ü said ü bazu da güzel"

Tfıl, yani çocukken kullanmaya başladıkları oğlanların yaşı ilerleyince sakalları çıkmaya başlar. Belli ki Bakî böyle bir oğlanla da ilişki kurmuştur. O, sevgilisini siyah bulut arkasına saklanmış Ay gibi, yani sakalı çıkmış oğlan olarak anlatıyor:

"Hattun hadün yüzini tutmış nitekim ey can
Ebr-i siyah içinde gizlendi mah-ı taban"

Çocuk yaşlarında bir oğlana vurulmuştur:

"Tıfldur pend-i peder dinlemez ol mah dahi
Şir-i mader yirine içmege kanum özenür"

(O Ay gibi parlak oğlan küçük olduğundan baba öğüdü dinlemiyor. Anasının sütünü içeceğine benim kanımı içmek istiyor.)

Şu beyit ise kundaktaki çocuğa bile aynı duygularla yaklaştığını gösteriyor:

"Güzeller tıfl iken eyler kuculmaga heves
Şimdi sarılmak resm ü ayinin bilürler dahi kundakdan"

Şu gazelinde de yine koynuna almak için can attığı, başkalarının da peşinden koştuğu küçük yaştaki bir oğlanı anlatmaktadır:

"Ah kim sevdüm yine bir dil-ber-i ranâcugı
Şimdiden bin var yanında âşık-ı şeydâcugı

(Yine çok güzel bir oğlana tutuldum, ama bunun şimdiden binlerce âşıkı var.)

"Nice şirin olmasun kim süd yerine anası
Sükker ile beslemiş ol tuti-i gûyâcugı"

(Bu kadar şirin olmasının sebebi, anasının onu sütle değil de şekerle beslemiş olmasıdır.)

"Takınur göz degmesün diyü hamâil boynına
Sakınur yavuz nazardan n'eylesün anacugı"

(Anası onu kötü gözlerden sakınmak için boynuna hamail [muska] takmıştır.)

"Yalunuz nev-rüstedür seyr itmege korkar dahı
Kanda gitse bilesince salınur lalacugı"

(Bu yeniyetmeyi hiç yalnız bırakmazlar, küçüktür, nereye gitse bakıcısı yanında bulunur.)

"Dünyada öldügüme hiç gam yimezdüm Bakîyâ
Bir gice pehlûya çeksem ol melek-sîmâcugı"

(Ey Bakî ben öldüğüme hiç gam yemezdim; eğer bir geceliğine o melek yüzlü oğlanı yanıma alsaydım.)

Dönemin şairlerinden Emrî için yazdığı dörtlük, sanki şair Gazalî'nin anlattıklarından bir sahne gibi. Saçlı, sakallı insanların oğlan kullandıklarını pek kabaca anlatıyor:

"Emrî'nün inen avreti hiç evde oturmaz
Ol bilüp ider hidmetini kendü eliyle
Oglancugı yestehliyicek kalkar o miskin
Kendüsi siler b.kunu saçı sakalıyla"

Cemalî:

Büyük saray şairleri gibi diğer Divan şairleri de oğlancılığı bir hayat tarzı haline getirmişlerdir. Bunlardan birisi de 1583'te ölen Şair Cemalî'dir. Onun *Metâlî'-i Cemâlî* adlı eseri, şairin çok sıkı bir oğlancı olduğunu gösteren beyitlerle doludur. Aşağıdaki beyitte sipahiye (atlı asker oğlana) tutulduğunu yazmaktadır:

"Ah kim bir sipah dildarı
Beni itdi sokak silahdarı"

Ona buna para karşılığı satılan ve yâr diye andığı bir oğlanı da hamamda peştamal içinde gördüğünü dile getirmektedir:

"Satılık itmiş meta'ın yar bu eyyamda
Peştemale bağlamış gördüm bu gün hammamda"

Tutkunu olduğu oğlanları adlarını vererek anlatmaktadır. Bunlardan birisi de Osmanlı padişahının kaldığı Topkapı Sarayı'nın kapıcıları arasında bulunan Kapıcı İsa'dır. İsa, sarayın dış kapısı olan Bab-ı Hümayun'da nöbet tutmaktadır:

"Biri der-ban-ı Şah-ı rub'-ı meskun
Ki İsa Beg dürür ol kaddi mevzun
N'ola ol şaha mihr ü mah dirsem
Ögüp ol dil-beri göge çıkarsam
Görüp ruşen cemalini ezüldüm
Anı gökde ararken yerde buldum
Takındı dişne çün ol dürr-i meknun
Kemer tutar ana bab-ı hümayun"

Diğer bir oğlan da Subaşının oğlu diye bilinen Hasköylü Ahmed'dir:

"Biri şol ince bellü servi boylu
Subaşı-zade Ahmed Has köylü

Kesüp da'im biçer eylemez dimez yok
Ser-i âşık yanında sanki tomruk"

Bu beyitlerde Ahmed, ince belli, servi boylu bir kız gibi tasvir ediliyor. Onun, âşıklarına (oğlancılara) hiç acımadığı vurgulanıyor.

Bir başka güzel (hub) de Muhammed Şah diye anılan oğlandır. Şair, oğlan sevmekten bıkmışken onu görünce canının çektiğini anlatıyor:

"Hublar sevmekden ey dil ürkmiş idi canumuz
Çün Muhammed Şah'ı gördük gevredi imanumuz"

Cemalî, öyle bir oğlan tutkunudur ki kadınlardan nefret etmektedir:

"Hayli kertik geçer ortada kuşum başı dila
Degme bir kahbe zene egmez ise başı n'ola"

(Kuşumun başı çok kertikleri geçmiştir. Sıradan bir kahpe kadına baş eğmiyorsa ne olmuş yani?)

"Dirler kimi kızını sever kimi anasın
Oğlu gerek bana n'ideyin anasın kızın"

(İnsanların kimisi anasını sever kimisi kızını severmiş. Bana oğlu gerek ne yapayım anasını ve kızını?)

"Mübtelayum dostlar bir şuh u fettan mekrine
İller avrat mekrine uğrar ben oğlan mekrine"

(Dostlar baştan çıkartan bir güzelin tuzağına düştüm. Elleri kadınlar aldatır beni ise bir oğlan kandırdı.)

Cemalî için dünyada en güzel yaşamanın şartı, bir oğlanı komak, yani onunla yaşamaktır. Oğlanla ilişki kurmayı düşünmemeyi akılsızlık, hatta delirmek gibi gösteren ozanın o beyti şudur:

"Terk-i dil-ber fikrin itmek aklı başdan savmadur
Mülk-i devlet sürmenün manası oğlan komadur"

Şu beytinde ise küçük yaştan beri civan peşinde koştuğunu dile getirmektedir:

"Ta küçükden civanun aşkına işret kıluruz
Sagar-ı badeyi biz o sükkere cekden bilürüz"

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde bir şeh-süvar, yani atlı asker/sipahi oğlan sevdiğini, diğerinde ise daha yeni olmuş yeniçeri oğlanı sevdiğini açıkça itiraf etmektedir. Bu durum, saray ve kışladaki genç askerler içinde oğlan olarak kullanılan tiplerin bulunduğunu gösteriyor:

"Şeh-süvarum bu dürür senden temenni kıldığum
Çignet atunla mezarumı yolında öldüğüm"

(Ey başsüvarim, senden tek dileğim budur: Yolunda öldüğüm, atınla mezarımı çiğne ki muradıma ölünce ereyim!)
Aşağıdaki beyitte ise acemi ocağında olduğu anlaşılan genç bir yeniçeri oğlana tutulduğunu söylüyor:

"Bir mah-ı nev yeniçeri sevdüm yine dila
Eyvah eger ki gelmez ise bu gice kola"

Şu beyitte de erkeğin bir oğlanı kendisine neredeyse bir kapatma gibi bağladığını, bunun ise çok sıkıntıya yol açtığı vurgulanmaktadır:

"Bir güzel oğlanı peyda eyleyince yol eri
Çekdürür bu zal-i gerdun âdeme bin bir bevri"

(İnsan bir güzel oğlanı elde edip onunla yaşamaya başlayınca felek ona bin bir sıkıntı çektirir.)
Nev'î-zâde Atayî:
17. yüzyıl şairlerinden Nev'î-zâde Atayî de *Âlemnümâ* adlı eserinde, dönemin oğlanlarını paragözlükleri yüzünden eleştirmektedir. İlk dizede geçen huban-ı şehir, şehrin güzelleri demektir ki bunlara şehir oğlanları deniliyordu:

"Ya huban-ı şehrün cefası nedür
Ki tir atsa la-büd hedef sinedür
Hevalar virüp her heva-darına
İder cümle ferdaların yâdına
Zer içün savar mest-efgendesin
Çağırdı çağırdı satar bendesin"

(Şehir oğlanları âşıklarına hep cefa eder. Tutkunlarına daha da umutlar vererek onu kendine bağlar. Lakin altın [para] için kendisine bağlı zavallı âşığını başından atar, onun yanıp yakılmasına hiç önem vermez.)

Boğaz'da geceleyin sandal gezintisine çıkanları anlatırken oğlanlar (hublar) ile kadınları (zenan) ayrı ayrı göstererek iki ayrı güzel tipini ortaya koyuyor:

"Geçer gâhi alay ile hublar
Olur zevrak anlarla dürc-i güher
Olur kimi tenhaca sandal-süvâr
Sadefle nitekim dür-i şah-var
Gelür nağme-zen daireyle zenan
Huruşende cin askeridür heman"

Devamında güzel dediği oğlanları övüyor:

"Virür hublar meclise ab ü tab
Boğazdan geçer mi güzelsiz şarab"

(İçki meclisine hublar [oğlanlar] güzellik katarlar. Bu güzeller olmadan boğazdan şarap geçmez. Güzel oğlanlar olmadan Boğaz'da eğlence, eğlence sayılmaz.)

Nedim:

Saray edebiyatının büyük ozanlarından birisi de 1730'da ölen şair Nedim'dir. O, Divan Edebiyatı'nın en lirik şairlerinden birisi olmakla birlikte, katı bir oğlancıdır. Küçük oğlanları kullanma sevdasındaki Nedim, "nazlı çocuk" dediği mektep çocuğuna, "Okula tenha yoldan git ki sana kötü niyetliler laf atmasın" derken aslında onu kendisine ayırmak derdindedir:

"Tıfl-ı nazım yürü git mektebe tenha yoldan
Harf atar belki sana bir iki bed-lehce harîf"

Bakıcı denetimindeki bir oğlan çocuğuna "Gel benim evime de bakıcın ben olayım" derken amacı o çocuğu kullanmaktır. Bunu da açık açık yazmaktan çekinmemektedir:

"Beşiktaş semtidir kâşânemizde rahat eylersin
Beraber sarılıp yatsak

Benim ey daye-perver tıfl-ı naz-ı dil-sitanım gel
Kulun olsun sana lala"

Aynı biçimde, daha dadısının kucağındaki bir oğlanı koynuna alıp kullanmak istediğini söylüyor:

"Kucağımdan kim alır ah o tıfl-ı nazı
Çıksa bir kerre hele dayenin aguşundan"

Şu beyitte de aynı istek belirtiliyor:

"Akide almağa gitdikçe lalası bulup fursat
Şeker gibi leb-i lalin öpüp ol tıflı pinhan sev"

(Bakıcısı şeker almaya gidince o çocuğun şeker gibi kırmızı dudaklarını öperek gizlice sev.)

Nedim'in tenha bir yerde sevişmek istediği, ama muradına ulaşamadığını anlattığı gazelde, sevgilisi (yâri) ona sinesini, gerdanını öptüreceğini vaat etmiştir, ama bu sözünü tutmamıştır. Bu sevgili fes takan bir oğlandır ve diğer oğlanlar gibi perçemini göstererek verici olduğunu ortaya koymaktadır:

"Olmadı tenhaca bir işret çemende yâr ile
Üstüme göz dikdi nergisler nigehban oldu hep
Gerdeninden sinesinden buseler etmişdi va'd
Cümlesinden n'eyleyim kâfir peşiman oldu hep
Bir nezaketle açup fes guşesinden perçemin
Şöyle göstermiş ki kim gördüyse hayran oldu hep"

Şair Nedim, daha bakıcının denetiminden yeni çıkmış, civankaşı denilen türden sarık saran, 15 yaşına yeni giren kucakların süsü dediği bir oğlana (efendi) tutulduğunu aşağıda açık açık anlatıyor:

"Bir cüvankaşı sarık sarmış efendim başına
Sürme çekmiş ıtr-ı şahiler sürünmüş kaşına
Şimdi girmiş dahı tahmînimde on beş yaşına
Gül yanaklı gülgüli kerrakeli mor hareli
Şeh-nişinler ziyneti aguşlar pirayesi
Dahı bir yıldır yanından ayrılalı dayesi
Sevdiğim gönlüm sürûru ömrümün sermayesi
Gül yanaklı gülgüli kerrakeli mor hareli"

Nedim, bir çocuğa göz koymuştur. Çocuğa önce "Sen böyle soğuk yerde neden yatıyorsun. Dadın görse seni döver. Daha yaşın da küçük, yalnız yatma üşürsün. Hava çok sert, koyundan çıkma kuzum" derken aslında onu kendi koynuna davet etmektedir.

Peşinden de ona şöyle diyor: Bir kadeh iç ey gonca ağızlı, böylece uykunu at. Gözümdeki hayalin gibi gel geç. Suretin gibi kucağımda kal. Hava çok soğuk koynumdan çıkma kuzucuğum:

"Sen böyle soğuk yerde niçün yatar uyursun
Billahi döğer dur hele dayen seni görsün
Dahı küçücüksün yalnız yatma üşürsün
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım
Bir cam çek ey gonca-dehen def-i humar et
Çeşmimde hayalin gibi gel geşt ü güzar et
Nakşın gibi ayine-i sinemde karar et
Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım"

"İzn alub cuma namazına deyu maderden
Bir gün uğrulayalım çerh-i sitem-perverden
Dolaşub iskeleye doğru nihan yollardan
Gidelim serv-i revanım yürü Sadabad'a"

Yukarıdaki dörtlükte şöyle diyor:

"Ey yürüyen serviye benzeyen sevgili! Gel, cuma namazına gidiyoruz diye anandan izin alalım. Böylece zalim felekten bir gün çalalım. Gizli yollardan iskeleye doğru varıp seninle Sadabad'a gidelim."

Bir erkeğin cuma namazına bir kadınla gitmesi mümkün olmadığından burada Nedim'in sözünü ettiği servi boylu sevgili, genç bir oğlandır. Anlıyoruz ki Divan Edebiyatı'nda "serv-i revan" diye anlatılan sevgili, kadın değil erkek, yani oğlandır.

Nedim, başka bir gazelinde beyaz fesli bir oğlanı sevdiğini anlatırken onun bir gözüyle yüz bin lisanı konuştuğunu; binlerce sohbet arkadaşı, yandaşı, seveni olduğunu söylüyor. Mahlas beytinde ona "begim" diyerek açık açık bir oğlana tutulmuş olduğunu ortaya koyuyor:

"Seyret beyaz fesde o zülf-i mu'anberi
Şeb-bûyu gör ki berk-i semenden kabası var
Bir çeşmi var ki bir nice yüz bin lisan bilir

Bin hem-zebanı hem-demi bin aşinası var
Bilsen begim ederdi seni eşk bi-karar
Şimdi Nedim'in öylece bir macerası var"

Bir başka gazelinde yine sevgilisine "begim" diye seslenerek oğlana tutulmuş olduğunu anlatıyor:

"Fırka-i erbab-ı dilden zümre-i zühhada dek
Hep esirindir begim hatta dil-i na-şada dek"

Kız gibi davranan oğlanları anlattığı şu beyti de çok ünlüdür:

"Kız oğlan nazı nâzın şeh-levend avazı avazın
Belasın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir"

Enderunlu Fazıl:

1759-1810 yılları arasında yaşayan şair Enderunlu Fazıl, *Çenginame*'de 39 erkek fahişenin adlarını vermiştir: Todori, Yorgaaki, Andon, Yasemen, Rub'iyye, Panayot, Tilki, Mısırlı, Latif, Altıntop, Hilalkaş, Tazefidan, Tensuh, Zernişan, Ziba, Yıldız, Mehtab, Kanarya, Kız Mehmed, Yenidünya, Ahil, Panayot'un Küçüğü, Yorgi, Fıstık, Yorgaki, Hoşfidan, Pandeli, Elmaspare, İstavri, Küçük Andon, Kıvırcık Oğlan Eski Fidan, Kanarya Şakir, Afitab, Gazab, Velvele, Pesend, Pamuk, Küçük Afet...

Şair Fazıl Bey, bu oğlanların çoğuyla ilişkide bulunmuştur. Onun bu çengileri pek iştahla anlattığı görülmektedir:

"Büyük Afet o güzel Yorgaki
Sime[143] benzer o vücud- paki
O eda ol reviş-i çalaki[144]
Sanma dünyada anın benzeri var
Tavr ü endamına âlem meftun
Deli eylerdi bizi vakt-i dügün
Olmasa anda o endaze burun
Âşıkın burnuna girse yeri var"

Bu erkek fahişeler yaşları ilerlese de mesleklerini sürdürmektedirler. Bu yaşlı, kıllı erkekleri kullanan sayısız erkek şehirde dolaşmaktadır:

143 Sim: Gümüş.
144 Reviş-i çalaki: Çeviklik hali.

"Ne demekdir bu ki pir olmuş iken
Gül ruhsarı[145] dahi solmuş iken
Bütün azasına kıl dolmuş iken
Yine aşkıyle yanar çakeri[146] var
Todori elli sekiz yaşında
Hem Frenk zahmeti var başında
Muy[147] zannetme heman kaşında
Deli orman gibi kılları var
Gerçi Andon dahi nazik-ter[148] idi
Eli ağzına uyar dilber idi
Taht-ı naz üzre bir İskender idi
İki bin âşık-ı kaşmeri[149] var
Yüzüne şimdi sinekler üşmüş
Lal-i şirine karınca düşmüş
O güzellik dediğin bir kuşmuş
Meğer anın dahi bâl ü peri var
Yasemen şimdi dikenlenmişdir
Nergis-i çeşmi kefenlenmişdir
Beli[150] her şivede[151] fenlenmişdir[152]
Ana[153] hala dahi çok müşteri var
Hoşçadır çehresi hem reftarı[154]
Ana çözdürme aman şalvarı
Katı çirkin o ten-i murdarı[155]
O Yehudi'ye yanaşma geri var
Puşt-ı Mısrî birisi de Şevki
Böyle se'islere her dem övgi
İntü ya seyyidi tahtı fevki
Bu tekellümde fesahatleri var[156]
O gümüş tenli olan Altun-tob

145 Ruhsar: Yanak.
146 Çaker: Kul, köle.
147 Muy: Kıl.
148 Nazik-ter: Çok nazik.
149 Âşık-ı kaşmer: Soytarı âşık.
150 Beli: Evet.
151 Şive: Tavır, ilişkideki farklılık.
152 Fenlenmek: Ustalaşmak.
153 Ana: Ona.
154 Reftar: Edalı yürüyüş.
155 Ten-i murdar: Pis beden.
156 Mısırlı puştlardan birisi de Şevki'dir. Bu türlü seyisleri hep övmek gerek. 'Ey efendi, çık üstüme, in altıma' der. Böyle konuşmada çok uzmandırlar.

Gö.ü uşşaka[157] olur hazır lob
Kala'sında bulunur daim top
Ehl-i aşk içre duacıları var
Zer-nişan, ismi güzel oğlandır
Bir iki âşıkı var hayvandır
Aşka bilmem ki neden şayandır
Beli isminde fakat bir zeri[158] var
Ola meftun-ı Kanarya canın
O da bir bülbülüdür hubanın[159]
Kaldırırmış kuşunu insanın
Bize mum tutduracak peykeri[160] var
Kız Mehemmed o da bir aşüfte
Yani hanlarda gezer alüfte
Malını çünki verirmiş müfte[161]
Kahbenin hasılı bin eri var
Yorgi lakin kuru bir oğlandır
Sanki humma ile bi-dermandır
Mürdedir şekl-i teni[162] bi-candır
Sînede sanki mezar mermeri var
Turşu'nun fıçısı[163] olmış medhal[164]
Ekşidir çehresi daim eskal
Sofra-i vuslatı[165] helva-yı asel[166]
Fıçıya pek de sokulma arı var
Koç olub şimdi Kıvırcık Oğlan
Kara manda gibi olmuş el-an[167]
Kuzu dermiş ona bazı hayvan
Ana koyun bir iki serseri var"

Böyle kullanılan gayrimüslim oğlanlardan bazıları da önemli görevler üstlenmiştir. Onlardan birisini şöyle anlatıyor:

157 Uşşak: Âşıklar, oğlancılar.
158 Zer: Altın.
159 Huban: Güzel oğlanlar.
160 Peyker: surat, yüz.
161 Müft: Beleş, bedava.
162 Mürdedir şekl-i teni: Vücudu ölü gibi.
163 Fıçı: G.t.
164 Medhal: Kapı, girilecek yer.
165 Sofra-i vuslat: Kavuşma ortamı.
166 Helva-yı asel: Arı balı.
167 El-an: Şimdi.

"Bir kıranta Venedik elçisidir
Sanasın Kuds-i Şerif[168] hacısıdır
Ten-i murdarı şarab fıçısıdır
Kâfirin hasılı kokmuş teri var
Muy ile ruyu olur bir kıl elek
Ona cınbısla çeker hayli emek
San debbag-haneye gimiş o köpek
Onu oğlancık eden berberi var[169]
Evi kar-hane-yi erbab-ı neşat
Cemmolur ehl-i zina ehl-i livat
Şak şak kir ile avaz-ı zurat
Hanesinde sanasın dülgeri var"[170]

Enderunlu Fazıl, *Çenginame*'de oğlan kullandığını açıkça yazmaktadır. Panayot bunlardan birisidir:

"Beni yağmaladı kâfir Panayot
Komadı hane-i dilde bana yurt
O dahi Tilki gibi bir deli kurt
Na-seza[171] çok reviş-i bedteri[172] var"

Küçük Afet denilen oğlanla da ilişkide olduğunu yazıyor ve onun kendisi gibi başka pek çok müşterisinin olduğunu da vurguluyor:

"Küçük Afet, beli bir afet-i can
Nice afet bu ki dil-suz-ı cihan[173]
İsmine cismi mutabık canan
Çengiler içre heman ol peri var
Bir zaman işte bu cananım idi
Mesned-i işvede sultanım idi
Malik-i taht-ı dil ü canım idi
Nice bin bencileyin leşkeri var"

168 Kuds-i Şerif: Kutsal Kudüs.
169 Yüzü ile kılları banki bir kıllık elek olmuş. Yüzünü temizlemek için cımbızla çok uğraşır. Onu gören, debbağhaneye girmiş bir köpek sanır. Onu oğlana benzeten ise berberin becerisidir.
170 Evi, keyf sahiplerinin toplantı yeridir. Oğlancılar ve kadın kullananlar orada buluşurlar. "Kamış" şakırtısından öyle kuvvetli sesler çıkar ki sanırsın ki evinde marangoz çalışmaktadır.
171 Na-seza: Yakışmayan.
172 Reviş-i bedter: Çok kötü tarz.
173 Dil-suz-ı cihan: Cihanın gönlünü yakan.

Osmanlı şehirlerindeki evlerde yürütülen cinsel ilişkiler çok çarpık hale gelmiştir. Sadece bilinen oğlanlar değil, onun bulunduğu evdeki diğer kardeşler, kadınlar hatta anası bile kullanılmaktadır. Oğlanın çalıştığı evdeki kadınların ve kardeşlerin de yenilecek hazır helva olduğu vurgulanmaktadır. Fazıl'ın aşağıdaki kıtaları oğlancılık dahil her türlü fuhşun şehrin kenarlarına doğru yayıldığını göstermektedir:

"Buyurun haneye davetci dedi
Size yetmez ise ol kahbe gidi
İşte evladı da var altı yedi
Zen ü hemşiresi var maderi var
Zen ü hemşiresi hazır helva
Davet eyler âna âlâ edna
G.tü güya ki cehennemdir ana
Hep gulamparelerin mahşeri var"

İşte 18. ve 19. yüzyıl Osmanlısı böyle bir ahlak ortamı içindedir.

Sümbülzade Vehbî:

Bu ahlak sisteminin bir başka tanığı da aynı dönemde yaşamış olan Sümbülzade Vehbî'dir.

1718-1809 yılları arasında yaşamış olan Sünbülzade Vehbî'nin hem Divan'ındaki şiirleri hem de *Şevk-engiz* adıyla yazdığı özel bahnamesi oğlancı yönünü açıkça göstermektedir. Vehbî, aslında bütün saray şairlerinin şiirlerinde kadınları/kızları değil, oğlanları anlattığını açıkça yazarak bu kültürün oğlancı kültür olduğunu şu beyitleriyle ortaya koymuştur:

"Mülket-i Rum'da hem şairler
Ehl-i dil pirleri mahirler[174]
Eyleyip vasf-ı civan-ı taze
Verdiler âleme can-ı taze[175]
Şuh-ı nev-hatt gibidir her divan
Oldu şirazesi hatt-ı huban"[176]

174 Anadolu'daki şairler ile gönül ehli pirler ve ustalar.
175 Şiirlerinde genç oğlanları anlatarak şu dünyaya yeni bir can verdiler.
176 Oğlanların yeni çıkan kılı gibidir her divan/şiir kitabı. O kitabın değerini gösteren ise, oğlanların güzelliğini anlatışıdır.

Osmanlı edebiyatını böyle özetleyen şair; özellikle *Şevk-engiz* adlı eserinde oğlancılığın, oğlanların ve oğlancıların durumunu pek açık biçimde anlatmıştır. Bu eseri inceleyen Bahadır Sürelli, metni günümüz Türkçesiyle yayımlamıştır. *Şevk-engiz*'in, geleneksel şehrengiz türünün bir devamı olduğu ortada. Lakin eserde temel konu, gulampareler (oğlancılar) ile zenparelerdir (zamparalar). Kadın kullanmak mı, erkek kullanmak mı daha iyidir şeklinde özetlenebilecek konu; aslında Gazalî'nin *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*'da anlattığı, "Gulampareler ile Zenparelerin Savaşı" bölümünün yeni bir yazımından ibaret gibi gözüküyor. Lakin bu eser, 18. yüzyıl Osmanlı ahlak anlayışının yansıtması açısından çok önemlidir.

Bir rivayete göre dönemin padişahı, Şair Vehbî'den rücû türünde bir yazmasını şiir ister. "Öyle bir şiir yaz ki beytin ilk dizesini okuyunca seni öldürmek isteyeyim, ikincisini okuyunca da aferin çekip seni ödüllendireyim" der.

Bunun üzerine şair tamamen oğlancı hayat tarzını yansıtan şu şiiri yazar:

"Azm-i hamam edelim,[177] sürtüştürem ben sana
Kese ile sabunu, rahat etsin cism ü can
Lalî şarap[178] içürem ve ıslatıp geçürem
Parmağına yüzüğü, hatem-i zer drahşan[179]
Eğil eğil sokayım iki tutam az mıdır
Lale ile sümbülü kâkülüne nevcivan[180]
Diz çökerek önüne ılık ılık akıtam
Bir gümüş ibrik ile destine[181] ab-ı revan[182]
Salınarak giderken arkandan ben sokayım
Ard eteğin beline, olmasın çamur aman
Kulaklarından tutam, dibine kadar sokam
Sahtiyenden[183] çizmeyi, olasın yola revan
Öyle bir sokayım ki kalmasın dışarda hiç
Düşmanın bağrına, hançerimi nagehan[184]
Eğer arzu edersen, ben ağzına vereyim
Yeter ki sen kulundan lokum iste her zaman

177 Azm-i hamam etmek: Hamama gitmek.
178 Lalî şarap: Kırmızı şarap.
179 Hatem-i zer drahşan: Parlak altın yüzük.
180 Nevcivan: Genç oğlan.
181 Dest: El.
182 Ab-ı revan: Akan su.
183 Sahtiyen: Parlak deri.
184 Nagehan: Ansızın.

Herkese vermektesin, bir de bana versene
Avuç avuç altını, olsun kulun şaduman[185]
Sen her zaman gelesin, ben Vehbî'ye veresin
Esselamun aleyküm ve aleykümesselam"

Vehbî Divanı'nda bulamadığımız bu eserin anonim olması ihtimali yüksek. Fakat şiirdeki hava, buram buram oğlancılık kokuyor.

Sümbülzade Vehbî'nin Divan'ında yer alan şiirlerde oğlancılık net biçimde görülmektedir. Kendisine iyi davranan ipek gibi saçı olan Bebekli bir oğlanı (civanı) şöyle anlatıyor:

"Gözcüsüdür hayali hisar-ı derûnda kim
Merdüm-nişin-i çeşm-i ümidim Bebeklidir
Tar-ı harir gibi göricek muy-ı perçemin
Bildim o nerm-hûyî civanı ipeklidir"

Şu beyitte ise fırsatını bulup bir yeniçerinin oğlunu (kuloğlu) kucaklamak istediğini dile getiriyor:

"Ortaya düşdüm deyü gâhi miyanın kollayıp
Ol kuloğlunun gehi boynuna kol salmalıdır"

Hizane dediği ortalık oğlanlarını kullanmak için onların derdinin çekilmeyeceğini de söylüyor:

"Ebna-yı zaman püştüne bâr olma hazer kıl
Kâm almag içün şive-i hizane çekilmez"

Yaşlıyken bile canlanıp oğlan sevdiğini belirtiyor:

"Köhne nahl-asa yetişdirmiş fidanı sanki Vehbî
Bir civan-ı taze sevmiş pir iken nev-salelenmiş"

"Civan sevmede ustayız" diyerek oğlancı olduğunu açıkça ortaya koyuyor:

"Sen duhter-i rez zevki ile tazelenirsen
Ey pir-i mugan biz de civan sevmede piriz"

185 Şaduman: Neşeli.

(Ey meyhaneci sen şarapla tazelenirsen biz de oğlan sevmede ustayız/onunla canlanırız.)

Şairlerin çoğunun oğlancı olduğunu, kendisinin de onlar gibi içkiye ve oğlana düşkün olduğunu, halkın da bunu görüp onu kınadığını şu beyitler gösteriyor:

"Bü'l-'acebdir kim olurken ekseri mahbub-dost
Bikr-i mazmûnu sever tab'-ı civanı şairin
Ta'n ederler bade vü mahbuba meyl ü şevkine
Halk insaf eylemez mi yok mu canı şairin"

Osmanlı üst tabakasının ahlak anlayışı o kadar çürümüştür ki sadece Vehbî gibi şairler değil, aksakallı şeyhler bile oğlanlarla şarap içiyor ve onları kullanıyor:

"Mey-i gül-gûn içermiş bir siyah perçemli dilberle
Ne dersin şeyh efendiye utanmaz aksakalından"

Sümbülzade Vehbî'nin şehrengiz türünde yazdığı *Şevk-Engiz* adlı eserde gulampareler (oğlancılar) ile zenpareler (zamparalar/kadın kullanan erkekler) ayrıntılı biçimde konu ediliyor. Dönemin sosyal ve ahlaki yapısını da gösteren bu önemli eserde oğlancının durumu şöyle anlatılıyor:

"Nev-civanlar için avare idi
Yani bir koca gulam-pare idi[186]
Her yerde geçerdi sühanı
Şöhret-i zatı Kazıkçı Yeğeni[187]
Gö.çü beg tekyesi dervişi idi
Halkaya girme büyük işi idi[188]
Belki derviş değil sahib-i post
Ser-tarik olmuş ulu mahbub-dost[189]
(...)
Maderinden de edip istikrah

186 Genç oğlanlar arasında başıboş olarak dolaşan yaşlıca bir gulampareydi.
187 Sözü her yerde geçerdi ve adı da Kazıkçı Yeğeni'ydi.
188 Gö.çü Bey tekkesinin dervişiydi ve halkaya girmesi en önemli işiydi. Buradaki halka zikir halkası değil, zincir seksi denilen, 8-10 oğlanın birbirlerine geçirerek oluşturdukları oğlanlar halkasıdır.
189 Aslında derviş değildi, ama bir post (tarikat mevkisi) sahibiydi. Tarikatlarının başkanı da bir oğlancıydı.

Kara kuru diyü etmezdi nigâh[190]
Görse bir taze fidan-veş hub-ru
Derdi virmez mi aceb şeftalu[191]
(...)
Nice yerlerde kazık kakmışıdı
Yani çok dünbelere çakmışıdı[192]
Sonra idbar ile bi-mal ü menal
Oldu pesmande-i rah-ı ikbal[193]
(...)
Kîri kalmış çıkıp elden para
Kimyacı gibi yüzü kara[194]
İçi boş kesesinin ağzı büzük
Bağlamışdı yine kaytanlı büzük
(...)"

190 Anasından bile iğrenirdi ve kara kuru diyerek yüzüne bakmazdı.
191 Bir genç oğlan görse hemen acaba şeftalisini (g.tünü) vermez mi diye düşünürdü?
192 Çok yerde seks yaptı, birçok g.te çaktı.
193 Sonra zora düştü, *malı mülküyle birlikte geleceği de bitti.*
194 Parası gitti elinde sadece s.ki kaldı, (hayal peşindeki) kimyacılar gibi yüzü kapkara oldu.

OĞLANLARI AVLAMA YOLLARI

Şair, bundan sonraki bölümde oğlancıların erkek çocukları nasıl kandırıp kullandıklarına dair ayrıntılı bilgiler veriyor:

"Kahvelerde çürüyüp kokmuş idi
Başını her deliğe sokmuş idi
Çok oyuncak var idi yanında
Hacıyatmaz dahi cüzdanında
Sokulup melabe-i sıbyana
Oyun etmişdi niçe oğlana[195]
Babayane görünüp çatmış idi
Çok oğullukların ağlatmış idi[196]
Kanda cem olsa güruh-ı etfal
Bu tufeyli idi anda derhal[197]
Çocuk aldatmağ idi pişesi hep
Böyle bazicede endişesi hep[198]
Kınalı bir kuzu edip peyda
Niçe masumı ederdi iğva[199]
Koyuna gel kuzucuğum der idi
Söğüşünden toya toya yer idi[200]
Geh kebuter uçurup dam ederek

195 Küçük çocukların oyunlarına karışıp nice oğlana oyun oynamıştı.
196 Babacan görünüp aralarına karışmış ve çok oğlanı ağlatmıştı.
197 Çocuklar nerede toplansa bu asalak hemen orada biterdi.
198 Sanatı sadece çocukları kandırmaktı ve bu oyundan başka bir şey düşünmüyordu.
199 Örneğin bir kınalı kuzu ortaya çıkartır, bu kuzuyla birçok çocuğu kandırırdı.
200 Gel bu koyuna gel kuzucuğum diye çocuğu içeri alır, onu kullanırdı.

Taklabazlıklar ile ram ederek[201]
Yavrucağım diyerek sıbyane
Kuşuna yapmışıdı çok lane[202]
Düğün eylerdi görüb sur-ı hıtan
Sünnet oğlanları ardınca heman[203]
Bir debistandaki tıfl-ı mekteb
Dese sütüyle okurken far gıbb[204]
Şevk ü ragbetle olup puye-künan
Bab-ı mektebde ederdi cevelan[205]
(...)
Mail-i muğbeçe-i Rum idi hem
Yana yana fennare-i mum idi hem[206]
Tutuşub ah Yanaki diyerek
O da bu nare yana ki diyerek[207]
Kilise kapısına turmuş idi
Beyze-i sürh tokuşdurmuş idi[208]
Bir tabibin adı olsaydı civan
Derdine ondan umardı derman[209]
Gencine kartına bakmazdı gidi
Belki Dipoğlu'na üftade idi[210]
Esb-i tazı ile ol köhne süvar
Tavşan oğlanların eylerdi şikâr[211]
(...)
Sürünür varıcak ol hammama
Niçe dellak-ı sefid-endama[212]
Peştemalin çoğı fevran itmiş

201 Kimi zaman da güvercinler uçurur, onlara taklalar attırır, evinde böylece tuzak kurar, çocukları kendine bağlardı.
202 Çocuklara yavrucağım diyerek onları evine alır kuşuna (cinsel organına) yuva yapardı. Bu edebiyat türünde cinsel organın yuvası g.ttür. Çocukların kullanılması böyle sembolize edilmiştir.
203 Bir sünnet düğünü duysa sünnet çocuklarının ardına düşüp düğün ederdi.
204 Bir ilkokuldaki süt çocuklarını görse fare gibi davranırdı.
205 Canla başla koşturup mektebin kapısı çevresinde dolaşır.
206 Meyhanelerdeki Rum garsonlara tutkundu.
207 Bunlardan Yanaki için yanıp tutuşuyordu.
208 Bu amaçla kilise kapısında dururdu. Deliğe hayalarını tokuştururdu. Beytin ikinci dizesindeki beyz-i sürh tamlaması bize anlamsız görünüyor. Bizce o kısım "beyze sürah" olmalıdır. Bu ifade, oğlancının tokuşturması, t.şaklarını oğlanın arkasına değdirmesi anlamına gelmektedir.
209 Öyle oğlancıydı ki eğer hastalansa ve bir doktorun da adı civan olsa şifa için ondan başkasına gitmezdi.
210 Oğlan olsun da fark etmez, gencine yaşlısına bakmazdı.
211 Arap atına binmiş gibi o yaşlı süvari "tavşan oğlanları" avlardı.
212 Hamama gidince beyaz vücutlu tellaklara sürtünürdü.

Çıkarıp taşraya üryan itmiş[213]
Berber oğlanına etse dileği
Derdi öpsem şu gümüşten bileği[214]
Hafta geçse gözüne inse tıraş
Tazesin bulmasa urmaz idi baş[215]
Görse baştardada bir seydi hub
Baş ururdu ona da ol menkub[216]
Küreğin çekmek içün ruz u leyal
Kış levendi yazılırdı fi'l-hal[217]
(...)
Görse bir eğri durur taze fidan
Kaldırıp tizce tayaklardı heman[218]
Bel viren niçe çürük divara
Tayak urmağla bulurdu çare[219]
Gece bir hanede olsa mihman
Yatağında yatamazdı huban[220]
Birisi savsa başından faraza
Gayrının ardına olurdı bela[221]
(...)
Görse bir künbed-i nev-bünyadı
Dünbe yadıyla edip feryadı[222]
Çok gümüş kubbelere çıkmış idi
Bildiği gibi yapıp yıkmış idi[223]
(...)
Kâh alt üst olup oğlan ile
Zevk-i tahtani vü fevkani ile[224]

213 Tellakların çoğu peştemalini atmış, çırılçıplak kalmış.
214 Berber çırağına da göz koyar, onun şu beyaz bileğini öpsem diye geçirirdi içinden.
215 Saçı uzayıp gözüne inse bile yeni bir berber oğlanı bulmazsa berbere gitmezdi.
216 Baştardada (savaş gemisinde) avlanacak bir oğlan görse, hemen ona başvururdu. Başvurmak, bağlantıya geçmenin dışında oğlanı kullanmak olarak anlaşılmalıdır. Dizedeki seydi sözünün saydi (avcı) olarak okunması gerektiğini düşünmekteyiz.
217 Onun küreğini çekmek için hemen kış levendi yazılırdı. Kürek, burada erkek organına göndermedir. Kış ise o levendin kıçıdır ve oğlancı ona yazılmaktadır. Yazılmak; birisinin sıkıca peşine düşmek, bağlanmak anlamını da içermektedir.
218 Buradaki taze fidan genç oğlan demektir. Onun eğri durması, ilişkiye açık olmasıdır. Dayaklamak ise fidana bir ağaç dayamaktır ki bu dayanan şey (dayak) erkeğin cinsel organıdır.
219 Nice çürük oğlana bu dayak vururdu/arkadan dayanırdı.
220 O bir gece bir evde konuk olsa, evdeki oğlanlar yatamazlardı.
221 Oğlanlardan birisi bunu başından atsa, gider diğerinin arkasına bela olurdu.
222 Kıçı belirgin yeni bir oğlan görse, onunla cinsel ilişkiye girmek için her şeyi yapardı.
223 Çok oğlanın beyaz kıçına binmiş, istediği gibi yapmıştı.
224 Oğlanlarla kimi zaman altta kimi zaman üstte olarak zevkin altını üstünü tadardı.

Kuh-ı dellal idi ser-bazarı
Geh dikiş geh tokuş idi kârı[225]
Muhtasar-hal-i cenab-ı livat
Bu idi sanma ki yazdık ifrat"[226]

Oğlancı ile zenpare (zampara) tartışmasında oğlancı cevap verirken kadını açıkça aşağılamaktadır:

"Merd olan eyleye merde rağbet
Şahs-ı na-merde sezadır avret[227]
Nev-civandır bilesin can-ı cihan
Âşık-ı pirin eder taze civan[228]
Nev-nihal-i çemenistan-ı cemal
Gonce-i taze-res-i bag-ı visal[229]
Dil veren öyle gül-i mümtaza
Gülşen-i ömrünü eyler taze[230]
(...)
Çekegör sineye her mahbubı
Kim komaz koynına her mahbubı[231]
Tıfl iken kaşı gibi ola hilal
Bedr olur varıcak on dördüne sal[232]
Bir civankaşı sarık başında
Böyle on dörde gire başı da[233]
(...)"

Şair, oğlanla sevişme faslını şöyle anlatıyor:

"Sarılıp ah efendim diyesin
A benim serv-i bülendim diyesin
O çekildikce sana şevk gele
Buse vermezse dahi zevk gele
(...)

225 İşi pezevenklerleydi, kimi zaman düzer kimi zaman düzülürdü.
226 İşte oğlancıların hali buydu. Sakın abarttığımızı da sanmayın.
227 Mert (erkek) olan erkeğe ilgi duyar. Ancak namert kişilere uygundur kadın.
228 Cihana hayat veren, genç oğlanlardır. Oğlanla buluşan yaşlılar bile gençleşirler.
229 Güzellik bağının yeni sürgünü, buluşma bağının yeni açmış goncasıdır oğlan.
230 Öyle seçkin bir güle gönül veren, hayat bahçesini yeniden kurmuş gibi olur.
231 Bulduğun her oğlanı koynuna al, çünkü kim ele geçirse onunla yatar.
232 Küçükken kaşı gibi ince bir aydır. Lakin yaşı 14'ü bulunca dolunay gibi parlar.
233 Başına bir "civankaşı sarık" sarar. Böyle 14'üne girene de baş (erkeğin cinsel organı) girmelidir.

Olarak gerdeninin hayranı
Edesin yani Boğaz seyranı
Çıkasın zevrak-ı ayşın kaçına
Çekesin Göksu'da körfez içine[234]
Otura yanına o mah-lika
Seyr-i mehtab idesin bi-perva[235]
Bağ u bostana da çekesin anı
Bozmaya keyfini ser-bostanî[236]
(...)
Mest olup çak ede pirahenini
Öpesin sinesini gerdenini[237]
Sine ayine-i billur gibi
Gerden-i simi ise nur gibi[238]
Âlem-i nur değil mi bu safa
Çekilir gâhice de etse cefa[239]
(...)
Ele girdikte heman öyle civan
Fırsat-ı vuslatı fevt itme aman[240]
Taş yatarken bulıcak tavşanı
Bas yatağında kaçırma anı[241]
Fehm eden derd-i dil-i uşşakın
Pek helak eylemeyip müştakın[242]
Size yatmam diyü eylerse de naz
Geçirirsin yine tenhaca niyaz[243]
Bir yalın yüzlü ocaklı *mahbub*
Yaksa da canı kun üm-el-matlub[244]
Şem ü *pervane-i der-hatır edip*
Şevkle rah-ı fedaiyye gidip[245]
Yanarak ateşini söyleyesin

234 İçki kadehlerini bilemez olup kayığını Göksu'da körfez içine çekesin.
235 O, Ay gibi parlak sevgili (oğlan) yanına otursun, sende onu mehtap seyreder gibi çekinmeden seyredesin.
236 Bağ ve bostan bahçelerine de onu götüresin, ama güvenlik amiri bostancıbaşı keyfini bozmamalı.
237 Sarhoş olup gömleğini yırtmalı; sen de onun sinesini, gerdanını öpmelisin.
238 Sinesi billur ayna gibi, gümüş gerdanı ise ışık gibi.
239 Cennet zevki sayılır bu safa, bu zevk için onun kimi zaman ettiği eziyete katlanmak gerek.
240 Eline öyle bir oğlan düşerse ilişki işini sakın elden kaçırma.
241 Derler ki: Taş, tavşanı yatarken vurur. Sen de bas yatağında, kaçırma onu.
242 Âşıkların gönül derdini anlayan, özlemini boşa harcamamalı.
243 Sana, yatmam diye naz yapsa bile sen ona sözünü gizlice geçirirsin. Burada gizlice geçirmek cinsel birleşmeye göndermedir.
244 Bir yalın yüzlü ocaklı oğlan, bütün arzuları arka üstüne çekip canını yaksa bile.
245 Mum ile kelebeği hatırlayarak arzuyla onun yolunda fedakârlık yapacaksın.

Düşdüm ayağına rahmet diyesin
Hoş gelir âşıka bu suz u güdaz
Sine-i ruşen eder böyle niyaz[246]
(...)
Tazenin cümlesidir can-ı cihan
Her birine ola canım kurban
(...)
Ne safagâhdır ol kubbe-i sim
Karlı dağlar gibi berrak u cesim"[247]

Sümbülzade Vehbî sonraki bölümde yine oğlanları anlatıyor:

"Mar-ı mahi yemedim derse yalan
Akdı surahına çok karayılan[248]
Gâhice rast gelip alet-i saht
Yerleri tırmalaya ol bi-baht[249]
İçine kan uyuşup ola revan
Dem-i basur-veş ol demde heman[250]
Kırılıp darbı ile kaytanı
Büzüğü açıla fehm et anı[251]
Sonra bed-çehre muhannes görüne
İbne renciyle mülevves görüne[252]
(...)
Ensesinde sürünür çok talib
Çıkar üste kim olursa galib"[253]

Dönem dönem yaşlı oğlanlara sempatiyle bakılmadığı anlaşılıyor:

"Olsa da yüklü semer-veş gerisi
Her katır puşta deme genç irisi[254]

246 Bu ateşli sözler ona hoş gelir, böylece onun içi sana ısınır.
247 O gümüş kubbe (g.t) çok zevkli bir yerdir. Hem de karlı dağlar gibi beyaz ve ulu görünür.
248 Balık gibi yılan (cinsel organ) yemedim derse yalan söyler, çünkü deliğine çok karayılan girdi.
249 Kimi zaman katı bir alete (cinsel organ) denk gelince o talihsiz oğlan acıdan yerleri tırmalar.
250 O zaman basurlu birisi gibi içine kan dolar.
251 Bu vuruşla k.çının bağı kopup g.tü açılır.
252 Sonra çehresi bozulur kadına döner, ibnelere has sıkıntıyla /öfkeyle pis görünür.
253 Peşi sıra çok isteyen/gulampare dolaşır, bunlardan baskın olanı onun üstüne çıkar.
254 Gerisi/g.tü yüklü semer gibi büyük bile olsa her kart puşta genç irisi diyerek iltifat etme.

Tıfl iken oynayacak emred olur
Sakalı batsa oyunu bed olur[255]
Haftada olmaz ise iki tıraş
Kılları fırçalanır başına taş[256]
Tutdurur çehresine usturayı
Yolunur bulmasa cinbistireyi[257]
Hüsnü bu vech ile bulsa payan
Hüsn tabiri ile muglim yaran[258]
O bıyıklansa hatt-aver derler
Ne hata müşke de benzer derler[259]
Öyle burma bıyıga denmen hatt
Hatt-ı butlandan ola belki galat[260]
O yoluk kaşlar olunca pür-mu
Yakışır mı ki dine çar ebru[261]
Halkasında dahı muy olsa ıyan
Kıl biter çeşm-i gulamide heman[262]
Görücek torba sakallı na-gâh
Aceb onlar da edip istikrah[263]
Nefsine eyleyerek levm ü itab
Yüzüne bakmağa etmez mi hicab[264]
Bazısı yapma yiğitlik de satar
Ardına tokunana pıştov atar[265]
(...)
Biliriz yosma kısım nice atak
Yatağan çıkdı düşündükde yatak[266]
Çok levendane eda kaşı keman
Eyledi pefteresin tire nişan[267]

255 Çocukken oynar, büyüyüp tüysüz oğlan olur, sakalı batınca işi kötüleşir.
256 Haftada en az iki kez tıraş olmazsa kılları fırçaya döner.
257 Çehresini usturayla tıraş ettirir, cımbız bulamazsa kılları yolunur.
258 Güzelliği bu biçimde sona erer, dostları da oğlancılar olur.
259 O bıyıklansa tüyü yeni çıkmış derler, bu hata sayılmaz miske benziyor diye hoş görürler.
260 Öyle burma bıyığa tüy demeyin, o olsa olsa kaba kıldan bozmadır.
261 O yoluk kaşları kılla dolunca kalemi bekleyen meleğe çar ebru (dört kaş: 2 kaş ile 2 bıyık) yakışmaz.
262 Kıçında bile kıl çıkar, hatta gözünde bile kıl biter.
263 Onu böyle ansızın torba sakallı olarak görürlerse diğerleri de iğrenirler mi?
264 Nefsine kızıp kendisini azarlayarak kıllanmış oğlanın yüzüne bakmaktan utanç duyar.
265 Oğlanlardan bazıları yalancıktan yiğitlik yaparlar, arkasına dokunana kurşun atarlar.
266 Bu yosmaların/oğlanların çok atak olduğunu biliriz. Onunla yatmayı düşündüğümüzde bazen yatak yerine yatağanla/kılıçla karşılaşırsınız.
267 Çok yiğit gözüken bu keman kaşlı güzel, alışkın kuşunu oka nişan eyledi.

Sokulup girmeğe geh öyle hize
Halkasından geçe dayim nize[268]
Hizdir elden ele geçmişe nam
Asl-ı mana[s]ı da tas-ı hammam[269]
Çoğunun şevki mey-i taba düşer
Âlem-i abda girdaba düşer[270]
Sızacak mertebede mest olıcak
Yıkılıp orta yere pest olıcak[271]
Döşenip keyf ile meydanda kalır
Üsteler makadının nakşın alır"[272]

268 Öyle bir oğlana sokulup girmeli, halkasından süngü geçmeli.
269 Elden ele geçmişin namı hizdir/oğlandır. Bunun anlamı da sadece hamam tasıdır. Yani hamam oğlanına benzetme var.
270 Oğlanların çoğu içkiye düşer, bu âlemde açmaza düşer.
271 Sızacak kadar içip orta yere yıkılınca...
272 O meydanda yatarken üsttekiler de makatını haklarlar.

ŞARKILARDA OĞLANCILIK

Üst tabaka arasında başlayan oğlancılık, zamanla bir hayat tarzı haline geldiğinden ister istemez yönetici tabakanın müziğine de yansımıştır. Güftelerde yer alan "Nev-civan/genç oğlan", erkektir. Tıfl diye geçen ise küçük yaştaki oğlandır. Bunların kır eğlencelerine götürüldüğünü, burada içirilip sarhoş edildikten sonra kullanıldıklarını sadece şairlerin anlatımlarından değil, Zekaî Dede'nin şarkısından da anlıyoruz.

Murat Bardakçı, şarkılara yansıyan oğlancılıktan bazı örnekler veriyor:

Şeyh Hacı Edhem Efendi'nin Karcığar şarkısında:

"Çok zamandır gelmedin ey nevcivanım yanıma
Gel bu akşam bir sözüm var gizlice sultanıma
Bunca yıldır hasretin kâr etti zira canıma
Gel bu akşam bir sözüm var gizlice sultanıma"

Zekaî Dede (1825-1897) ise, gençle "vuslata ermek" için hiç beklememiş, bu iş için şaraptan faydalanmıştır. Sipihr Ağır Semai'sinde "yöntemini" açıkça anlatıyor:

"Vardım yanaşıp fülk-i şarap ile suyunca
Ta mest edip ol tıflı Küçüksu'da soyunca
Sevdim sarılıp zülfüne ol serv-i hıramın
Yattım heves-i vuslat ile boylu boyunca"

Anonim bir türkü:

"Bugün bir keyfiyetim var
Ayvaz mey doldur mey doldur
Arada bir işretim var
Ayvaz mey doldur mey doldur
Çocuk sen doldur sen doldur
Kır ata bindim bahsile
Seni sevdim heves ile
Altın yaldızlı tas ile
Ayvaz mey doldur mey doldur
Çocuk sen doldur sen doldur"

Ayvaz'ın yanı sıra, Memiş adında bir "püser", yani genç bir erkek çocuk da, Diyarbakırlı Mahmud Çelebi'nin (17. yüzyıl) Maye şarkısıyla müzik literatürümüze girmiştir:

"Püser adın Memiş imiş
Gerdanın ham gümüş imiş
Âşıkların emmiş imiş
Gerdaneden gerdaneye"

Kara İsmail Ağa, daha önce kadınları konu alan çok sayıda eser vermesine rağmen, kendisini bir "bey"e kaptırınca, bu kez de onun için Hicaz'dan bir Yürük Semai döktürür. Sevgilisinin erkek olduğunu da ancak terennümde açıklar:

"...bir buse ver **beyim** yanağından,
Bir buse ver kiraz dudağından
Gel gel ki bu gönlü şad edem seninle"

Kemanî Ali Ağa (ö.1830'lar) da aynı yoldadır. Bir "civan"a âşık olur. Civanın perçemi amber saçmakta, gerdanı kâfura benzemekte, güzelliğiyle bakışları üzerine çekmektedir:

"Düştü gönül bir civana
Gelmemiş misli cihana
Hasılı kalmaz bahane
Bir nazar kıl zer-nişana
Perçem-i amber-feşânâ"

Tanburi Mustafa Çavuş da, Tarabyalı bir civana gönül vermiştir; civandan fesini çıkartıp perçemini göstermesini ister:

"Çıkalım sayd-ü şikâre
Çatarız belki o yâre
Geçmez gönül dilberinden
Dokunur zülf-i nigâre
Hüsnün gören seni ister
Aç fesini perçem göster
Yanıyor âşık-ı biçare
Tarabyalı bir civane"

Numan Ağa (ö.1834), Arazbarbuselik şarkısında, raks eden bir köçeğin kız mı, oğlan mı olduğunu ayırt edemediğini söylüyor:

"Gönlüm aldı ol meh-i simin bilek
Tavrı müstesna güzel reftan pek
Bir getirmiş böyle mahbubu felek
Kız mı oğlan mı bilinmez bir köçek"

Civan, Mıskalî'nin şarkısına da girmiştir:

"Sende nedir bu letafet
Bu güzellik bu zarafet
Sırma saçlı, kalem kaşlı
Bir nevcivan güzel afet"

Üçüncü Selim dönemi bestecisi Vardakosta Ahmet Ağa (ö.1794) da, padişahın köçeklerinden Yorgaki için Mahur bir şarkı yapar.

"Verir âşıklara halet
Güzel tavşan, kamer tal'at
Adı Yorgaki hem afet
Ne afet, afet-i devran"

Padişahından musahibine kadar sarayda çok kişinin başını döndüren Ahu, Numan Ağa'yı da "yakmış" olacak ki Ağa onun için Muhayyerkürdî bir şarkı besteler:

"Reftarı dilcû, perende Ahu
Rakkas-ı mehrû, işte budur bu

Mintanı telli, hem ince belli
Etvarı dilkeş, pek tatlı dilli"

Ahu, 18. yüzyıl sonlarının ünlü bir meyhane köçeği. Padişah meclisinde bile raks ettiği ve II. Mahmut'un onun için "Bakınca çeşm-i gazale/ Kopar meclisinde nâle" diye başlayan bir şarkı bestelediği rivayet edilir.

Aynı hükümdarın musahiplerinden olan ve şakalarıyla ünlü Said Efendi de, Ahu için bir Büzürg şarkı yapar:

"Meclise gel reftar ile
Yosma kesim etvar ile
Nazeninim, sinebendim
Memnun eyle güftar ile
Yalvarayım gel sarayım
Sen gelmezsen ben varayım
Ah, ah kuzum Ahu..."

Bestecisi bilinmeyen Irak makamındaki bir şarkıda ise, Süleyman adlı bir genç için Tanrı'ya yakarıyor:

"Yârab meded ol meh-i tabanımı[273] göster
Öldüm gam-ı hecr[274] ile ol canımı göster
Reftarı[275] güzel yani Süleyman'ımı göster
Rahmeyle[276] gözüm yaşına, cananımı göster"

Bir türküde ise, konu genç bir derviştir. Kime ait olduğu anlaşılamayan bu güftede, dervişe apaçık "üzerine konayım" deniliyor:

"Bârekallah hoş yaratmış gülse halk âlem güler
Serteser güldükçe bir gün, korkarım aklım böler
Aşkımın kervanı gelmiş, üstüne konmak diler
Kayil olmaz ise eğer, gel göçelim dervişçiğim"

Genç çocuklara düşkün bir hocayı ve okulunu anlatan şu gazel de bunlardan biridir:

273 Meh-i taban: Parlak ay.
274 Gamı hecr: Ayrılık ateşi.
275 Reftâr: Gidiş, yürüyüş.
276 Rahmeylemek: Acımak.

"Şehr-i İstanbul'u baştanbaşa seyrettim hep
Ne acib nesnelerle dolu sakla nazardan yârab
Seyrederek bir yolum uğradı temaşa kıldım
Gonca dilberlerle dopdolu bir hoş mektep
Hoca büründi gulampare cihan nehuster idi
Cümle koçulmağa gelmiş olan oğlanları hep
Hoca almış önüne bir sanem-i gonce lebi
Eyice talim eder ağız ağıza leb-ber-leb
Dedim ey hoca, bu önünde duran oğlancık
Elifi bayı bilir ye'ye dek bilir mi aceb
Dedi ki mektebe yakında geliptür bu dahi
Bunu da öğretiriz himmet edersen yap yap"

Yüzlerce yıldan bu yana, özellikle İstanbul beyzadelerinin dilinde dolaşan bir şiir vardır. Güya IV. Murat, şairlerden birine, "Bana öyle bir gazel yaz ki ilk mısralar çok ağır bir anlam versin, ikinci mısralar bu anlamı silsin ama şiirin metninde bir kesinti olmasın" buyurmuş.

İşte yüzyıllardır İstanbullu beyzadelerin akıl defterlerine kaydettikleri, bazen kitaplarının boş sayfalarına kasten okunaksız bir yazıyla yazdıkları ve meclislerde karşılıklı tebessümlerle okudukları bu gazelin aslını, vezni bozuk bir şekilde de olsa Ali Ufki'de buluyoruz:

"Ey büt-i şirin dehan, kameti serv-i revan
Bir gececik gelesin bizim odaya heman
Sen gelicek kapıya ite ite vereyim
Taşradan içeriye mahbubın hub-u zeman
Sen geçip oturasın, ben durup az az koyam
Bir kadehin içine sağ-ı mey-i erguvan
Serhoş olup yalasın dun ile kalkanı idem
Ekşilice çorbayı sana mahmur ey civan
Şöyle uram içeru, hiç kalmaya dışaru
Düşmeninin bağrına hançer-i tiğ-ı bürran
Lale-had mey içireni baş edüben gecirem
Parmağına ey sanem hatem-i zerrin nişan
İki tutam az mıdır anla deyu sokayım
Bu lale ve nergisi sarığına ey canan
Gayet hoşuma gelür bir ağaç kim erdeke
İki bölük zülfüne misk-i amber-feşan

Sen her sabah gelesin, Ahmed'ine veresin
Hoca selam aleyküm, şahım aleykümselam"

Ufki, gazelin baş kısmına "Şah Sultan Murat Han" diye yazmış, ama şairin Ahmed adında birisi olduğu bellidir. Gazelin sonraki yüzyıllarda elden ele dolaşan biçimi ise, şekil açısından daha düzgündür:

"Eğiliver sokayım iki tutam az mıdır
Lale ile sümbülü başına ey nevcivan
Bizim eve gelesin, ben kuluna veresin
Selamüke aleyküm, diyem aleykümselam
Bizim eve gelince ite ite girdirem
Dış kapıdan içeri izzet ile ve'l-ikram
Bacakların kaldıram, dibine dek daldıram
Ayağına çizmeyi, olasın yola revan
Önüne diz çökeyim, ılık ılık dökeyim
Ol gümüş ibrik ile destine ab-ı revan
Ruhsatınla çıkarıp iki yana sallayım
Şu kılıcı kalmasın dünyada sana düşman
İzin ver de sarılıp kucaklayıp öpeyim
Eşiğinin taşını, toprağını ey sultan
Sen önümden gidesin, ben ardından sokayım
Ard eteğin beline, çamur olmasın amman
Gel gidelim hamama, sürtüştürem ben sana
Kese ile sabunu, rahat etsin cism-ü can
Mest oluben içirem, tükrükleyip geçirem
Parmağına ey sultan, hatem-i zerrin-nişan"

Şiirdeki sözcükler yüzyıllardan bu yana hiçbir değişiklik göstermediğinden, "dest'in el, "ab-ı revan"ın akan su, "hatem-i zerrin nişan"ın da altın nişan yüzüğü anlamına geldiğini belirtmek, sözlerin tam olarak anlaşılması için yeterli olacağını düşünüyoruz.

Ali Ufki'nin kaleme aldığı *Mecmûa-i Sâz ü Söz*'de belki de en ilginç şiir, "Yave" yani "Saçma ve Anlamsız Söz" başlığı altında yer alıyor. Bazı yerlerinde vezin bozuklukları bulunan şiirde, kızgınlık duyulan bir erkeğe karşı bazı "özel" duygular dile getiriliyor:

"Behey kahpe, ne yüz ile söylersin
Âşıkların yüzden artuk var gibi

Puştluğundan naz-ü şive eylersin
Bir kalın y...a kasdın var gibi
Onda bunda veresiye verirsin
Çamurlarda engelleri sürersin
Etine bir uğrudan dürersin
Züğürtlükten akça derdin var gibi
İkrah eder her kim baksa yüzüne
Bakılır mı artık nüfus g.te
Eşek s.ki yeğdir bol büzüğüne
Dayanırsın, gelmez sana zor gibi
Senin yanında hiç kimse durmadı
N'eylesinler, kimse hayrın görmedi
Nice kertik girip g.tün burmadı
Bolluğu han kapısı kadar gibi
Yazık sana bu mekerler al olmuş
Kel başına türlü türlü hal olmuş
S.kten g.t deliğin bol olmuş
Gerçi derler beyaz daruklar gibi
G.t haceti olan senden ar etmez
D...n kenarları karar etmez
Tükrüksüz dalar s.kler zor etmez
Cünüplükten suya girmek az gibi
Hamallar tuttular seni belinden
S.ktiler doyunca nisbet yolundan
Bunu diyen bizar olmuş dilinden
İster güzellerden g.tü kör gibi"

Kıllanan oğlanlarla ilgili gerçekler şarkılara da yansımıştır. Kıl (mu/hat) ile ilgili olarak Bardakçı'nın şarkılardan yaptığı aşağıdaki alıntılarla bu konuyu sonlandıralım:

Genç erkek çocukları elbette büyüyecek ve sakalları çıkacaktır. İşte şairlerimizin, bestecilerimizin feryada başlayacakları zaman gelip çatmıştır...

Kimi besteci "sakalları çıktı, güzelliği kayboldu" derken, kimisi de sakalın o sevgiliye bambaşka bir hava verdiğini söyler, bazısı "sakallarını kes de yanıma gel" diye terennüm eder.

Müziğimizin en sanatlı parçalarından biri sayılan Küçük Mehmed Ağa'nın Evcara Beste'si de, böyle sakal üzerine kuruludur:

"Gelince hatt-ı muanber o meh cemalimize
Yazıldı mebhas-i sevda kitab-ı halimize..."[277]

Tab'i Mustafa Efendi de, Rahatülervah Yürük Semai'sinde, sevdiğinin sakallarının çıkmamasından yakınır:

"Hat geldi ruh-ı dilbere nevbet bize düştü..."

(Sevgilinin yanağına sakal gelince, bize nöbet tutmak düştü...)
Yahya Nazim Çelebi'nin en seçkin eserlerinden biri olan "Bayati Beste"sinde de konu, sakalın güzelliği bozmasıdır:

"Hat zait etti hüsnünü ben kaştayım dahi
Gün battı gitti, seyr-i kemankeşteyim dahi..."

(Sakal, güzelliğini ortadan kaldırdı ama ben kaşlardayım... Gün battı gitti, o yay çeken sevgiliyi seyrediyorum...)
Besteciler, sakaldan bazen memnundurlar. Onlara göre, sevdiklerinin çehresine yeni bir görünüm gelmiş ve yakışmıştır:

"Ebrusuna vesme, ruhuna gamze mi çekmiş
Çeşm-i siyehin sürmeleyip naze mi çekmiş?
Nev hat görünür salha-i ruhsaresi cana
Mecmua-i hüsne yeni şiraze mi çekmiş"[278]

(Kaşına rastık, yanağına gamze, siyah gözüne de sürme çekip kendisini naza mı salmış? Yüzünde yeni çıkmış sakallar görünüyor... Güzellik mecmuasına şiraze mi çekmiş?)
Taşçızade Recep Çelebi (ö.17. yüzyıl sonları) de, aynı meraktadır:

"Seyret izar-ı yâri hatt-ı müşg-bâr ile
Hoşdur çemende mevsim-i gül nevbahar ile"[279]

(Sevgilinin yanağındaki miskler yağdıran sakalları seyret... İlkbaharla beraber gül mevsimi, çimenler üzerine hoş olur.)
Sadık Ağa'ya göre sakal, ateş içerisindeki bir amber parçasıdır:

277 O Ay yüzlü sevgilimizin sakalları çıkmaya başlayınca, halimizi anlatan kitaba sevda bahisleri yazıldı.
278 Küçük Mehmed Ağa, Sabazemzeme Beste.
279 Mahur Beste.

"Hubun seninle leyl-ü nehar istinas eder
Hurşidden kamer beli nur iktibas eder
Sahn-ı ruhunda hâl-i siyehin gören beyim
Ateş içinde pare-i amber kıyas eder"[280]

(Ay'ın Güneş'ten ışık alması gibi, güzeller de gece gündüz seninle beraber gidiyorlar. Yanağının ortasındaki o siyahlığı görenler, ateş içine düşmüş bir amber parçasıyla karşılaştırıyorlar.)

Ebubekir Ağa, sevgilisin kendini aynada seyretse aksinin feryada geleceğini ve bakışların çokluğunun güzelliğini ayaklar altında ezdiği sırada sakallarının imdada yetiştiğini söylüyor:

"Bakılır mı o şeh-i kişver-i hüsn-abade
Etse mir'ate nazar aksi gelir feryade
İzdiham-ı nigeh etmişti cemalin pamal"

Cerrahpaşa Müezzini Halil Efendi'nin (ö.18. yüzyılın ilk yarısı) Hicaz faslının en seçkin bestelerinden olan parçası da, sakal üzerinedir. Halil Efendi'ye göre sevgilinin sakalı, bahar bulutunun gül bahçesi üzerindeki gölgesidir:

"Düşse zülfünden arak ruhsar-ı canan üstüne
Guyiya şebnem düşer gülberk-i handan üstüne
Zir-i zülfünden görenler hattını ebr-i bahar
Saye salmış sandılar sahn-i gülistan üstüne"

(O sevgilinin saçlarından yanağına ter damlaması, gülümseyen bir gül yaprağına şebnem düşüşü gibidir. Saçının altındaki sakallarını görenler, bahar bulutunun gül bahçesi üzerine saldığı gölge sanıyorlar.)

19. yüzyılın ilk yıllarında ölen Kemani Ama Corci ise, sakaldan hoşlanmamaktadır. Rast Ağır Semai'sinin sonunda "Ey sevgili, sakalını kes, başında kâkülün kalsın" der ve sakalın kıllarını birer askere benzeterek, "Kırılsın gitsin o askerler, onların kumandanı sağ olsun" diye seslenir:

"Tıraş et hattını cana, serinde kâkülün dursun
Kırılsa leşker-i hat gam değil, serdar sağ olsun"

280 Büzürg Ağır Semaisi.

Corci gibi düşünen Rıfat Bey de sakalın gölge yapmamasını, sevdiğinin tıraş olmasını ister ve güzelliğine güvenerek yaptıklarının yanında kalmaması için beddua eder:

"Olsun tıraş hatt-ı ruyin saye salmasın
Ettiklerin bu hüsn ile yanında kalmasın"

Görüldüğü üzere Osmanlı saray müziğinin sevgilisi oğlandır. Oğlancılık şiir gibi müziğe de sirayet etmiştir.

ANADOLU'DA OĞLANCILIK

Şehirlerde ortaya çıkan oğlancılık yüzyıllar içinde ülkenin kırsal bölgelerine de sızmıştır. Hal böyle olunca oğlancı tavır zaman zaman türkülere de yansımıştır. Bunun en eski örneğini Köroğlu ile Ayvaz arasındaki ilişkide yakalamaktayız. Bardakçı'nın anonim olarak verdiği türkü de Köroğlu türküsüdür. Bu türkülerin başka birisinde şöyle diyor Köroğlu:

"Koç Köroğlu derler, Ayvaz adıma
Düşenler kurtulmaz benim damıma
Merhametin yok mu bu feryadıma
Başı telli sanem Ayvaz ağlama"

Burada, Ayvaz'ın Divan Edebiyatı'nda da kullanılan "sanem/put-put gibi güzel sevgili" sıfatıyla anlatıldığı görülür. Köroğlu bir başka yerde ise kendisini Mecnun'a, Ayvaz'ı ise Leyla'ya benzetmektedir:

"Âşıklara vardır meyli
Riyazet çekmişdir hayli
Ben Mecnun olam sen Leylî
Gel Ayvaz'ın dolaşalım
Çamlıbellere bellere"

Osmanlı sistemi içinde hamam oğlanı gibi berber oğlanı da yer almıştır. Berber dükkânlarında oğlanlarla kurulan ilişki, oğlancılığın Anadolu'ya yayılmasında etkili olmuş gözüküyor. Bunun bir

örneğini Neşet Ertaş'ın okuduğu "Berber" türküsünde bulmaktayız. Türkünün sözleri şöyle:

"Getir berber getir de aynayı getir
Ak göğsün üstüne al beni yatır
Aman aman berberim
Yavaş yavaş gel beri
Usul usul sar beni
Ne de nazik halleri
Berberimin usturası mercandan
Bade alır bade verir fincandan
Aman aman berberim
Yavaş yavaş gel beri
Usul usul sar beni
Ne de nazik halleri"

Oğlancılığın 19. yüzyılda artık Anadolu şehirlerinde de görüldüğünü 1876'da İstanbul'da ölen Galip Paşa'nın şiirlerinden anlıyoruz. Oğlancı olduğu anlaşılan bu paşadan Bardakçı'nın aktardığı şu şiir, bu türlü ilişkinin Kastamonu bölgesinde yaygın olduğunu ortaya koyuyor:

"Köylü çapkınlar ile laflanayım dersen eğer
Geçer oğlan g.tün elbette kazıktan kazığa
Bana gakşek (sarhoş) diye akşam ne direndin vermedün
Yürü sık tut g.tünü gayrı ayıktan ayığa
Dinelirse y...ım dünyayı görmem Galib
G.t diye saldırırım dağda yarıkdan yarığa"

Yönetici tabakanın bozulan ahlak dünyası zaman içinde yönetilen kesimleri de etkileyerek ortaya çarpık bir cinsel ilişki anlayışı çıkartıyor. Bu çarpık ilişki biçimi, kadın-erkek birlikteliğinin kırılıp kadının günah unsuru gösterilerek kafes ardına alınmasıyla paralel gelişmiştir. Kadınların ötelenmediği Anadolu'daki Türk boyları arasında oğlancılığın görülmemesi bu tezin kuvvetli bir kanıtıdır.

Şunu açık olarak görüyoruz ki bu ilişki şekli kırsal alandaki Türk milletinin çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir.

YENİÇERİLER ARASINDA OĞLANCILIK

Topkapı Sarayı'nda ve zengin konaklarında ortaya çıkan oğlancılığın zaman içinde devletin diğer kurumlarına da yansıdığı görülüyor. Bu alanlardan birisi de yeniçeri ocağıdır. Bu ocağa alınan bazı gençlerin de yoldan çıkıp oğlan olarak kullanıldıkları anlaşılıyor. Özellikle "kuloğlu" adındaki oğlanlar bu ocakla bağlantılı olanlardır. Ocağa başlangıçta sadece Hıristiyan kökenli genç ve güzel oğlanların alınması nedeniyle burası oğlancıların av alanı haline gelmiştir. Sadece devlet büyükleri değil, onların çevresindeki katmanlar da kuloğlu denilen yeniçeri güzellerini avlamışlardır. Bu anlayışın temsilcilerinden biri de saray şairleridir. Taze ve tıfıl yeniçerilerden (acemi oğlanlardan) ele geçirilen bu tipler kullanıla kullanıla eskitilmişlerdir.

Gelibolulu Âli mecazi bir dille bunları çok değerli elbiselere benzetiyor. Bu değerli elbiselerin zamanla Kapalıçarşı tellallarının eline geçtiklerini, sonra da eski mallar gibi Bitpazarı'na düştüklerini şöyle dile getiriyor:

> "N'olaydı, cihan padişahı bu hikâyeleri bileydi. Onların gözaltında tutulması yolunda vezirlerin güzel tedbirleri görüleydi. Demek istiyorum ki yeniçeri takımını güzel odalara koysaydı. Sakalları gelinceye kadar bölükbaşıların gözetiminde kalıp çekinin ve acının kaç bucak olduğunu duysalardı. Kendilerinin adını kötüye çıkarmasalar, zamparalık havasıyla her gece bir toplantıya gitmeselerdi. Kaldı ki ayaktakımının diline düşerler, ellerinde olanı yok ederler (yani tecavüze uğrarlar). Hiç

olmazsa onların koruması altındaki hükümdarın değerli hazinesi müflis leventlerin eline düşmezdi.

Her biri varını yoğunu bol bol verip tükettikten başka, para kadar değerli ırz ve namusunu da yok etmezdi. O seraser diba giyecekler, Bezzazistan tellalları elinde gezer yürür; giderek eski püsküleri Kehle Pazarı'na şeref verir. Gül gibi katbekat kabaları berbat olup yılına varmadan soyunurlar. Susen ve yasemen gibi yalınkat bir sökük kaftanın içinde kalırlar. Kalanca ellerinde olanı da satıp evlenirler. Bundan sonra çifte çubuğa heves edip rençber olurlar. Sonunda geçimlerinin sonucu, bir uğursuz kocakarıyla bir yatağa düşmektir. Çoluk çocuğa karıştıklarında karılarıyla çok çekişir, az barışırlar. Çünkü birleşme hizmetinden kalıp kılıç çöngelip kalkan kullanmaları bir yüzden olur; fasıl fasıl ok yapışırlar. Sözün kısası günleri çekiyle sıkıntıyla geçer. Sükker-i mükerrer şerbeti yerine çoğu zaman öldürücü ağu içerler. Sonunda bu rezaletle dünyadan mihnet acısıyla göçerler."[281]

281 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.45-46.

OYUN VE EĞLENCEDE OĞLANLAR

Gelibolulu Âli, "Oyun ve Eğlence Düşkünü Olanların Tabakalarını Anlatır" başlıklı bölümde de ilginç bilgiler veriyor. Önce, oyuncu takımının genel bir değerlendirmesini yapıyor:

> "Oyuncular denilen işe yarar iş yoksullarının ve gurbet oğlanlarının birer oyuna düşkün olan, bir yana atılmışları vardır. Bunların bir alay atasını, anasını azarlamış değersizler olduğunu memleketin bilginleri bilir. Çünkü bunlar abdeste yüz yummazlar, namaz kılmazlar ve imama uymazlar, namuslu Müslümanları hiç sevmezler; abdestinde, namazında olan kimselere selam bile vermezler, nerede bir işe yaramaz yankesici ve öldürülmesi yerinde yolkesen varsa onlarla düşüp kalkarlar, onları bulurlar. Onların yakışıksız işlerini boş akıllarınca beğenirler."[282]

Cambazları kötüledikten sonra sıra kâsebazlara gelir. Kâsebazların, genç oğlanları kullanarak erkekleri oğlancı yapan pezevenkler olduğu anlaşılmaktadır:

> "Bir bölük de kâsebazlardır. Bunlar güzel seslilere rağbet ederler, usul ve makamlara uyarlar. Özellikle gümüş benizli, kâfur renginde boyunları altın gerdanlıkla donatılmış, şahlara yakışır eşsiz güzel delikanlılara türlü türlü, renk renk elbiseler

282 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.99.

giydirirler. Beyler ve beylerbeylerin şatırlarının kılığında ve Türklerin peyklerinin kılık kıyafetinde hoş tavırlarla meydana salarlar. Böylece dindarların ve ikiyüzlülerin nicesini belaya uğratırlar. Ömründe bir mahbuba (erkeğe) gönül vermemiş olanları oğlancı ederler. Ara sıra parsa toplamaya çıkıp para istendikçe o afet parçalarını musallat ederler. 'Akça vermeye gücü yetenler vermesin' diye nükteli sözler söylerler.

(...)

Sözün kısası buraya kadar anlatılan eyyam, nefsinin tutsağı, adı kötüye çıkmış, şehvetli hareketlere düşkünlükleri tamam bir bölük bahtsız, onmaz günahkârlardır ki bunca kavgadan muratları geçim işini yoluna koyarak fesatlarına alet olan tüysüz türüzsüzleri alıştırmaktır. Yani gündüzleri süslenip püslenerek oyunlarını göstermeye giderler; geceleri de yeme, içme ile kadeh döndürmeye çalışırlar. Böylece neşelendikten sonra dilberlerini (oğlanları) koyunlarına alırlar, şehvetlerinin gerektirdiğine göre sarılırlar. Nedir ki kârhane sahibi 'Biz pehlivanız' derler. Bugün, yarın sizi de böyle iş güç sahibi ederiz, diye vaatler ederler. O talihsiz ve bahtsız civancıkları inandırırlar. Hem onlar vasıtasıyla akça kazanırlar hem de onları ellerine geçirip kullanırlar. Bunlar hakkında 'Tanrı onları yere çalıp kahretsin, kıyamet gününde de onları yaptıklarıyla meydana vursun' derler."[283]

Yabancı kaynaklarda da bunu doğrulayan bilgiler bulunuyo Stephan Gerlach çok ilginç ve tanıdık gelen bilgiler aktarıyor:

"Ramazanda bazı satıcılar akşamları sokak sokak dolaşıp şerbet ya da başka içecekler satar. Bu içeceklerin bazıları yeşil renkte bazıları ise siyahtır. İnsanlar bunları içince neşelenirler ve hiçbir şeyi umursamaz hale gelirler. Bazıları genç ve güzel oğlanlar tutarlar, onlara ipekli kumaştan bol, büzgülü uçucu elbiseler giydirirler. Bu oğlanlar kıyafetlerinden hemen tanınırlar. Bunlar başlarının önünden ve arkasından bir tutam saç uzatıp bir örgü haline getirirler. Bu kıyafette göze hoş görünürler. Efendileri, bu çocukların eline küçük bir kâse verirler ve içine bu tatlı içecekten bir veya yarım akçelik kadar

283 *Age*, s.99-101.

doldururlar. Bundan içmek isteyenler, küçük bir kâse dolusu içecek için 10-15 akçe öderler, çünkü asıl amaç o güzel oğlanı seyretmektir. Hatta ona âşık bile olurlar; bazıları öyle galeyana gelirler ki oğlanın göğsünde, kollarında yaralar açarlar. Böyle oğlanlara Konstantinopolis'te çok sık rastlanır. Bazıları büyüyünce bunu meslek haline getirirler ve duruma göre 2, 4, 6 hatta 10 duka bile alırlar. Böyle oğlanlar nereye giderse beş-altı kişi de peşlerinden gider, tıpkı şekerin veya kancığın peşinden giden köpekler gibi... Bu kötü alışkanlık, yüzlerce tutsağın bir arada yaşadığı hapishanelerde de çok yaygındır."[284]

284 Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü (1573-1576)*, c.1-2, çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007, s.581-582.

İÇKİ MECLİSİNDE OĞLANLAR

Osmanlı toplumunda içki meclislerinin çok yaygınlaştığını, hatta bunun kurallarının bile oluştuğunu yazarın anlatımı ortaya koyuyor. İçki meclislerinde şarkı türkü okuyanların, sakilerin tüysüz türüzsüz güzel oğlanlardan seçilmesi öneriliyor. Bu da içkili toplantıların aynı zamanda oğlancılık merkezli eğlence olduğunu gösteriyor. Bu durumu ise Gelibolulu Âli'nin anlatımı gösteriyor:

"Gizli değildir ki içki meclisi olan toplantıda mutlak güzel guyende ve hanende takımından olan, el üstünde gül yanaklılar, sonra saki adıyla hizmette ve toplantıda bulunanları görüp gözetmekte ve mir-i meclisin (meclisin büyüğü) mizacına uygun harekette elinden geleni yapmak üzere ve aranan tüysüz türüzsüz birinin elbette bulunması gerektir. Safa sofrasında ayak üzerine durmak işinin başka hizmetlilere verilmiş olması yeğrektir. Şu şartla ki kelleler kızışıp da ürkeklikler, çekingenlikler bade ateşiyle yumuşadıktan sonra onlara da ara sıra kadeh sunulsun. Hatta iltifata layık olan emektarlara mir-i meclisin elinden kadeh (içki) verilmeli ki iltifat görenlerin meclisinde bulunanlarla birlikte oturmadığından bir bakıma gönlü hoş olsun. Özellikle gözceğizine getirip (gözüne ilişip) aykırı hareketler ve iltifatlar gördükte görülmesi saklanmış olur.

İçki sohbetlerinde börekler ve ağır yağlı yemekler doğru değildir. Pilav kısmından başka yağlı yemeklerin de değmede

görüldüğü yoktur. Çünkü hükema katında, zariflerin kanununa ve akıllı kimselerin düşüncelerine göre, içki meclisinin ayrılmaz yiyeceği, yarı-pişmiş kebap ile ekşili çorba, kavurmalar ve köfteler gibi hazır yemekler, hele denizden çıkan balık türünün çeşitleri ile bavurya, istiridye, ıstakoz, teke ve midye makulesi sonsuz mezelerdir.

Bundan sonra, içki meclislerinde aşırı derecede dolular içmek, henüz içki meclisi karışmadan ve dostların kelleleri kızışıp sohbete koyulaşmadan dolu vurmuş meyveli ağaca dönüp her kişi hele dili diline dolaşıp kusmak, akıl ve idrak ve edeplerinden kalıp susmak, ayak takımından olan beyinsizlerin, çoğu meclis yol yordamının nidüğünü bilmezlerin, kişiyi kötü yola kılavuzlayan şeytanların işidir. Zarifler bölüğüne ne gerektir ne de onlara yakışan bir haldir. Şanı yüce cömertlerin ve unvan sahibi olarak anılan büyüklerin ve safa ehlinin meclislerinde 40-50 kadar mezelikler, fıstık, fındık ve kavrulmuş badem bol bol olmalı. Sofra, balık yumurtası, havyar ve pastırma türünden yiyeceklerle dolup taşmalı. O mevsimde bulunan türlü türlü meyvelerle meclis donatılmalı; hele vazolara çiçekler konmalı ve gül zamanı ise, taze gül yaprakları ile o bezm süslenmelidir. İnce yaratılışlı olanların şanının büyüklüğü bu türden gerekli nesnelerin bulundurulmasını ister."[285]

Bu içki meclislerinde ve diğer toplantılarda bazılarının hizmet eden civanlara cinsel iştahla baktıkları, bu bakışlara kimi zaman ahuya benzetilen süslü güzel oğlanların karşılık verdikleri dile getiriliyor. Böyle iştahla bakan oğlanın ve ona bakan erkeğin öldürülmesi gerektiği anlatılıyor. Buradan da anlaşılıyor ki Osmanlı aristokrasi oğlanları kullanma hakkını tekelinde tutmak istemektedir. Lakin sistemde kuvvetli kaçaklar olduğundan şiddetli cezalar uygulanmaktadır. Aşağıdaki satırlar bunu gösteriyor:

"Kimi edepsizler, hükümdarlara hizmet yarı süluktur; sırrından gafil nice nâdanlar, büyüklerin ve ileri gelenlerin meclislerine vardıkları zaman hizmetkârlarına şehvetli bakışlarla göz dikmeyi uygun bulurlar. Hem mir-i meclisten utanmazlar, hem şehvetle bakmanın haram olduğunu gerçek sanmazlar.

285 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.158.

Oysa aşçı köpekleri gibi gözlerinden doyarlar. Ne onların vuslat nimetinden tatlanmaya güçleri yeter ne de o güzelliklerden doyarlar. Onun gibilerin yedikleri nimetin gözlerine durması yerindedir. Çünkü nankör oldukları şaşılacakların şaşılacağıdır.

Kimi olur ki bu türlü edepsizce davranışları, içki meclisinde olur. Sarhoşluk halinde olduğundan, zaman olur, haksız yere kan dökülmesine yol açması da gerçektir. Yani o bahtsızların bakmaları halinde, tesadüf, genç hizmetlilerden biri gül gibi gülerken görünür ya da gonca gibi kırmızı dudağı tatlı tatlı gülümserken görünür. Böylece o nankör kişiyle söz birliği etmiş sanılıp işaretleştiğine yorulur. İkisinin de gazaba uğrayıp öldürülmesi olağandır. Oysa gerçekte, o öldürülmesi vacip olan kişinin bakışlarındaki uğursuzluğun o suçsuz civana sıçradığı anlaşılır.

Onun gibi adamın gözü çıksın da murat denilen güzelin yüzünü görmesin. Cellatların işkenceler dolu pençesi sonunda onun iki gözünü çıkarsın.

Çoğu bu türlü küstahlıklar, şehir oğlanı cahillerinden olan nice kör olasıcılardan çıkar yahut sazende ve guyende denilen pespayelerden görülür. Gerçi kötülerin kötüsü olan kimi horyatlar, yani idrak ve akıl nimetinden yoksun olan yâdlar, kimi defa olur ki bir ağzı mühür gibi olanın lal taşına bakarlar kalırlar. Edepten çıkmak çirkinliğini anlamayıp bakar gibi gözü ahulara bakarlar. Oysa muratları kör nefislerinin tamaı ve şehvetle bakış değildir. Belki hayvanlıklarından gelen yakışıksız halleridir, gerçekten ab-ı hayvani zevki değildir. Şüphesiz o türlü küstah bakışların suçunun bağışlanması istenir. Çünkü onlar akıllı kişilerden değil, bir bölük nâkes adamlardır.

Öküz gibi gördüğü her ahuya bakan, hele bakarken dehşetle ağzının suyu akan kimseye ne zaman 'Ne bakarsın?' denilse o kesik-kuyruk ne kızar ne de de utanır, terler. Onun gibi eşeği kimse, adam yerine koymaz, zarifler ona lanet okumaz."[286]

286 *Age*, s.161.

SAKİ KİMDİR?

Saray, köşk ve yalı bahçelerinde yaşanan tatlı hayatın gül, bülbül, şarap ve sevgili gibi sembollerle Divan (saray) Edebiyatı'na yansıdığı bilinmektedir. Bu şiirlerde gördüğümüz sevgili büyük ölçüde oğlan sevgililerdir. Divan Edebiyatı denilen Osmanlı üst tabakasının edebiyatında karşımıza sıkça çıkan "saki" de bu oğlanlardan başkası değildir. Sakiyi, içki sunan bir kadın gibi yorumlayan edebiyat tarihçileri gerçeği çarpıtmaktadırlar. Erkeklerin bulunduğu bu eğlence ortamında kadınlar asla yer almamışlardır. Bırakın meclise girmeyi, kadınlar bu işlerde dolaylı olarak bile hizmet etmemişlerdir.

Sakiler, güzel ve parlak oğlanlardan özel olarak yetiştirilmişlerdir. Görevleri ise, ulu̇ların şaraplı, çalgılı, şarkılı eğlencelerinde (işretlerde) içki sunmaktır. Necati Bey bunu şöyle anlatıyor:

"Meclisde saki desti ile el bir eyleyüb
Şol gül gibi şarabı ayaga düşürdiler"[287]

(İçki meclisinde saki ile şarap testisi işbirliği yaptılar ve o gül gibi şarabı ayağa düşürdüler.)

Yavuz Sultan Selim'in has adamlarından olan Şair Revanî, *İşretname*'sinde sakiyi anlatırken şöyle diyor:

287 Buradaki ayağa düşürmek deyimiyle, hem herkesin çok içtiği belirtiliyor hem de "ayag" eskiden büyük şarap kadehi anlamına geldiğinden şarabın büyük kadehlerle içildiği anlatılıyor.

"Öpüşmekde kolunı boynına sal
Revanî leblerin sen ağzına al
(...)
Nukl yerine vire buselerden
Suna dayim şeker san buselerden"

Bu beyitler, sakilerin bedensel bir aşkla sevilmek istendiklerini ve sevildiklerini pek açık gösteriyor ve şöyle diyor: Sakiyi öperken kolunu boynuna at, dudaklarını da ağzına al. Sana daima çerez yerine o şeker öpücüklerden versin.

Başta devleti yöneten kadro olmak üzere Osmanlı erkekleri bunlara âşık olmuşlardır. Bu aşkı, o sakileri anlatan saray şairlerinde de şiddetli biçimde görüyoruz. İşte o sakilerden birisini ve ona duyduğu arzuyu Lale Devri'nin sembol şairi Nedim şöyle anlatıyor:

"Sakiya meclise gel cismime gelsin canım
Ahdler tevbeler ol sagara kurban olsun
Ayağın sakınarak basma aman sultanım
Dökülen mey kırılan şişe-i rindan olsun
Merhaba etdiğin ellerle reva mı göreyim
Eller emsin o şeker lebleri de ben durayım
Bari lutfeyle a zalim biricik yüz süreyim
Payin olmazsa eğer guşe-i daman olsun"

Oldukça anlaşılır bir dille yazılmış olan bu şiirde şair Nedim şöyle diyor:

"Ey saki içki meclisine gel ki bedenime can gelsin. Bir daha içmeyeceğim diye ettiğim tövbeler elindeki kadehe kurban olsun. Ayağını yere sakınarak basma benim sultanım. Dökülen içki, kırılan rindlerin kadehi olsun.

Başkalarına merhaba demeni nasıl kabul edeyim? Senin o şeker gibi dudağını eller emerken ben nasıl durayım? Bari biraz anlayış göster ey zalim (sevgili) yüzümü süreyim; ayağını uygun bulmaz isen eteğinin bir kıyısına."

Sakiyi anlattığı bir başka gazelinde de şunları söylüyor:

"Çokdan ey saki gelüp sinemde mihman olmadın
Derdime destindeki sagarla derman olmadın[288]

288 Ey saki, çoktan beri gelip de kucağımda konuk olmadın. Derdime de elindeki kadehle derman olmadın.

Mahsın mehden güzelsin belki amma neyleyim
Ah bir şeb burc-ı aguşumda taban olmadın[289]
Hayli demdir kim belin kocmağa kasd etdikçe ben
Naz ile benden yine bana girizan olmadın"[290]

Sümbülzade Vehbî bir gazelinde sakiye şöyle sesleniyor:

"Her kadeh başına olmazsa da ol mest-i gurûr
Lebin öpdürmege verseydi cevaz ikide bir"

Yukarıdaki beyitten de anlaşılacağı üzere Osmanlı kültüründeki sakinin görevi içki dağıtmakla sınırlı değildir. Onun mutlaka bir veya birkaç erkek âşığı vardır. O âşıklar sakiyi öpüp kullanmak peşindedirler.

Sakiye yönelik bu türlü övgüler; erkek erkeğe ilişkinin meşrulaştırıldığı, hatta saki üstünden kutsandığı bir ahlak sisteminin göstergesidir.

Sakilerin sevilen, öpülen ve kullanılan oğlanlar olduğunu kabul etmek istemeyen akademisyenlere en açık cevabı Divan Edebiyatı'nın doruklarından birisi olan şair Bakî veriyor.

İmparatorluk kültürünü şiirlerine yerleştiren ozan, şu beytinde sakilerin içki meclisinde dudağından öpüldüğünü ortaya koyuyor:

"Bade hayli alındı meclisde
Öpdiler sakiyi dudağından"

II. Mahmut döneminin şairi ve seçkinler kesiminin akıl hocası Aynî, *Sakiname*'de, sakinin 13-14 yaşında olması gerektiğini belirtiyor:

"Ola saki edib ü sahib-esrar
Melek-hû mah-sima mihr-ruhsar
Kız oğlan kız ola ziyy-i püserde
Bir eşi olmaya cins-i beşerde
Açık meşreb şeker leb tatlu dillü
On üç on dört yaşında meh misillü"

289 Ay'sın, Ay'dan bile güzelsin belki ama ne yapayım ki bir gece kucağımın burcunda (ufkunda) parlamadın (doğmadın).

290 Ben uzun zamandır belini kucaklamak için çabalıyorum ama sen nazlanıp bana gelmiyorsun.

İşret meclisinde bütün gözler sakidedir, herkes onu kapmak üzere hazır gibidir:

"Hıram itse ayak üzre o afet
Kopa bezm-i şarab içre kıyamet
Kadeh nuş eyledükçe çeşm-i nazı
Şikâr eyler uçarken şah-bazı"

Dönemlerinin tanığı olan şairlerin anlattıkları gösteriyor ki 1400'lerden 1800'lere kadar 400 yıllık süreçte sakinin kimliği, görevleri, konumu, ondan beklentiler hiç değişmemiştir.

Bugüne kadar edebiyat tarihlerinde güzel bir kadın gibi gösterilen saki, aslında 14-15 yaşlarında, parlak, güzel, işveli bir oğlandır. Saki, bir içoğlanı konumunda olduğundan sahibinin onu istediği gibi kullanma hakkı vardır. Elbette ki işret anında sofrada bulunan diğer erkeklerin de sakiye göz koydukları, onu kucaklayıp öpmek istedikleri anlaşılıyor. Sistem içinde bu bir kural haline geldiğinden bütün saray şairlerinde aynı anlatımlara, aynı isteklere rastlayabiliyoruz.

UŞAK OĞLANLAR VE CEZALARI

Osmanlı egemen sınıfında oğlancılık öyle yaygınlaşmıştır ki zengin evlerindeki erkek uşaklar ve oğlanlar da birbirlerine tutulmaktadırlar. Bunların birbirleriyle ilişkiye girmeleri, efendinin kullanacağı bir oğlanı başka bir hizmetlinin kullanması, efendilerin düzenine karşı çıkmak anlamına gelmektedir. Bunu yapanlar, denize atıp boğmak da dahil her türlü cezayı hak etmiş sayılmaktadırlar. Gelibolulu Âli bunun neredeyse kural haline geldiğini yazmaktadır:

"Tüysüz türüzsüz uşakların birbirlerini kıskanmakla kinlerini ve kıskançlıklarını meydana vurmaları bir bakıma hoş görülebilir. Ama âdet edinip ikide birde kıskançlığını belli etmesi tedirgin ettiğinden dolayı bir kötülüktür. Kısacası, tuz-ekmek hakkını bilmeyen kuldan, bir köpek [daha] iyidir. Gerçi o insandır, öteki ise köpektir; nankör kul, insan yaratılışında bir domuzdan beterdir. Yani yoldan çıkmışlık batağında bir kara canavardır. İkide birde kendi hizmetini anan, efendisinin nimetini hatırlamayan, boş aklınca 'Bunca yıl hizmet ettim' diyen, 'Efendimin çekisinden, işkencesinden başka nesnesini görmedim' sözünü söyleyen ne dünyada onar, yeter ne de devlet ve mutluluk rahatına yeter. Ne ev bark olup çoluk çocuğa karışır ne de berhordar olup oğul, kız bahçesinin yemişlerini yer. Daima yeler-onmazlığı elde birdir, ömrü sonuna erinceye kadar feleğin kahrına uğrar, bir bahtsız derbeder olur. Kul ise, kapı kapı satılmaktan kurtulmaz. Yanaşma ise, iki yaka isi olmaz. Öldürülmesi gerek bir geberesi olması gerçekleşir.

Tüysüz türüzsüz harem hizmetkârları kollarına dağ yakıp köyündürmek edebi terk ile asiliktir, azmışlıktır. Hele şerhalar çekmek ve bazılarını çivitlemek bununla birlikte 'Efendimiz görmesin' diye başka bir bahaneyle bağlayıp göstermek, bunu yapanın bağlanmasını gerektiren bir başkaldırmadır. Demek isterim ki hiç sorup izlemeden o gibilerin kırkılması ya da kırılması gerekir. Eğer bir güçlü dilekçisi (arzulayanı) çıkarsa gizlice denize atmak gerektir. Çünkü kendisi genç olduğu halde o türlü kalleşçe işler yapması eğer 'Uşaklardan birine âşık oldum' demekse velinimetine hıyanet etmiş olur. Ve eğer 'Bana gizliden gizliye muhabbet edenin aşkına yandım' demekse kendini harcadığı meydana çıkar. İki yönden de ortadan kaldırılmaları gerekli olur. Göz yumulduğu takdirde o haremdeki hizmetkârların utanmaları ve edepleri kalkar. Berş ve afyona döşenseler ve terkip ve gubar-ı benge rağbet edip bulduklarını yeseler, adamakıllı ağaçlanmaları vaciptir. Yani iyice değnekten çekilip dövülmeleri gerektir ve mutlaka lazımdır. Ta ki başkalarına ibret olsun. Her birinin keyfe tutulmakta ihtiyatla deprenmesi gerektiği belli olsun."[291]

291 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.48.

YATAK ODALARINDAKİ DURUM

Osmanlı devlet çarkını yürütenler, evin işlerini yürütmek için içoğlanı olarak aldıkları hizmetkârları, cinsel iştahlarını gidermek için kullandılar. En yüksek hukuk makamında bulunan bir kadıaskerin (kazasker) böyle bir ilişkisini de anlatıyor Gelibolulu Âli. Anlatım biçimi ise işin vahametini ve ne kadar cazip gösterildiğini gözler önüne seriyor:

"Devletlilerin haremine gitmek ve içoğlanlarının oturduğu mutlu alana girmek izin olmadıkça hoş görülmez, doğru değildir. Yani bu hal, her ne denli mahrem geçinip de kendisini evden sayan aklı kıt takımından bile çıkmaz. Onlardan da görülmez. Yine orta tabaka halkın kahvehanelerine destur demeden girmek ve ayrıca kapıcıları olmayan odalara hiç olmazsa öksürerek girmeyip ansızın girmek hoş olmayan yakışıksız bir harekettir. Ev sahibini, uygunsuz bir iş üzerinde bulması ve fail ve meful, akıl almayacak bir utanç altında kalıp ayıplanmasına yol açmaktır. Ve kirli ayıplarını açığa vurarak onu rüsva eylemektir ve yanlıştır.

Zamane kadılarından birisi, bir akşam kadıaskerlerden birinin halvethanesine ermiş, yani izin almadan ve uşaklar duymadan ansızın kitaphanesine girmiş. Oysa insanlık bu ya, kadıaskeri nefsini körletmek üzere bir işe girişirken görmüş. Oğlanlardan birinin yüksek köşkünü, şehvet selinin kabarmasıyla yıkar bulmuş. Boş aklınca onun gizli ayıbına vâkıf

olmakla kendisinin başı ve sığınağı olana üstün gelmiş. Gerçi sus payı olarak istediği 150 akça kadılığa ulaşarak geçimini düzmüş. Lakin bu pervasız küstahın delikanlılığında bu işin sonuna varmış bir meful olduğu, iki kıllı olduğu (bıyığı ve sakalı çıktığı) zamanda oğlancılar takımına öncü Lût ümmetiyle aynı meşrepte (oğlancı) olduğu ve heva ehli (nefsine düşkün) idüğü (olduğu) bilinmiş. Belki de o günlerdeki iki zevklilerden (hem oğlan kullanan hem de kendisini kullandırtan) sayılan kötü yaradılışlı bir muhannes (kötü, kadın yaradılışlı) olmasının gerçek olduğu meydana çıkmış."[292]

292 *Age*, s.166.

KADIZADELİ OĞLANCILAR

17. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a hâkim olan gerici bir akım ortaya çıktı. Kadızadeliler veya Fakılar denilen bu grubun temel özelliği, son derece dindar görüntü altında her türlü pis işe bulaşmalarıydı. Bunların durumunu, *Osmanlı'da Karşı Düşünce ve İdam Edilenler* ile *Muaviye'den Erdoğan'a Din ve Siyaset* adlı eserlerimizde ayrıntılı olarak ele aldık. Normal Müslümana yasak ettikleri her türlü haramı işleyen bu softalar oğlan kullanmayı bile dine uygun gösterdiler. Onlardan birisinin öyküsünü, dönemi çok iyi bilen Osmanlı tarihçisi Naima'dan aktardık:

"(...) Bu fakıların en tanınmışlarından birisi, her halini Peygamber'in buyruğuna ve yaşayışına uydurmaya çalışıyor gibi görünür, bıyıklarını bile kırpardı. Şeriata uygun yaşadığını iddia eden bu fakının görünüşüne göre evlat olarak yetiştirdiği genç bir erkek hizmetçisi vardı. Bu oğlan, giysisine ipekten bir uçkur yaptırmıştı. Adı geçen fakı, bu oğlanı gece gündüz kullanırmış. Ama bir gün yine yanaşacakken ipek uçkuru görünce demiş ki:

'Şu uçkurundaki ipek kumaşı hemen at. Çünkü vücuduma değiyor, günaha giriyorum.'

Bu dindar geçinen kişinin yaptığı bu pis iş gözüne günah olarak görünmüyor, ama tütün ve kahve içmek, Peygamber dö-

neminde olmayan ipek kumaş giymek, bıyığını kırpmamak, sufilerin semahına katılmak en büyük suç, en büyük günah sayılıyor.

Maanzade, bu Kadızadeli fakının dostu gibiymiş. Bir gün ona sormuş:

'Sizler dünya zevkleriyle ilgili her türlü suçu gizlice işliyorsunuz. Ama gerçek dünyada, önemsiz konularda bile çok tutucu davranıyorsunuz. Bunun sebebi nedir?'

Diğeri şu karşılığı vermiş:

'Beyim sen çok ahmakmışsın. İnsan bir haram işlediği zaman o işin temelinde ya dünya malı kazanmak bulunmalı ya da ruha haz veren veya bedene zevk veren bir durum olmalı. Böylece, bu işi yapan kişinin günahkârlığı ileri sürülemez. Yoksa altın veya gümüş eşyayı kullanmakta, ipek giymekte, tütün içmekte, türkü söylemekte benzeri şeylerde onların kendilerinden kaynaklanan bir tat yoktur. Akıllı insan odur ki böyle küçük lezzet parçalarını reddetmeli, hatta halkın önünde kesinlikle inkâr etmeli ve böylece şu aptal halkı kendisine iyice inandırmalı ve bağlamalıdır. Bu işin içyüzünü bilenler, hem dünya işlerinde hem de canımızın çektiği işlerde birlikte olurlar ve bu nimetlerden yararlanırlar. Ayrıca insan, bu yolla cahil kesimin dedikodusundan da kendisini korumuş ve kurtarmış olur."[293]

Zevk, mal, para uğruna her şeyi mubah ve helal gören bu "dini" anlayış; oğlan kullanmayı da içselleştirmiş, bunu alt tabakalara aktarmıştır. Bu gelenek, Cumhuriyet'in sıkı denetimine karşın bu tutucu kesim tarafından günümüze kadar sürdürülmüştür.

293 Naima, *Tarih-i Naima*, c.6, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1861.

OĞLANLARIN MİLLİYETLERİ

Gelibolulu Âli'nin eserinde, oğlancıların kullandığı "şehir oğlanları"nın hemen hemen her milletten çıktığı görülüyor. Bu durum, oğlancılığın 16. yüzyıl sonunda çok yayıldığının, hatta kök saldığının bir kanıtıdır.

Yazar, "Bıyığı Terlememiş ve Sakalı Çıkmamış Olanları Beyan Eder" bölümünde konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler veriyor:

> "İmdi, tüysüzler soyundan (oğlanlardan) namert lokması olanların çoğu Arabistan piçleri ve Anadolu Türklerinin veled-i zinalarıdır. Gerçi Rumeli vilayetinin gerçek köçekleri yumuşak başlı olur, ama Bosna ve Hersek memleketinin cılasun oğlanları kişinin dediğine uymakta, istediğini yapmakta hep uysal olurlar. Lakin bunların sürdüğü güzellik ve cazibe süresini hiçbir diyarın tüysüzleri sürmez. Nicesi otuz yaşına varıncaya kadar güzel yüzünde gönlüne üzüntü olacak kıl görmez. İmdi Türk çocukları, Arabistan'daki ele avuca sığmaz, civelek çocuklar güzellik yönünde hepsinden kısa ömürlü olurlar. 20 yaşlarına vardıkları gibi rağbetten düşerler ve âşıkların işinden kalırlar. Ama İçel civanları, Edirne, Bursa ve İstanbul'un ince bellileri her yönden kusursuzlukta ve güzellikte onlardan ileridir. Güzelliği ve cazibesi eksik olanların ise çeke çevire tazelikleri ve tatlılıkları naz ve cilveyle onları sevimli gösterir.
>
> Ama Kürt tüysüzleri, anadan doğma evbaş olanların tecrübesine göre sağlıklı, yumuşak ve uysal imişler ve her ne teklif

olunsa dinleyip yapmaları çok olurmuş. Hele bellerinden aşağısını kınayla boyarlar, ta dizlerine ininceye kadar boyanarak kendilerini süslerlermiş. Özellikle çoğu ince belli ve uzun boylu olurlar. Kendilerini teslim ettikleri sırada her uzvuyla birlikte yumuşaklık gösterirlermiş. Sözün kısası, görünüşte yumuşak davranmakta, aslında karşı durmakta İçel (Bursa, İstanbul, Edirne) güzellerinin çoğu inat ederlermiş. Buna göre bunların vuslat nimeti büyükler için vardır. Yanlarında gezen âşıklarını bahtsız ettikleri ve parasız pulsuz bıraktıkları meydandadır, derler. Ve iki gencin fırsat vaktinde birbirinden yararlanması yahut birisi ötekini sarhoş edip üstüne çıkması, değmede mümkün olmayacak bir iştir, diye anlatıp söylerler.

Sözün kısası, ün almış güzel yüzlülere rağbet edip karşısında gümüş servi endamlı, uzun boylu, salınarak yürüyenleri kullanmak isteyenler Rumeli köçeklerinden şaşmasınlar. Kul cinsinin de Yusuf çehreli Çerkezlerinden ve Hırvat asıllıların nefesleri mis kokanlarından sakın usanıp bezmesinler. Gerçi İçel mahbuplarında da nazeninler olur, lakin çoğu vefasız, insanı üzmek isteyen cefacı güzellerdir. Onlara sahip olanların huzuru ve rahatı az bulunur. Ama Arnavut cinsi de gerçi âşıkların gönlünü alırlar, bu kadar var ki gayet inatçı olurlar. Ama Gürcü, Rus ve Görel cinsi, öteki esnafın gübresi gibidir. Onlara bakarak Macar soyundan olanlar, başka tayfaların tabiata uygun ve makbul olanlarıdır. Gel gelelim, çoğu efendisine hıyanet eder; düşüp kalkmalarından, davranışlarından her kişi onların çirkin yönlerini görür.

Şaşılacak olan budur ki Mısır evbaşları Habeşlilere düşkündür. Araya soğukluk girer, her biri insanın samurudur, derler. Aslında yatak hizmetinde uslu olurlarmış, yani esbap buhurlamayı, yatak ve yastık döşemeyi candan isterlermiş. Erkeğinde, dişisinde adamlık belliymiş; her ne semte götürülse uysal ve güzel davranarak yumuşaklık göstermeleri kolaymış."[294]

Gelibolulu Âli, "Hizmetlilerin Yol Yordamı ile İlgili Konunun Arkasını Anlatır" başlıklı bölümde oğlanlarla ilgili olarak verdiği bilgileri daha da derinleştirmiştir. Buradan anlıyoruz ki sadece beyaz

294 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.59.

oğlanlar değil, Habeşli denilen esmer oğlanlar da Osmanlı zenginlerinin yatağına girmişler; efendileriyle oynaşarak onların zevklerini tatmin etmişlerdir:

"Arnavut soyunda edep ve vekar ummak, pis Kürtlerden sadakat ümidini beslemek, yumurta yumurtlarken gıdaklayan tavuklara 'Lakırdı etme' demektir. Hırsıza ve haramiye yalvarıp 'Bana kıyma' diye söylemektir. Rus kökünden olan cariyenin fahişe olmaması ve tüysüz türüzsüz uşakların verekliği görülmemesi (kullanılmaya hayır demesi) her yönden muhaldir (olmayacak iştir). Nitekim o soydan olan Kazakların şarap yüzünden yerilmemeleri, kara suratlı Araplarda soysuzların şaraba ve bozaya döşenip rezillikle ün almamaları boş bir hayaldir. Bosnalının ve Hırvat soyunun saf olanları ve boylu-boslu olanları, edep ve hayâ ile deprenür, doğruları çoktur. Nitekim Fürs tayfasının akıllı ve nazik soyluları, giydiği yakışık, salınıp yürüyüşü yaraşık, çevik ve çabuk olanları çoktur. Kötü Gürcü takımından çoğunun giyeceği kirli; altı, üstü kir pas olduğu, giydiği ister atlas olsun, isterse kirbas olsun, söz götürmez apaçıktır. Gözlerine ve kaşlarına bakılırsa Çerkez sanılır, belki soysuz değildir diye inanılır; oysa böyle bir karşılaştırmayla varılan sonuçta hata olur, aldanılır. Ama Macar kısmının titizliği ve hizmetinde çevikliği ve çabukluğu ortadadır. Ancak kimisinin hıyaneti ve inat edip kafa tutarak efendilerine kötülükleri çok görülür. Nitekim Çerkez ve Abaza soyunun yol yordam güzelliği ve yiğitliği; göz, kaş, kirpiklerinin güzelliği her daim üzerlerindedir. Şu kadar var ki akıllarının azlığından velinimetlerine kimi defa kafa tutup aykırı gittikleri görülmektedir. Ama Eflak, Erdel ve Buğdan kâfirleri yaratılışta birbirlerine yakındır. Güzelleri bir bakıma beğenilir ama bedlikleri çirkindir. Yani Macar ve Hırvat kâfirlerine göre huyları ve mizaçları kötü ve çirkindir. Nitekim bu aralıkta zina işleyen Voynuklar güzellikten ve yüz güzelliğinden uzak bir bölük Tanrı'ya ortak koşanlardır.

Bunun gibi Habeşli bölüğünden Emhere, Mariye ve Dâmud adındaki soyların hizmete yatkın ve alışık olmaları ve ince yaratılışlı olduklarından ufacık azardan büyük üzüntü duyup tasalanmaları, yatak sermekte ve serilip yatmada kadınca

davranmaları ve kız-oğlan kızlar gibi oynaşmakta senlibenli olmaları ileri gelenlerin dilinde dolaşmaktadır. Yüzlerinin karalığı meydanda olan öteki Arapların kökü Nubyalı ile soyu Tekrudî olanlardan gayrısının huylarının pisliği ve yaratılışlarının çirkinliği ve türlü türlü çirkin ve murdar sıfatları kaç yüzden kat kattır. Ama bunların iyisi olmamak olmaz. Ancak az olan ve seyrek olan nesneye 'Nadir olan yok demektir' buyurmuşlardır.

Bunların çoğu değersiz, bir yana fırlatılıp atılacak kimselerdir; işleri sebatsızlıktır. Çerkez ve Hırvat soyu iyidir. Macar ile Freng'i de hatırla. Sakın bunlardan başkasına yakın olma, kincilere ve kötülere rağbet etme."[295]

Yazar, Osmanlıların kullandığı oğlanları anlatmaya devam ediyor:

"Bütün Rumeli adamı ve Tuna yalılarının özellikleri başka başka olan ulusları, içleri saf ve temiz yaratışlıdırlar. Hele tüysüz türüzsüz olanları yirmi yıl kadar güzellik ve albeniyle eksiksiz iltifata ermişlerdir; sakalları gelmez, inceliklerinin ve güzelliklerinin zülâlini ayva tüyleri ve sakalları çıkarak bulandırmaz, parlak tabiatlardır. Ancak Akdeniz yalılarında bulunan Mora, İnebahtılı ve Ayamavralı diye tanınmış olan Rum Hıristiyanları ile çok düşüp kalktıklarından dilleri doğru ve düzgün değildir; Rumeli civanlarının Tanrı vergisi olan telaffuz ve ifade güzelliğinden uzak oldukları pek bilinmektedir. Ama Anadolu, Karaman ve Mülk-i Rum denilen Anadolu diyarı halkı mutlaka kır adamları, güzeli ve cemali seyrek görülen, edaları başka başka, güzellikleri saf ve albenileri az olan kimselerdir. Az çok güzelliği olanlar da Yusuf gibi düş görmüşe dönüp az zamanda sakallanırlar ve çirkinleşirler. Lakin üç başkent, yani İstanbul, Edirne ve Bursa'da oturanlar ve o aralıktaki kasabaların zarafet gösteren halkı diğerlerinden ayrıdırlar. Oğlanları ve kızları, güler yüzlülükle ve güzellikle şen şakraktırlar. Ancak İstanbul ve Edirne halkına göre, Bursa'nın içinden kopan kimselerin tabiatlarının sertliği meydandadır. Manav kısmı ise Bursalı sayılmazlar, dışarıdan gelip yerleşmiş oldukları apaçık bellidir. Bundan ötürü dillerinin kabalığı, di-

295 *Age*, s.149.

renme ve inat yolunda çekişmeleri ve tutumları her zaman da sık sık görülmektedir.

Rumeli güzellerinden uzak durma, öyle gerçeklerden ayrı düşme. Gönlün üzülmesin diyorsan dilber eksikliğini görmemelisin.

Ama Arap ve Acem soyu, yaratılıştan birbirlerine yakındırlar. Ancak Arap kavminin yaltaklık edip tilkilenmesi ve Acem soyunun kurtça sertlikle yabanilik göstermesi şaşılacakların şaşılacağıdır. Bunların mahbup (erkek sevgili) ve mahbubelerinde (kadın sevgili) de incelik ve cazibe olur ve zarafetten anlarlar. Lakin bu incelik davranışlarında görülmez. Çoğu kaş, göz güzelliği ile seçilir. Ancak yürüyüşte ve görünüşte Türkler gibi nitelikleri yüceltilmiş değildir."[296]

296 *Age*, s.151-152.

OĞLANLARLA İLİŞKİ ŞEKİLLERİ

Osmanlı kent yaşamında oğlancılık o kadar yaygınlaşmış ve derinleşmiştir ki daha 15. yüzyılın sonlarında ilişkinin biçimleri bile kaleme alınmıştır. *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*'da yer alan oğlan kullanma yöntemlerinin bazılarını günümüz Türkçesiyle aktarıyoruz:

Şair Gazalî, oğlanları överken aslında cinsel birleşme hakkında da ipuçları veriyor:

"Leblerin[297] emmek virir cana safa, oğlanların
Bellerin koçmak[298] olur derde şifa, oğlanların
S.kmeden yüz avratı bin kere, katımış s.k ile
Öpmesi bir kere yeğ gelür bana oğlanların
İştahadan ağzın suyu s.kin seylab olur[299]
Göricek ter[300] dünbesin[301] şol münteha oğlanların
Aç olur s.kim yimez avratlar a.ından pilav
B.kuna aş yirer daim oğlanların
Sel edip eşkini[302] zer[303] gibi zerd ruhun
Ger dilersen kim ola meyli sana oğlanların"

Sonra da oğlan kullanmanın çeşitlerini aktarıyor:

297 Leb: Dudak.
298 Koçmak: Kucaklamak.
299 Seylab olmak. Akmak.
300 Ter: Taze.
301 Dünbe: Kıç.
302 Eşk: Gözyaşı.
303 Zer: Altın.

"Gerçi görünüşte s.kişin çeşidi çoktur ama birkaç s.kiş vardır ki onlardan meşhuru yoktur.

Birisi: Birisini bulasın, dört ayaklı kılasın (yapasın), koca kâfir belini aşar gibi yab yab vara gelesin...

Ve başka bir türlü s.kiş vardır ki onun adına kubbetül ayş derler. Nasıl olur diye sorarsan: Bir oğlanı ele getür (geçir), yüz üstüne yatur, göğsünü yere saldur, dünbesin (kıçını) göğe kaldur...

Bir allak oğlan bir gulamparenin önüne domalıp durmuş, 'Bre şu kubbe-i simin (gümüş g.t) nicedir?' diye sormuş. Herif, s.kini açıp 'Begim güzel kubbe amma ona şunun gibi minare gerek' demiş.

Bu tür s.kişte lezzetin çok olmasının sebebi s.kten en küçük nesne kalmayıp durur gider ve t.şak t.şağa nefis bir hoşluk ortaya çıkar. Gerçi sonunda kişinin s.ki söner ama bir t.şaklıyken iki t.şaklı olur.

S.kişlerden başka bir çeşidine şadırvan derler ki onu ikiye ayırırlar. Fail (s.kici) arkası üstüne yata, ağacı muhkem kaka... Meful (s.kilen) ise eteklerini atıp kürsüde oturur gibi otura... Bu tür s.kişe kürsî nişin derler.

Bir herif bir oğlanı bu biçimde s.kerken bir kimse çıkagelir. Hemen s.kini eline alıp 'Begim kıssahanlığa heves edip kürsüye çıkmışsın. Şu ağacı da elinize alsanız' der.

Bir başka s.kişte, oğlan gelir sipahilerin ata binmesi gibi oturur. Buna da esb-i süvari denir.

Bir herif bir oğlanla böyle iş ederken bir adam gelip 'Hey atlı kuzum, devletli begim böyle nereye gidersin?' diye laf atar. Oğlan şaşkınlıkla, 'Cehenneme' der. Herif cevap verir, 'Orası uzun yoldur. Varıncaya kadar böyle çok ata binersin' der.

Bir başka s.kiş vardır ki adına çifte kari derler. Bunu daha çok kadın kullanmayı bırakıp oğlan kullanmaya başlayanlar yapar. Bilinen bir yol olduğundan anlatması gereksizdir.

Bir herif bir oğlanı bu türlü s.kerken bulmuşlar, 'Bre herif şu oğlanı niçin s.kersin?' demişler.

'Oğlan değildir, avrettir' demiş.

'Ya başındaki şeb külah nedir?' demişler.

'Daha çok sefa süreyim diye onu oğlan kıyafetine soktum' demiş.

'Peki, memeleri nerede?' diye sormuşlar.

'Daha gençtir, memeleri bitmedi' diye cevap vermiş.

'Ama s.ki, t.şağı var' demişler.

'Benim s.kim t.şağım iki tanedir, birisini buna verdim' demiş.

'Ya a.ı nereye gitti?' diye sormuşlar.

'S.kim, t.şağım korkusundan g.tüne kaçmış, ben de onu çıkarmaya çalışırım' demiş.

Bir başkası, s.kiş-i yan begi de çok meşhurdur ve halk dilinde dolaşmaktadır.

Bir diğer s.kiş de s.kiş-i gırbeli diye bilinir. Oğlan, gırbeli gibi dünbesini çalkalayıp dönderir, tutkunu böyle kışkırtır. Oğlancıların çalka ve malka, şalla ve kalka dedikleri budur.

Bir başkası da s.kiş-i nizemidir. Bunda koçların tokuşması gibi sen yukarıdan kakasın, o aşağıdan kaka. Öyle bir sıkı çalasın ki şakıltısı yerde kalmayıp göğe çıka...

Başka birinde ise, bazı zayıf aletli kişiler ve yaşlılar ise oğlanı yatırırlar, çıkıp üstüne otururlar, durmadan sürtüştürürler.

Bir herif bir oğlanla pazarlık etmiş ve demiş ki:

'Sürtüştürmeye on akçe oturtmaya bir akçe... Hangisini istiyorsan iste!'

Oğlan düşünmüş... Hem kolay hem de parası çok olduğundan, sürtüştürmeyi istemiş.

Herif işe başlamış, oğlanın g.tüne bol tükürük çalmış. Sürtüştürürken katıca dürtmüş, kara yeleğine dek oturtmuş. Oğlan dönüp, 'Ne yapıyorsun?' diye bağırmış.

Herif, 'Fakir kişiyim, benim on akçeliğe gücüm yetmez, bana bir akçelik yeter' demiş."[304]

Gazalî'nin öykülerle bezeyerek anlattığı oğlan kullanma şekillerinin oldukça çok olduğu anlaşılıyor. Saraydan sokaklara taşan bu cinsel haz 400 seneden fazla devam etmiştir.

304 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.100-102.

CİVANLAR

Oğlanlara takılan adlardan birisi de civandır. Saray şairlerinin sözünü ettiği nev-civanlar, genç oğlanlar içoğlanı olarak kullanılan veya piyasada çalışan oğlanlardır. 16. yüzyıl ozanlarından Taşlıcalı Yahya, *İstanbul Şehrengizi*'nde anlattığı oğlan güzellere aynı zamanda "civan" (cuvan) demektedir. Şu beyit öyledir:

"Sipahi-zade biri ol cuvanın
Silah-dar oldu her müjganı anun"

(O civanlardan birisi Sipahi oğlu diye bilinir. Onun her kirpiği bir silahdar oldu, bizi yaralıyor.)

Daha önce aktardığımız birkaç örneği yeniden görmek, bu durumu açıklamaya yetecektir. Şair Sümbülzade Vehbî bir gazelinde civan sevdiğini şöyle anlatıyor:

"Sen duhter-i rez zevki ile tazelenirsen
Ey pir-i mugan biz de civan sevmede piriz"

(Ey meyhaneci sen şarapla tazelenirsen [can bulursan] biz de oğlan sevmede ustayız, onunla canlanırız.)

Bir başka beyti de şöyledir:

"Nev-civandır bilesin can-ı cihan
Âşık-ı pirin eder taze civan"

(Cihana hayat veren, genç oğlanlardır. Oğlanla buluşan yaşlılar bile gençleşirler.)

Saray şairlerinin tavrı ne ise, saraya hizmet eden dönemin bestekârlarının tavrı da odur. Bunlardan biri olan ve 1830'larda ölen Kemanî Ali Ağa'nın bir şarkısının sözleri şöyledir:

"Düştü gönül bir civana
Gelmemiş misli cihana
Hasılı kalmaz bahane
Bir nazar kıl zer-nişana
Perçem-i amber-feşana"

Tanburi Mustafa Çavuş Tarabyalı bir civana tutulduğunu ve onun için yandığını, şarkısında şöyle açıklamıştır:

"Hüsnün gören seni ister
Aç fesini perçem göster
Yanıyor âşık-ı biçare
Tarabyalı bir civane"

Osmanlı edebiyatında ve müziğinde karşımıza sıkça çıkan civan (cevan) ve nev-civan, yukarıdan beri anlatılan oğlanlardan başkası değildir.

MEYHANELER

Osmanlı Devleti yöneticilerinin ve zenginlerin konaklarında içki meclisleri kurulup zevkte en aykırı olanlar aranırken şehirlerdeki insanlar da bunu meyhanelerde yaşamaya başladı. Böylece içki ve meyhaneler övüldü. Necati'nin anlattığı üzere gümüş kadehlerde altın renkli içkinin sunulduğu meyhane devlethane gibi görülmektedir:

"İşüni altun iden meydür gümiş peymanedür
Ol harabat ey birader şimdi devlet-hanedür"

Özellikle İstanbul'da pıtrak gibi çoğalan meyhanelerde oğlancılığın çok yayıldığını Gelibolulu Âli, "Meyhaneleri Anlatır" bölümünde ifade ediyor. İlişkinin günleri, biçimleri bile özetleniyor. Cuma gündüz kadınlarla, gece ve cumartesi de oğlanlarla cinsel ilişkinin bir gelenek haline geldiği anlatılıyor:

"Meyhaneler, iki zümreye mahsus içip eğlenme yerleri ve içki içenlerin toplanıp oturdukları yerlerdir. O zümrenin biri demevî-mizaç (sinirli) delikanlılar, zampara ve mahbub-dost (erkek sevgili peşindeki) içki düşkünleri güçlü kuvvetli kişilerdir. Kimi mahbubu (erkek sevgilisi) ile meyhaneye varır, yer içer, akşam oldukta halvethanesine göçer. Nefsinin gereğine göre şiri (sütü) şekerden seçer (istediği biçimde kullanır).

Bir zümresi de ipsiz sapsız kişilerdir. İçkiye düşkün, alçağın alçağı, kara suratlı Araplardan ve Rus aslından soysuzlardan, gece gündüz içki içmeyi uygun görüp bütün ömrünü mey-

hanede geçirmiş ipsiz sapsız kişilerdir. Oysa şarap dedikleri murdar, kötülüklerin anası diye halk arasında ün almıştır. Sayısız fesatlara yol açar ve kör nefsin arzularını gıcıklamadaki kötülükleri meydandadır.

Yani şairlerin tecrübesi ve içki içenlerin denemesiyle her cuma gecesi kadınlarla bir araya gelmeye ve kadınlarla çiftleşme arzusuna, isteğine mahsus olduğu gibi, her cumartesi gecesinin gençlere, her cuma gününün akşamının da oğlanlara ve koltuğunun altında hançer olan tüysüzlere, utanmadan yaklaşmaya ayrıldığı görülmektedir. Böylece içkiye düşkün olanların yasasına göre, bunlar, cuma günleri namazı kıldıktan sonra meyhanelere giderler. Bugün işten, güçten, kazançtan uzak ve güzellik ardında olan zanaat ehli ve divan ehli gezip eğlenme yollarında başıboş dolaştıklarından 'Uğurlu tenkıye günüdür' (Bağırsakları boşaltma günü, herhalde oğlan kullanmadan önce yapılan bir işlem olmalı) diye kadeh tokuştururlar. İhmal etmeden, Güneş battığı sırada ve akşam evlerine gelirler; yastık, döşek ve yatağı yayıp dilberlerini, tüysüz türüzsüz hizmetkârlarını sarıp kucaklarlar. Kendileri çakır keyf ve bir çıbanın irini gibi olan meni, kadehteki son yudum gibi inmiş, şehveti kabarmış ve keyfini getirenle kucak kucağayken nice sabredebilirler ve kızıl korla pamuğu nasıl bir araya getirirler. Ama arkası, nefsinin kölesi olanlar için ab-ı hayat kaynağının bulunduğu bir karanlıklar dünyası olan bu sözleri 'Tanrı her kulunu bağışlar, apaçık günah işleyenleri bağışlamaz' hadisi gereğince ve zariflerin dediğine göre açığa vurulmasından gizlenmesinin üstün olduğu ispat edilmiştir. Çünkü 'Arif olana işaret yeter' sırrı, nüktelerin en bilineni ve en güzelidir.

Zariflerin dediğine göre, halkın ileri gelenlerinden ayyaşlara haftada bir tenkıye ve saf la'l olan şarapla kalbini arıtmak yetecektir. Yani salı gününün öğle namazını kıldıktan sonra kadeh duasına koyulmak (içki sofrasına oturmak) helal olmayan şaraba düşmek ve işret meclisini donatmak sadece inceliktir."[305]

Yazar, Osmanlı erkekleri arasında tüysüz türüzsüz oğlanları alarak eve götürüp kullanmanın artık olağan bir cinsel ilişki haline geldiğini açıkça ifade ediyor.

305 Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978, s.182.

ESRAR VE AFYON

Zevk almak için her yolu deneyen üst tabaka arasında afyon ve afyon şurubu kullanmak revaçtaydı. 16. yüzyıl ozanlarından Cemalî kendisinin de bağımlısı olduğu afyon gerçeğini şöyle anlatıyor:

"Çeküp firak şarabıyla kahr-ı gerdunı
Bim idindi cihan halkı berş u afyonı
Yübuset ile mizaca çün itdi afyon güç
Dilüm damağuma yapışdı kim senündür suç"

(Zamanımızın insanları, feleğin kahrını ayrılık şarabı içer gibi içmek için afyon ve şurubunu kullanıyor. İnsanın ağzını kurutup dilini damağına yapıştırarak çok sıkıntılar veriyor.)

16. yüzyılın büyük ozanı Bakî de esrarın kibarlar tarafından çok kullanıldığını, dostlarının da içkiyi bırakıp buna yöneldiğini anlatıyor:

"Keyfiyyet-i esrara döşendi zurafa hep
Yâran ayagın almada hayran mey-i nabun"

Atayî 17. yüzyılın ilk çeyreğinde afyon tiryakilerini şöyle anlatıyor:

"Gözin açamaz çak gıda yinmedin
Dirilmez seherden zehrlenmedin[306]

306 Afyonkeş çok yemekten gözünü açamaz ve seherde zehirlenmeden kendine gelemez.

Bir elde çerağ u bir elde duhan
Bu haletle ateş-zen-i mülk-i can[307]
Dimağı duhanıyla fanus-veş
Yanar ateşe turma kaknus-veş[308]
Gıdasını yir keyf irişmez ana
Yidikçe gıdalar yetişmez ana[309]
Eğer olmasa meblaı hokkanun
Bıçaklarla açılmaz ağzı anun"[310]

Gelibolu Ali'nin "Keyifte Aşırılık Konusunu Anlatır" başlığı altında verdiği bilgiler, Osmanlı toplumunun uyuşturucuyla içlidışlı olduğunu göstermektedir. Uyuşturucu, içki ve oğlancılık iç içe geçmiştir. Oğlancılık ile keyifçiliğin bir arada yaşandığı anlaşılmaktadır.

"Bir kişinin afyona aşırı düşkünlüğü olur da berş, mers ya da afyon yerse, neşelenmek için bunları artırmak akılsızlığını gösterir. Çünkü ardından bunları azaltmak, yani geçkin tiryaki olmayayım diye biraz eksik yiyip indirmek, sürüp gitmesine yol açan bir haldir. Bunun gibi şaraba düşkün olanların şarap içmesi, yeteceğinden çok içip kendinden geçmesi baş ağrısı çekmelerinin sebebidir.

Nitekim beng ve esrar yemekte aşırılıktan ve aklın baştan gitmesinden sakınmak gerek iken ihtiyatı bırakmak da bir sonu gelmez deliliktir ki bunlardan kurtulmak günahlara kefarettir. Sözün kısası, beng ve esrar dedikleri pis nesne akıllıların yiyeceği nesne değildir. Terkip ve dilberdudağı dedikleri macunun bile zeyrek insanlara gıda edinilecek bir değer taşımadığı, sözünü etmeye değmeyeceği kesindir. Halk arasında yitik kimseler dedikleri sayıya gelmez haşarat, beng yiyen pislerdir ki durmadan macun ve gubârî yerler. Yahut karapehlivan dedikleri murdarı tıkınırlar. Ondan sonra boş kuruntulara ve hayallere dalarlar. Bu aralıkta kimi kendilerinden geçmiş, suspus dururlar; kimi kaşınırlar, ta ki yalancı iştihaları gelir yetişir. Tatlılar ve yemekler düşünerek kolu kanadı birbirine girişir.

307 Bir elinde ateş bir elinde tütün, bu haliyle kendi canını yakıyor.
308 Bir fanusa dönen beyni, bu dumanla kaknus kuşu gibi durmadan ateşe yanar.
309 Keyif almak için durmadan afyon yer, ama aradığı noktaya ulaşamaz.
310 Eğer hokkadaki afyonu yutmasa ağzını bıçaklar bile açamaz.

Eğer aşağılıklardan ise ya pekmez ya da ağda ister. Orta tabakadan ise, dağda taşta süzme bal sevdasına düşer. İleri gelenlerden ise canı şeker şerbeti ve bazı tatlılar çeker. Büyüklerden göze çarpan, saygıdeğer kişilerden ise türlü türlü şerbetler düşüncesi kendisini altüst eder. Böylece başka zamanda bir haftada yemediği yemekleri bir anda midesine indirir. Sanki kısmetinde yazılmış olan bütün yiyeceğini devşirip kendisini ahrete göçtürür. Nerede ise sığır gibi bulduğunu yer. Keylüs zamanı geçince mide dolgunluğundan üst üste şerbetler içinceye kadar yer durur. Sonra hayvan gibi yatar uyur. Olanca aklını berbat edip idrakinin zülâlinden ellerini yur. Bin yaratıcı akıl, hüküm ve kavrayış alanını bırakıp başını alıp gideyazar. Bir daha da ne zihni dünyasına doğrulur ne de döner gelir.

Bir kabahati de bir türlü şehvet kabarması ve helal, haram demeyip bulduğuyla çiftleşmesidir. Şüphe yok ki bu suçlular ne Ulu Tanrı'nın inanmış kuludur ne de ona kulluk etmeye layıktır. Sözün kısası, benge ve esrarın azı da, çoğu da zararı yönünden hep birdir. Nihayet, keyif türünden gubârî ve macunları birbirine aykırıdır."[311]

Osmanlı yönetici sınıfına akıl veren yazar, şarabı övüyor ve onun çok kullanıldığını belirtiyor.

1755-1790 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin hizmetinde bulunan Baron de Tott, Türkleri anlattığı kitabında İstanbul'da afyon kullananlarla ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir:

"Aşırı bir afyon alışkanlığına tutulan Türkler, bir nevi kemik hastalığına yakalanırlar. Devamlı sarhoşluk halinde yaşamaktan başka bir şey düşünmeyen bu insanları, bilhassa İstanbul'da Tiryakiler Çarşısı denilen yerde görmek ilgi çekicidir.

Akşama doğru Süleymaniye Camii'ne çıkan yolağızlarında soluk yüzleri, uzamış boyunları, eğik kafalarıyla acımadan başka bir şey ilham etmeyen bu tiryakileri fark etmek mümkündür.

Caminin inşa edildiği alanı çevreleyen duvarlardan biri boyunca bir sürü küçük dükkân sıralanmıştır. Her dükkânın

311 *Age*, s.85.

önünde, aralarında geçit olan asma çardakları mevcuttur; bu sayede dükkân sahipleri geçişi rahatsız etmeden müşterilerini ağırlayabilir.

Tiryakiler yavaş yavaş gelirler ve her zamanki ihtiyaçları olan dozda afyonlarını alırlar. Afyonlar, zeytin iriliğinde taneler olarak dağıtılır; içlerinde en fazla alışkın olanlar bir defada dört tane birden yutarlar; üzerine soğuk su içerek üççeyrek veya bir saat sonra gelecek olan hayal âlemini beklerler; her biri hayal âlemine dalarken çok değişik fakat o derece garip ve eğlendirici hareketler yapar.

Bundan sonra olanlar büsbütün ilgi çekicidir. Evlerine dönerlerken tamamen zihinleri dağınıktır; ancak aklın sağlayamayacağı kadar bir mutluluğun dopdolu neşesi içindedirler. Yanlarından geçenlerin gürültülerine karşı bütünüyle sağır kalırlar; arzuladıkları, hayal ettikleri her şeye sahip olmuş gibi bir halleri vardır.

Benzer manzaraları, özel evlerde ev sahiplerinin tertiplediği âlemlerde görmek mümkündür. Ulema sınıfına dahil kişiler bu çeşit âlemlerin baş müşterileri olup aşırı şarap içerek daha iyi sarhoş olmayı bulmadan önce bütün dervişler de afyon müptelasıydılar."[312]

Burada da görüldüğü üzere, Osmanlı saray şairleri ile âlimlerinin kitaplarına yansıyan hayat tarzı, Avrupalı gezginlerin ve politikacıların gözlemleriyle uyum içindedir.

Osmanlı'nın egemen sınıfını oluşturan ve devleti demir yumrukla yöneten devşirme kesim; zevkçiliği şiddetlendirerek ayağa düşürünce, onları izleyen alt tabakalar da zevkçiliğe yönelmiş; sonunda bu iş, afyon sakızı yutmaya kadar vardırılmış; oğlancı hayat tarzı afyonkeşliğe kadar ulaşmıştır.

İşte bu hayat tarzı Osmanlı Devleti ve toplumunun zayıflamasına yol açmış, çöküş kaçınılmaz olmuştur. Bu hayat tarzının, bilimsel eğitime düşman olan koyu bir cehalet ve batıl inançlarla sarmalandığını düşündüğünüzde Osmanlı sisteminin çağın gerisine düşmüş olmasına şaşmamak gerekir.

312 Baron de Tott, *18. Yüzyılda Türkler, (Türkler ve Tatarlara Dair Hatıralar, 1784)*, Tercüman 1001 Temel Eser dizisinden, İstanbul, ty, s.74-75.

Osmanlı Devleti'nin Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey'in 1922'de yazdığı ve *Bir Zamanlar İstanbul* adıyla yayımlanan kitabının 72-74. sayfalarında da konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

RENCURLAR, MUHANNESLER, MÜLEVVESLER (EŞCİNSELLER)

Buraya kadar anlattığımız oğlan tipleri, köle olarak ele geçirilip zorla kullanılan veya bu işe zorlanarak yahut tehdit edilerek alıştırılan tiplerdi. Bunların bazılarının zamanla eşcinsel davranışlar gösterdikleri anlaşılıyor.

Bugünkü anlamda eşcinsel erkekler ise daha ayrı bir kategori oluşturuyor. O dönemde lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel, travesti, interseks gibi sınıflandırmalar yapılamasa bile cinsel kimlikle ilgili çeşitli sınıflandırmaların bulunduğunu görüyoruz.

Gazalî, kitabında bunlar için ayrı bir bölüm açıyor. "Altıncı Bölüm"de onları "rencur", "muhannes" ve "habis mülevves" başlığı altında anlatıyor. Bunlardan muhannesler kadın tabiatlı, kadın gibi davranan erkeklerdir. Rencur denilenler ise cinsel olarak sapmış erkeklerdir. Rencurun hasta, sıkıntılı, dertli gibi anlamlar taşıması da bununla bağlantılıdır.

Mülevves dediklerini "habis" sıfatıyla belirginleştirerek bunları ise en alçaklar, en soysuzlar olarak gösteriyor. Bu eşcinseller başlıkta üç ayrı grupmuş gibi gösterilse de tümü rencur olarak tanımlanıyor.

Şair Gazalî, rencuru şöyle ifade ediyor:

"Rencur ona derler ki s.kilmeyi bizzat kendi isteye... Büyük s.kliler araya, akçeler verip s.ktire, eller içinde adını yaya.

Şiir:

Her ne zaman s.k görse gide iradesi
Değirmen suyu gibi aka ağzının suyu
Düşüp üstüne pek s.ki sıka
G.tüne bini gire bini çıka
Gidip aklı gözü göğe dikile
Verip gücünü her dem s.kile
S.kilmekten ferah kazana canı
Safalar süre her s.kişte onu

Bazıları anlatır ki yeni baliğ olmuş oğlanın menisi hangi avradın veya oğlanın rahmine ve dübürüne düşerse, ondan bir kurtçuk oluşur. O kurt insan menisini yiyecek edinir. Meni bulamayınca harekete geçer ve sıkıştırarak rahatsızlık verir. Bu rahatsızlıktan kurtulmak için s.kile s.kile rencur olur. O çaresizlerin böyle s.kilmesinin yeri vardır. Zira g.t gicişmesi (kaşıntısı) gayet zorluk verir. Bilmez misin ki bir kimse bir kimseye beddua ederken 'Elin g.tüne yetmesin, g.tün gicişmesi gitmesin' der.

Şiir

G.t gicisi hayli zor iştir
Sıkıntıyı dert ve gamla karıştırıp artırır
İnsanın kalbine verir ıstırab
Evini bu kederle harap eyler
Oturup bir yerde kalamaz
Kaşınacak ağaç ister bulamaz
Gicisi çıkmaz içinden dışına
Dendi s.kten gayrı neyle kaşına"[313]

Anlattığı her konuya öyküler ekleyen Gazalî'nin rencurlarla ilgili öyküleri de var. Bunlardan biri şöyledir:

"Meğer bir rencur ölümcül hasta imiş. Yarenleri toplanıp şunu bir görelim demişler. Yanına varıp, 'Bize ne vasiyet ediyorsun?' diye sormuşlar.

Rencur bu sözleri dinledikten sonra demiş ki:

313 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.144-145.

'Vasiyetim odur ki ben öldükten sonra beni yakasınız.'

Bunun üzerine dostları şaşırmışlar ve neden yakılmak istendiğini sormuşlar. Rencur cevap vermiş:

'Beni yakın ki cerrahlar külümü alsınlar da kanı dinmeyen s.klere ilaç olarak sürsünler...'"[314]

Bir başka hikâye ise şöyledir:

"Meğer bir kadı rencur imiş ama rüşvek yemekle de meşhurmuş. İki kişi davalık olarak bu kadının huzuruna çıkartılmışlar. Bunlardan davalının s.ki büyükmüş ve kadının durumunu da biliyormuş. Huzurda karnını kaşır gibi yaparak kadıya göstermiş. Davacı çağırıp çırpınsa da kadı onu haksız çıkarıp dışarı attırmış. Sonra davalı olanı çağırıp üst yanına geçirmiş, önüne güzel yiyecekler ve içecekler koyup memnun etmiş. Sonra da eteğini kaldırıp adamın önünde durmuş. Adam buna bir sıkı vurmuş. Büyük s.ki tamamınca yiyince kadı, 'Rüşvet yemek çok tatlı olur derlerdi, gerçekmiş...' diye söylenmiş."[315]

Oğlanların anlatımında karşımıza para kazanmak ifadesi sıkça çıkarken, rencurların anlatımında para karşılığı düzüşmekten söz edilmiyor. Bu yüzden gönüllülük ve istekli oluş temelindeki rencuru, Osmanlı oğlancılığının yarattığı bir tip olarak değerlendirmek doğru sayılmaz. Fakat bu oğlancılık anlayışı, erkek eşcinsellere tam istedikleri bir ortam yaratmış gibi gözükmektedir. Yani saraylarda başlatılan zoraki oğlancılık, bazı insanların doğasından gelen cinsel sapmaları besleyen bir ortam yaratmıştır.

Oğlancı anlayış, sadece erkek erkeğe ilişki için yarattığı serbest ve hatta teşvik edici ortamla sınırlı kalmamış, bu özelliği taşıyan erkeklerin kendilerini çok rahat olarak piyasaya sunmalarına da fırsat vermiştir.

314 *Age*, s.147.
315 *Age*, s.148.

GİDİLER (PEZEVENKLER)

Oğlancılığın yarattığı meslek dallarından biri de pezevenkliktir. Osmanlı cinsel hayatında kadın pezevenginden çok, erkek pezevenginin bulunduğu görülmektedir. Oğlancılığın Gazalî döneminde artık kurumsallaştığı anlaşılmaktadır. Pezevenklerin ahlaki yozlaşmaya bağlı olarak çoğaldıkları, ileriki dönemlerde kadın pezevengi ile erkek pezevengi olarak ayrı meslek yapıları haline geldikleri *Risale-i Garibe*'ye yansıyan bilgilerden anlaşılıyor.

Şair Gazalî 15. yüzyıl sonlarında artık iyice kurumsallaştığı anlaşılan pezevenklikle ilgili bilgi verirken ilk pezevengin şeytan olduğunu vurguluyor. Sonra da pezevenklerin (gidilerin) durumunu gösteren şu hikâyeyi anlatıyor:

> "Bir gidiye demişler ki: 'Niçin gidilik edersin, şeytanlık yoluna gidersin; elin avradını, oğlanını s.ktirirsin, adını kötü edersin?'
>
> Demiş ki: 'Eğer sizler gidiliğin lezzetini bilseydiniz işinizi gücünüzü bırakıp gidilik ederdiniz. Ben onu bırakıp da başka yola nasıl gideyim? Seherde dururum, kapımın önünde bir kimse görürüm. Ne zaman ki beni görürler, latif a. görmüş s.k gibi kalkıp ayak üzere dururlar, saygıyla selam verirler. Sonra içeri girip otururlar, bol nimet getirirler. Sevenler ve sevilenler gelirler, öpüşüp kucaklaşıp birlikte olurlar. Onlar birbirine kavuşur, bana da iki tarafın helvası ulaşır. Âlemde bundan iyi huzur mu olur? Gidilik etmeyen bunca varlığı nerede bulur?'

Onu, niçin gidilik edersin diye kınayanlar bu sözleri duyunca, içeriğini kavrarlar ve şaşkınlık içinde hayranlıklarını gösterirler. Sonra kendilerinden geçip el kaldırarak 'Ya Rab bizi de gidi kullarından et' diyerek dua okurlar.

Şiir:

Çifte çifte a.lar ile kelte kelte g.tlere
Sahip olmak istiyen gidilik yapsın
Gidiler görmez cihanda yoksulluk, düşkünlük
Onların hayatı hem uygun hem mutlu olur"[316]

Pezevenkler mahallelerde kendilerini doğru ve dindar insanlar olarak göstererek sosyal korunma yöntemlerini kullanmışlardır. Gazalî anlatıyor:

"Gidiler ekseriye sofu suretine girer, tac (din adamı başlığı) ve hırka giyip asayla yürürler. Onu gören doğru ve güvenilir sanır. Karısını, oğlunu ona bırakıp kendisi seher vaktinde dükkânına gider. O gidince bu ev halkını alıp satar."[317]

Başta hamamcılar olmak üzere, değişik meslek gruplarının içine sızan pezevenklerin oğlan sattıklarını belgeler açıkça ortaya koymaktadır.

316 Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfi-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007, s.151.
317 *Age*, s.153.

RİSALE-İ GARİBE'YE YANSIYAN OĞLANCILIK

Osmanlı ahlak sisteminin yansıdığı eserlerden birisi de 52 sayfalık küçük bir eser olan *Risale-i Garibe*'dir. Bu risalenin adı belli olmamakla birlikte metinde geçen ve bu risaleyi tanımlayan "risale-i acibe" tamlamasına bakarak doğru ismin Risale-i Acibe (Şaşırtıcı Kitap) olması gerektiğini düşünüyoruz. Yine bu risalede geçen Hicri 1080 tarihi (1669-1670) bu risalenin yazılış tarihi sayılabilir. Bu yüzden onu kopya edildiği 18. yüzyıla (1720) değil, 17. yüzyıla (1670) tarihlendirmek daha doğru olacaktır.

Bu eserin yazarı İstanbul'daki hayatı gözleyen ve o yaşam biçimlerini kendisine göre yorumlayıp eleştiren birisidir. Bu kişinin, kentin sokaklarındaki hayatı derinlemesine bildiği anlaşılmaktadır. O, doğrudan doğruya oğlanları ve oğlancıları anlatmasa bile, gözlemlerinde bu olgu büyük ölçüde yer almaktadır. Anlatımlarından anlıyoruz ki oğlancılık ve fahişelik İstanbul'da çok yaygındır. Kadın ve erkek pazarlayanlar, bu işi meslek haline getirmişlerdir; bunlar "avrat pezevengi" ve "oğlan pezevengi" diye adlandırılmışlardır. Yazarın "Puşt", "civan" gibi sıfatlarla belirtilen oğlanlar ile fahişelerin yer aldığı o cümleleri seçerek günümüz Türkçesiyle aktarıyoruz:[318]

> "Samatya'da meyhanecilerle ortak olan pezevenkler, (...) Yedi Kule'de debbağlarla anlaşan fahişeler ve puştlar..."

318 *XVIII. Yüzyıl İstanbul'a Dair Risale- Garibe*, haz. Hayati Develi, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.

"Ve kese içinde akçası (parası) olmadığı halde civana (oğlana) ve kadına yapışanlar; ve civana ve kadına, 'Ben yüz âşığıyım, belinden aşağısına el sürmem' diyen sefihler; ve günde 15 âdeme (insana) sessizce g.t verdikten sonra bazılarına 'Ben senin bildiklerinden değilim' diyen başı örtülü ikiyüzlü azgınlar; ve sevicisine türlü türlü cefa ettiği halde bir ölçek şarap uğruna katırcı ve harmancının önüne domalıp g.t verenler; seveni (erkeği) yanında olduğu halde cesaret gösterip başka erkekle kaş göz pazarlığı yapan puştlar (oğlanlar)..."

"Ve bütün İstanbul'u seğirterek gezip 'Bugün şu kadar seyreyledim' diyen gözünden doyar aşçı köpeği tabiatlı gulanpareler... Ve sanat öğrenmeyip çiftçilik de etmeyip kadın ve oğlan pezevengi olan kafir gibiler. Ve ona buna oğlan ve kadın ayarlayıp evini kârhaneye çeviren aracı dinsizler (...) dünyada sanatı olmayıp avrat pezevengi veya oğlan pezevengi olan asılacak gidiler... Ve sakalı ağarıp kalbi kararıp 70-80 yaşına varıp şarap içenler; oğlanıyla şarap içip 'Lahmüke lahmi'[319] diyerek söz eden dinsizler. Ve hamamda peştamalı dizine koyup bir alay insana, tellağa g.tünü gösteren yaşlı puştlar. Ve sakalı olup da sarığından perçemini gösteren bayat puştlar... Ve taze oğlan olup s.kilmekten kurtulamayıp sonra orospu peşine düşerek tenha sokakları bekleyen hınzırlar. Ve g.tünü kurtaramayıp sonra oğlan sever geçinip ah vah eden deli g.tler. Ve taze oğlan olup sakallanmadan, gözünü budaktan sakınmayıp şarap içtikten sonra oğlancılarla buluşan g.tten geçmişler... Ve kendisini âlem halkına satmak için çeşit çeşit naz eden puştlar... Ve kış geceleri sohbete gidip tatsız oyun çıkaranlar. Ve taze ve beyaz oğlanı sohbete dahil eden bir alay insana öptüren ve kucaklatan gidicikler (pezevenkler)..."

Bu risalede kadınlarla ilgili eleştiriler de bulunmaktadır, ama daha azdır. Yazarın orospu diye nitelendirdiği kadınların İstanbul'da oldukça bol bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle şu ifadeler fahişeliğin ve oğlancılığın şehirde oldukça yaygın olduğunu göstermektedir:

319 Burada, Hz. Muhammed'in Hz. Ali için söylediği ünlü hadise bir gönderme vardır. Lahmüke lahmi ayetine göre Hz. Muhammed, Ali için "Eti etimden, kanı kanımdan, canı canımdan" demiştir. Buradaki anlatımdan anlıyoruz ki yaşlı oğlancılar parlak civanları, etin benim etimdir diyerek sevip kullanıyorlarmış. Ayrıca, ilişkinin toplumsal meşruiyet kazanması için oğlancıların nerelere gönderme yaptıklarının görülmesi bakımından da ilginçtir.

"Ve fahişesine kız kardeşi ve puştuna biraderimdir diyen zalimler... Zindan Kapısı'nda dolaşıp orospu kurtaran kürekçiler... Ve evinde kocasına büyü yapıp Üsküdar'da miskinlere (cüzamlılara) gülbeng çektiren (sesli dua okutan) yaşlı kadınlar; sevgilerini aşktan öldüren cazibeli kadınlar. Ve yaz günleri Kâğıthane'ye karısıyla, cariyesiyle bez çırpmaya giden kodoşlar... eğer şehir eğer alay donanmasına (gösterilerine) karısını gönderen geyikler... evlendikleri halde yine fahişeye bakanlar; aksakalı göğsüne indiği halde yine de orospuları bırakmayan dinsizler. Kız bakçasına (kadın falcı) vardım, vardığım gibi gönlümdekini bildi; diyen zıbıkçılar..."

Eserde, esir kızların da türlü türlü kullanıldıklarını gösteren ipuçları vardır:

"...esirlere aklık ve kızıllık sürüp (güzel göstererek) onlara dua ettiren esirciler... Suçsuz hizmetkârı odun yarmasıyla dövenler; kulunu (erkek esir) ve cariyesini aç ve çıplak gezdirenler. Ve cariyesini karısının emrine sokup bütün gün bütün gece çalıştıranlar, uyukladıkça iğne dürten kadıncıklar... Ve elini cebine soktuğunda parmağı büzüğüne kaçıp her gün (esir) pazarına varıp dilber seyreden; dilber esire müşteri şeklinde bakıp elini koynuna koyan pezevenkler..."

Buradaki anlatım, 17. yüzyıl Osmanlı ahlakının diğer eserlere yansıyan görüntülerine çok benzemektedir. Diğer eserler bu risaleyi doğrularken, bu eser de öbür kaynakları doğrulayıp desteklemektedir.

HAMAM OĞLANLARI

Belgeler ortaya koymaktadır ki oğlancılığın en açık biçimde yürütüldüğü mekân, hamamlardır. Buralarda tellak olarak çalıştırılan oğlanların büyük ölçüde cinsel nesne olarak kullanıldıkları ve ağır biçimde sömürüldükleri anlaşılıyor. Bu konuyu en açık biçimde gösteren eserlerden birisi de *Dellakname-i Dilküşa* (Gönül Açan Tellaklar) adlı yazma eserdir. 17. yüzyıl İstanbul hamamlarındaki oğlancılığı ve dolaylı olarak da bu şehirdeki hayatı anlatan bu risaleyi Murat Bardakçı günümüz Türkçesine aktarmıştır. Bu risaleyi yazan kişinin, devlet tarafından İstanbul hamamlarına baş yönetici (kethüda) olarak atanmış olması, anlatılanların tamamen gerçek olduğunu göstermektedir. Hamamlarda çalıştırılan oğlanlar genellikle pasif (verici) tiplerdir. Ama bu eserden anlıyoruz ki tellaklar içinde hamama gelen ve arkadan ilişki isteyen müşterileri kullananlar da vardır. Bunlar risalede "tokmakçı" diye anlatılmaktadır. Bu da gösteriyor ki Osmanlı İstanbul'unda aktif ve pasif eşcinsellik çok yaygınlaşmıştır ve bu ilişki biçimleri resmen kabul edilmiş, bu işin ücreti ise devlet tarafından tespit edilmiştir.

Yazar kendi döneminde, kendisinin yakından tanıdığı, hatta el koyup evine götürdüğü ve kullandığı hamam oğlanlarını ayrıntılı biçimde anlatmıştır.

Osmanlı toplumunun cinselliğini gözler önüne seren bu risaleden hamam oğlanlarıyla ilgili bilgileri, Bardakçı'nın yayınından birkaç örnek seçerek olduğu gibi aktarıyoruz:[320]

320 Murat Bardakçı, *Osmanlı'da Seks*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2009. Parantez içi notlar, Bardakçı'ya aittir.

Yemenici Bali:

Birincisi, Bali'dir. Hüsn-ü an (güzellik) ve cilve ve edep ve terbiye ve nezaket ve sadakat ondadır. Muhabbet dalında açmış gonca gül, sine (göğüs) kafesinde yavru bülbüldür. Saça sümbül, gamzeye gül, nigâha (bakışa) cellâd, kadde (boya) şimşad (şimşir ağacı), hançere (çelik), g.te kâse-i billur (billur kâse), göbeğe katre-i nur (ışık katresi), baldırlara sim-sütun (gümüş sütun), ayaklara sebike-i sim (gümüş külçesi) ve kâküllere deste-i ibrişim (ibrişim destesi) dediler ise, işte bu Bali-i dellak şanındadır (dellak Bali için söylenmiş demektir).

Nalın ile sahn-ı hamamda (hamamın bahçesinde) tavus misali cevelân eden (dolaşan) o pakize (temiz) oğlan, elli dokuzun acemisi ve Tophane'de bir yemenici ustanın çırağı olup:

"Biri yer biri bakar

Kıyamet ondan kopar"

Kalafat yerinde (gemilere zift sürülen yerde) kahvehanesi olan hezele güruhundan (grubundan) 59'lu (yeniçerilerin veya leventlerin 59. bölüğünden) Darıcalı Gümüş Ali dedikleri it, bir akşam oğlan yolun (oğlanın yolunu) çevirip kolluktan içeri çekmiş ve kalyonculardan Kıçlevendi Zehir Ahmet ve Tophane zebanilerinden Kurt Halil nam şakilerle Yemenici Bali'nin bal çanağına eşek arıları misali üşüşmüşler ve oğlanı sabaha varınca s.kmişler ve ana doğması soyup üryan (çıplak) edip dahi (üstelik) oynatmışlardır. Subaşı Ağa dahi kola (devriyeye) çıkıp kollukta meclis-i işret (içki meclisi) kurulduğunu haber aldıkta (alınca) varıp basıp, oğlanı y...k altında yatar iken ahz edip (alıp) ism-i şerifini (şerefli adını) deftere kayd ile tezlil (küçültüp, düşürüp) ve altın adını bakıra çıkarmakla kalmayıp, baldırında kaba etine hîz (pasif eşcinsel) oğlandır damgasını dahi basmıştır. Bali dahi gayrı ("artık" anlamında) beni bir hammam-ı dilküşâ pak eyler (temizler) deyip Tophane'de Kapdan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nın hammam-ı kebirinde (büyük hamamında) bir üstad dellakın elini öpmüş ve soyunmuştur.

Az zamanda şöhret bulup gece ve gündüz seferi 70 akça narhtır (bir defası için belirlenmiş ücreti 70 akçedir). 20 akça dahi ortağı tellak alır ki, 90 eder. Gece döşek yoldaşlığı 300 akçadır. Amma kulamparesi kaç sefere ki takati vardır (kaç kez yapabilirse) oğlana o kadar fişek atar, 300 akçeye dahildir. Amma ser-nevbet (baş nöbetçi) dellak "Sabahdır" deyu (diye) nida ettikte (bağırınca) ve kulampare, oğlana yine koymak murad ettikte (isteyince), 90 akça ücretini verir. Yemenici Bali, günde üç seferden ziyade g.t vermez

idi. Pak ve pakize (temiz) tendürüst (sağlam vücutlu) sine (göğüs) bülbülü kınalı kuzuydu.

Sipahi Mustafa Bey:

Biri dahi Sipahi Mustafa'dır. Kuzattan (kadılardan) bir zatın gönül eğlencesi iken yaramazlar pençesine düşüp on beş yaşında peri-peyker (peri yüzlü) oğlanı Mudurnu Dağı'nda Kara Domuz nam şaki-i pelide (pis hayduta) peşkeş çekmişlerdir. Kara Domuz ki âdem ejderhası belây-ı asumandır (göklerin belasıdır), oğlancığı kıllı sineye çekip gözleri yaşına bakmayıp gümüş künbedine demir kazık çakmıştır. Nursuz Ali ve Yorganyüzüoğlu ve Çiçekli Mustafa ve Kalaycı Hasan emsali şeytanlar, cümle 18 nefer-i dîv heyet (dev yapılı) ve ehrimen-suret (kötülükler tanrısı suratlı) asılacak zehir âdemlerdir. Sipahi Mustafa Bey'in g.tü üstünden geçip o nazlı oğlanı kan-revan perişan etmişlerdir. Dağda, bayırda, taşta, çakılda, çemen, dikende yürümeğe mecali kalmamakla bir handa emanet yatağa koyup gitmişlerdir.

Çamlıbel'de mezkur (adı geçen) handa Davud Odabaşı ki gayet ile mu'lem (tanınmış, bilinmiş) idi, o dahi oğlanın g.tünde çarh-ı felek merkezin bulmuş. Aç kurdun kuzuyu koruduğu misali geceleri kendi döşeğinde yatırmış, kalemi hokkaya batırmış, evrak-ı muhabbete sahhu'l-visal işaretin çekmiştir ("sah" kelimesi eski belgelerde "karşılaştırıldı, incelendi, doğrudur" anlamında kullanılır. Burada "ilişkinin tam olarak meydana geldiği" kastediliyor). Amma oğlanın gözü yaşına merhamet edip handa tutsa eşkıya gelir alır. Şehr-i Şehir-i İstanbul'dur (Şehirler içerisinde meşhur olanı İstanbul'dur) deyip oğlanı âsitane-i saadete getirip Fındıklı'da Müftü Efendi Hamamı'nda Sipahi Mustafa'nın nazlı beline dellak peştemalın kuşatmış ve o güruhun şanına şan katmıştır.

Kıl kadar ayıbı yok bir müeddeb (edepli, terbiyeli) pakize oğlandır ki hile ve şeytaniyet yoluna sapmaz, g.tünü domalıp yattıkta (yatınca) müşterisinin y...ı yolunu şaşmaz, meyve-i vaslını rayegân eylerken (vuslatının meyvesini bol bol verirken) mest olup mesteder. Cilveli pak ve çâlâk (temiz ve eliçabuk) Sipahi civandır ki devrimiz ricalinden mal-i Karun'a sahip (Karun kadar zengin) Gümrükçü Emini Hasan Efendi bu dellak oğlana alâka edip Galata mollası eliyle hamamdan çıkartıp hanesine almış ve fahir libaslar (süslü elbiseler giydirip) zer-ü zivere müstagrık edip (altın süslere garkedip) mahbub çubukdar eylemiştir. Amma Sipahi Mustafa Bey'de de sadakat ve vefa bu kadar olur. Velinimetinden gayrı ferde uçkur çözmemiştir ki böyle emsali, çubukdar oğlanları çuhadar, tatar, do-

lapçı, arabacı, seyis, hamleci makulesi herifler şakır şakır s...lerken, Sipahi Mustafa Bey parmak ucuyla dahi dokundurmamıştır.

Kız Softa:

Biri dahi Kız Softa'dır, yani Ürgüplü İsmail'dir ki Zalpaşa Medresesi'nde hemşehrisi Dağlı Hüseyin nam (adlı) pelide (pise) misafir olup, üçüncü gece o zalim dağlı herif "Hemşehri oğlan s...k yâri hiledir (dostça bir oyundur)" deyip oğlancığı bi'l-ikna (ikna ederek) rızasıyla fiili livataya mübaşeret eyledikte (girişince) maslahatı begayet kebir (çok büyük) olmakla Molla İsmail kan-revan bihuş (serhoş) oldukta (olunca), gaddar herif işini tamam görmüştür.

Amma ertesi, vak'a şüyu buldukta (olay duyulunca) fail-i zalim Dağlı Hüseyin memleketi canibine firar, İsmail'e dahi medresede durmak olmayıp öyle mahbuba cümle kapılar küşade olmakla (bütün kapılar açılmakla) helvacı esnafından Telli Halil Ağa oğlanı alıp esnaf zeynine koyup (esnafın süsleri arasına katıp) tezgâha oturtmuştur. Ve dükkânını o perî-suret (peri yüzlü) ile tezyin eylemiştir. Gece dahi odasında yatırıp telezzüz-ü nazar ve (bakarak zevk alma) deraguş (kucaklama) ve buse faslı, ayak öpme, göbek koklama, çakıl memecikler dişleyip altın kamış çük yoklamayla iltifat etmiştir.

Bir sene mürurunda (geçince) İstanbul'un kulampara eşkıyası Kız Softa'yı rahatına komayıp dükkânın gözleyip ustasın gaybubetinde (yokluğunda) müşteri-suret (müşteri gibi) ülfet ve muhabbet edip envai tuhfe (çeşit çeşit hediye) ve akçeyle oğlanın aklın çalarak birkaç ay mikdarı bahçe ve bostan ve bekâr odası ve hamam dolaştırıp akıbet Karakuş nam (adlı) şeririn pençesine düştükte (düşünce) Yıldızababa hamamına götürüp soymuş ve beline siyah dellak peştemalın sarıp üstad elinde ba'dettalim (talimden sonra) müşteri aguşuna (koynuna) halvete koymuş kapamışlardır.

Gündüz içeride halvette bir seferi 100 akça ve gece camekân odada döşek yoldaşlığı livata sabaha dek üç seferden ziyade olmamak üzere iki tafralı altın narhtır. Oğlan üç seferden ziyadeye rıza gösterdikte (kabul edince), müşterisi her seferi 100 akçadan koyar, s...r. Oğlan kulamparasından hazzedip (zevk alıp) akça talep etmese dahi, herif oğlanın ortağı dellake 20 akça payını yine verir.

Seyis Ali:

Biri dahi Seyis Ali'dir. Bir tüvana (güçlü) nev-hat (sakalı yeni çıkmış) oğlan olup kendi kadr-ü kıymetini (değerini) bilmeyip boğazı tokluğuna tersane haytalarına uçkur çözerken hamam çıplağı olmuş, az zamanda şöhret bulup Hammam-ı Piyalepaşa'da (Piyalepaşa Hamamı'nda) kibar ve rical (önde gelen kişilerin) tokmakçı-

sıydı. Dellak Kalyoncu Süleyman'ın oğlanı ve şakirdi (öğrencisi) ve ortağıdır ki bir günde 40 g.t tokmaklayıp 40 sefer fişek attığı hamam siciline kaydolunmuştur.

Ricalden (Üst düzeydeki yöneticilerden) bir efendinin oğluna alâka edip oğlanı kalafat yerine çekip cebren (zorla) gemi içine sokup livata etmekle (etmesi üzerine), hamamdan peştemalı ile çıkarmışlar ve o çıplak halinde kalafat yerinde salbeylemişlerdir (asmışlardır). Amma pek yazık olmuştur. Elhak (Allah için) erkek güzeli serbaz (cesur), şahbaz (yiğit), dilbaz (gönül eğlendiren), civanbaz (gençlere meraklıların) hizmetinde çâlâk (çevik) dellak-i pak (temiz tellak) idi.

Kınalıkuzu Firuz:

Biri dahi Kınalıkuzu'dur ki ism-i şerifi (şerefli adı) Firuz'dur. Şehrî (meşhur) kulamparalar Firuz şah dahi derler ki, elhak (gerçekten de) padişah-ı iklim-i hüsndür (güzellik ikliminin padişahıdır). O dilberin el [ve] ayaklarında parmakları kınalıdır.

Arnavudiyu'l-asıl (Arnavud asıllı) olup, gözleri kanlı taze delikanlı olup vilayetinden ("memleketinden" anlamında) geldikte Çardaklı Hamam'da hemşehri odasına misafir olmuş, o dellak-i pelid (pis tellak) Firuz'u s...p eritmiş, beline dellak peştemalını bağlayıp kese ve sabun ve lif ve lenger ile sanatını talim edip ortağı etmiştir. Mürüvvet (mertlik) sahibi kulampara biraderlerimiz, Çardaklı Hamam'a vardıklarında "Bir kınalı kuzucağımız vardır" dedikte, o hayvan Firuz'u getirip el öptürür, makbule geçer makuleden olmakla (makbule geçer zannederek) iltifat gördükte (görünce) "Efendim, ortaklık yoludur. Oğlanın başını tutsam (tutmam) gerektir" deyip o lâîn (şeytan gibi kovulmuş) Arvavud şaki, Firuz'un boynuna kol kemendini attıkta (atınca) oğlanın g.tü nur topu misali domalır ki aşkolsun o oğlana y...k basana.

İş bittikte oğlan su dökünüp peştemalını bağlanıp el öpüp "Yine beklerim ağam, buyur" deyip çıkar ve bahşişini ve kanun-u narh üzre (narh kanununa göre belirlenmiş) livata ücretini ortağı dellak alır. Bir böyle pervasız Arnavudun yezididir ki Firuz'a g...nün kazancından birkaç akçe güçle (zorla) verir imiş.

ZİNCİR S.KİŞİ

Osmanlı düzeninde oğlancılığın doruk noktasını herhalde, "zincir s.kişi" denilen erkekler arası düzüşme yöntemi oluşturmaktadır. Bir araya gelen 10 oğlanın birbirlerinin arkasına geçerek, önündekine yanaşmak yoluyla oluşturdukları insandan zincire, zincir s.ikişi deniliyor. Bu ilişki biçimi, zamanında yapılan bir minyatürle de açık açık gösterilmiştir.

İnternette yayımlanan bu minyatürün Kemal Paşazade'nin, Ahmed bin Yusuf et-Tifaşî'den aktardığı Arapça *Rücûu'ş-Şeyh ilâ Sibâhü fi'l Kuvvet-i Ale'l-Bah* adlı "bahname"de yer aldığı belirtiliyor. Bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan iki ayrı nüshasını (Hamidiye, nr. 1012, Bağdatlı Vehbî, nr. 1652) inceledik, fakat bu minyatürün yer almadığını tespit ettik. Belli ki sonradan yapılan kopyalara eklenmiş. Resmi yayımlayanlar bu konuda bazı bilgiler veriyorlar: "Bu minyatür, Şeyh Muhammed bin Mustafa el-Mısrî'nin 1794-1795 yıllarında resimlediği *Tuhfe't-ül Mülk* adlı elyazmasında yer alan bir görsel."

Sözü edilen bu eser Şeyhülislam Kemal Paşazade'nin Padişah Yavuz Sultan Selim'in isteği üzerine hazırladığı Arapça bahnamenin bir kopyası. Bu bahnamenin Fransızca *Le Livre de Volupte* adıyla basıldığı; Utrecht Üniversitesi kitaplığında da *Ruju al-Shaykh ila sibah fi'l Quwwa Âlâ al-Bah* adıyla yer aldığı belirtiliyor.

1794 ve 1795 tarihlerinde yapılan bu minyatür, zincir (halka) s.kişi denilen ileri derecedeki oğlancılığı gösteriyor. Minyatürün açıklaması olarak gösterilen yazıyı günümüz Türkçesiyle aktarıyoruz:

"Velhasıl o güzel g.tlü oğlanla iki gün bir gece, 16 çeşit s.kiş edip her s.ktiğinin (s.kişin) ismini yazdım. Sonra birkaç gün onlarla bir yerde kalıp yiyip içtik, zevkini çıkarıp söyleştik. O sohbet sırasında o zamanın güzeli oğlan söze gelip, 'Bizim de bir s.kişimiz, kendi aramızda zincir ş.kişi vardır. Görmek isterseniz icra edip size zevk bağışlayalım' dedi. Ben dahi görmek istediğimi belirttim. Bunun üzerine bunların kendilerinden başka yanlarında bazı vakti geçmişler ve bıyıklanmışlar ve sakalı çıkmış başka arkadaşları olduğundan; bunlardan 10 neferi bir yere geldiler. (Sıraya girip) birbirlerinin çük ve g.tlerini sıkıştırarak alt alta üste üste oynaşmağa başlayıp tokatlar gele gide (birbirlerinin kıçlarını tokatlayarak) ayak üzerinde eğilip birbirine giydirerek ve birbirine kayarak, çekip sürüklenerek böylece en sondaki bile sonuçta öne geçti. Hiçbirisi önden ve arttan boş kalmayıp önündekine girmekle bir halka şeklinde olmalarıyla birbirlerine varıp gelmekle ve boşalıncaya kadar türlü cümbüşler gösterdiler. 'İşte bu zincir s.kişi 10 adamla olur, eksikle dönmez' diye durumu açıkladılar."

Osmanlı erkek hazcılığının ulaştığı bu doruk noktası, şeriat denilen Arapçı İslam yorumunun yarattığı psikolojik ve hukuksal ortamdan kuvvetle beslenmiştir. Bu cinsel aşırılık, ortaçağ hayat tarzının Osmanlı'da aldığı bir biçimdir.

CUMHURİYET'E AKTARILAN

Oğlancılığın Osmanlı sisteminde bu kadar derinlemesine yayılması hiç kuşkusuz ki geleneksel Türk ailelerini çok rahatsız etmekteydi. Bu aileler, çocuklarını baskın oğlancılıktan korumak için sıkı önlemler almaktaydılar. Oğlancıların okul önlerinde pusu kurarak çocukları kandırıp evine götürerek tecavüz ettiklerine ilişkin pek çok bilgi var. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla ve hatta 20. yüzyılın başlarına kadar bu gelenek şiddetle sürdürüldü. Tanzimat döneminde Batılılaşma yolunda çıkartılan yasalar da bu cinsel suçu durduramadı.

Bu yüzden Ahmet Cevdet Paşa'nın *Ma'rûzât*'ta yazdıkları gerçekçi değildir. Kadın düşkünlerinin çoğalıp oğlan sevgililerin azalması, Lutîlerin (oğlancıların) sanki yere batmış gibi yok olmaları mümkün değildi. Bunun böyle olmadığını Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında öğrencilik yapanlardan Rıza Nur'un (1879-1942) anılarında açıkça görmekteyiz. Halit Erdem Oksaçan'ın oradan ayrıntılı biçimde yaptığı alıntılar gösteriyor ki Rıza Nur tıbbiye öğrencisiyken, hocaları bazı erkek öğrencilere odalara kapatarak tecavüz etmektedir. Tıbbiye önünde bekleşen kabadayılar güzel delikanlıları zorla alıp götürmektedir. Okulun eczacısı 18'lik delikanlıya tecavüz edebilmektedir. Ve kendisi de kırda iki adamın saldırısına uğrayıp böyle kullanılmıştır.

Böyle bir ortamda Rıza Nur'da da eşcinsel eğilimler ortaya çıkmış ve kendisi de bir Harbiye öğrencisine delicesine tutulmuştur. Rıza Nur -eski oğlancıların yaptığı gibi- saf ve pak sevgi olarak tanımladığı bu aşkın fiil-i livata (anal ilişki) ile sonuçlandığını da yazmak zorunda kalmıştır.[321]

321 Ayrıntılı bilgi için bkz. Halit Erdem Oksaçan, *Sultanlar Devrinde Oğlanlar*, 1. basım, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2014, s.195 vd.

Bu ortamın yaygınlaşmasında hiç kuşkusuz ki Osmanlı yasalarının oğlancılık konusundaki esnek ve vurdumduymaz tavrı etkili olmuştur. Baştan beri aktardığımız belgelerden de anlaşıldığı üzere, oğlancılığı yaratan etmenlerin başında, kadın-erkek birlikteliğinin din adına parçalanması ve olumsuz bir imaj verilen kadının kafese kapatılmış olmasıdır. Rıza Nur'un eşcinsel eğilimlere yöneldiği Sinop'la ilgili verdiği bilgiden anlıyoruz ki onun çocukluk ve gençlik döneminde Sinop'ta bırakın bir kadının sokakta yürümesini oradan geçmesi bile mümkün değildir. Kadın bir caddeden geçecekse bunu ancak dükkânlar açılmadan önce yapması gerekmektedir.

İşte bu kadar sıkı yasaklar altına alınan kadın cinselliği ulaşılamaz olunca, cinsel tatmin için her zaman el altında bulunan erkek çocuklar kullanılmıştır.

Cumhuriyet bu rezil hayat tarzını açık açık suç haline getirerek oğlancılığı kökten yok edecek önlemler almıştır. Oğlancılık, "fiil-i livata" (erkeğe tecavüz) suçuna ceza kanununda yer verilmiş ve oğlancılar da cezalandırılmışlardır. Cumhuriyet devrimleriyle kadın-erkek eşitliği ve tekeşli evlilik zorunlu kılınıp ortaçağ Osmanlı zihniyetinin ürünü haremlik-selamlık sistemi de kaldırılmıştır.

Bugün Cumhuriyet yasalarından ve kadınlara verilen eşitlikten yakınanların büyük çoğunluğu, Osmanlı ahlak sisteminin temelini oluşturan oğlancılık özlemindedir. Bu oğlancılık ve kadınları cariye gibi kullanma girişimleri, dindarlık kisvesi altında piyasaya sürülmüş, alt tabakalar arasında da ilgi görmeye başlamıştır. Bazı türbanlı kadınların Cumhuriyet sistemi yerine Osmanlı sistemini istemelerinin nedenlerinden biri de budur. Cariyelik, bu çevreler tarafından içselleştirilmiştir. Bu gericiliği yaygınlaştıran AKP'nin yüzde 50'ye yakın oy alır hale gelmesi, tehlikenin ne kadar büyüdüğünü gösteriyor.

Bu yozlaşmaya bağlı olarak kadınlardaki gericileşme çarpıcı bir hale gelmiştir. AKP'nin yönettiği İstanbul Sancaktepe Belediyesi'nde çalışan Meryem Gündoğmuş adlı bir kadın 27 Aralık 2015'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Twetter'da şöyle seslenebilmiştir:

> "Reis-i cumhurumuz uygun görürse onun zevcesi olabilirim. Sahabe hazretleri de cihat eden Peygamber efendimize zevcelerini ikram etmişlerdir."

Bu türbanlı kadın Cumhuriyet değerlerini ve yasaları çiğneyerek kendisini, efendisi olarak gördüğü ve Peygamber yerine koyduğu

bir siyasetçiye sunmaya hazırdır. Burada kadının gönüllü cariyeliği zevce görüntüsüyle kutsadığı görülüyor. Dinsel alanda özgürleşme adı altında yürütülen köleleştirmeyle Cumhuriyet dönemi kadınının çokeşliliğe hazır hale getirildiği anlaşılıyor.

Aynı çevrelerde yetişen ve imam-hatipte okuyup ilahiyat fakültelerinden birisini bitiren erkek öğretmen ise görev yaptığı imam-hatip okulu yurdunda kalan erkek öğrencilere tecavüz etmektedir. Bu çevrelerde meydana gelen tecavüzlerden bazılarını hatırlatalım:

Mehmet Nuri gezmiş 2001-2003 yılları arasında Ensar Vakfı Başkanlığı yaptı. Ensar Vakfı, AKP hükümetleri tarafından korunup desteklenen çok yaygın bir vakıf. Bu kişi AKP hükümetlerince Rize İl Özel İdare Genel Sekreter Yardımcılığı, Rize Kızılay Şube Başkanlığı gibi görevlere de getirildi. Din dersi öğretmeni. 56 yaşındaki Mehmet Nuri Gezmiş, küçük yaştaki iki erkek çocuğa cinsel tecavüz suçlamasıyla 7 Ocak 2016'da tutuklandı. Avukatlığını AKP Rize eski il yöneticilerinden Rize Barosu Başkanı Yunus Çoruh üstlendi

FBI'ın verdiği istihbaratla evindeki bilgisayara çocuk pornosu indirdiği iddia edilen ve operasyonla gözaltına alınan Trakya Üniversitesi İlahiyat Profesörü ve Rektör Yardımcısı Hüseyin S.'nin de Ensar Vakfı'yla çalıştığı ortaya çıktı.

1980'de bir erkek çocuğuna karşı fiil-i livata suçu işlediği iddiasıyla yargılanıp iki buçuk yıl hapse çarptırılan Mustafa İslamoğlu, Artvin Ensar Vakfı tarafından "Kutlu Doğum Programı" kapsamında "Peygamberi Anlamak mı Anmak mı" konferansı vermesi için konuk edildi. AKP Artvin Milletvekili İsrafil Kışla da İslamoğlu'nun dinleyicileri arasında yer alırken program sonunda İslamoğlu'na "elif" tablosu hediye edildi.

Sinop'un Gerze ilçesinde dört erkek çocuğa tecavüz ve cinsel tacizde bulunduğu iddiasıyla tutuklanan Gençlik İlim ve Hikmet Derneği (GİHDER) Genel Başkanı Rafet Ermiş'in avukatlığını AKP İstanbul milletvekili aday adayı Necip Kumandaveren üstlendi. Cinsel tacize uğrayan çocuklardan birinin babası, "Yedi yaşındaki çocuğuma 'Peygamber'imin Bir Günü' adlı kitabı okutarak tecavüz etmiş" dedi.

Karaman'da Ensar Vakfı ile imam-hatip mezunları derneğinin yurtlarında gönüllü olarak çocuklara ders veren Muharrem B. çok sayıda erkek öğrenciye tecavüzden tutuklandı. Hükümetin çok desteklediği Ensar Vakfı'nda erkek öğrencilere tecavüzün ortaya çıkması üzerine doğan tepkiyi göğüslemek için hemen AKP'li milletvekil-

leri, bakanlar, hatta dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu, bu vakfı savunan açıklamalar yaptılar.

25 Mart 2016 tarihinde Artvin-Yusufeli Anadolu İmam-Hatip Lisesi'nde Kur'an dersi öğretmeni Rüstem A. yatılı erkek öğrencilere tecavüzden tutuklandı. Bu saldırıya uğrayan bir öğrencinin şikâyeti üzerine yapılan soruşturmada Kur'an öğretmeninin 14 yıldır yurtta kalan erkek öğrencilere tecavüz ettiği ortaya çıkarıldı. AKP iktidarına bağlı sendika Eğitim-Bir-Sen üyesi olan sanığın avukatlığını eski AKP il başkanı üstlendi.

Bu haberlerin basına düştüğü ve şiddetle tartışıldığı dönemde, AKP Gençlik Kolları'nın Ankara/Kızılcahamam'da düzenlediği eğitim toplantısında il başkanlarına, "Altı yaşındaki bir kız 78 yaşındaki birisiyle bile evlenebilir" diyen Nurettin Yıldız adlı birisi ders vermekteydi.

Bu örneklerden anlaşılacağı üzere, Osmanlı üst tabakasının yarattığı oğlancı sistemi bugün yeniden canlandırmaya çalışan çevre, kendisini Osmanlı'nın torunları gibi gösteren çevredir. Oğlancılık, dine hizmet kılıfı altına saklanmıştır. Elbette ki avlayacağı oğlanları da yoksul Müslümanların çocukları arasından seçmektedir. Bu tecavüz, aileler tarafından dine ve dindarlara zarar vermemek için gizlenmektedir. Cumhuriyet rejimi oğlancılığı ağır suç haline getirdiği için, oğlancı anlayışın varisleri dindarlık görüntüsü altında Cumhuriyet'le mücadele ediyorlar.

Yol ayrımında olan Türkiye, ya Osmanlıcılık ve dindarlık adı altında yürütülen oğlancı düzene kayacak ya da çağdaş insanın hayat tarzı olan laik ve demokratik sisteme yönelecektir.

Türkiye, oğlancı hayat tarzını ancak laik ve demokratik sistemle tarihin çöplüğüne gönderebilecektir.

OĞLANCILIK SÖZLÜĞÜ

-A-

Aşk: Oğlan tutkusu.

Âşık: Oğlancı.

Aşüfte/alüfte: Piyasaya düşmüş oğlan.

Azgınlar takımı: Oğlancılar.

-B-

Bahname: Seks kitabı. Özellikle de oğlancılığın anlatıldığı, içeriği açık saçık olan kitaplar. En önemli örneklerinden birisi Yavuz Sultan Selim'in emriyle dönemin şeyhülislamı İbni Kemal'in (Kemal Paşazade) Arapçadan çevirisini yaptığı *Rücûu'ş-Şeyh ilâ Sibâhü fi'l Kuvvet-i Ale'l-Bah* adlı eserdir.

Bal çanağı: Oğlan g.tü.

Balık: Erkeğin cinsel organı.

Baş: Erkeğin cinsel organı.

Beyze: Husye, haya.

Baş vurmak: Cinsel ilişkide bulunmak.

Büt/put: Put gibi güzel oğlan.

Büzük: Kıç. Metinlerde şekli benzetilerek "günbed" veya "gümüş günbed" diye anlatılır. Büzük kimi zaman da gümüş kâse olarak tarif edilmiştir.

-C-

Cellat: Oğlanın öldüren bakışı.

Cima: Cinsel ilişki. Erkek erkeğe cinsel ilişki, erkek ile kadın arasındaki cinsel birleşme.

Civan: Güzel oğlan.

-Ç-
Çakmak: Cinsel ilişkide bulunmak.
Çük: Oğlanların cinsel organı. Kamış da denir.

-D-
Daltaş.k-dalyar.k: Çırılçıplak.
Dayak: Dayanan şey, erkeğin cinsel organı.
Dayak vurmak: Cinsel ilişkide bulunmak.
Defterli olmak: Oğlanların subaşı tarafından oğlan olduklarının resmi belgeye geçirilmesi.
Dest-i ibrişim: Oğlan kâkülü.
Deyyus: Pezevenk, oğlan satıcısı.
Dilber: Güzel oğlan.
Dolu: İçki kadehi, sagar, ayak.
Dünbe: Kuyruk, kıç, g.t.

-E-
Emred: Sakalı çıkmamış oğlan.

-F-
Ferc: Kadının cinsel organı. Çoğu zaman sıfat eklenerek kullanılır. Ferc-i ziba (güzel .m) gibi.
Fettan: Güzel oğlan.
Fıçı: Arka, g.t.
Fiil-i livata: Livata işi, oğlan kullanmak, erkeğe tecavüz.
Fişek atmak: Birisini arkadan kullanmak, orgazm olmak.

-G-
Gerdan: Oğlanın parlak beyaz boyun bölgesi.
Gidi: Oğlan pazarlayan, puşt, pezevenk.
G.t uğrusu: G.t hırsızı, oğlanları kandırıp kullanan gulampare.
Gül: Güzel oğlan, oğlanın gamzesi.
Gümüş kubbe: Parlak oğlan g.tü.
Günbed: Oğlanın kıçı.
Günbede kazık çakmak: Oğlan kullanmak.

-H-

Haklamak: Oğlan kullanmak.

Halka: G.t deliği.

Hal: Ben, güzel oğlan sembolü.

Halvet: Cinsel birleşme.

Herif: Pezevenk.

Hiz: Orta malı oğlan, ibne, puşt. Bir oğlanın piyasa malı haline geldiğini göstermek için baldırındaki kaba ete subaşı tarafından basılan damga.

Hokka: Oğlanın g.tü.

Hub: Güzel, güzel oğlan.

Huban: Güzel oğlanlar.

-İ-

İnzal: Erkeğin boşalması.

İşret: Oğlanlarla yapılan eğlence.

-K-

Kalem: Erkeğin cinsel organı.

Kalemi hokkaya batırmak: Oğlan kullanmak.

Kamış: Oğlanın cinsel organı.

Kanun-ı narh: Oğlanların kendilerini kullananlardan aldıkları devlet tarafından belirlenmiş ücret. Aynı biçimde kimi pasif tipler, oğlancılara kendilerini kullandırtmak için belirli bir ücret ödemişlerdir.

Kara yılan: Erkeğin cinsel organı.

Kâse: Oğlanın g.tü.

Kâse-i billur: Oğlanın parlak g.tü.

Katre-i nur (Nur parçası): Oğlanın göbeği.

Kazık: Erkeğin cinsel organı.

Kazık kakmak: Oğlanı kullanmak.

Kınalı kuzu: Oğlan.

Kız oğlan kız: Daha bekâreti bozulmamış erkek.

Kir: Erkeğin cinsel organı.

Kir-i kebir: Erkeğin büyük olan cinsel organı.

Kuloğlu: Yeniçeri ocağından azma piyasa oğlanı.

Kuş: Erkeğin cinsel organı.

Kuşun ötmesi: Erkeğin cinsel ilişkiye hazır halde olması.

Künbet: Arka, g.t.

-L-

Livata: Oğlan kullanmak.

Lut kavmi: Oğlan kullanan topluluk. Lut Peygamber'in kavminden dolayı verilmiş bir sıfattır.

Luti: Oğlancı.

-M-

Macun ve şurup: Erkeğin cinsel gücünü artırmak için kullandığı yiyecek ve içecek.

Mahbub: Sevgili, oğlan.

Mahbube: Sevgili.

Mahabib: Sevilen oğlanlar.

Mahbubculuk: Oğlancılık.

Mahbub-dost: Oğlancı.

Maslahat: Erkeğin cinsel organı.

Maşuk: Sevilen/oğlan.

Mızrak: Erkeğin cinsel organı.

Muglim: Oğlancı.

Muğbeçe: Saki, oğlan.

-N-

Nev-civan: Genç oğlan, yeni piyasaya çıkan güzel oğlan, Divan Edebiyatı'nda sevgili sembolü.

-O-

Oğlan: Verici genç erkek. Her oğlanın bir fiyatı vardır. 17. yüzyıl metinlerinden anladığımız kadarıyla fiyatlar, tek ilişkiye göre 70 akça ile 100 akça arasındadır. Ayrıca 20 akçayı da bu oğlanın pezevengi olan diğer bir oğlan veya şahıs almaktadır. Gece boyunca kullanılan oğlanın ücreti 300 akça dolayındadır. Gece, tahminen sabah namazı sularında bitmiş sayılmaktadır.

Oğlancı: Gulampare, oğlan kullanan erkek.

Oynaş: Kadın sevgili.

-P-

Perçem: Kâkül. Oğlanı simgeler.

Perçem göstermek: Verici oğlanın cinsel ilişkiye hazırım işareti. Sarığın altından perçemin bir kısmını çıkartarak verilirdi.

Pezevenk: Erkek satan aracı.

Puşt: Kendini kullandıran oğlan.

-R-
Rumî: Anadolulu.

-S-
Sebike-i sim (gümüş külçesi): Oğlanın ayağı.
Serv (servi): Serviye benzeyen oğlan.
Serv-i revan/serv-i hıraman: Yürüyen serviye benzeyen oğlan.
Sim: Gümüş. Oğlanın parlak teni.
Sim sütun: Oğlanın beyaz baldırı.
Sine: Oğlanın parlak göğüs bölgesi.
Sine bülbülü: Oğlan.
Sineye çekmek: Oğlanı kullanmak.
Sine-i billur: Oğlanın çok beyaz göğüs kısmı.
Sine-i simin: Gümüş gibi beyaz göğüs.
Sine-i ter: Taze, daha dokunulmamış göğüs. Tıfıl oğlan göğsü.
Surah: G.t deliği.
Sünbül: Oğlanın saçı.

-Ş-
Şeftali: G.t.
Şehir oğlanı: Şehirlerde para karşılığı kendisini kullandıran oğlan.
Şimşad (şimşir): Bembeyaz oğlan. Oğlanın boyunu anlatır.
Şuh: İşveli oğlan.

-T-
Tıfıl: Küçük oğlan.
Tıfıl-ı naz: Nazlı (güzel) oğlan çocuğu. Oğlancıların gözdesi küçük oğlanlar.
Tîr: Ok. Erkeğin cinsel organı.
Tokmakçı: Erkek kullanan, oğlancı.
Tokuşturmak: Gulampare taş.ğının cinsel ilişki sırasında oğlan taş.ğına değmesi.

-U-
Uşşak: Âşıklar; oğlancı takımı.

-Y-
Yılan: Erkeğin cinsel organı.
Yusuf: Erkeklerin en güzeli. Oğlan sembolü.
Yuva: G.t.

-Z-

Zeker: Erkeğin cinsel organı. Metinlerde genellikle "demir kazık, ok" gibi değişik ifadelerle anlatılır.

Zen: Kadın.

Zenne: Kadın gibi olan erkek, oğlan.

Zenane: Kadın gibi kullanılan oğlanlara takılan sıfatlardan birisi.

Zen-dost: Kadından hoşlanan erkek, zenpare (zampara).

Zıbık: Kadınların kullandığı yapma erkeklik organı. Pürüzsüz şimşir ağacından tutun da balmumuna ve yağlı deriye kadar değişik biçimde yapılmış olanları vardır. Zıbıkçılar, daha çok Kapalıçarşı'da bulunuyorlardı. Hareme kapatılan ve erkeksiz bırakılan kadınlar zıbıkı yağlayarak cinsel tatmin aracı olarak kullanırlardı.

KAYNAKÇA

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesesi ve Osmanlı'da Harem*, 5. basım, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, 2000.

AKKAYA, Mustafa, "17. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar'da Köle Ticareti, Kölelerin Ticaretle Uğraşması", sbe.balikesir.edu.tr/dergi/makaleler/hakem/TARIH137_1105.doc (erişim tarihi 19.10.2016).

AYDEMİR, Yaşar, "Ravzî'nin Edincik Şehrengizi", *Gazi Türkiyat*, 2007/1.

AYDEMİR, Yaşar, *Behiştî Dîvânı*, MEB Yayınları, Ankara, 2000.

Aynî, *Sâkînâme*, haz. Mehmet Arslan, 1. basım, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

Bakî ve Divanından Seçmeler, haz. Sabahattin Küçük, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Bir Zamanlar İstanbul*, haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, ty.

Baron de Tott, *18. Yüzyılda Türkler, (Türkler ve Tatarlara Dair Hatıralar, 1784)*, Tercüman 1001 Temel Eser dizisinden, İstanbul, ty.

COŞKUN, Ali Osman, "Sakinameler ve Kafzade Faizi'nin Sakinamesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 9, Samsun, Aralık 1994.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, "Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey'in İstanbul Şehr-engizi", www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/download/1023017641/1023016884.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

ÇETİNKAYA, Ülkü, "Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54, 1 (2014).

Deli Birader (Mehmed Gazalî), *Kitab-ı Dâfî-ü'l Gumûm*, yay. haz. Filiz Bingölçe, 1. basım, Alt Üst Yayınevi, Ankara, 2007.

Derviş Abdullah, *Risale-i Teberdariye fi Ahval-i Darüssaade*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2011.

DURGUNAY, Banu, *Seküler Hayatla Tasavvuf Arasındaki İlişkide Köprü Metinler: Sâkinâmeler*, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2013, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0008002.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

DURSUN, Turan, *Din ve Seks*, 3. basım, Berfin Yayınevi, İstanbul, 2010.

EREN, Aysun, *Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Metalî- Cemâlî ve Şehr-Engiz-i İstanbul Adlı Eserleri (İnceleme Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2012, http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1311/325876.pdf?sequence=1 (erişim tarihi 19.10.2016).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, c.1, der. Seyit Ali Kahraman&Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, c.2, der. Seyit Ali Kahraman&Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

Fâtih Dîvânı ve Şerhi, haz. Muhammet Nur Doğan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2014.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n Nefais fi Kavâidi'l Mecâlis)*, c.1, çev. Orhan Şaik Gökyay, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.

GERLACH, Stephan, *Türkiye Günlüğü (1573-1576)*, c.1-2, çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Divan Edebiyatı Beyanındadır*, Marmara Kitabevi, İstanbul, 1945.

İbn Kesir, *El-Bidaye ve"n-Nihaye (Büyük İslam Tarihi)*, 15 cilt, çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000.

İNALCIK, Halil, *Has-bağçede Ayş ü Tarab (Nedîmler Şâîrler Mutrîbler)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. basım, İstanbul, 2011.

KAÇAR, Mücahit, "Divan Şiirinde 'Erkek Sevgili Tipi' ve Şehrengizlerdeki Erkek Güzeller", http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/viewFile/1023018334/1023017560 (erişim tarihi 19.10.2016).

"Kapitalizm ve Eşcinsellik", *Teori*, Aralık 2015.

KAPLAN, Yunus, "Seyrî ve Halep Şehrengizi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 14, İstanbul, 2015, http://www.devdergisi.com/Makaleler/1851729446_4.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).

Kecia Ali, *Cinsel Ahlak ve İslam*, çev. Adnan Bülent Baloğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
KESKİN, Neslihan İlknur, "Fazıl'ın Çengileri: Çengînâme Üzerine", http://www.jasstudies.com/Makaleler/350464995_18keskinilknur%20neslihan-329-371.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
Keykavus, *Kâbusnâme*, çev. Mercimek Ahmet, der. Orhan Şaik Gökyay, 3. basım, Devlet Kitapları, İstanbul, 1974.
Mesudî, *Murûc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar)*, çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004.
Mevdudi, *Meseleler ve Çözümleri*, c.3, çev. Yusuf Karaca, Risale Yayınları, 1990.
Müneccimbaşı Ahmed Dede, *Müneccimbaşı Tarihi*, çev. İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1974.
Necatî Beg Divanı, haz. Ali Nihad Tarlan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, http://courses.washington.edu/otap/archive/data/arch_txt/texts/a_necati1.html
Nedîm Divânı, haz. Muhsin Macit, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2012, http://www.recepsen.com/nedimdivani.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
OKSAÇAN, Halit Erdem, *Sultanlar Devrinde Oğlanlar*, 1. basım, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2014.
ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Sarayında Hayat*, 2. basım, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul, 2011.
Oruç Beğ Tarihi, haz. Hüseyin Nihal Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1972.
Osmanlıda Bir Köle: Brettenli Michael Heberer'in Anıları (1585-1588), çev. Türkis Noyan, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.
RÂLAMB, Claes, *İstanbul'a Bir Yolculuk (1657-1658)*, çev. Ayda Arel, 2. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013.
Ricaut, *Türklerin Siyasi Düsturları*, haz. M. Reşat Uzmen, Tercüman 110 Temel Eser, İstanbul, ty.
SAKAOĞLU, Necdet, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun/Topkapı Sarayı*, 1. basım, Denizbank Yayını, 2002.
SANZ, Manuel Serrano Y., *Türkiye'nin Dört Yılı (1552-1556)*, çev. Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1977.
SCHWEİGGER, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, 1. basım, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014.
Sehî Bey, *Tezkire (Heşt Behişt)*, çev. Mustafa İsen, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.
SÜRELLİ, Bahadır, *18. Yüzyıl Osmanlı Şiirinde Değişim ve Sümbülzade Vehbî'nin Şevk-Engiz'i*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversite-

si, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003268.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
Şeyh Sadî-î Şirazî, *Bostan ve Gülistan*, çev. Kilisli Rıfat Bilge, Meral Yayınevi (İstanbul) ve Can Kitabevi (Konya), İstanbul, 1980.
TEZCAN, Nuran, "Güzele Bir Şehrengizden Bakış", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/849/10746.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
THÉVENOT, Jean de, *1655-1656'da Türkiye*, çev. Nuray Yıldız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1978.
TIĞLI, Fatih, "Klâsik Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Câmi'î'nin Manisa Şehrengizi", http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutded/article/view/1023018306/1023017532 (erişim tarihi 19.10.2016).
Topkapı Sarayı'nda Yaşam/Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları, çev. Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012.
TUĞCU, Emine, *Şehrengizler ve Âyîne-i Hûbân-ı Bursa: Bursa Şehrengizlerinde Güzeller*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2007, http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0003309.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, 4. basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c.1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.
ÜNVER, İsmail, "Hâmidî'nin Türkçe Şiirleri", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/12/844/10679.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
XVIII. Yüzyıl İstanbul'a Dair Risale- Garibe, haz. Hayati Develi, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.
YAZAR, İlyas, "Dürri'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış", http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi4/yazarilyas.pdf (erişim tarihi 19.10.2016).
YENİKALE, Ahmet, *Sünbül-zâde Vehbî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2012, ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10651,sunbul-zade-vehbipdf.pdf?0
ZE'EVİ, Dror, *Müslüman Osmanlı Toplumunda Arzu ve Aşk*, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.
ZELYUT, Rıza, *Osmanlı'da Karşı Düşünce ve İdam Edilenler*, 5. basım, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2015.
ZELYUT, Rıza, *Seçkinler Kitabı (Kitab-ı Ekâbir)*, 1. basım, Kripto Yayınları, Ankara, 2013.
ZELYUT, Rıza, *Türk Aleviliği/Anadolu Aleviliğinin Kültürel Kökeni*, Kripto Yayınları, Ankara, 2016.

Osmanlı'da Oğlancılık adlı bu kitap,
Osmanlı tarihinde şimdiye kadar gizlenen, esircilik ve devşirmecilik üzerinde yükselen cinsel sapmayı gündeme getiriyor. Araştırmacı yazar Rıza Zelyut, oğlancılık (gulamparelik/Lutîlik) konusunu yeni arşiv belgeleri ışığında bütün yönleriyle ele alıyor.

Oğlancılığın tarihi ve kültürel kökenleri nelerdir?
Kutsal kitapların oğlancılığa yaklaşımı nasıldır?
Osmanlı'yı yönetenler, oğlancılığı nasıl meşrulaştırdı?
Oğlancılık ile kadının değersizleştirilmesi arasındaki ilişki nedir?
Hangi Osmanlı padişahları oğlanlar için şiirler yazdı?
Büyük Osmanlı şairleri, oğlanları hangi niyetle övdüler?
Gulamparelik, sokaklara nasıl indi, şarkılara nasıl girdi?
Batılı yazarların Osmanlı'da oğlancılıkla ilgili düşünceleri nelerdir?
Oğlancılık konusu akademisyenler tarafından nasıl çarpıtıldı?
Oğlancılığın günümüzdeki varisleri kimlerdir?
Oğlancılık kimler arasında yaygındı ve oğlanlar nasıl kullanılıyordu?
Acemi oğlanlar, içoğlanları, hamam oğlanları, tavşan oğlanlar, oğlancılığın çeşitleri, oğlancıların mekânları ve daha fazlası ilk kez açık olarak bu kitapta.

TARİH
ISBN 978-605-182-042-2
9 786051 820422
₺24
KAYNAK YAYINLARI